

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
ВИСНОВКИ**

2008

Книга 8

Відповідальний редактор

А. А. Стрижак,

Голова Конституційного Суду України,

кандидат юридичних наук,

заслужений юрист України

Київ

Ін Юре

2008

ББК 67.9(4УКР)300.1
У 45

Відповідальний редактор:

А. А. Стрижак — Голова Конституційного Суду України,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України

Укладачі — К. О. Пігнаста, О. І. Кравченко

Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2008: Кн. 8 / Відп.
У 45 ред. канд. юрид. наук А. А. Стрижак. — К. : Ін Юре, 2008. — 480 с.

ISBN 978-966-313-422-2.

Пропоноване видання — перша повна публікація рішень і висновків Конституційного Суду України (2008). Збірку укладено у хронологічному порядку українською, російською та англійською мовами.

Видання розраховане на фахівців органів законодавчої, виконавчої та судової влади, депутатів, юристів-практиків, наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вузів, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами судової перевірки конституційності нормативних актів.

ББК 67.9(4УКР)300.1+67.300.1

ISBN 978-966-313-422-2

© Конституційний Суд України, 2008
© Ін Юре, 2008

ПЕРЕДМОВА

До восьмої книги збірника рішень і висновків Конституційного Суду України включено акти Конституційного Суду України, прийняті у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями, що розглядалися протягом 2008 року. Загалом до збірки увійшло 27 рішень та 2 висновки.

Згідно з Конституцією України Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. Головне його завдання — гарантування верховенства Основного Закону держави на всій її території з метою забезпечення стабільності державного ладу та демократизації суспільства. У зв'язку з цим Конституційний Суд України наділено повноваженнями органу судового конституційного контролю, зокрема, щодо питань конституційності законів та інших правових актів.

У 2008 році Конституційний Суд України розглянув 19 справ із зазначених питань, визнавши такими, що не відповідають Конституції України, окремі положення:

— законів України: «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» (Рішення від 29 січня 2008 року № 2-рп/2008); «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (Рішення від 1 квітня 2008 року № 3-рп/2008); «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (Рішення від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008); «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» (Рішення від 27 травня 2008 року № 11-рп/2008); «Про природні монополії» (Рішення від 8 липня 2008 року № 14-рп/2008) та інших;

— постанов Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» (Рішення від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008); «Про деякі питання нормативно-правового забезпечення порядку роботи Верховної Ради України» (Рішення від 17 вересня 2008 року № 16-рп/2008);

— Указу Президента України «Про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку» (Рішення від 1 квітня 2008 року № 3-рп/2008);

— постанов Кабінету Міністрів України: «Про здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти», «Про закупівлю послуг, пов'язаних з формуванням інформаційно-телекомунікаційної системи Державного реєстру виборців» (Рішення від 9 жовтня 2008 року № 22-рп/2008); «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» (Рішення від 11 листопада 2008 року № 25-рп/2008).

Як свідчить аналіз цих актів єдиного органу конституційної юрисдикції, підставами для прийняття рішень про неконституційність зазначених законів та інших правових актів здебільшого були порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, недотримання встановленої Конституцією України процедури прийняття правового акта та перевищення органами державної влади своїх повноважень.

Учені-правознавці зазначають, що реалізуючи свої повноваження у сфері судового конституційного контролю, Конституційний Суд України фактично вдосконалює вітчизняну систему законодавства, адже наслідком визнання правового акта неконституційним є припинення дії

правових норм, застосування яких могло призвести або призвело до порушення конституційних норм.

У цьому аспекті особливої актуальності набуває проблема виконання рішень Конституційного Суду України, які згідно з частиною другою статті 150 Конституції України є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Проте можна навести декілька характерних прикладів з практики конституційного судочинства, що, на жаль, свідчать про протилежне.

Практично щороку, починаючи з 1999 року, Конституційний Суд України приймає рішення, в яких зазначає, що при прийнятті бюджетних законів неприпустимим є звуження обсягу гарантованих Конституцією України соціальних виплат і пільг для певних категорій громадян, а також витрат на забезпечення нормального функціонування органів судової влади і незалежності суддів. Незважаючи на це уряд майже щорічно подає проекти законів про Державний бюджет, якими пропонується зменшення таких виплат. Верховна Рада України ці закони приймає, а глава держави підписує. Конституційний Суд України, у свою чергу, визнає такі законодавчі положення неконституційними і чекає на конституційне подання щодо чергового закону.

Виникає сумнів у повазі з боку парламенту до судових рішень щодо процедури прийняття Регламенту єдиного органу законодавчої влади. Конституційний Суд України двічі визнавав неконституційними відповідні постанови Верховної Ради України, оскільки згідно з пунктом 21 частини першої статті 92 Конституції України організація і порядок діяльності парламенту визначаються виключно законами України. Натомість вже цього року парламент прийняв Регламент Верховної Ради України, не дотримавшись вимоги Основного Закону щодо процедури прийняття та набуття чинності законами України.

На моє переконання, єдиний орган законодавчої влади повинен в першу чергу виявляти повагу до Конституції держави.

У зв'язку з цим доцільно навести один із пунктів Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи від 19 квітня 2007 року: «Асамблея засуджує той факт, що судова система України систематично використовується неналежним чином іншими гілками влади, а найвищі посадові особи не виконують рішення судів, що свідчить про руйнування цієї ключової демократичної інституції. Незалежне та неупереджене правосуддя є передумовою існування демократичного суспільства, що керується верховенством права».

Ще одним напрямом діяльності Конституційного Суду України є надання офіційного тлумачення Конституції і законів України.

Як зазначається в юридичній літературі, здійснюючи офіційне тлумачення Конституції і законів України, Конституційний Суд України не тільки виконує роль тлумача, а ще й виходячи з обов'язковості своїх рішень створює умови для належного застосування зазначених норм різними органами державної влади. Тобто де-факто Суд реалізує функцію нормативно-інтерпретаційної конституціоналізації правового порядку в державі.

У поточному році єдиний орган конституційної юрисдикції вирішив питання, що стосувалися роз'яснення та офіційної інтерпретації поло-

жень десяти статей Конституції України та п'яти законів України. Зокрема, Суд розтлумачив:

— положення частини третьої статті 2 Закону України «Про прокуратуру» в частині строку повноважень Генерального прокурора України (Рішення від 2 квітня 2008 року № 5-рп/2008); положення частини другої статті 20 Закону України «Про Вищу раду юстиції» щодо строку повноважень керівництва Вищої ради юстиції (Рішення від 18 вересня 2008 року № 18-рп/2008) та інші;

— положення частини другої статті 72 у системному зв'язку зі статтею 5 Конституції України щодо реалізації народом як носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні свого виключного права визначати і змінювати конституційний лад в Україні (Рішення від 16 квітня 2008 року № 6-рп/2008); статті 83 Конституції України щодо визначення словосполучення «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України» (Рішення від 17 вересня 2008 року № 16-рп/2008); пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України щодо обов'язку Президента України проголошувати всеукраїнський референдум за народною ініціативою (Рішення від 15 жовтня 2008 року № 23-рп/2008) та інші.

Згідно з Конституцією України Конституційний Суд України є обов'язковим учасником процесу внесення змін до Основного Закону. Законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за умови наявності висновку Конституційного Суду України щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

До цього збірника включено два висновки Конституційного Суду України: від 15 січня 2008 року № 1-в/2008 щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141, 142, 143 Конституції України) та від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008 щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Хочу також звернути увагу на важливість прийнятих нинішнім складом Суду процесуальних ухвал, які не ввійшли до цього видання. Прийняття деяких з них відбувалося доволі складно, в окремих випадках потребувало формування правових позицій з питань процесу конституційного судочинства.

За обсягом виконаної роботи 2008 рік став найрезультативнішим роком у діяльності Конституційного Суду України. Проте головне — не кількість прийнятих рішень, висновків чи ухвал, а те, що попри всю складність політичної ситуації в державі рік був показовим з погляду сумлінного та неупередженого виконання Конституційним Судом України своїх обов'язків щодо забезпечення верховенства права та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

**Голова
Конституційного Суду України**

А. СТРИЖАК

ПРЕДИСЛОВИЕ

В восьмую книгу сборника решений и заключений Конституционного Суда Украины включены акты Конституционного Суда Украины, принятые по делам по конституционным представлениям и конституционным обращениям, которые рассматривались на протяжении 2008 года. Всего в сборник вошло 27 решений и 2 заключения.

В соответствии с Конституцией Украины Конституционный Суд Украины является единственным органом конституционной юрисдикции в Украине. Главная его задача — гарантирование верховенства Основного Закона государства на всей его территории с целью обеспечения стабильности государственного строя и демократизации общества. В связи с этим Конституционный Суд Украины наделен полномочиями органа судебного конституционного контроля, в частности, что касается вопросов конституционности законов и иных правовых актов.

В 2008 году Конституционный Суд Украины рассмотрел 19 дел по указанным вопросам, признав не соответствующими Конституции Украины отдельные положения:

— законов Украины: «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» (Решение от 29 января 2008 года № 2-рп/2008); «О государственном регулировании рынка ценных бумаг в Украине» (Решение от 1 апреля 2008 года № 3-рп/2008); «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» (Решение от 22 мая 2008 года № 10-рп/2008); «О Верховной Раде Автономной Республики Крым» (Решение от 27 мая 2008 года № 11-рп/2008); «О естественных монополиях» (Решение от 8 июля 2008 года № 14-рп/2008) и других;

— постановлений Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» (Решение от 1 апреля 2008 года № 4-рп/2008); «О некоторых вопросах нормативно-правового обеспечения порядка работы Верховной Рады Украины» (Решение от 17 сентября 2008 года № 16-рп/2008);

— Указа Президента Украины «О Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку» (Решение от 1 апреля 2008 года № 3-рп/2008);

— постановлений Кабинета Министров Украины: «Об осуществлении закупок товаров, работ и услуг за государственные средства», «О закупке услуг, связанных с формированием информационно-телекоммуникационной системы Государственного реестра избирателей» (Решение от 9 октября 2008 года № 22-рп/2008); «Об утверждении Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов» (Решение от 11 ноября 2008 года № 25-рп/2008).

Как свидетельствует анализ данных актов единственного органа конституционной юрисдикции, основаниями для принятия решений о неконституционности указанных законов и иных правовых актов, по большей части, были нарушения конституционных прав и свобод человека и гражданина, несоблюдение установленной Конституцией Украины

процедуры принятия правового акта и превышение органами государственной власти своих полномочий.

Ученые-правоведы отмечают, что, реализуя свои полномочия в сфере судебного конституционного контроля, Конституционный Суд Украины фактически совершенствует отечественную систему законодательства, ведь следствием признания правового акта неконституционным является прекращение действия правовых норм, применение которых могло привести или привело к нарушению конституционных норм.

В этом аспекте особую актуальность приобретает проблема исполнения решений Конституционного Суда Украины, которые в соответствии с частью второй статьи 150 Конституции Украины являются обязательными к исполнению на территории Украины, окончательными и не могут быть обжалованы.

Однако можно привести несколько характерных примеров из практики конституционного судопроизводства, которые, к сожалению, говорят об обратном.

Практически ежегодно, начиная с 1999 года, Конституционный Суд Украины принимает решения, в которых указывает, что при принятии бюджетных законов недопустимым является сужение объема гарантированных Конституцией Украины социальных выплат и льгот для определенных категорий граждан, а также затрат на обеспечение нормального функционирования органов судебной власти и независимости судей. Несмотря на это правительство с такой же регулярностью подает проекты законов о государственном бюджете, которыми предлагается сокращение таких выплат. Верховная Рада Украины эти законы принимает, а глава государства подписывает. Конституционный Суд Украины, в свою очередь, признает такие законодательные положения неконституционными и ожидает конституционное представление по очередному закону.

Возникает сомнение в уважении со стороны парламента к судебным решениям относительно процедуры принятия Регламента единственного органа законодательной власти. Конституционный Суд Украины дважды признавал неконституционными соответствующие постановления Верховной Рады Украины, поскольку в соответствии с пунктом 21 части первой статьи 92 Конституции Украины организация и порядок деятельности парламента определяются исключительно законами Украины. Вместе с тем уже в нынешнем году парламента принял Регламент Верховной Рады Украины, не соблюдая требований Основного Закона в отношении процедуры принятия и вступления в силу законов Украины.

По моему убеждению, единственный орган законодательной власти должен в первую очередь проявлять уважение к Конституции государства.

В связи с этим целесообразно привести в пример один из пунктов Резолюции Парламентской Ассамблеи Совета Европы от 19 апреля 2007 года: «Ассамблея осуждает тот факт, что судебная система Украины систематически используется ненадлежащим образом другими ветвями власти, а высшие должностные лица не выполняют решения судов, что свидетельствует о разваливании этой ключевой демократической институции. Независимое и непредубежденное правосудие является предпосылкой

существования демократического общества, которое руководствуется верховенством права».

Еще одним направлением деятельности Конституционного Суда Украины является дача официального толкования Конституции и законов Украины.

Как отмечается в юридической литературе, осуществляя официальное толкование Конституции и законов Украины, Конституционный Суд Украины не только выполняет роль толкователя, но и исходя из обязательности своих решений создает условия для надлежащего применения указанных норм разными органами государственной власти. То есть де-факто Суд реализует функцию нормативно-интерпретационной конституционализации правового порядка в государстве.

В текущем году единственный орган конституционной юрисдикции разрешил вопросы, касавшиеся разъяснения и официальной интерпретации положений десяти статей Конституции Украины и пяти законов Украины. В частности, Суд растолковал:

— положения части третьей статьи 2 Закона Украины «О прокуратуре» в части срока полномочий Генерального прокурора Украины (Решение от 2 апреля 2008 года № 5-рп/2008); положения части второй статьи 20 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» о сроках полномочий руководства Высшего совета юстиции (Решение от 18 сентября 2008 года № 18-рп/2008) и другие;

— положения части второй статьи 72 в системной связи со статьей 5 Конституции Украины относительно реализации народом как носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине своего исключительного права определять и изменять конституционный строй в Украине (Решение от 16 апреля 2008 года № 6-рп/2008); статьи 83 Конституции Украины об определении словосочетания «коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины» (Решение от 17 сентября 2008 года № 16-рп/2008); пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины об обязанности Президента Украины провозглашать всеукраинский референдум по народной инициативе (Решение от 15 октября 2008 года № 23-рп/2008) и другие.

В соответствии с Конституцией Украины Конституционный Суд Украины является обязательным участником процесса внесения изменений в Основной Закон. Законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при условии наличия заключения Конституционного Суда Украины о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

В данный сборник включены два заключения Конституционного Суда Украины: от 15 января 2008 года № 1-в/2008 о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины (дело о внесении изменений в статьи 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141, 142, 143 Конституции Украины) и от 10 сентября 2008 года № 2-в/2008 о соответствии законопроекта о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Хочу также обратить внимание на важность принятых нынешним составом Суда процессуальных определений, которые не вошли в данное издание. Принятие некоторых из них происходило достаточно сложно, в отдельных случаях требовалось формирование правовых позиций по вопросам процесса конституционного судопроизводства.

По объему выполненной работы 2008 год стал самым результативным годом в деятельности Конституционного Суда Украины. Однако главное — не количество принятых решений, заключений или определений, а то, что несмотря на всю сложность политической ситуации в государстве год был показательным с точки зрения добросовестного и непредвзятого исполнения Конституционным Судом Украины своих обязанностей по обеспечению верховенства права и защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина в Украине.

**Председатель
Конституционного Суда Украины**

А. СТРИЖАК

PREFACE

Volume 8 «Constitutional Court of Ukraine: Decisions. Opinions» consists of acts of the Constitutional Court of Ukraine adopted in cases upon constitutional petitions and constitutional appeals that were considered in 2008. This issue contains 27 decisions and 2 opinions.

In accordance with the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine is the sole body of constitutional jurisdiction in Ukraine. Its main task is to guarantee the supremacy of the Fundamental Law of the state throughout its territory to ensure stability of the state order and democratisation of the society. To this end, the Constitutional Court of Ukraine is vested with the authorities of a body of judicial constitutional control, namely in issues related to constitutionality of laws and other legal acts.

In 2008 the Constitutional Court of Ukraine considered 19 cases concerning constitutionality of laws and other legal acts and recognised as non-confirming with the Constitution of Ukraine individual provisions of the following:

— Laws of Ukraine: «On Special Procedure for Dismissal of Persons Combining Deputy Mandate with Other Activities» (Decision no.2-rp/2008 dated January 29, 2008); «On State Regulation of Securities Market in Ukraine» (Decision no.3-rp/2008 dated April 1, 2008); «On the 2008 State Budget of Ukraine and Introducing Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine» (Decision no.10-rp/2008 dated May 22, 2008); «On the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» (Decision no.11-rp/2008 dated May 27, 2008); «On Natural Monopolies» (Decision no.14-rp/2008 dated July 8, 2008) and other;

— Resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» (Decision no.4-rp/2008 dated April 1, 2008); «On Some Issues of Normative and Legal Support for Organisation of Activities of the Verkhovna Rada of Ukraine» (Decision no.16-rp/2008 dated September 17, 2008);

— Decree of the President of Ukraine «On the State Commission on Securities and Stock Market» (Decision no.3-rp/2008 dated April 1, 2008);

— Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Procurement of Goods, Works and Services with State Funds», «On Procurement of Services Related to Formation of Information-Telecommunication System of the State Register of Voters» (Decision no.22-rp/2008 dated October 2, 2008); «On Approval of the Procedure for Holding Land Auctions in 2008» (Decision no.25-rp/2008 dated November 11, 2008).

According to the results of analysis of these acts of the sole body of constitutional jurisdiction, grounds for adoption of decisions on unconstitutionality of the aforementioned laws and other legal acts primarily were violations of human and citizen's constitutional rights, breaches of the procedure established in the Constitution of Ukraine for adoption of a legal act and abuse of power by the state bodies.

According to the legal scholars, when exercising its authorities in the sphere of judicial constitutional control, the Constitutional Court of Ukraine in fact improves the national legislative system since by recognising a legal act as unconstitutional it terminates force of legal norms, implementation of which could or has resulted in a violation of constitutional norms.

In this respect, of special importance is the problem of execution of the decisions of the sole body of constitutional jurisdiction, which pursuant to paragraph two Article 150 of the Constitution of Ukraine are mandatory for execution on the territory of Ukraine, final and may not be appealed.

However, one should mention several typical examples from the constitutional case-law that, unfortunately, demonstrate the opposite.

For instance, starting from 1999 the Constitutional Court of Ukraine has been virtually every year adopting decisions on unacceptability of narrowing of social payments and benefits for certain categories of citizens as guaranteed by the Constitution of Ukraine as well as payments for ensuring normal functioning of judicial bodies and independence of judges when budget laws are adopted. Nonetheless, nearly each year the government submits draft-laws on the State Budget envisaging narrowing of such payments, and the Verkhovna Rada adopts such laws and the Head of State signs them whereas the Constitutional Court of Ukraine, in its turn, recognises respective legislative provisions unconstitutional and waits for a constitutional petition concerning the next law.

There also emerges a doubt concerning respect for court decisions by the parliament in the issue concerning the procedure for adoption of the Rules of Procedure of the legislature. The Constitutional Court of Ukraine twice recognised respective resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine as unconstitutional since, pursuant to item 21 paragraph one Article 92 of the Constitution of Ukraine, organisation and procedure of parliamentary activities are determined exclusively by laws of Ukraine. Instead, already this year the parliament adopted an Act on the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, thus having violated the requirement of the Fundamental Law concerning the procedure for adoption and enactment of laws of Ukraine.

I am convinced that the sole legislative body should, first of all, display respect for the Constitution of the state.

With regard to this one should quote a provision of the Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe dated April 19, 2007: «The Assembly deplores the fact that the judicial system of Ukraine has been systematically misused by other branches of power and that top officials do not execute the courts' decisions, which is a sign of erosion of this crucial democratic institution. Independent and impartial judiciary is a precondition for the existence of a democratic society governed by the rule of law».

Another area of activities of the Constitutional Court of Ukraine is provision of official interpretation of the Constitution and laws of Ukraine.

According to legal academic literature, by providing official interpretation of the Constitution and laws of Ukraine the Constitutional Court of Ukraine not only acts as an interpreter but also, proceeding from the mandatory nature of its decisions, creates conditions for proper implementation of these norms by various state authorities. In other words, the Court de facto performs the function of normative-interpretational constitutionalisation of the legal order in the state.

In the current year, the sole body of constitutional jurisdiction considered issues related to official interpretation of provisions of 10 articles of the Constitution of Ukraine and 5 laws of Ukraine.

The Court namely interpreted the following:

— provisions of paragraph three Article 2 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution» concerning the term of authorities of the Prosecutor General of Ukraine (Decision no.5-рп/2008 dated April 2, 2008); paragraph two Article 20 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» concerning the term of authorities of the leadership of the High Council of Justice (Decision no.18-рп/2008 dated September 18, 2008) and other;

— provisions of paragraph two Article 72 in their system relation with Article 5 of the Constitution of Ukraine concerning exercise by the people as bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine of their exclusive right to determine and change the constitutional order in Ukraine (Decision no.6-rp/2008 dated April 16, 2008); Article 83 of the Constitution of Ukraine concerning a definition of the phrase «coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine» (Decision no.16-rp/2008 dated September 17, 2008); item 6 paragraph one Article 106 of the Constitution of Ukraine concerning the duty of the President of Ukraine to call an All-Ukrainian referendum upon people's initiative (Decision no.23-rp/2008 dated October 15, 2008) and other.

According to the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court is a mandatory participant of the process of introducing amendments to the Fundamental Law. Thus, a draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine is considered by the Verkhovna Rada of Ukraine after the Constitutional Court has provided its opinion concerning its conformity with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

This volume contains two opinions of the Constitutional Court of Ukraine: no.1-v/2008 dated January 15, 2008 on conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning improvement of local self-government system with requirements of the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (case on introducing amendments to Articles 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141, 142 and 143 of the Constitution of Ukraine) and no.2-v/2008 dated September 10, 2008 on conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning restriction of deputy immunity) with requirements of the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

I would also like to draw attention to the importance of procedural rulings adopted by the current membership of the Court which are not included into this publication. One has to mention that decision-making on some of them was rather complicated and in some cases required formulation of legal positions concerning the constitutional proceedings.

Finally, it should be noted that the year of 2008 in terms of the work performed was the most efficient of all the years of existence of the Constitutional Court of Ukraine. However, the point is not the amount of adopted decisions, opinions or rulings — the main point is that despite all the complexity of the political situation in Ukraine this year was an illustration of conscious and unbiased performance of duties by the Constitutional Court of Ukraine aimed to ensure the rule of law and the protection of human and citizen's constitutional rights and freedoms.

**Chairman
of the Constitutional Court of Ukraine**

Andrii STRYZHAK

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку
щодо відповідності законопроекту про внесення змін
до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого
самоврядування вимогам статей 157 і 158 Конституції України
(справа про внесення змін до статей 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141,
142, 143 Конституції України)**

м. К и ї в
15 січня 2008 року
№ 1-в/2008

Справа № 1-16/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича — доповідача, **Пишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування (реєстр. № 3207—1) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України згідно з Постановою Верховної Ради України «Про попереднє схвалення і направлення до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України» від 23 грудня 2005 року № 3288—IV законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування (реєстр. № 3207—1) для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування вимогам статей 157 і 158 Конституції України для його розгляду Верховною Радою України.

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Верховна Рада України згідно з Постановою «Про попереднє схвалення і направлення до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України» від 23 грудня 2005 року № 3288–IV (далі – Постанова) звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування (реєстр. № 3207–1) (далі – Законопроект), яким пропонується внести зміни до пункту 29 частини першої статті 85, статей 118, 119, 133, частини першої статті 136, статті 140, частин другої, четвертої статті 141, частин першої, третьої статті 142, частин першої, другої, третьої статті 143, абзацу третього пункту 8 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України.

Внесення змін до Конституції України, як зазначено в Постанові, зумовлено необхідністю удосконалення системи місцевого самоврядування в Україні.

Конституційний Суд України вже розглядав зареєстрований за № 3207–1 законопроект, схвалений Постановою Верховної Ради України від 8 грудня 2004 року № 2223–IV, і визнав його таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України (Висновок Конституційного Суду України від 7 вересня 2005 року № 1-в/2005).

У зв'язку з уточненням Верховною Радою України редакції Законопроекту після надання Конституційним Судом України зазначеного Висновку цей Законопроект, відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 9 червня 1998 року № 8-рп/98, Верховна Рада України знову направила до Конституційного Суду України для перевірки його на відповідність вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

2. Оцінюючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з такого.

Статтею 158 Конституції України (частина перша) визначено, що законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту. Частиною другою зазначеної статті передбачено, що Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

Конституційний Суд України відзначає, що Законопроект про внесення змін до пункту 29 частини першої статті 85, статей 118, 119, 133, частини першої статті 136, статті 140, частин другої, четвертої статті 141, частин першої, третьої статті 142, частин першої, другої, третьої статті 143, абзацу третього пункту 8 розділу XV «Перехідні положення» Конституції Ук-

раїни не був предметом голосування у Верховній Раді України для його прийняття не менш як двома третинами від її конституційного складу.

Отже, Законопроект відповідає вимогам статті 158 Конституції України.

3. Згідно з частиною першою статті 157 Конституції України Основний Закон держави не може бути змінений, якщо зміни спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що запропоновані в Законопроекті зміни до пункту 29 частини першої статті 85, статей 118, 119, 133, частини першої статті 136, статті 140, частин другої, четвертої статті 141, частин першої, третьої статті 142, частин першої, другої, третьої статті 143, абзацу третього пункту 8 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. Отже, стосовно цього Законопроект відповідає вимогам статті 157 Конституції України.

4. Здійснюючи перевірку Законопроекту щодо неприпустимості наявності в ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина (вимоги частини першої статті 157 Конституції України), Конституційний Суд України виходив з відповідної оцінки кожного його положення.

4.1. У Законопроекті пропонується викласти пункт 29 частини першої статті 85 Конституції України в такій редакції:

«29) утворення і ліквідація районів, встановлення і зміна меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування і перейменування населених пунктів, округ і районів, утворення і ліквідація населених пунктів та округ».

Цими змінами доповнюються повноваження Верховної Ради України у сфері адміністративно-територіального устрою в частині найменування і перейменування округ, утворення і ліквідації населених пунктів та округ.

Конституційний Суд України вважає, що запропонована редакція пункту 29 частини першої статті 85 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.2. У Законопроекті пропонується статтю 118 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 118. В областях, містах Києві та Севастополі для виконання повноважень у межах та порядку, визначених законом, утворюються місцеві державні адміністрації.

Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України. Голови місцевих державних адміністрацій при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України, підзвітні та підконтрольні Кабінету Міністрів України».

Значені положення спрямовані на реорганізацію існуючої системи органів місцевої влади. На рівні таких адміністративно-територіальних одиниць, як райони, не передбачається місцевих державних адміністрацій.

Згідно з пропонованою редакцією статті 118 Конституції України фактично скасовується інститут висловлення недовіри голові обласної державної адміністрації депутатами обласної ради, в тому числі і можливість настання відповідних наслідків (частини дев'ятого, десятого статті 118 чинної Конституції України).

Конституційний Суд України дійшов висновку, що скасування інституту висловлення недовіри голові обласної державної адміністрації депутатами обласної ради може призвести до обмеження прав громадян, що суперечить вимогам статті 157 Конституції України.

4.3. У Законопроекті статтю 119 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«Стаття 119. Місцеві державні адміністрації на відповідній території здійснюють:

- 1) контроль за додержанням законів місцевими органами виконавчої влади, підпорядкованими центральним органам виконавчої влади;
- 2) взаємодію місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування;
- 3) інші визначені законом повноваження».

У цій статті викладені основні повноваження обласних, міст Києва та Севастополя місцевих державних адміністрацій. Інші повноваження передбачається визначати Законом.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Слід зазначити, що положення, за яким місцеві державні адміністрації «здійснюють ...взаємодію місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування», сформульоване таким чином, що допускає адміністрування з боку місцевих державних адміністрацій у сфері взаємодії органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади.

4.4. У Законопроекті статтю 133 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«Стаття 133. Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села, а також округи.

Округою є утворена на основі добровільного об'єднання жителів адміністративно-територіальна одиниця, у складі якої кілька населених пунктів.

До складу України входять: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська,

Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь, межі яких визначаються законом.

Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України».

Систему адміністративно-територіального устрою України пропонується доповнити новою адміністративно-територіальною одиницею — округою. Округи утворюються на основі добровільного об'єднання жителів кількох населених пунктів.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

На думку Конституційного Суду України, у запропонованій редакції статті має бути чіткіше визначено поняття «округи та її меж».

4.5. У Законопроекті частину першу статті 136 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, депутати якої обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років».

Змінами до частини першої статті 136 Конституції України пропонується закріпити правову природу виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим і встановити п'ятирічний термін повноважень депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, тобто такий, як у депутатів усіх представницьких органів України.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.6. У Законопроекті пропонується статтю 140 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 140. Місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села, селища чи міста або добровільного об'єднання у територіальну громаду жителів кількох населених пунктів — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється в межах адміністративно-територіальних одиниць.

Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі визначаються законом.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад.

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси жителів громад, є районні та обласні ради, їх виконавчі органи, повноваження яких визначаються законом.

Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоор-

ганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна».

Запропоновані зміни уточнюють поняття місцевого самоврядування, зокрема його основи — територіальної громади, якою вважаються жителі окремих населених пунктів або добровільне об'єднання у територіальну громаду жителів кількох населених пунктів (незалежно від їх категорії — сільських чи міських). У чинній же редакції статті 140 Конституції України йдеться про добровільне об'єднання в одну громаду жителів кількох сіл.

Передбачається утворення районними і обласними радами власних виконавчих органів, що має на меті підвищити ефективність діяльності рад, на районному та обласному рівнях належним чином представляти спільні інтереси територіальних громад.

Конституційний Суд України вважає, що запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Треба зауважити, що надання виконавчим органам районних і обласних рад права представляти спільні інтереси громад (частина шоста статті 140 Законопроекту) може призвести до порушення принципу функціонального розмежування органів місцевого самоврядування та покладення на них не властивих їм повноважень.

Невдалим є застосоване у частині шостій статті 140 Законопроекту словосполучення «жителів громад».

4.7. У Законопроекті частини другу, четверту статті 141 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирають строком на п'ять років відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях»;

«Голова районної та голова обласної ради обираються відповідною радою з числа її депутатів і очолюють виконавчий орган ради».

Зазначеними змінами пропонується строки повноважень сільського, селищного, міського голови привести у відповідність до строку повноважень депутатів місцевих рад, який становить 5 років. Уточнюється порядок обрання голів районної та обласної ради, визначається, що вони мають очолювати виконавчий орган рад.

Пропоновані у статті 141 Законопроекту зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.8. Законопроектом пропонується нова редакція частин першої, третьої статті 142 Конституції України:

«Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад»;

«Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Законом визначається мінімальна частка від податків і зборів, які спрямовуються на

формування доходів місцевих бюджетів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою».

Запропонованими змінами, з урахуванням запровадження округ, визначиться матеріально-фінансова база місцевого самоврядування.

На конституційному рівні пропонується закріпити положення, що законом має визначитися мінімальна частка від податків і зборів, яка спрямовується на формування доходів місцевих бюджетів.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Водночас Конституційний Суд України вважає, що для уникнення неоднозначного розуміння положень частини третьої статті 142 Законопроекту в ньому слід вказати, від яких саме податків і зборів (загальнодержавних чи інших) має визначитися мінімальна частка, що спрямовується на формування доходів місцевих бюджетів, а також вказати, чи ця частка має бути від усієї податкової маси, чи від окремих податків і зборів.

4.9. У Законопроекті частини першу, другу, третю статті 143 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«Територіальні громади безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування відповідно до закону управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують відповідні місцеві бюджети і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Обласні та районні ради затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання; затверджують районні і обласні бюджети та контролюють їх виконання; вирішують в межах, визначених законом, питання адміністративно-територіального устрою; вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції.

Органам місцевого самоврядування в межах і порядку, встановлених законом, можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності».

Зазначені зміни передбачають закріплення на конституційному рівні положення щодо вирішення обласними і районними радами у визначених законами межах питань адміністративно-територіального устрою.

Вносяться корективи щодо порядку надання органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади. Якщо зі змісту чинної редакції статті 143 Конституції України випливає, що на-

дання того чи іншого повноваження органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування здійснюється окремим законом, то за запропонованою в Законопроекті редакцією цієї статті надання повноважень може здійснюватися в установлених законом межах і порядку.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.10. У Законопроекті пропонується виключити абзац третій пункту 8 розділу XV «Перехідні положення», в якому зазначається, що «районні в містах ради та голови цих рад після набуття чинності цією Конституцією здійснюють свої повноваження відповідно до закону».

Перехідні положення Конституції України спрямовані на її запровадження в життя. Значна частина перехідних положень згодом вичерпує свою дію і має лише історичне значення.

Конституційний Суд України вважає, що абзац третій пункту 8 розділу XV «Перехідні положення» вичерпав свою дію і не може бути предметом розгляду Конституційного Суду України.

4.11. Законопроект містить прикінцеві та перехідні положення такого змісту:

«Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набуває чинності з дня обрання місцевих рад п'ятого скликання у 2006 році, за винятком статей 118 і 119 Конституції України в редакції цього Закону, які вводяться в дію через 60 днів після набрання чинності цим Законом, а також пункту 6 цього розділу, який набуває чинності з дня опублікування цього Закону.

2. Виконавчі органи районних та обласних рад утворюються протягом двох місяців з дня проведення виборів до місцевих рад п'ятого скликання.

3. Передача районними та обласними державними адміністраціями виконавчим органам районних та обласних рад документації, пов'язаної з підготовкою та виконанням районних та обласних бюджетів, здійсненням делегованих їм відповідними районними чи обласними радами повноважень, проводиться протягом двох місяців після утворення виконавчих органів районних та обласних рад.

4. Ліквідація районних державних адміністрацій завершується не пізніше ніж за чотири місяці після обрання місцевих рад п'ятого скликання.

5. На період дії Угоди між Україною та Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України Севастопольська міська державна адміністрація здійснює повноваження, передбачені Законом України «Про місцеві державні адміністрації» в редакції станом на 1 січня 2006 року.

6. Реалізація на чергових місцевих виборах конституційного права на обрання сільських, селищних, міських рад та відповідних голів жителями населених пунктів, які на час набуття чинності Конституцією України обирали єдиного сільського, селищного чи міського голову та відповідний спільний орган місцевого самоврядування, здійснюється на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом виборів спільного органу місцевого самоврядування та єдиного сільського, селищного чи міського

голови. При цьому у тих населених пунктах, жителі яких об'єдналися в одну територіальну громаду, вибори сільського, селищного, міського голови та органу місцевого самоврядування, крім відповідного спільного органу місцевого самоврядування та єдиного голови, не проводяться».

«Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту спрямовані на реалізацію змін до Конституції України.

Пропоновані «Прикінцеві та перехідні положення» не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Слід зауважити, що передбачене пунктом 5 «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту здійснення повноважень Севастопольською міською державною адміністрацією відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» в редакції за станом на 1 січня 2006 року на період дії Угоди між Україною та Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України є недостатньо обґрунтованим, оскільки визнання Севастопольської міської державної адміністрації як одного з компетентних органів України в міжнародних договорах, укладених відповідно до вказаної Угоди, не є підставою не змінювати її правовий статус. Крім того, такий виняток щодо повноважень Севастопольської міської державної адміністрації може загальмувати законодавче врегулювання спеціального статусу міста Севастополя та особливостей здійснення в ньому місцевого самоврядування, що передбачено статтями 133 та 140 Законопроекту.

Керуючись статтями 147, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в в и с н о в к у :

1. Визнати Законопроект про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування (реєстр. № 3207–1), схвалений Постановою Верховної Ради України від 23 грудня 2005 року № 3288–IV, таким, що відповідає вимогам статті 158, а також вимогам статті 157 Конституції України в частині пропонованих змін до:

1.1. Статті 119 Конституції України:

«Стаття 119. Місцеві державні адміністрації на відповідній території здійснюють:

1) контроль за додержанням законів місцевими органами виконавчої влади, підпорядкованими центральним органам виконавчої влади;

2) взаємодію місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування;

3) інші визначені законом повноваження».

1.2. Статті 133 Конституції України:

«Стаття 133. Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села, а також округи.

Округою є утворена на основі добровільного об'єднання жителів адміністративно-територіальна одиниця, у складі якої кілька населених пунктів.

До складу України входять: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь, межі яких визначаються законом.

Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України».

1.3. Статті 140 Конституції України:

«Стаття 140. Місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села, селища чи міста або добровільного об'єднання у територіальну громаду жителів кількох населених пунктів — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється в межах адміністративно-територіальних одиниць.

Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі визначаються законом.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад.

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси жителів громад, є районні та обласні ради, їх виконавчі органи, повноваження яких визначаються законом.

Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна».

1.4. Пункту 29 частини першої статті 85 Конституції України:

«29) утворення і ліквідація районів, встановлення і зміна меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування і перейменування населених пунктів, округ і районів, утворення і ліквідація населених пунктів та округ».

1.5. Частини першої статті 136 Конституції України:

«Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, депутати якої обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років».

1.6. Части́н другої, четвертої статті 141 Конституції України:

«Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирають строком на п'ять років відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях»;

«Голова районної та голова обласної ради обираються відповідною радою з числа її депутатів і очолюють виконавчий орган ради».

1.7. Части́н першої, третьої статті 142 Конституції України:

«Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад»;

«Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Законом визначається мінімальна частка від податків і зборів, які спрямовуються на формування доходів місцевих бюджетів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою».

1.8. Части́н першої, другої, третьої статті 143 Конституції України:

«Територіальні громади безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування відповідно до закону управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують відповідні місцеві бюджети і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Обласні та районні ради затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання; затверджують районні і обласні бюджети та контролюють їх виконання; вирішують у межах, визначених законом, питання адміністративно-територіального устрою; вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції.

Органом місцевого самоврядування в межах і порядку, встановлених законом, можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності».

1.9. В частині прикінцевих та перехідних положень Законопроекту:

«Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набуває чинності з дня обрання місцевих рад п'ятого скликання у 2006 році, за винятком статей 118 і 119 Конституції України в редакції цього Закону, які вводяться в дію через 60 днів після набрання чинності цим Законом, а також пункту 6 цього розділу, який набуває чинності з дня опублікування цього Закону.

2. Виконавчі органи районних та обласних рад утворюються протягом двох місяців з дня проведення виборів до місцевих рад п'ятого скликання.

3. Передача районними та обласними державними адміністраціями виконавчим органам районних та обласних рад документації, пов'язаної з підготовкою та виконанням районних та обласних бюджетів, здійсненням делегованих їм відповідними районними чи обласними радами повноважень, проводиться протягом двох місяців після утворення виконавчих органів районних та обласних рад.

4. Ліквідація районних державних адміністрацій завершується не пізніше ніж за чотири місяці після обрання місцевих рад п'ятого скликання.

5. На період дії Угоди між Україною та Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України Севастопольська міська державна адміністрація здійснює повноваження, передбачені Законом України «Про місцеві державні адміністрації» в редакції станом на 1 січня 2006 року.

6. Реалізація на чергових місцевих виборах конституційного права на обрання сільських, селищних, міських рад та відповідних голів жителями населених пунктів, які на час набуття чинності Конституцією України обирали єдиного сільського, селищного чи міського голову та відповідний спільний орган місцевого самоврядування, здійснюється на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом виборів спільного органу місцевого самоврядування та єдиного сільського, селищного чи міського голови. При цьому у тих населених пунктах, жителі яких об'єдналися в одну територіальну громаду, вибори сільського, селищного, міського голови та органу місцевого самоврядування, крім відповідного спільного органу місцевого самоврядування та єдиного голови, не проводяться».

2. Визнати законопроект про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування (реєстр. № 3207–1), схвалений Постановою Верховної Ради України від 23 грудня 2005 року № 3288–IV, таким, що не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України в частині пропонуваніх змін до статті 118 Конституції України:

«Стаття 118. В областях, містах Києві та Севастополі для виконання повноважень у межах та порядку, визначених законом, утворюються місцеві державні адміністрації.

Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України. Голови місцевих державних адміністрацій при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України, підзвітні та підконтрольні Кабінету Міністрів України.»

3. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування (реєстр. № 3207–1), схваленого Постановою Верховної Ради України від 23 грудня 2005 року № 3288–IV, вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржений.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**ЗАКЛЮЧЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины (дело о внесении изменений в статьи 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141, 142, 143 Конституции Украины)

г. Киев
15 января 2008 года
№ 1-в/2008

Дело № 1-16/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуны** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича — докладчика, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления (регистр. № 3207–1) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 159 Конституции Украины стало поступление в Конституционный Суд Украины согласно Постановлению Верховной Рады Украины «О предварительном одобрении и направлении в Конституционный Суд Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины» от 23 декабря 2005 года № 3288–IV законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления (регистр. № 3207–1) для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела является необходимость заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины для его рассмотрения Верховной Радой Украины.

Заслушав судью-докладчика Ткачука П.Н. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Верховная Рада Украины согласно Постановлению «О предварительном одобрении и направлении в Конституционный Суд Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины» от 23 декабря 2005 года № 3288—IV (далее — Постановление) обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления (регр. № 3207—1) (далее — Законопроект), которым предлагается внести изменения в пункт 29 части первой статьи 85, статьи 118, 119, 133, часть первую статьи 136, статью 140, части вторую, четвертую статьи 141, части первую, третью статьи 142, части первую, вторую, третью статьи 143, абзац третий пункта 8 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины.

Внесение изменений в Конституцию Украины, как указано в Постановлении, обусловлено необходимостью совершенствования системы местного самоуправления в Украине.

Конституционный Суд Украины уже рассматривал зарегистрированный под № 3207—1 законопроект, одобренный Постановлением Верховной Рады Украины от 8 декабря 2004 года № 2223—IV, и признал его соответствующим требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины (Заключение Конституционного Суда Украины от 7 сентября 2005 года № 1-в/2005).

В связи с уточнением Верховной Радой Украины редакции Законопроекта после дачи Конституционным Судом Украины указанного Заключения данный Законопроект, в соответствии с Решением Конституционного Суда Украины от 9 июня 1998 года № 8-рп/98, Верховная Рада Украины снова направила в Конституционный Суд Украины для проверки его на соответствие требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

2. Оценивая Законопроект на предмет его соответствия требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Статьей 158 Конституции Украины (часть первая) определено, что законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту. Частью второй указанной статьи предусмотрено, что Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды изменять одни и те же положения Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины отмечает, что Законопроект о внесении изменений в пункт 29 части первой статьи 85, статьи 118, 119, 133, часть первую статьи 136, статью 140, части вторую, четвертую статьи 141, части первую, третью статьи 142, части первую, вторую, третью статьи

143, абзац третий пункта 8 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины не был предметом голосования в Верховной Раде Украины для его принятия не менее чем двумя третями от ее конституционного состава.

Следовательно, Законопроект соответствует требованиям статьи 158 Конституции Украины.

3. Согласно части первой статьи 157 Конституции Украины Основной Закон государства не может быть изменен, если изменения направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины.

Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что предложенные в Законопроекте изменения к пункту 29 части первой статьи 85, статьям 118, 119, 133, части первой статьи 136, статье 140, частям второй, четвертой статьи 141, частям первой, третьей статьи 142, частям первой, второй, третьей статьи 143, абзацу третьему пункта 8 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины не направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины. Следовательно, в отношении этого Законопроект соответствует требованиям статьи 157 Конституции Украины.

4. Осуществляя проверку Законопроекта относительно недопустимости наличия в нем положений, предусматривающих отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина (требования части первой статьи 157 Конституции Украины), Конституционный Суд Украины исходил из соответствующей оценки каждого его положения.

4.1. В Законопроекте предлагается изложить пункт 29 части первой статьи 85 Конституции Украины в следующей редакции:

«29) образование и ликвидация районов, установление и изменение границ районов и городов, отнесение населенных пунктов к категории городов, наименование и переименование населенных пунктов, округ и районов, образование и ликвидация населенных пунктов и округ».

Этими изменениями дополняются полномочия Верховной Рады Украины в сфере административно-территориального устройства в части наименования и переименования округ, образования и ликвидации населенных пунктов и округ.

Конституционный Суд Украины считает, что предложенная редакция пункта 29 части первой статьи 85 Конституции Украины не предусматривает отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.2. В Законопроекте предлагается статью 118 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 118. В областях, городах Киеве и Севастополе для исполнения полномочий в пределах и порядке, определенных законом, создаются местные государственные администрации.

Председатели местных государственных администраций назначаются на должность и освобождаются от должности Президентом Украины по

представлению Кабинета Министров Украины. Председатели местных государственных администраций при осуществлении своих полномочий ответственны перед Президентом Украины, подотчетны и подконтрольны Кабинету Министров Украины».

Указанные положения направлены на реорганизацию существующей системы органов местной власти. На уровне таких административно-территориальных единиц, как районы, не предусматриваются местные государственные администрации.

Согласно предлагаемой редакции статьи 118 Конституции Украины фактически упраздняется институт выражения недоверия председателю областной государственной администрации депутатами областного совета, в том числе и возможность наступления соответствующих последствий (части девятая, десятая статьи 118 действующей Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что упразднение института выражения недоверия председателю областной государственной администрации депутатами областного совета может повлечь ограничение прав граждан, что противоречит требованиям статьи 157 Конституции Украины.

4.3. В Законопроекте статью 119 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«Статья 119. Местные государственные администрации на соответствующей территории осуществляют:

- 1) контроль за соблюдением законов местными органами исполнительной власти, подчиненными центральным органам исполнительной власти;
- 2) взаимодействие местных органов исполнительной власти с органами местного самоуправления;
- 3) иные определенные законом полномочия».

В данной статье изложены основные полномочия областных, городов Киева и Севастополя местных государственных администраций. Иные полномочия предполагается определять Законом.

Предложенные изменения не предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Следует отметить, что положение, согласно которому местные государственные администрации «осуществляют ...взаимодействие местных органов исполнительной власти с органами местного самоуправления», сформулировано таким образом, что допускает администрирование со стороны местных государственных администраций в сфере взаимодействия органов местного самоуправления с местными органами исполнительной власти.

4.4. В Законопроекте статью 133 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«Статья 133. Систему административно-территориального устройства Украины составляют: Автономная Республика Крым, области, районы, города, районы в городах, поселки и села, а также округа».

Округой является образованная на основе добровольного объединения жителей административно-территориальная единица, в составе которой несколько населенных пунктов.

В состав Украины входят: Автономная Республика Крым, Винницкая, Волынская, Днепропетровская, Донецкая, Житомирская, Закарпатская, Запорожская, Ивано-Франковская, Киевская, Кировоградская, Луганская, Львовская, Николаевская, Одесская, Полтавская, Ривненская, Сумская, Тернопольская, Харьковская, Херсонская, Хмельницкая, Черкасская, Черновицкая, Черниговская области, города Киев и Севастополь, границы которых определяются законом.

Города Киев и Севастополь имеют специальный статус, который определяется законами Украины».

Систему административно-территориального устройства Украины предлагается дополнить новой административно-территориальной единицей — округой. Округи создаются на основе добровольного объединения жителей нескольких населенных пунктов.

Предложенные изменения не предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

По мнению Конституционного Суда Украины, в предложенной редакции статьи должно быть четче определено понятие округа и ее границ.

4.5. В Законопроекте часть первую статьи 136 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«Представительным органом Автономной Республики Крым является Верховная Рада Автономной Республики Крым, депутаты которой избираются на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования сроком на пять лет».

Изменениями к части первой статьи 136 Конституции Украины предлагается закрепить правовую природу выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым и установить пятилетний срок полномочий депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, то есть такой, как у депутатов всех представительных органов Украины.

Предложенные изменения не предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.6. В Законопроекте предлагается статью 140 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 140. Местное самоуправление является правом территориальной громады — жителей села, поселка либо города или добровольного объединения в территориальную громаду жителей нескольких населенных пунктов — самостоятельно решать вопросы местного значения в пределах Конституции и законов Украины.

Местное самоуправление осуществляется в границах административно-территориальных единиц.

Особенности осуществления местного самоуправления в городах Киеве и Севастополе определяются законом.

Местное самоуправление осуществляется территориальной громадой в порядке, установленном законом, как непосредственно, так и через ор-

ганы местного самоуправления: сельские, поселковые, городские советы и их исполнительные органы.

Вопрос организации управления районами в городах относится к компетенции городских советов.

Органами местного самоуправления, представляющими общие интересы жителей громад, являются районные и областные советы, их исполнительные органы, полномочия которых определяются законом.

Сельские, поселковые, городские советы могут разрешать по инициативе жителей создавать домовые, уличные, квартальные и другие органы самоорганизации населения и наделять их частью собственной компетенции, финансов, имущества».

Предложенные изменения уточняют понятие местного самоуправления, в частности его основы — территориальной громады, которой считаются жители отдельных населенных пунктов или добровольное объединение в территориальную громаду жителей нескольких населенных пунктов (независимо от их категории — сельских или городских). В действующей же редакции статьи 140 Конституции Украины речь идет о добровольном объединении в одну громаду жителей нескольких сел.

Предполагается образование районными и областными советами собственных исполнительных органов, что имеет целью повысить эффективность деятельности советов, на районном и областном уровнях надлежащим образом представлять общие интересы территориальных громад.

Конституционный Суд Украины считает, что предложенные изменения не предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Следует заметить, что предоставление исполнительным органам районных и областных советов права представлять общие интересы громад (часть шестая статьи 140 Законопроекта) может привести к нарушению принципа функционального разграничения органов местного самоуправления и возложению на них не присущих им полномочий.

Неудачным является примененное в части шестой статьи 140 Законопроекта словосочетание «жителей громад».

4.7. В Законопроекте части вторую, четвертую статьи 141 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«Территориальные громады на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования избирают сроком на пять лет соответственно сельского, поселкового, городского голову, возглавляющего исполнительный орган совета и председательствующего на его заседаниях»;

«Председатель районного и председатель областного совета избираются соответствующим советом из числа его депутатов и возглавляют исполнительный орган совета».

Указанными изменениями предлагается сроки полномочий сельского, поселкового, городского головы привести в соответствие со сроком полномочий депутатов местных советов, который составляет 5 лет. Уточняется порядок избрания председателей районного и областного совета, определяется, что они должны возглавлять исполнительный орган советов.

Предлагаемые в статье 141 Законопроекта изменения не предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.8. Законопроектом предлагается новая редакция частей первой, третьей статьи 142 Конституции Украины:

«Материальной и финансовой основой местного самоуправления являются движимое и недвижимое имущество, доходы местных бюджетов, другие денежные средства, земля, природные ресурсы, находящиеся в коммунальной собственности территориальных громад, а также объекты их общей собственности, находящиеся в управлении районных и областных советов»;

«Государство принимает участие в формировании доходов бюджетов местного самоуправления, финансово поддерживает местное самоуправление. Законом определяется минимальная доля от налогов и сборов, которые направляются на формирование доходов местных бюджетов. Затраты органов местного самоуправления, возникшие вследствие решений органов государственной власти, компенсируются государством».

Предложенными изменениями, с учетом образования округ, определяется материально-финансовая база местного самоуправления.

На конституционном уровне предлагается закрепить положение, что законом должна определяться минимальная доля от налогов и сборов, которая направляется на формирование доходов местных бюджетов.

Предложенные изменения не предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Вместе с тем Конституционный Суд Украины считает, что во избежание неоднозначного понимания положений части третьей статьи 142 Законопроекта в нем следует указать, от каких именно налогов и сборов (общегосударственных или других) должна определяться минимальная доля, направляемая на формирование доходов местных бюджетов, а также указать, должна ли это быть доля от всей налоговой массы, или от отдельных налогов и сборов.

4.9. В Законопроекте части первую, вторую, третью статьи 143 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«Территориальные громады непосредственно или через образованные ими органы местного самоуправления в соответствии с законом управляют имуществом, находящимся в коммунальной собственности; утверждают программы социально-экономического и культурного развития и контролируют их выполнение; утверждают соответствующие местные бюджеты и контролируют их исполнение; устанавливают местные налоги и сборы; обеспечивают проведение местных референдумов и реализацию их результатов; создают, реорганизуют и ликвидируют коммунальные предприятия, организации и учреждения, а также осуществляют контроль за их деятельностью; решают другие вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции.

Областные и районные советы утверждают программы социально-экономического и культурного развития соответствующих областей и районов и контролируют их выполнение; утверждают районные и област-

ные бюджеты и контролируют их исполнение; решают в пределах, определенных законом, вопросы административно-территориального устройства; решают другие вопросы, отнесенные законом к их компетенции.

Органам местного самоуправления в пределах и порядке, установленных законом, могут предоставляться отдельные полномочия органов исполнительной власти. Государство финансирует осуществление этих полномочий в полном объеме за счет средств Государственного бюджета Украины или путем отнесения в местный бюджет в установленном законом порядке отдельных общегосударственных налогов, передает органам местного самоуправления соответствующие объекты государственной собственности».

Указанные изменения предусматривают закрепление на конституционном уровне положения о решении областными и районными советами в определенных законах пределах вопросов административно-территориального устройства.

Вносятся коррективы относительно порядка предоставления органам местного самоуправления отдельных полномочий органов исполнительной власти. Если из содержания действующей редакции статьи 143 Конституции Украины следует, что предоставление того или иного полномочия органов исполнительной власти органам местного самоуправления осуществляется отдельным законом, то в соответствии с предложенной в Законопроекте редакцией этой статьи предоставление полномочий может осуществляться в установленных законом пределах и порядке.

Предложенные изменения не предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.10. В Законопроекте предлагается исключить абзац третий пункта 8 раздела XV «Переходные положения», в котором указывается, что «районные в городах советы и председатели этих советов после вступления в силу настоящей Конституции осуществляют свои полномочия в соответствии с законом».

Переходные положения Конституции Украины направлены на внедрение ее в жизнь. Значительная часть переходных положений со временем исчерпывает свое действие и имеет лишь историческое значение.

Конституционный Суд Украины считает, что абзац третий пункта 8 раздела XV «Переходные положения» исчерпал свое действие и не может быть предметом рассмотрения Конституционного Суда Украины.

4.11. Законопроект содержит заключительные и переходные положения следующего содержания:

«Заключительные и переходные положения

1. Настоящий Закон вступает в силу со дня избрания местных советов пятого созыва в 2006 году, за исключением статей 118 и 119 Конституции Украины в редакции настоящего Закона, которые вводятся в действие через 60 дней после вступления в силу настоящего Закона, а также пункта 6 настоящего раздела, вступающего в силу со дня опубликования настоящего Закона.

2. Исполнительные органы районных и областных советов создаются в течение двух месяцев со дня проведения выборов в местные советы пятого созыва.

3. Передача районными и областными государственными администрациями исполнительным органам районных и областных советов документации, связанной с подготовкой и исполнением районных и областных бюджетов, осуществлением делегированных им соответствующими районными или областными советами полномочий, проводится в течение двух месяцев после создания исполнительных органов районных и областных советов.

4. Ликвидация районных государственных администраций завершается не позднее чем через четыре месяца после избрания местных советов пятого созыва.

5. На период действия Соглашения между Украиной и Российской Федерацией о статусе и условиях пребывания Черноморского флота Российской Федерации на территории Украины Севастопольская городская государственная администрация осуществляет полномочия, предусмотренные Законом Украины «О местных государственных администрациях» в редакции по состоянию на 1 января 2006 года.

6. Реализация на очередных местных выборах конституционного права на избрание сельских, поселковых, городских советов и соответствующих председателей жителями населенных пунктов, которые на время вступления в силу Конституции Украины избирали единого сельского, поселкового или городского голову и соответствующий общий орган местного самоуправления, осуществляется на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем выборов общего органа местного самоуправления и единого сельского, поселкового или городского головы. При этом в тех населенных пунктах, жители которых объединились в одну территориальную громаду, выборы сельского, поселкового, городского головы и органа местного самоуправления, кроме соответствующего общего органа местного самоуправления и единого головы, не проводятся».

«Заключительные и переходные положения» Законопроекта направлены на реализацию изменений к Конституции Украины.

Предлагаемые «Заключительные и переходные положения» не предусматривают отмену или ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Следует отметить, что предусмотренное пунктом 5 «Заключительные и переходные положения» Законопроекта осуществление полномочий Севастопольской городской государственной администрацией в соответствии с Законом Украины «О местных государственных администрациях» в редакции по состоянию на 1 января 2006 года на период действия Соглашения между Украиной и Российской Федерацией о статусе и условиях пребывания Черноморского флота Российской Федерации на территории Украины недостаточно обосновано, поскольку признание Севастопольской городской государственной администрации одним из компетентных органов Украины в международных договорах, заключенных в соответствии с указанным Соглашением, не является основанием не изменять ее правовой статус. Кроме того, такое исключение в отношении

полномочий Севастопольской городской государственной администрации может тормозить законодательное регулирование специального статуса города Севастополя и особенностей осуществления в нем местного самоуправления, что предусмотрено статьями 133 и 140 Законопроекта.

Руководствуясь статьями 147, 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 63, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

пришел к заключению:

1. Признать Законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления (регр. № 3207–1), одобренный Постановлением Верховной Рады Украины от 23 декабря 2005 года № 3288-IV, соответствующим требованиям статьи 158, а также требованиям статьи 157 Конституции Украины в части предлагаемых изменений к:

1.1. Статье 119 Конституции Украины:

«Статья 119. Местные государственные администрации на соответствующей территории осуществляют:

- 1) контроль за соблюдением законов местными органами исполнительной власти, подчиненными центральным органам исполнительной власти;
- 2) взаимодействие местных органов исполнительной власти с органами местного самоуправления;
- 3) иные определенные законом полномочия».

1.2. Статье 133 Конституции Украины:

«Статья 133. Систему административно-территориального устройства Украины составляют: Автономная Республика Крым, области, районы, города, районы в городах, поселки и села, а также округа.

Округом является образованная на основе добровольного объединения жителей административно-территориальная единица, в составе которой несколько населенных пунктов.

В состав Украины входят: Автономная Республика Крым, Винницкая, Волынская, Днепропетровская, Донецкая, Житомирская, Закарпатская, Запорожская, Ивано-Франковская, Киевская, Кировоградская, Луганская, Львовская, Николаевская, Одесская, Полтавская, Ривненская, Сумская, Тернопольская, Харьковская, Херсонская, Хмельницкая, Черкасская, Черновицкая, Черниговская области, города Киев и Севастополь, границы которых определяются законом.

Города Киев и Севастополь имеют специальный статус, который определяется законами Украины».

1.3. Статье 140 Конституции Украины:

«Статья 140. Местное самоуправление является правом территориальной громады — жителей села, поселка либо города или добровольного объединения в территориальную громаду жителей нескольких населен-

ных пунктов — самостоятельно решать вопросы местного значения в пределах Конституции и законов Украины.

Местное самоуправление осуществляется в границах административно-территориальных единиц.

Особенности осуществления местного самоуправления в городах Киве и Севастополе определяются законом.

Местное самоуправление осуществляется территориальной громадой в порядке, установленном законом, как непосредственно, так и через органы местного самоуправления: сельские, поселковые, городские советы и их исполнительные органы.

Вопрос организации управления районами в городах относится к компетенции городских советов.

Органами местного самоуправления, представляющими общие интересы жителей громад, являются районные и областные советы, их исполнительные органы, полномочия которых определяются законом.

Сельские, поселковые, городские советы могут разрешать по инициативе жителей создавать домовые, уличные, квартальные и другие органы самоорганизации населения и наделять их частью собственной компетенции, финансов, имущества».

1.4. Пункту 29 части первой статьи 85 Конституции Украины:

«29) образование и ликвидация районов, установление и изменение границ районов и городов, отнесение населенных пунктов к категории городов, наименование и переименование населенных пунктов, округ и районов, образование и ликвидация населенных пунктов и округ».

1.5. Части первой статьи 136 Конституции Украины:

«Представительным органом Автономной Республики Крым является Верховная Рада Автономной Республики Крым, депутаты которой избираются на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования сроком на пять лет».

1.6. Частью второй, четвертой статьи 141 Конституции Украины:

«Территориальные громады на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования избирают сроком на пять лет соответственно сельского, поселкового, городского голову, возглавляющего исполнительный орган совета и председательствующего на его заседаниях»;

«Председатель районного и председатель областного совета избираются соответствующим советом из числа его депутатов и возглавляют исполнительный орган совета».

1.7. Частью первой, третьей статьи 142 Конституции Украины:

«Материальной и финансовой основой местного самоуправления являются движимое и недвижимое имущество, доходы местных бюджетов, другие денежные средства, земля, природные ресурсы, находящиеся в коммунальной собственности территориальных громад, а также объекты

их общей собственности, находящиеся в управлении районных и областных советов»;

«государство принимает участие в формировании доходов бюджетов местного самоуправления, финансово поддерживает местное самоуправление. Законом определяется минимальная доля от налогов и сборов, которые направляются на формирование доходов местных бюджетов. Затраты органов местного самоуправления, возникшие вследствие решений органов государственной власти, компенсируются государством».

1.8. Частям первой, второй, третьей статьи 143 Конституции Украины:

«Территориальные громады непосредственно или через образованные ими органы местного самоуправления в соответствии с законом управляют имуществом, находящимся в коммунальной собственности; утверждают программы социально-экономического и культурного развития и контролируют их выполнение; утверждают соответствующие местные бюджеты и контролируют их исполнение; устанавливают местные налоги и сборы; обеспечивают проведение местных референдумов и реализацию их результатов; создают, реорганизуют и ликвидируют коммунальные предприятия, организации и учреждения, а также осуществляют контроль за их деятельностью; решают другие вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции.

Областные и районные советы утверждают программы социально-экономического и культурного развития соответствующих областей и районов и контролируют их выполнение; утверждают районные и областные бюджеты и контролируют их исполнение; решают в пределах, определенных законом, вопрос административно-территориального устройства; решают другие вопросы, отнесенные законом к их компетенции.

Органам местного самоуправления в пределах и порядке, установленных законом, могут предоставляться отдельные полномочия органов исполнительной власти. Государство финансирует осуществление этих полномочий в полном объеме за счет средств Государственного бюджета Украины или путем отнесения к местному бюджету в установленном законом порядке отдельных общегосударственных налогов, передает органам местного самоуправления соответствующие объекты государственной собственности».

1.9. В части заключительных и переходных положений Законопроекта: «Заключительные и переходные положения

1. Настоящий Закон вступает в силу со дня избрания местных советов пятого созыва в 2006 году, за исключением статей 118 и 119 Конституции Украины в редакции настоящего Закона, которые вводятся в действие через 60 дней после вступления в силу настоящего Закона, а также пункта 6 настоящего раздела, вступающего в силу со дня опубликования настоящего Закона.

2. Исполнительные органы районных и областных советов создаются в течение двух месяцев со дня проведения выборов в местные советы пятого созыва.

3. Передача районными и областными государственными администрациями исполнительным органам районных и областных советов документации, связанной с подготовкой и исполнением районных и областных бюджетов, осуществлением делегированных им соответствующими районными или областными советами полномочий, проводится в течение двух месяцев после создания исполнительных органов районных и областных советов.

4. Ликвидация районных государственных администраций завершается не позднее чем через четыре месяца после избрания местных советов пятого созыва.

5. На период действия Соглашения между Украиной и Российской Федерацией о статусе и условиях пребывания Черноморского флота Российской Федерации на территории Украины Севастопольская городская государственная администрация осуществляет полномочия, предусмотренные Законом Украины «О местных государственных администрациях» в редакции по состоянию на 1 января 2006 года.

6. Реализация на очередных местных выборах конституционного права на избрание сельских, поселковых, городских советов и соответствующих голов жителями населенных пунктов, которые на время вступления в силу Конституции Украины избирали единого сельского, поселкового или городского голову и соответствующий общий орган местного самоуправления, осуществляется на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем выборов общего органа местного самоуправления и единого сельского, поселкового или городского головы. При этом в тех населенных пунктах, жители которых объединились в одну территориальную громаду, выборы сельского, поселкового, городского головы и органа местного самоуправления, кроме соответствующего общего органа местного самоуправления и единого головы, не проводятся».

2. Признать законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления (регистр. № 3207—1), одобренный Постановлением Верховной Рады Украины от 23 декабря 2005 года № 3288—IV, не соответствующим требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины в части предлагаемых изменений к статье 118 Конституции Украины:

«Статья 118. В областях, городах Киеве и Севастополе для исполнения полномочий в пределах и порядке, определенных законом, создаются местные государственные администрации.

Председатели местных государственных администраций назначаются на должность и освобождаются от должности Президентом Украины по представлению Кабинета Министров Украины. Председатели местных государственных администраций при осуществлении своих полномочий ответственны перед Президентом Украины, подотчетны и подконтрольны Кабинету Министров Украины».

3. Заключение Конституционного Суда Украины по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного

самоуправління (реєстр. № 3207–1), одобреного Постановленням Верховної Ради України від 23 грудня 2005 року № 3288–IV, вимогам статей 157 і 158 Конституції України по зверненню Верховної Ради України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржено.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню в «Віснику Конституційного Суду України» і в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine no. 1-v/2008 dated January 15, 2008 on the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine to improve the local self-government system with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (the case on introducing amendments to Articles 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141, 142 and 143 of the Constitution of Ukraine)*

Based on its Resolution «On Preliminary Approval and Forwarding the Draft-Law on Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» no.3288-IV dated December 23, 2005 to the Constitutional Court of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine appealed to the Constitutional Court of Ukraine for its opinion on conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine to improve the local self-government system (Registration No. 3207-1) (hereinafter referred to as the «Draft-law») with provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution. The Draft-law envisages amendments to Articles 85.1.29; 118; 119; 133; 136.1; 140; 141.2; 141.4; 142.1; 142.3; 143.1-143.3; paragraph three item 8 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution.

Pursuant to the provisions of the Draft-law, Article 85.1.29 of the Constitution states that the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine include establishing and abolishing districts, establishing and altering the boundaries of districts and cities, assigning localities to the category of cities, naming and renaming localities and districts. These amendments extend the list of authorities of the Verkhovna Rada in the sphere of administrative territorial organisation in terms of naming and renaming localities, establishing and abolishing settlements and localities.

Provisions on amending Article 118 of the Constitution of Ukraine are aimed to reorganise the existing system of local authorities. At the level of such administrative territorial units as districts, local state administrations are eliminated.

According to the suggested wording of Article 118 of the Constitution, the mechanism of vote of no confidence in the head of an oblast state administration by local deputies is actually eliminated, including possible consequences (Articles 118.1, 118.10 of the effective Constitution).

Elimination of the mechanism of vote of no confidence in the head of an oblast state administration by local deputies may result in restriction of citizens' rights that violates the provisions of Article 157 of the Constitution.

Pursuant to Article 119 of the Constitution in the Draft-law's wording, local state administrations in relevant territory are to perform the following functions: control over observance of laws by local executive bodies subordinate to central executive bodies; cooperation between local executive bodies and local self-government bodies and other authorities provided for by law. It should be noted, however, that the provision according to which local state administrations «perform ... cooperation between local executive bodies and local self-government bodies» is stated in such a way that allows for administration by local state administrations of such cooperation between local self-government bodies and local executive bodies.

According to Article 133 of the Constitution as stated in the Draft-law, the system of administrative territorial organisation of Ukraine includes: Autonomous Republic of Crimea, oblasts, districts, cities, city districts, settlements and villages as well as neighbourhoods. Neighborhood is an administrative territorial unit based on a voluntary union of citizens that consists of several settlements. Ukraine consists of: Autonomous Republic of Crimea, Vinnytsia, Volyn, Dnipropetrovsk, Donetsk, Zhytomyr, Zakarpattia, Zaporizhia, Ivano-Frankivsk, Kyiv, Kirovohrad, Luhansk, Lviv, Mykolaiv, Odesa, Poltava, Rivne, Sumy, Ternopil, Kharkiv, Kherson, Khmelnytskyi, Cherkasy, Chernivtsi and Chernihiv oblasts, the cities of Kyiv and Sevastopol, boundaries of which are determined by law. The cities of Kyiv and Sevastopol have a special status that is determined by the laws of Ukraine.

Amendments to Article 136.1 of the Constitution envisage legislative regulation of the procedure for elections of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and a five-year period of authorities of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, i.e. the same as for the deputies of all representative bodies of Ukraine.

Amendments to Article 140 of the Constitution of Ukraine clarify the notion of local self-government, more specifically, its fundamentals — local communities that are made up by citizens of individual settlements or are a voluntary union of citizens of several settlements into a local community (regardless of their category — rural or urban). Meanwhile, the effective wording of Article 140 of the Constitution of Ukraine envisages voluntary union of citizens of several villages into a community.

The Draft-law also reads that district and oblast councils may establish their own executive bodies that are to enhance efficiency of councils' activities and to adequately represent common interests of communities at the district and oblast levels.

Granting the right to represent joint interests of communities to executive bodies of district and oblast councils (paragraph six Article 140 of the Draft-law) may disrupt the principle of delimitation of functions between local self-government bodies and entrust them with the authorities that are not inherent thereto.

The amendments to Articles 141.2, 141.4 of the Constitution mentioned above state that the term of authorities of village, settlement and city mayors is to coincide with that of local deputies, i.e. five years. The Draft-law also clarifies

the procedure for election of chairs of district and oblast councils and provides that they are to act as heads of executive bodies attached to the councils.

Amendments to Articles 142.1, 142.3 of the Constitution as stated in the Draft-law taking into consideration introduction of a neighborhood provide for the material and technical basis for local self-government.

At the constitutional level, the Draft-law provides for a definition in a law of the minimum share of taxes and other payments to be allocated to form the revenue part of local budgets. In order to avoid any misinterpretation of the provisions of Article 142.3 of the Draft-law, the latter should state which part of taxes and other payments (national, etc.) is to be used for determining the minimum share to be allocated to form the revenue part of local budgets and state whether this share is to be calculated from the overall tax sum or from selected taxes and payments.

Amendments to Articles 143.1-143.3 of the Constitution provide for a constitutional definition of provisions concerning a right of oblast and district councils to make decisions within the framework established by law on issues pertaining to administrative territorial organisation.

Corrections are introduced to the procedure for entrusting local self-government bodies with certain authorities of executive bodies. Whereas it follows from the current wording of Article 143 of the Constitution that granting separate authorities of executive bodies to local self-government bodies is to be regulated by a separate law, the Article of the Draft-law in question provides that such granting may be done within the framework and according to the procedure established by law.

Transitional provisions of the Constitution are aimed to ensure its implementation. A considerable part of transitional provisions expire in due time and have a purely historical meaning.

The Constitutional Court believes that paragraph 3 item 8 Chapter XV «Transitional Provisions» expired and may not constitute a subject matter for consideration of the Constitutional Court.

Execution of authorities by Sevastopol local state administration as provided for in item 5 «Final and Transitional Provisions» of the Draft-law in accordance with the Law of Ukraine «On Local State Administrations» in the wording as of January 1, 2006 for the period of effect of a Treaty between Ukraine and Russian Federation on the status and conditions for deployment of the Black Sea Fleet of Russian Federation on the territory of Ukraine is not adequately justified since recognition of Sevastopol local state administration as one of the competent Ukrainian bodies in international treaties concluded pursuant to the aforementioned Treaty may not serve as a basis for not changing its legal status. Furthermore, such an exception concerning the authorities of Sevastopol local state administration may impede legislative regulation of the special status of the city of Sevastopol and specific characteristics of local self-government therein as provided for in Articles 133 and 140 of the Draft-law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. The Draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine to improve the local self-government system (Registration No. 3207-1) approved

by the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine no.3288-IV on December 23, 2005 is to be recognised as conforming with the provisions of Article 158 and provisions of Article 157 of the Constitution of Ukraine in the part related to amending Articles 85.1.29, 119, 133, 136.1, 141.2, 142.1, 142.3, 143.1-143.3 of the Constitution as well as final and transitional provisions of the Draft-law.

2. The Draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine to improve the local self-government system (Registration No. 3207-1) approved by the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine no.3288-IV on December 23, 2005 is to be recognised as non-conforming with paragraph one Article 157 of the Constitution of Ukraine in the part related to amending Article 118 of the Constitution of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за зверненням Верховної Ради України про надання
висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни
до Конституції України
(щодо обмеження депутатської недоторканності)
вимогам статей 157 і 158 Конституції України**

м. Київ
10 вересня 2008 року
№ 2-в/2008

Справа № 1-31/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича – головуєчого, доповідача, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) (реєстр. № 1375 від 18 січня 2008 року) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України законопроекту про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) згідно з Постановою Верховної Ради України «Про включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 20 березня 2008 року № 149–VI для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Стрижака А.А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Верховна Рада України відповідно до Постанови «Про включення до порядку денного другої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 20 березня 2008 року № 149—VI звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроекту про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) (реєстр. № 1375 від 18 січня 2008 року) (далі — Законопроект).

У Законопроекті пропонується внести зміну до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141), виклавши статтю 80 у такій редакції: «Стаття 80. Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп».

Народні депутати України, які подали Законопроект до Верховної Ради України, обґрунтовують внесення зміни до Конституції України необхідністю приведення інституту депутатської недоторканності в Україні у відповідність з міжнародними правовими стандартами, забезпечення рівності громадян України перед законом, створення правових умов для безперешкодного і ефективного здійснення ними депутатських повноважень.

2. За пунктом 1 частини першої статті 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить «внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції».

Згідно зі статтею 159 Конституції України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Конституційний Суд України зазначає, що питання зміни редакції статті 80 Конституції України розглядалося Конституційним Судом України у висновках від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня 2000 року № 2-в/2000 року, від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000.

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 9 червня 1998 року № 8-рп/98 у справі щодо внесення змін до Конституції України (абзац шостий пункту 3 мотивувальної частини), обов'язкової перевірки Конституційним Судом України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України підлягає не тільки законопроект, а й усі поправки, внесені до нього у процесі його розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України.

3. За статтею 158 Конституції України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (частина перша); Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України (частина друга).

Верховна Рада України цього скликання Законопроект не розглядала і не змінювала положення статті 80 Конституції України.

Отже, Законопроект відповідає вимогам статті 158 Конституції України.

4. Відповідно до статті 157 Конституції України Основний Закон України не може бути змінено, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

У чинній редакції статті 80 Конституції України вказується, що народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність (частина перша); народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп (частина друга); народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані (частина третя).

Конституційний Суд України вже розглядав питання виключення частини третьої статті 80 Конституції України на предмет відповідності статті 157 Конституції України і дійшов висновку, що такі зміни стосуються лише спеціального статусу народних депутатів України і не впливають на зміст конституційних прав і свобод людини і громадянина (їх скасування чи обмеження) (Висновок Конституційного Суду України від 27 червня 2000 року № 1-в/2000 у справі про внесення змін до статей 76, 80, 90, 106 Конституції України).

Отже, Конституційний Суд України вважає, що запропонована редакція статті 80 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина і є такою, що не суперечить вимогам статті 157 Конституції України.

5. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а також в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 157 Конституції України).

Конституційний Суд України дійшов висновку, що запропонована в Законопроекті зміна до статті 80 Конституції України не спрямована на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. На момент надання висновку в державі не введено воєнний або надзвичайний стан. Отже, Законопроект відповідає вимогам статті 157 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в   в и с н о в к у:

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) (реєстр. № 1375 від 18 січня 2008 року), яким пропонується:

«1. Статтю 80 Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141) викласти в такій редакції:

«Стаття 80. Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп».

2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування».

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) (реєстр. № 1375 від 18 січня 2008 року) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржений.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ЗАКЛЮЧЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении
изменения в Конституцию Украины
(об ограничении депутатской неприкосновенности)
требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины
по обращению Верховной Рады Украины**

г. Киев
10 сентября 2008 года
№ 2-в/2008

Дело № 1-31/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, докладчика, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) (регистр. № 1375 от 18 января 2008 года) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 159 Конституции Украины стало поступление в Конституционный Суд Украины законопроекта о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) согласно Постановлению Верховной Рады Украины «О включении в повестку дня второй сессии Верховной Рады Украины шестого созыва законопроекта о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 20 марта 2008 года № 149–VI для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела является необходимость дачи Конституционным Судом Украины заключения о соответствии законопроекта о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Стрижака А.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Верховная Рада Украины в соответствии с Постановлением «О включении в повестку дня второй сессии Верховной Рады Украины шестого созыва законопроекта о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 20 марта 2008 года № 149—VI обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроекта о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) (регистр. № 1375 от 18 января 2008 года) (далее — Законопроект).

В Законопроекте предлагается внести изменение в Конституцию Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141), изложив статью 80 в следующей редакции: «Статья 80. Народные депутаты Украины не несут юридической ответственности за результаты голосования или высказывания в парламенте и его органах, за исключением ответственности за оскорбление или клевету».

Народные депутаты Украины, подавшие Законопроект в Верховную Раду Украины, обосновывают внесение изменения в Конституцию Украины необходимостью приведения института депутатской неприкосновенности в Украине в соответствие с международными правовыми стандартами, обеспечения равенства граждан Украины перед законом, создания правовых условий для беспрепятственного и эффективного осуществления ими депутатских полномочий.

2. Согласно пункту 1 части первой статьи 85 Конституции Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится «внесение изменений в Конституцию Украины в пределах и порядке, предусмотренных разделом XIII настоящей Конституции».

Согласно статье 159 Конституции Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при наличии заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины отмечает, что вопрос изменения редакции статьи 80 Конституции Украины рассматривался Конституционным Судом Украины в заключениях от 27 июня 2000 года № 1-в/2000, от 11 июля 2000 года № 2-в/2000 года, от 5 декабря 2000 года № 3-в/2000.

В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 9 июня 1998 года № 8-рп/98 по делу о внесении изменений в Конституцию Украины (абзац шестой пункта 3 мотивировочной части), обязательной проверке Конституционным Судом Украины на соответствие законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины подлежит не только законопроект, но и все поправки,

внесенные в него в процессе его рассмотрения на пленарном заседании Верховной Рады Украины.

3. Согласно статье 158 Конституции Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту (часть первая); Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды изменять одни и те же положения Конституции Украины (часть вторая).

Верховная Рада Украины настоящего созыва Законопроект не рассматривала и не изменяла положение статьи 80 Конституции Украины.

Следовательно, Законопроект соответствует требованиям статьи 158 Конституции Украины.

4. Согласно статье 157 Конституции Украины Основной Закон Украины не может быть изменен, если изменения предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

В действующей редакции статьи 80 Конституции Украины указывается, что народным депутатам Украины гарантируется депутатская неприкосновенность (часть первая); народные депутаты Украины не несут юридической ответственности за результаты голосования или высказывания в парламенте и его органах, за исключением ответственности за оскорбление или клевету (часть вторая); народные депутаты Украины не могут быть без согласия Верховной Рады Украины привлечены к уголовной ответственности, задержаны или арестованы (часть третья).

Конституционный Суд Украины уже рассматривал вопрос исключения части третьей статьи 80 Конституции Украины на предмет соответствия статье 157 Конституции Украины и пришел к выводу, что такие изменения касаются только специального статуса народных депутатов Украины и не влияют на содержание конституционных прав и свобод человека и гражданина (их отмену или ограничение) (Заключение Конституционного Суда Украины от 27 июня 2000 года № 1-в/2000 по делу о внесении изменений в статьи 76, 80, 90, 106 Конституции Украины).

Таким образом, Конституционный Суд Украины считает, что предложенная редакция статьи 80 Конституции Украины не предусматривает отмену или ограничения прав и свобод человека и гражданина и не противоречит требованиям статьи 157 Конституции Украины.

5. Конституция Украины не может быть изменена, если изменения направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины, а также в условиях военного или чрезвычайного положения (статья 157 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что предложенное в Законопроекте изменение к статье 80 Конституции Украины не направлено на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины. На момент дачи заключения в государстве не вве-

дено военное или чрезвычайное положение. Следовательно, Законопроект отвечает требованиям статьи 157 Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 63, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

пришел к заключению:

1. Признать соответствующим требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроект о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) (регистр. № 1375 от 18 января 2008 года), которым предлагается:

«1. Статью 80 Конституции Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141) изложить в следующей редакции:

«Статья 80. Народные депутаты Украины не несут юридической ответственности за результаты голосования или высказывания в парламенте и его органах, за исключением ответственности за оскорбление или клевету.»

2. Настоящий Закон вступает в силу со дня его опубликования.»

2. Заключение Конституционного Суда Украины по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) (регистр. № 1375 от 18 января 2008 года) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины является обязательным к исполнению, окончательным и не может быть обжаловано.

Заключение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine no.2-v/2008 dated September 10, 2008 on the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing an opinion on the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning restriction of deputy's immunity) with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine*

The Verkhovna Rada of Ukraine pursuant to the Resolution «On Including the Draft-Law on Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine (concerning restriction of deputy's immunity) and on Forwarding the Draft-Law to the Constitutional Court of Ukraine» into Agenda of the Second Session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the Sixth Convocation» no.149-VI dated March 20, 2008 filed with the Constitutional Court an appeal on providing an opinion on the conformity of the draft-law on introducing amendments to the

Constitution of Ukraine (concerning restriction of deputy's immunity) (registration no. 1375 dated January 18, 2008) (hereinafter referred to as the «Draft-law») with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution.

The Draft-law provides to amend the Constitution by stating Article 80 in the following wording: «Article 80. People's Deputies of Ukraine do not incur legal liability for voting results or statements made in parliament or its agencies except for the cases of insult or defamation».

Pursuant to Article 159 of the Constitution, a draft-law on introducing amendments to the Constitution is to be considered by the Verkhovna Rada of Ukraine after the Constitutional Court has provided its opinion on the conformity of the draft-law with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution.

The Constitutional Court states that the issue of amending Article 80 of the Constitution was considered by the Constitutional Court in its Opinions no.1-v/2000 dated June 27, 2000, no.2-v/2000 dated July 11, 2000, no.3-v/2000 dated December 5, 2000.

According to Article 158 of the Constitution, a draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, considered by the Verkhovna Rada of Ukraine and not adopted, may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine no sooner than one year from the day of the adoption of the decision on this draft-law (Article 158.1); within the term of its authority, the Verkhovna Rada of Ukraine shall not amend twice the same provisions of the Constitution (Article 158.2).

The Verkhovna Rada of Ukraine of the current convocation did not consider the draft-law and did not amend provisions of Article 80 of the Constitution. Thus, the draft-law meets the requirements of Article 158 of the Constitution.

Pursuant to Article 157 of the Constitution, the Fundamental Law of Ukraine may not be amended, if the amendments foresee abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms.

The current wording of Article 80 of the Constitution reads that People's Deputies of Ukraine enjoy guaranteed deputy's immunity (Article 80.1); People's Deputies of Ukraine do not incur legal liability for voting results or statements made in parliament or its agencies except for the cases of insult or defamation (Article 80.2); People's Deputies of Ukraine may not be brought to criminal liability, detained or arrested without consent of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 80.3).

The Constitutional Court has already considered the case on elimination of Article 80.3 with regard to its conformity with the provisions of Article 157 and concluded that this amendment concerned only the special status of People's Deputies of Ukraine and did not influence the contents of the constitutional human and citizen's rights and freedoms (abolition or restriction thereof) (Opinion of the Constitutional Court of Ukraine no.1-v/2000 dated June 27, 2000 on the case concerning amendments to Articles 76, 80, 90 and 106 of the Constitution).

In view of this, the Constitutional Court believes that the suggested wording of Article 80 of the Constitution does not foresee abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms and thus does not run contrary to provisions of Article 157 of the Constitution.

The Constitution may not be amended if amendments are oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine or in conditions of martial law or a state of emergency (Article 157 of the Constitution). The Constitution Court came to a conclusion that amendments to the Constitution provided for in the Draft-law do not envisage liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine. As of the moment of providing of this opinion no martial law or a state of emergency was declared in Ukraine. Hence, the Draft-law meets the requirements of Article 157 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning restriction of deputy's immunity) (registration no. 1375 dated January 18, 2008) as conforming with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution. According to the Draft-law:

«1. Article 80 of the Constitution of Ukraine is to be stated in the following wording:

«Article 80. People's Deputies of Ukraine do not incur legal liability for voting results or statements made in parliament or its agencies except for the cases of insult or defamation.

2. This Law enters into legal force on the day of its publication».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4
та розділу VIII «Третейське самоврядування»
Закону України «Про третейські суди»
(справа про завдання третейського суду)**

м. К и ї в
10 січня 2008 року
№ 1-рп/2008

Справа № 1-3/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича — доповідача, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» від 11 травня 2004 року № 1701–IV (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 35, ст. 412) із змінами та доповненнями.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 51 народного депутата України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статей 71, 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) зазначених положень Закону України «Про третейські суди».

Заслухавши суддю-доповідача Кампа В.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 51 народний депутат України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визна-

ти такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України «Про третейські суди» (далі — Закон), а саме:

— абзацу сьомого статті 2 стосовно «захисту (позивачем) своїх порушених чи оспорюваних прав або охоронюваних законом інтересів»;

— абзацу одинадцятого статті 2, за яким «Третейська палата України — постійно діючий орган самоврядування третейських суддів»;

— статті 3, яке визначає завданням третейського суду «захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів сторін третейського розгляду шляхом всебічного розгляду та вирішення спорів відповідно до закону»;

— пункту 9 статті 4, за яким «самоврядування третейських суддів» є принципом утворення, організації і діяльності третейського суду;

— розділу VIII «Третейське самоврядування», які визначають засади третейського самоврядування.

Посилаючись на статті 124, 125 Конституції України, народні депутати України стверджують, що в абзаці сьомому статті 2, статті 3 Закону третейські суди фактично наділяються статусом органів правосуддя і водночас складовою судової гілки влади. Крім того, суб'єкт права на конституційне подання вважає положення абзацу одинадцятого статті 2, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону щодо засад третейського самоврядування такими, що не відповідають частині першій статті 36, частині другій статті 85, пункту 11 частини першої статті 92 та частині другій статті 130 Конституції України.

2. Свою позицію щодо конституційності оспорюваних положень Закону висловили Президент України, Прем'єр-міністр України, Голова Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань правової політики, Комітет Верховної Ради України з питань правосуддя, Міністерство юстиції України, Верховний Суд України, Вищий господарський суд України, Рада суддів України, Третейська палата України, Інститут держави і права імені В.М.Корецького НАН України, Академія правових наук України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи спір щодо конституційності оспорюваних положень Закону, виходить з такого.

3.1. Згідно з Конституцією України Україна є демократичною, соціальною, правовою державою (стаття 1); права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3).

Гарантуючи судовий захист з боку держави, Основний Закон України водночас визнає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (частина п'ята статті 55). Це конституційне право не може бути скасоване або обмежене (частина друга статті 22, стаття 64 Конституції України).

Одним із способів реалізації права кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і

протиправних посягань у сфері цивільних та господарських правовідносин є звернення до третейського суду (абзац перший пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про виконання рішень третейських судів від 24 лютого 2004 року № 3-рп/2004). Відповідно до чинного законодавства підвідомчий суду загальної юрисдикції спір у сфері цивільних і господарських правовідносин може бути передано його сторонами на вирішення третейського суду, крім випадків, встановлених законом (стаття 17 Цивільного процесуального кодексу України, стаття 12 Господарського процесуального кодексу України, стаття 6 Закону). З метою забезпечення реалізації зазначених положень кодексів, керуючись пунктом 3 частини першої статті 85 Конституції України, Верховна Рада України прийняла Закон, який регулює порядок утворення та діяльності третейських судів в Україні.

3.2. Функціонування третейських судів в Україні базується не лише на засадах національного, а й міжнародного права.

Можливість передачі державою на розгляд третейських судів спорів сторін у сфері цивільних і господарських правовідносин визнана зарубіжною практикою, заснованою, в тому числі, на міжнародному праві. Загальні засади арбітражного розгляду цих спорів визначені Європейською конвенцією про зовнішньоторговельний арбітраж від 21 квітня 1961 року та рекомендовані державам Арбітражним регламентом Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) від 15 червня 1976 року.

Практика Європейського суду з прав людини свідчить, що звернення фізичних та/або юридичних осіб до третейського суду є правомірним, якщо відмова від послуг державного суду відбулася за вільним волевиявленням сторін спору (Рішення у справі «Девір проти Бельгії» від 27 лютого 1980 року).

4. Зі змісту клопотання випливає, що його автори порушують питання щодо відповідності положень абзацу сьомого статті 2, статті 3 Закону частинам першій, п'ятій статті 124, статті 125 Конституції України. Вони вважають, що в цих нормах Закону фактично закріплюється статус третейських судів як органів здійснення правосуддя.

На основі порівняльного аналізу Конституційний Суд України дійшов висновку про відповідність Конституції України зазначених положень Закону.

Правосуддя — це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ (пункт 3 мотивувальної частини Ухвали Конституційного Суду України від 14 жовтня 1997 року № 44-з).

Згідно з положеннями частини першої статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Суд, здійснюючи правосуддя, забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави (підпункт 4.1. пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада

2004 року № 15-рп/2004). Тому в контексті статті 55 Конституції України органи судової влади можуть здійснювати функцію захисту майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та/або юридичних осіб у сфері цивільних і господарських правовідносин.

Третейський розгляд спорів сторін у сфері цивільних і господарських правовідносин — це вид недержавної юрисдикційної діяльності, яку третейські суди здійснюють на підставі законів України шляхом застосування, зокрема, методів арбітрування. Здійснення третейськими судами функції захисту, передбаченої в абзаці сьомому статті 2, статті 3 Закону, є здійсненням ними не правосуддя, а третейського розгляду спорів сторін у цивільних і господарських правовідносинах у межах права, визначеного частиною п'ятою статті 55 Конституції України.

Народні депутати України вважають, що визнання державою на підставі Закону рішень «арбітражних» (фактично третейських) судів помилково ототожнено із здійсненням ними правосуддя.

Згідно з положеннями частини п'ятої статті 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Відповідно до Закону третейські суди приймають рішення тільки від свого імені (стаття 46), а самі ці рішення, ухвалені в межах чинного законодавства, є обов'язковими лише для сторін спорів. Забезпечення примусового виконання рішень третейських судів перебуває за межами третейського розгляду та є завданням компетентних судів і державної виконавчої служби (стаття 57 Закону, пункт 1 частини другої статті 3 Закону України «Про виконавче провадження»).

Отже, оспорювані положення Закону не порушують припис статті 124 Конституції України про здійснення правосуддя виключно судами, оскільки третейський розгляд не є правосуддям, а рішення третейських судів є лише актами недержавної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин.

Суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що в абзаці сьомому статті 2, статті 3 Закону третейські суди визначаються як складова судової гілки влади.

Третейські суди не віднесені до системи судів загальної юрисдикції (стаття 125 Конституції України). З аналізу положень Закону випливає, що третейські суди є недержавними незалежними органами захисту майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та/або юридичних осіб у сфері цивільних і господарських правовідносин. Відповідно до статті 7 Закону третейський розгляд здійснюють постійно діючі третейські суди та третейські суди для вирішення конкретного спору.

Таким чином, третейські суди не здійснюють правосуддя, їх рішення не є актами правосуддя, а самі вони не входять до системи судів загальної юрисдикції.

5. Автори клопотання порушують питання щодо відповідності положень абзацу одинадцятого статті 2, пункту 9 статті 4, розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону частині першій статті 36, частині другій статті 85, пункту 11 частини першої статті 92, частині другій статті 130 Конституції України.

Порівняльний аналіз положень Конституції України та цих положень Закону дає підстави Конституційному Суду України для висновку, що вони не суперечать Конституції України (є конституційними), виходячи з такого.

5.1. Оспорюючи положення абзацу одинадцятого статті 2, пункту 9 статті 4, статей 58, 59 розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону, народні депутати України вважають, що повноваження органів третейського самоврядування повинні збігатися з повноваженнями суддівського самоврядування, яке закріплене в частині другій статті 130 Конституції України, статті 102 Закону України «Про судоустрій України».

Правова держава сприяє розвитку громадського самоврядування, тобто самоорганізації громадян за місцем проживання, роботи, навчання або за іншими ознаками в межах, визначених Конституцією України і законами України.

Окремі закони України закріплюють громадське самоврядування як одну з форм участі громадян в управлінні державними справами, у вирішенні питань їх соціального захисту, корпоративного життя тощо. Зокрема, громадське самоврядування запроваджено в територіальних громадах (частина шоста статті 140 Конституції України, статті 8, 9, 13, 14 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»), в освіті (статті 16, 17 Закону України «Про освіту»), у вищій школі (статті 37, 38 Закону України «Про вищу освіту»).

Однією з форм громадського самоврядування є третейське самоврядування, яке відповідно до частини першої статті 58 Закону створюється для представництва та захисту інтересів третейських суддів постійно діючих третейських судів. Оскільки питання третейського самоврядування стосується закріплення гарантій прав і свобод людини і громадянина такої групи фізичних осіб, як третейські судді постійно діючих третейських судів, то відповідно до пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України Верховна Рада України наділена правом його законодавчого регулювання.

Третейське самоврядування не є тотожним суддівському самоврядуванню, оскільки третейські суди не входять до системи судів загальної юрисдикції, а третейські судді не наділені статусом професійних суддів. Третейське самоврядування як одна з форм громадського самоврядування слугує самоорганізації третейських суддів постійно діючих третейських судів, тоді як суддівське самоврядування належить до системи конституційного устрою держави (частина друга статті 130 Конституції України) і є формою самоорганізації професійних суддів.

Отже, законодавче закріплення третейського самоврядування в положеннях пункту 9 статті 4, частини першої статті 58 Закону не суперечить частині другій статті 130 Конституції України.

5.2. Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що «унормування Законом самоврядування третейських судів (статті 2, 4, 58 та 59) фактично є спробою законодавчого врегулювання діяльності окремої громадської організації — Третейської палати України, що не належить до конституційних повноважень Верховної Ради України» і не відповідає положенням частини першої статті 36, частини другої статті 85, пункту 11 частини першої статті 92 Конституції України. Посилаючись на правову

позицію Конституційного Суду України, викладену в Рішенні у справі про молодіжні організації від 13 грудня 2001 року № 18-рп/2001, народні депутати України стверджують, що «питання реалізації права на свободу об'єднання в громадянському суспільстві не підлягають державному регулюванню і мають вирішуватися на вільний розсуд його членів».

Конституційний Суд України, аналізуючи положення Конституції України, а також оспорювані положення Закону, дійшов висновку, що третейське самоврядування є формою громадського самоврядування, тоді як громадські організації є формою добровільних громадських формувань. Відмінність цих правових інститутів обумовлена особливостями законодавчого закріплення порядку утворення, системи, повноважень тощо органів третейського самоврядування та громадських організацій.

Що стосується Третейської палати України, то вона формується Всеукраїнським з'їздом третейських суддів (частина третя статті 58 Закону) шляхом виборів з числа третейських суддів постійно діючих третейських судів, а тому не є громадською організацією і на неї не поширюються як положення статті 36 Конституції України, так і обмеження законодавця щодо врегулювання її назви, статусу та компетенції. Тому посилення авторів клопотання на положення частини другої статті 85, пункту 11 частини першої статті 92 та правову позицію Конституційного Суду України, викладену в Рішенні від 13 грудня 2001 року № 18-рп/2001, є безпідставним.

Отже, унормовуючи Законом назву, статус і компетенцію Третейської палати України, Верховна Рада України не вийшла за межі конституційних повноважень, а відтак положення абзацу одинадцятого статті 2, частин другої, третьої, четвертої статті 58 Закону не суперечать частині першій статті 36, частині другій статті 85, пункту 11 частини першої статті 92 Конституції України, тобто є конституційними.

6. Відповідно до пункту 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні має бути наведене правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень.

Суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що положення статті 59 Закону не відповідають Конституції України, оскільки «право Голови Третейської палати України бути третейським суддею є виключенням із загального правила щодо окремої особи». Однак народні депутати України не наводять, яке саме загальне правило щодо окремої особи мається на увазі. Вони також не обґрунтовують, у чому саме полягає невідповідність частин п'ятої, шостої статті 58 Закону наведеним у конституційному поданні статтям Конституції України.

Таким чином, суб'єкт права на конституційне подання не додержав вимог пункту 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для припинення конституційного провадження у справі щодо перевірки частин п'ятої, шостої статті 58, статті 59 Закону на відповідність Конституції України згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 69, 71, 73, 75 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення Закону України «Про третейські суди» від 11 травня 2004 року № 1701–IV, а саме:

— абзацу сьомого статті 2 «про захист своїх порушених чи оспорюваних прав або охоронюваних законом інтересів»;

— абзацу одинадцятого статті 2, за яким «Третейська палата України — постійно діючий орган самоврядування третейських суддів»;

— статті 3 «захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів»;

— пункту 9 статті 4, згідно з яким одним із принципів організації та діяльності третейського суду є «самоврядування третейських суддів»;

— частин першої, другої, третьої, четвертої статті 58, відповідно до яких: «Для представництва та захисту інтересів третейських суддів постійно діючих третейських судів утворюються органи третейського самоврядування.

Вищим органом третейського самоврядування є Всеукраїнський з'їзд третейських суддів.

Всеукраїнський з'їзд третейських суддів обирає Третейську палату України.

Третейська палата України є постійно діючим органом третейського самоврядування, який представляє та захищає соціальні і професійні права та інтереси третейських суддів і третейських судів, здійснює методичну та видавничу роботу, аналізує практику правозастосування третейських судів і здійснює інші повноваження, визначені вищим органом третейського самоврядування».

2. Припинити конституційне провадження у справі в частині перевірки щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин п'ятої, шостої статті 58, статті 59 розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» через невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений абзацев седьмого, одиннадцатого статьи 2, статьи 3, пункта 9 статьи 4 и раздела VIII «Третейское самоуправление» Закона Украины «О третейских судах» по конституционному представлению 51 народного депутата Украины (дело о задачах третейского суда)

г. К и е в
10 января 2008 года
№ 1-рп/2008

Дело № 1-3/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича — докладчика, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений абзацев седьмого, одиннадцатого статьи 2, статьи 3, пункта 9 статьи 4 и раздела VIII «Третейское самоуправление» Закона Украины «О третейских судах» от 11 мая 2004 года № 1701—IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2004 г., № 35, ст. 412) с изменениями и дополнениями по конституционному представлению 51 народного депутата Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины "О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 51 народного депутата Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 75 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) указанных положений Закона Украины «О третейских судах».

Заслушав судью-докладчика Кампо В.М. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление — 51 народный депутат Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с хода-

тайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения Закона Украины «О третейских судах» (далее — Закон), а именно:

— абзаца седьмого статьи 2 относительно «защиты (истцом) своих нарушенных либо оспариваемых прав или охраняемых законом интересов»;

— абзаца одиннадцатого статьи 2, согласно которому «Третейская палата Украины — постоянно действующий орган самоуправления третейских судей»;

— статьи 3, которое определяет задачей третейского суда «защиту имущественных и неимущественных прав и охраняемых законом интересов сторон третейского разбирательства путем всестороннего рассмотрения и разрешения споров в соответствии с законом»;

— пункта 9 статьи 4, согласно которому «самоуправление третейских судей» является принципом образования, организации и деятельности третейского суда;

— раздела VIII «Третейское самоуправление», которые определяют основы третейского самоуправления.

Ссылаясь на статьи 124, 125 Конституции Украины, народные депутаты Украины утверждают, что в абзаце седьмом статьи 2, статье 3 Закона третейские суды фактически наделяются статусом органов правосудия и в то же время составляющей судебной ветви власти. Кроме этого, субъект права на конституционное представление считает положения абзаца одиннадцатого статьи 2, пункта 9 статьи 4 и раздела VIII «Третейское самоуправление» Закона о принципах третейского самоуправления не соответствующими части первой статьи 36, части второй статьи 85, пункту 11 части первой статьи 92 и части второй статьи 130 Конституции Украины.

2. Свою позицию относительно конституционности оспариваемых положений Закона высказали Президент Украины, Премьер-министр Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам правовой политики, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам правосудия, Министерство юстиции Украины, Верховный Суд Украины, Высший хозяйственный суд Украины, Совет судей Украины, Третейская палата Украины, Институт государства и права имени В.М.Корецкого НАН Украины, Академия правовых наук Украины.

3. Конституционный Суд Украины, разрешая спор о конституционности оспариваемых положений Закона, исходит из следующего.

3.1. В соответствии с Конституцией Украины Украина есть демократическое, социальное, правовое государство (статья 1); права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (часть вторая статьи 3).

Гарантируя судебную защиту со стороны государства, Основной Закон Украины вместе с тем признает право каждого любыми не запрещенными

ми законом средствами защищать свои права и свободы от нарушений и противоправных посягательств (часть пятая статьи 55). Это конституционное право не может быть упразднено или ограничено (часть вторая статьи 22, статья 64 Конституции Украины).

Одним из способов реализации права каждого любыми не запрещенными законом средствами защищать свои права и свободы от нарушений и противоправных посягательств в сфере гражданских и хозяйственных правоотношений является обращение в третейский суд (абзац первый пункта 5 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины по делу об исполнении решений третейских судов от 24 февраля 2004 года № 3-рп/2004). Согласно действующему законодательству подведомственный суду общей юрисдикции спор в сфере гражданских и хозяйственных правоотношений может быть передан его сторонами на разрешение в третейский суд, кроме случаев, установленных законом (статья 17 Гражданского процессуального кодекса Украины, статья 12 Хозяйственного процессуального кодекса Украины, статья 6 Закона). С целью обеспечения реализации указанных положений кодексов, руководствуясь пунктом 3 части первой статьи 85 Конституции Украины, Верховная Рада Украины приняла Закон, регулирующий порядок образования и деятельности третейских судов в Украине.

3.2. Функционирование третейских судов в Украине основывается не только на принципах национального, но и международного права.

Возможность передачи государством на рассмотрение третейских судов споров сторон в сфере гражданских и хозяйственных правоотношений признана зарубежной практикой, основной, в том числе, на международном праве. Общие принципы арбитражного рассмотрения этих споров определены Европейской конвенцией о внешнеторговом арбитраже от 21 апреля 1961 года и рекомендованы государствам Арбитражным регламентом Комиссии ООН по праву международной торговли (ЮНСИТРАЛ) от 15 июня 1976 года.

Практика Европейского суда по правам человека свидетельствует, что обращение физических и/или юридических лиц в третейский суд является правомерным, если отказ от услуг государственного суда состоялся путем свободного волеизъявления сторон спора (Решение по делу «Девир против Бельгии» от 27 февраля 1980 года).

4. Из содержания ходатайства следует, что его авторы поднимают вопрос о соответствии положений абзаца седьмого статьи 2, статьи 3 Закона частям первой, пятой статьи 124, статьи 125 Конституции Украины. Они считают, что в этих нормах Закона фактически закрепляется статус третейских судов как органов осуществления правосудия.

На основании сравнительного анализа Конституционный Суд Украины пришел к выводу о конституционности указанных положений Закона.

Правосудие — это самостоятельная область государственной деятельности, осуществляемой судами путем рассмотрения и разрешения в судебных заседаниях в особой, установленной законом процессуальной форме гражданских, уголовных и иных дел (пункт 3 мотивировочной ча-

сти Определения Конституционного Суда Украины от 14 октября 1997 года № 44-з).

Согласно положениям части первой статьи 124 Конституции Украины правосудие в Украине осуществляется исключительно судами. Суд, осуществляя правосудие, обеспечивает защиту гарантированных Конституцией Украины и законами Украины прав и свобод человека и гражданина, прав и законных интересов юридических лиц, интересов общества и государства (подпункт 4.1. пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины по делу о назначении судом более мягкого наказания от 2 ноября 2004 года № 15-рп/2004). Поэтому в контексте статьи 55 Конституции Украины органы судебной власти могут осуществлять функцию защиты имущественных и неимущественных прав и охраняемых законом интересов физических и/или юридических лиц в сфере гражданских и хозяйственных правоотношений.

Третейское рассмотрение споров сторон в области гражданских и хозяйственных правоотношений — это род негосударственной юрисдикционной деятельности, осуществляемой третейскими судами на основании законов Украины путем применения, в частности, методов арбитража. Осуществление третейскими судами функции защиты, предусмотренной в абзаце седьмом статьи 2, статье 3 Закона, является осуществлением ими не правосудия, а третейского рассмотрения споров сторон в гражданских и хозяйственных правоотношениях в пределах права, определенного частью пятой статьи 55 Конституции Украины.

Народные депутаты Украины считают, что признание государством на основании Закона решений «арбитражных» (фактически третейских) судов ошибочно отождествлено с осуществлением ими правосудия.

В соответствии с положениями части пятой статьи 124 Конституции Украины судебные решения принимаются судами именем Украины и являются обязательными к исполнению на всей территории Украины. Согласно Закону третейские суды принимают решение только от своего имени (статья 46), а сами эти решения, принятые в пределах действующего законодательства, являются обязательными лишь для сторон споров. Обеспечение принудительного исполнения решений третейских судов находится за пределами третейского рассмотрения и является задачей компетентных судов и государственной исполнительной службы (статья 57 Закона, пункт 1 части второй статьи 3 Закона Украины «Об исполнительном производстве»).

Следовательно, оспариваемые положения Закона не нарушают предписание статьи 124 Конституции Украины об осуществлении правосудия исключительно судами, поскольку третейское рассмотрение не является правосудием, а решения третейских судов являются лишь актами негосударственной юрисдикционной деятельности по решению споров сторон в сфере гражданских и хозяйственных отношений.

Субъект права на конституционное представление утверждает, что в абзаце седьмом статьи 2, статье 3 Закона третейские суды определяются как составляющая судебной ветви власти.

Третейские суды не отнесены к системе судов общей юрисдикции (статья 125 Конституции Украины). Из анализа положений Закона следу-

ет, что третейские суды являются негосударственными независимыми органами защиты имущественных и неимущественных прав и охраняемых законом интересов физических и/или юридических лиц в сфере гражданских и хозяйственных правоотношений. В соответствии со статьей 7 Закона третейское рассмотрение осуществляют постоянно действующие третейские суды и третейские суды для разрешения конкретного спора.

Таким образом, третейские суды не осуществляют правосудие, их решения не являются актами правосудия, а сами они не входят в систему судов общей юрисдикции.

5. Авторы ходатайства поднимают вопросы о соответствии положений абзаца одиннадцатого статьи 2, пункта 9 статьи 4, раздела VIII «Третейское самоуправление» Закона части первой статьи 36, части второй статьи 85, пункта 11 части первой статьи 92, части второй статьи 130 Конституции Украины.

Сравнительный анализ положений Конституции Украины и данных положений Закона дает основания Конституционному Суду Украины для вывода, что они не противоречат Конституции Украины (являются конституционными), исходя из следующего.

5.1. Оспаривая положения абзаца одиннадцатого статьи 2, пункта 9 статьи 4, статей 58, 59 раздела VIII «Третейское самоуправление» Закона, народные депутаты Украины считают, что полномочия органов третейского самоуправления должны совпадать с полномочиями судейского самоуправления, закрепленного в части второй статьи 130 Конституции Украины, статье 102 Закона Украины «О судоустройстве Украины».

Правовое государство содействует развитию общественного самоуправления, то есть самоорганизации граждан по месту жительства, работы, обучения или по другим признакам в пределах, установленных Конституцией Украины и законами Украины.

Отдельные законы Украины закрепляют общественное самоуправление как одну из форм участия граждан в управлении государственными делами, в разрешении вопросов их социальной защиты, корпоративной жизни и т.д. В частности, общественное самоуправление внедрено в территориальных громадах (часть шестая статьи 140 Конституции Украины, статьи 8, 9, 13, 14 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине»), в образовании (статьи 16, 17 Закона Украины «Об образовании»), в высшей школе (статьи 37, 38 Закона Украины «О высшем образовании»).

Одной из форм общественного самоуправления является третейское самоуправление, которое согласно части первой статьи 58 Закона создается для представительства и защиты интересов третейских судей постоянно действующих третейских судов. Поскольку вопрос третейского самоуправления касается закрепления гарантий прав и свобод человека и гражданина такой группы физических лиц, как третейские судьи постоянно действующих третейских судов, то в соответствии с пунктом 1 части первой статьи 92 Конституции Украины Верховная Рада Украины наделена правом его законодательного регулирования.

Третейское самоуправление не является тождественным судебскому самоуправлению, поскольку третейские суды не входят в систему судов общей юрисдикции, а третейские судьи не наделены статусом профессиональных судей. Третейское самоуправление как одна из форм общественного самоуправления служит самоорганизации третейских судей постоянно действующих третейских судов, тогда как судебское самоуправление относится к системе конституционного устройства государства (часть вторая статьи 130 Конституции Украины) и является формой самоорганизации профессиональных судей.

Следовательно, законодательное закрепление третейского самоуправления в положениях пункта 9 статьи 4, части первой статьи 58 Закона не противоречит части второй статьи 130 Конституции Украины.

5.2. Субъект права на конституционное представление считает, что «нормирование Законом самоуправления третейских судов (статьи 2, 4, 58 и 59) фактически является попыткой законодательной урегулирования деятельности отдельной общественной организации — Третейской палаты Украины, что не относится к конституционным полномочиям Верховной Рады Украины» и не отвечает положениям части первой статьи 36, части второй статьи 85, пункта 11 части первой статьи 92 Конституции Украины. Ссылаясь на правовую позицию Конституционного Суда Украины, изложенную в Решении по делу о молодежных организациях от 13 декабря 2001 года № 18-рп/2001, народные депутаты Украины утверждают, что «вопросы реализации права на свободу объединения в гражданском обществе не подлежат государственному регулированию и должны решаться по свободному усмотрению его членов».

Конституционный Суд Украины, анализируя положения Конституции Украины, а также оспариваемые положения Закона, пришел к выводу, что третейское самоуправление является формой общественного самоуправления, тогда как общественные организации являются формой добровольных общественных формирований. Отличие этих правовых институтов обусловлено особенностями законодательного закрепления порядка образования, системы, полномочий и т.д. органов третейского самоуправления и общественных организаций.

Что касается Третейской палаты Украины, то она формируется Всеукраинским съездом третейских судей (часть третья статьи 58 Закона) путем выборов из числа третейских судей постоянно действующих третейских судов, а поэтому не является общественной организацией и на нее не распространяются как положения статьи 36 Конституции Украины, так и ограничения законодателя по урегулированию ее названия, статуса и компетенции. Поэтому ссылка авторов ходатайства на положение части второй статьи 85, пункта 11 части первой статьи 92 и правовую позицию Конституционного Суда Украины, изложенную в Решении от 13 декабря 2001 года № 18-рп/2001, является безосновательной.

Следовательно, нормируя Законом название, статус и компетенцию Третейской палаты Украины, Верховная Рада Украины не вышла за пределы конституционных полномочий, а потому положения абзаца одиннадцатого статьи 2, частей второй, третьей, четвертой статьи 58 Закона не

противоречат части первой статьи 36, части второй статьи 85, пункта 11 части первой статьи 92 Конституции Украины, то есть являются конституционными.

6. Согласно пункту 4 части второй статьи 39 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в конституционном представлении должно быть правовое обоснование утверждений о неконституционности правового акта или его отдельных положений.

Субъект права на конституционное представление утверждает, что положения статьи 59 Закона не соответствуют Конституции Украины, так как «право Председателя Третьей палаты Украины быть третейским судьей является исключением из общего правила в отношении отдельного лица». Однако народные депутаты Украины не называют, какое именно общее правило в отношении отдельного лица имеется в виду. Они также не обосновывают, в чем именно заключается несоответствие частей пятой, шестой статьи 58 Закона приведенным в конституционном представлении статьям Конституции Украины.

Таким образом, субъект права на конституционное представление не выполнил требований пункта 4 части второй статьи 39 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», что является основанием для прекращения конституционного производства по делу о проверке частей пятой, шестой статьи 58, статьи 59 Закона на соответствие Конституции Украины согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 69, 71, 73, 75 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения Закона Украины «О третейских судах» от 11 мая 2004 года № 1701–IV, а именно:

— абзаца седьмого статьи 2 «о защите своих нарушенных либо оспариваемых прав или охраняемых законом интересов»;

— абзаца одиннадцатого статьи 2, согласно которому «Третейская палата Украины — постоянно действующий орган самоуправления третейских судей»;

— статьи 3 «защита имущественных и неимущественных прав и охраняемых законом интересов»;

— пункта 9 статьи 4, согласно которому одним из принципов организации и деятельности третейского суда является «самоуправление третейских судей»;

— частей первой, второй, третьей, четвертой статьи 58, согласно которым:

«Для представительства и защиты интересов третейских судей постоянно действующих третейских судов создаются органы третейского самоуправления.

Высшим органом третейского самоуправления является Всеукраинский съезд третейских судей.

Всеукраинский съезд третейских судей избирает Третейскую палату Украины.

Третейская палата Украины является постоянно действующим органом третейского самоуправления, который представляет и защищает социальные и профессиональные права и интересы третейских судей и третейских судов, осуществляет методическую и издательскую работу, анализирует практику правоприменения третейских судов и осуществляет иные полномочия, определенные высшим органом третейского самоуправления».

2. Прекратить конституционное производство по делу в части проверки относительно соответствия Конституции Украины (конституционности) положений частей пятой, шестой статьи 58, статьи 59 раздела VIII «Третейское самоуправление» Закона Украины «О третейских судах» на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» ввиду несоответствия конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 1-рп/2008 dated January 10, 2008 on the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 2.7, 2.11, 3, 4.9 and Chapter VIII «Arbitration Self-Government» of the Law of Ukraine «On Courts of Arbitration» (case on the tasks of an arbitration court)*

Subject of the right to constitutional petition — 51 People's Deputies of Ukraine — filed a petition with the Constitutional Court of Ukraine on recognising certain provisions of the Law «On Courts of Arbitration» (hereinafter referred to as the «Law») as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

Pursuant to the Constitution, Ukraine is a democratic, social and law-based state (Article 1); human rights and freedoms as well as guarantees thereof determine the contents and direction of the state's activities; activities aimed to

strengthen and ensure human rights and freedoms are the primary responsibility of the state (Article 3.2).

The Fundamental Law guarantees protection in court by the state and simultaneously recognises the right of everyone to resort to any means that are not prohibited by law in order to protect one's rights and freedoms from violation and illegal encroachment (Article 55.5). This constitutional right may not be eliminated or restricted (Articles 22.2, 64 of the Constitution).

Appeal to a court of arbitration is one of the means of guaranteeing the right to protect one's rights and freedoms from violation or illegal encroachment in the sphere of civil and economic legal relationships (paragraph one item 5 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine on the case concerning the implementation of arbitration courts' decisions no.3-rp/2004 dated February 24, 2004). Pursuant to the effective legislation, a dispute that falls within the jurisdiction of a court of general jurisdiction concerning legal relationships in the civil or economic sphere may be forwarded to a court of arbitration upon consent of both litigants thereof except for cases provided for by law (Article 17 of Code of Civil Procedure, Article 12 of Code Economic Procedure, Article 6 of the Law). To ensure implementation of the aforementioned provisions of the Codes and based on the provisions of Article 85.1.3 of the Constitution, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the law that provides for a procedure for establishment and activities of arbitration courts in Ukraine.

A possibility for the state to forward disputes between litigants related to civil and economic relationships for consideration of arbitration courts has been recognised in the practices of other states that are based *inter alia* on international law. General principles of arbitration examination of such disputes have been provided for in European Convention on International Commercial Arbitration dated April 21, 1961 and recommended to the states by Arbitration Rules of Procedure of the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) on June 15, 1976.

The case-law of the European Court of Human Rights demonstrates that petitions of individuals and/or legal entities to a court of arbitration are considered legitimate in the event when a refusal from services of a national court was based on a free consent of litigants (judgment in case *Deweer v Belgium* dated February 27, 1980).

Justice is an independent branch of state's activities that is administered by courts through examination and rendering decisions during court sessions in a special procedural form defined by law for civil, criminal and other cases (item 3 of the motivation part of the Ruling of the Constitutional Court of Ukraine no.44-z dated October 14, 1997).

According to the provisions of Article 124.1 of the Constitution, justice in Ukraine is administered exclusively by courts. When administering justice a court ensures protection of human and citizen's rights and freedoms provided for in the Constitution, rights and legal interests of legal entities, interests of society and the state (sub-item 4.1 item 4 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine on the case concerning imposing a milder punishment no.15-rp/2004 dated November 2, 2004). Therefore, in the context of Article 55 of the Constitution, judicial bodies may protect property

and non-property rights and legal interests of individuals and/or legal entities in the sphere of civil and economic legal relationships.

Arbitration of disputes between litigants in the sphere of civil and economic legal relationships is a type of non-state jurisdiction administered by courts of arbitration based on Ukrainian laws through the use inter alia of means of arbitration. Protection provided by a court of arbitration as defined in Articles 2.7, 3 of the Law does not mean administration of justice but arbitration examination of disputes between litigants concerning civil and economic legal relationships within the limits provided for in Article 55.5 of the Constitution.

In accordance with provisions of Article 124.5 of the Constitution, court decisions are rendered by courts in the name of Ukraine and are mandatory for execution on the whole territory of Ukraine. Pursuant to the Law, courts of arbitration adopt decisions only on their own behalf (Article 46) whereas such decisions rendered within the framework of effective legislation are binding only upon the litigants. Ensuring forced implementation of arbitration courts' decisions is beyond arbitration examination and is a responsibility of competent courts and state executive service (Article 57 of the Law, Article 3.2.1 of the Law «On Executive Proceedings»).

Hence, the disputed provisions of the Law do not contradict the norms provided for in Article 124 of the Constitution that reads that justice is to be administered exclusively by courts since arbitration examination is not justice and decisions of courts of arbitrations are purely acts of non-state jurisdictional activities aimed to resolve disputes between litigants concerning civil and economic relationships.

Arbitration courts do not belong to the system of general jurisdiction courts (Article 125 of the Constitution). Analysis of provisions of the Law demonstrates that courts of arbitration are non-state independent bodies for protection of property and non-property rights and legal interests of individuals and/or legal entities concerning civil and economic legal relationships. Pursuant to Article 7 of the Law, arbitration consideration is carried out by standing courts of arbitration in order to resolve a specific dispute.

Hence, courts of arbitration do not administer justice; their decisions are not instruments of justice and they do not belong to the system of courts of general jurisdiction.

Individual laws provide for public self-government as a form of citizens' participation in public administration, solution of problems related to their social protection, corporate life, etc.

One of the forms of public self-government is arbitration self-government that, pursuant to Article 58.1 of the Law, is established to represent and protect interests of arbitrators of standing arbitration courts. Since the issue of arbitration self-government is to ensure guarantees of human and citizen's rights and freedoms of such a group of individuals as arbitrators of standing arbitration courts, then, pursuant to Article 92.1.1 of the Constitution, the Verkhovna Rada of Ukraine has the right to legislative regulation thereof.

Arbitration self-government is not identical to judicial self-government, since arbitration courts are not included to the system of general jurisdiction, and arbitrators do not have a status of professional judges. Arbitration self-government as one of the forms of public self-government serves to facilitate self-organisation of

arbitrators of standing arbitration courts whereas judicial self-government belongs to the system of the constitutional order in the state (Article 130.2 of the Constitution) and is a form of self-organisation of professional judges.

The Constitutional Court of Ukraine therefore concludes that arbitration self-government is a form of public self-government whereas public organisations are a form of voluntary public associations. A difference between these institutions is explained by the specific characteristics of legislative provisions on the procedure for establishment, system, authorities, etc. of self-government bodies for arbitration courts and public organisations.

Arbitration Chamber of Ukraine is formed by All-Ukrainian Congress of Arbitrators (Article 58.3 of the Law) by electing standing arbitrators from among other arbitrators and thus may not be considered a public organisation not subject either to provisions of Article 36 of the Constitution or to legislative restrictions as to its name, status and authorities. Therefore, referral to the provision of Articles 85.2, 92.1.11 and legal position of the Constitutional Court stated in its Opinion no.18-rp/2001 dated December 13, 2001 by the authors of the petition is ungrounded.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. The following provisions of the Law «On Courts of Arbitration» are to be recognised as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional):

— Article 2.7 «on protection of infringed or disputed rights or legal interests»;
— Article 2.11 reading that «The Arbitration Chamber of Ukraine is a standing body of arbitrators' self-government»;

— Article 3 on «protection of property and non-property rights and legal interests»;

— Article 4.9, according to which one of the principles for organisation and activities of an arbitration court is «self-government of arbitrators»;

— Articles 58.1-58.4, which provide that:

«To ensure representation and protection of interests of arbitrators of standing courts of arbitration bodies of arbitration self-government are established.

The supreme body of arbitration self-government is All-Ukrainian Congress of Arbitrators.

All-Ukrainian Congress of Arbitrators elects Arbitration Chamber of Ukraine.

Arbitration Chamber of Ukraine is a standing body of arbitration self-government that represents and protects social and professional rights and interests of arbitrators and courts of arbitration, carries out methodological and publishing activities, analyses case-law of other courts of arbitration and performs other functions as defined by the supreme body of arbitration self-government».

2. Constitutional proceedings on the case are to be terminated in the part regarding examination of conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 58.5, 58.6 and 59 of Chapter VIII «Arbitration Self-Government» based on provisions of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — non-conformity of the constitutional petition with the requirements provided for in the Constitution and the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» та конституційним поданням 89 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 90 Конституції України, статті 5 Закону України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності»
(справа про звільнення народних депутатів України з інших посад у разі суміщення)

м. Київ
29 січня 2008 року
№ 2-рп/2008

Справа № 1-5/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» від 8 липня 2005 року № 2783–IV (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., № 34, ст. 444) та за конституційним поданням 89 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 90 Конституції України, статті 5 зазначеного Закону.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» є конституційні подання 52 та 89 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71, частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депу-

татський мандат з іншими видами діяльності» та питання практичної необхідності в офіційній інтерпретації положень пункту 2 частини другої статті 90 Конституції України, статті 5 зазначеного Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 52 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати Закон України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» (далі — Закон) таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

Обгрунтовуючи свою позицію, автори подання зазначають, що:

— за своєю суттю Закон повністю не відповідає положенням статей 78, 106, 116 Конституції України, оскільки на суб'єктів владних повноважень покладає зобов'язання, які не визначені в Конституції України;

— положення частин першої, другої статті 3, статті 4 Закону, що стосуються порядку звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності, суперечать вимогам частини четвертої статті 81 Конституції України;

— положення статті 5 Закону про те, що акт про призначення особи, яка є народним депутатом України, на посаду, що є несумісною з депутатським мандатом, втрачає чинність, якщо повноваження народного депутата не припинені в установленому законом порядку, суперечить положенням статей 78, 80, 81, 106, 116 Конституції України;

— положення Закону, що зобов'язують Президента України або Кабінет Міністрів України звільняти таких осіб та інформувати про це у встановлені строки Верховну Раду України, не відповідають нормам статей 106, 116 Конституції України, у яких визначено функції і повноваження Президента України та Кабінету Міністрів України;

— положення частини третьої статті 7 Закону, що зобов'язують Голову Верховної Ради України видати розпорядження про блокування дії персональної електронної картки для голосування народного депутата України та припинення відповідних виплат йому, суперечать частині п'ятій статті 83, частині третій статті 88 Конституції України.

2. Суб'єкт права на конституційне подання — 89 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням про офіційне тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 90 Конституції України в контексті положень статті 5 Закону. Автори подання просять роз'яснити вказані положення в аспекті таких питань:

— чи є словосполучення «Кабінет Міністрів України складає повноваження перед новообраною Верховною Радою України» за своєю правовою природою тотожним словосполученню «відставка Кабінету Міністрів України, прийнята Верховною Радою України»;

— чи набуває Президент України у разі втрати чинності актів, про які йдеться у статті 5 Закону, конституційне право припинити повноваження

Верховної Ради України достроково і призначити позачергові вибори у зв'язку з тим, що протягом шістдесяти днів з моменту складення повноважень Кабінетом Міністрів України перед новообраною Верховною Радою України (починаючи з 25 травня 2006 року) не сформовано його персональний склад у порядку та строки, встановлені Конституцією України;

— чи є такими, що втратили чинність, постанови Верховної Ради України від 4 серпня 2006 року «Про призначення Януковича В.Ф. Прем'єр-міністром України» № 77–V, «Про формування складу Кабінету Міністрів України» № 88–V в частині, що стосується призначення членами Кабінету Міністрів України осіб, які були на той час народними депутатами України, якщо після закінчення строку, вказаного у статті 5 Закону, вони продовжують перебувати на посадах народних депутатів України;

— якщо вказані акти Верховної Ради України втратили чинність, то які правові наслідки це тягне для подальшого здійснення повноважень членів Кабінету Міністрів України тими особами, які не склали повноважень народних депутатів України, і чи можна вважати, що такі члени Кабінету Міністрів України здійснюють свої повноваження всупереч Конституції та законів України.

Обґрунтовуючи своє клопотання, суб'єкт конституційного подання вказує на те, що повноваження народних депутатів України, які набули статусу членів Кабінету Міністрів України, за станом на останній день (25 серпня 2006 року) зазначеного двадцятиденного строку не були припинені Верховною Радою України, хоча процедуру такого припинення встановлено статтею 5 Закону. Оскільки таких вимог Закону не було дотримано, то, на думку авторів подання, постанови Верховної Ради України від 4 серпня 2006 року про призначення Прем'єр-міністра України та про формування складу Кабінету Міністрів України є такими, що втратили чинність. Відтак, Кабінет Міністрів України втратив правові підстави для свого функціонування ще 25 серпня 2006 року. Верховна Рада України, у свою чергу, після зазначеної дати не сформувала нового законного складу Кабінету Міністрів України у порядку, який визначено Конституцією України, що є підставою для припинення її повноважень Президентом України відповідно до частини другої статті 90 Конституції України.

3. Ухвалою Другої колегії суддів Конституційного Суду України від 22 січня 2007 року справу за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону та справу за конституційним поданням 89 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 90 Конституції України, статті 5 Закону об'єднано в одне конституційне провадження.

4. Позиції щодо питань, порушених у конституційних поданнях, висловили науковці: Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Міжрегіональної академії управління персоналом, Миколаївського державного гуманітарно-

го університету імені Петра Могили, Харківського національного університету внутрішніх справ, Центру політико-правових реформ, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, а також член-кореспондент Академії правових наук України професор В. Б. Авер'янов.

5. Проведений Конституційним Судом України аналіз матеріалів справи, відповідних положень Конституції України, міжнародно-правових актів, норм Закону дає підстави для такого узагальнюючого висновку стосовно обох клопотань.

Народні депутати України, як представники Українського народу в єдиному органі законодавчої влади в Україні, здійснюють свої повноваження на постійній основі. У системному зв'язку з таким приписом перебувають положення, які стосуються дострокового припинення повноважень народного депутата України, підстави для якого визначені в частині другій статті 81 Конституції України. Однією з підстав дострокового припинення повноважень є недотримання вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності. Несумісність зумовлена природою відповідного представництва, участю депутата у здійсненні законодавчої влади, політичним характером його діяльності тощо. Вимога щодо несумісності є складовою статусу народного депутата України, однією з ознак його мандата, яка полягає у встановленні безпосередньої заборони поєднання мандата народного депутата України з роботою на іншій посаді. Недотримання цієї вимоги є порушенням частини другої статті 78 Конституції України.

В положеннях частин третьої, четвертої, п'ятої, шостої статті 81 Конституції України йдеться про різні механізми дострокового припинення повноважень народного депутата України. У разі ігнорування особою конституційних положень щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності дострокове припинення повноважень має відбуватися лише у той спосіб, який визначено в частині четвертій статті 81 Конституції України, та в порядку, встановленому у відповідних нормах законів, що конкретизують цей припис Конституції України. Суттю розв'язання конфліктних ситуацій є позбавлення особи саме повноважень народного депутата України. Запровадження іншого способу суперечить зазначеним положенням Конституції України.

6. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні 52 народних депутатів України питання, виходить з такого.

6.1. В аспекті конституційного подання пріоритет природних прав людини слід розглядати як один із засадничих принципів Конституції України, відповідно до якого Верховна Рада України, як орган законодавчої влади, має приймати правові акти, додержуючись такого підходу.

6.1.1. У міжнародному праві вироблено систему прав людини як визначальних засад правового статусу фізичної особи. Наразі цю систему складають: Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Енцикліка прав людини (*Pasem in terris*) 1963 року, Міжнародний пакт про економічні,

соціальні і культурні права 1966 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року тощо. Сукупність прав, зазначених у названих документах, дістала відображення у Конституції України 1996 року. За змістом вказаних документів природні права є винятковими, невід'ємними від людини, невідчужуваними і непорушними будь-ким, зокрема державою.

Право заробляти собі на життя є невід'ємним від права на саме життя, оскільки останнє є реальним лише тоді, коли матеріально забезпечене. Право на працю закладено у самій людській природі. Його має кожна людина, воно є невідчужуваним, тому самій особі належить виключне право розпоряджатися своїми здібностями до праці.

Визначене статтею 43 Конституції України право на працю Конституційний Суд України розглядає як природну потребу людини своїми фізичними і розумовими здібностями забезпечувати своє життя. Це право передбачає як можливість самостійно займатися трудовою діяльністю (індивідуально-трудова діяльність, фермерство тощо), так і можливість працювати за трудовим договором чи контрактом. Такої правової позиції, зокрема щодо права на працю, яке є невідчужуваним, Конституційний Суд України дотримувався і у своїх попередніх рішеннях (підпункт 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004; підпункт 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 16 жовтня 2007 року № 8-рп/2007).

6.1.2. Право брати участь в управлінні державними справами (стаття 38 Конституції України) встановлено державою, воно існує за умови функціонування держави і може бути реалізоване у різних формах, зокрема обирати і бути обраним до органів державної влади. Це право поширюється лише на громадян держави і передбачає нарівні з можливістю громадян брати участь в управлінні державними справами можливість формувати органи держави.

Відповідно до положень статті 1 Закону України «Про статус народного депутата України» народний депутат України є представником Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку, на який його обрано, здійснювати відповідні повноваження, передбачені Конституцією України і законами України. Перебування особи на посаді народного депутата України є реалізацією права громадянина України брати участь в управлінні державними справами. Це право не можна ототожнювати з правом на працю, оскільки воно має політичний характер і обумовлене належністю до громадянства держави Україна. Реалізація права бути обраним до органів державної влади (пасивне виборче право), на відміну від реалізації права на працю, безпосередньо не залежить від волі особи. Виходячи із співвідношення положень статей 38, 43 Конституції України зайняття політичною діяльністю, зокрема обрання народним депутатом України, не має на меті (і безпосередньо не обумовлено) одержання винагороди (заробітної плати) за таку діяльність. Це відображено і в положеннях статті 20 Закону України «Про статус народного депутата України», в яких ідеться про гарантії відновлення права на працю (службу), що було зупинено у зв'язку з переходом особи до виконання повноважень представника народу на постійній основі.

6.1.3. За обставин, коли виникає конкуренція прав і свобод людини у здійсненні їхнього захисту, має бути застосовано принцип пріоритетності. Правову позицію, за якою допускається застосування різних пріоритетів у захисті окремих категорій осіб, також виробив Європейський суд з прав людини, про що в черговий раз вказав у справі «Бусуйок проти Молдови» («Busuiok v. Moldova») в рішенні від 21 грудня 2004 року № 61513/00.

В Законі надано перевагу позитивному праву громадянина бути обраним до представницького органу державної влади над природним правом людини на працю. Це було здійснено шляхом покладення на суб'єкта владних повноважень зобов'язань примусово виконати дії з припинення реалізації права людини на працю на користь права громадянина брати участь в управлінні державними справами через представницький орган. Законом фактично допущено обмеження права людини на працю, що не відповідає положенням статті 3 Конституції України, якою передбачено, що людина є найвищою соціальною цінністю.

Конституційний Суд України вважає, що стосовно права на працю, але в межах предмета конституційного подання, може бути надано пріоритет у його захисті державою. У разі виникнення колізії щодо несумісності перебування особи на посаді народного депутата України із зайняттям іншими видами діяльності, мають бути застосовані положення пункту 5 частини другої та частини четвертої статті 81 Конституції України. На виконання цієї конституційної норми законодавець у певних законах вже передбачив спосіб вирішення такої колізії: у судовому порядку шляхом припинення реалізації саме права на участь у представницьких органах державної влади. Тобто — примусове позбавлення особи повноважень народного депутата України.

Виходячи із зазначеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що за своїм змістом Закон не відповідає Конституції України щодо захисту конституційного права людини на працю, тому згідно з положеннями статті 152 Конституції України є підстави для визнання його неконституційним повністю.

6.2. Конституційний Суд України вважає, що Закон суперечить припису частини третьої статті 78 Конституції України — «вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності встановлюються законом». Цей конституційний припис не передбачає запровадження інституту скасування актів про перебування особи на іншій роботі, він має певну реалізацію безпосередньо у положеннях статті 3 Закону України «Про статус народного депутата України», а щодо способу і порядку розв'язання конфліктних ситуацій — у положеннях частини другої статті 5 цього ж Закону, пункту 4 частини першої статті 17, статті 180 Кодексу адміністративного судочинства України.

6.3. Конституційний Суд України зазначає, що, крім вказаної концептуальної невідповідності, зміст оспорюваних статей 3, 4, 5, які є основою Закону, суперечить положенням частини четвертої статті 78, пункту 5 частини другої статті 81 Конституції України. За цими нормами Конституції України на особу, яка є народним депутатом України, покладаються зобов'язання виконати певні дії з метою дотримання вимог щодо заборони сумісництва, також визначається термін їх здійснення.

6.3.1. У разі обрання громадянина народним депутатом України він має припинити свою діяльність, яка є несумісною з новим статусом, у тому числі реалізацію права на працю. Проте положення статей 3, 4 Закону безальтернативно покладають зобов'язання щодо виконання таких дій на певних суб'єктів владних повноважень, без з'ясування позиції особи, яку обрано народним депутатом України.

У разі призначення народного депутата України на посаду, яка є несумісною з депутатським мандатом (адміністративна, судова діяльність тощо), згідно з частиною четвертою статті 78 Конституції України він зобов'язаний подати лише особисту заяву про складення повноважень народного депутата України, а вирішення питання має відбутися у спосіб, передбачений частиною четвертою статті 81 Конституції України.

Якщо народний депутат України виконав таке зобов'язання, надавши пріоритет праву на працю у розумінні статті 43 Конституції України, то положення статті 5 Закону (про втрату чинності актом про його призначення на відповідну посаду априорі) створюють перешкоду в реалізації такого права особи за її власним вибором, що суперечить частині четвертій статті 81 Конституції України. До того ж законодавець у частині третій статті 3 Закону України «Про статус народного депутата України» вже встановив інший спосіб унеможливлення перебування особи на несумісних посадах — «народний депутат, призначений (обраний) на посаду, що є несумісною з депутатським мандатом, і повноваження якого не припинено в установленому законом порядку, допускається до виконання обов'язків за такою посадою не раніше дня подання ним до Верховної Ради України заяви про складення повноважень народного депутата України».

6.3.2. Згідно з положенням частини четвертої статті 78 Конституції України вказані дії народний депутат України зобов'язаний здійснити протягом двадцяти днів. Однак цьому зобов'язанню одночасно кореспондує і право народного депутата України на виконання зазначених дій у двадцятиденний строк. Тому встановлення у статтях 3, 4 Закону іншого строку — п'ятнадцять днів — для вирішення питання про несумісність не відповідає зазначеній конституційній нормі.

У разі коли особа за власним бажанням надала перевагу праву на працю над позитивним правом бути обраним до представницького органу народом, законодавець не має права встановлювати норму, за якою акт про призначення народного депутата України на посаду, що є несумісною з депутатським мандатом, втрачає чинність одразу після закінчення двадцяти календарних днів з дня його видання, якщо народний депутат України не припинив свої повноваження в установленому законом порядку. Цим особу позбавлено права вільного вибору.

6.3.3. З підстав, наведених у підпунктах 6.3.1, 6.3.2 пункту 6 мотивувальної частини цього Рішення, не відповідає Конституції України також частина друга статті 7 Закону, в якій визначено умови і строки втрати чинності актом про призначення особи, яка є народним депутатом України, на посаду, що є несумісною з депутатським мандатом.

6.3.4. Положення частини другої статті 88 Конституції України визначають повноваження Голови Верховної Ради України як посадової особи, яка відповідає за організацію роботи Верховної Ради України та її апарату.

ту, і не наділяють цю посадову особу правом обмежувати виконання народним депутатом України його конституційних повноважень у спосіб, визначений у частині третій статті 7 Закону, зокрема видати розпорядження про блокування дії персональної електронної картки для голосування цього народного депутата України, припинення нарахування йому заробітної плати та відшкодування інших витрат, пов'язаних з виконанням депутатських повноважень. Виходячи з цього вказана норма Закону суперечить Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що за умови визнання неконституційними статей 3, 4, 5, частин другої, третьої статті 7 Закону він втрачає юридичне значення в цілому, його не можна застосувати як цілісний правовий акт. Зазначене є підставою для визнання Закону неконституційним повністю.

7. Конституційний Суд України, розглядаючи питання, порушені в конституційному поданні 89 народних депутатів України, виходить з такого.

Автори конституційного подання звернулися з клопотанням дати тлумачення положення пункту 2 частини другої статті 90 Конституції України у системному зв'язку з положеннями статті 5 Закону.

Однак, оскільки Конституційний Суд України дійшов висновку про неконституційність Закону, необхідність в офіційному тлумаченні вказаних норм, що було предметом цього конституційного подання, відпала (правова позиція викладена в Рішенні Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007).

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 13, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» від 8 липня 2005 року № 2783—IV.

2. Закон України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності», який визнано неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины и об официальном толковании положений пункта 2 части второй статьи 90 Конституции Украины, статьи 5 Закона Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» по конституционному представлению 89 народных депутатов Украины (дело об освобождении народных депутатов Украины от других должностей в случае совмещения)

г. К и е в
29 января 2008 года
№ 2-рп/2008

Дело № 1-5/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» от 8 июля 2005 года № 2783–I (Ведомости Верховной Рады Украины, 2005 г., № 34, ст. 444) по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины и об официальном толковании положений пункта 2 части второй статьи 90 Конституции Украины, статьи 5 указанного Закона по конституционному представлению 89 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стали конституционные представления 52 и 89 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71, части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является

наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» и вопрос практической необходимости в официальной интерпретации положений пункта 2 части второй статьи 90 Конституции Украины, статьи 5 указанного Закона.

Заслушав судью-докладчика Шишкина В.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — 52 народных депутата Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать Закон Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» (далее — Закон) не соответствующим Конституции Украины (неконституционным).

Обосновывая свою позицию, авторы представления отмечают, что:

— по своей сути Закон полностью не отвечает положениям статей 78, 106, 116 Конституции Украины, поскольку на субъектов властных полномочий возлагает обязательства, которые не определены Конституцией Украины;

— положения частей первой, второй статьи 3, статьи 4 Закона, касающиеся порядка освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности, противоречат требованиям части четвертой статьи 81 Конституции Украины;

— положение статьи 5 Закона о том, что акт о назначении лица, являющегося народным депутатом Украины, на должность, несовместимую с депутатским мандатом, утрачивает силу, если полномочия народного депутата не прекращены в установленном законом порядке, противоречит положениям статей 78, 80, 81, 106, 116 Конституции Украины;

— положения Закона, обязывающие Президента Украины или Кабинет Министров Украины увольнять таких лиц и информировать об этом в установленные сроки Верховную Раду Украины, не отвечают нормам статей 106, 116 Конституции Украины, в которых определены функции и полномочия Президента Украины и Кабинета Министров Украины;

— положения части третьей статьи 7 Закона, обязывающие Председателя Верховной Рады Украины издать распоряжение о блокировании действия персональной электронной карточки для голосования народного депутата Украины и прекращении соответствующих ему выплат, противоречат части пятой статьи 83, части третьей статьи 88 Конституции Украины.

2. Субъект права на конституционное представление — 89 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством об официальном толковании положений пункта 2 части второй статьи 90 Конституции Украины в контексте положений статьи 5 Закона. Авторы представления просят разъяснить данные положения в аспекте следующих вопросов:

— является ли словосочетание «Кабинет Министров Украины слагает полномочия перед новоизбранной Верховной Радой Украины» по своей правовой природе тождественным словосочетанию «отставка Кабинета Министров Украины, принятая Верховной Радой Украины»;

— приобретает ли Президент Украины в случае утраты силы актов, которых говорится в статье 5 Закона, конституционное право прекратить полномочия Верховной Рады Украины досрочно и назначить внеочередные выборы в связи с тем, что в течение шестидесяти дней с момента сложения полномочий Кабинетом Министров Украины перед новоизбранной Верховной Радой Украины (начиная с 25 мая 2006 года) не сформирован ее персональный состав в порядке и сроки, установленные Конституцией Украины;

— являются ли утратившими силу постановления Верховной Рады Украины от 4 августа 2006 года «О назначении Януковича В.Ф. Премьер-министром Украины» № 77–V, «О формировании состава Кабинета Министров Украины» № 88–V в части, касающейся назначения членами Кабинета Министров Украины лиц, бывших в то время народными депутатами Украины, если по истечении срока, указанного в статье 5 Закона, они продолжают занимать должности народных депутатов Украины;

— если указанные акты Верховной Рады Украины утратили силу, то какие правовые последствия это влечет при дальнейшем осуществлении полномочий членов Кабинета Министров Украины лицами, не сложившими полномочия народных депутатов Украины, и можно ли считать, что такие члены Кабинета Министров Украины осуществляют свои полномочия вопреки Конституции и законам Украины.

Обосновывая свое ходатайство, субъект конституционного представления указывает на то, что полномочия народных депутатов Украины, получивших статус членов Кабинета Министров Украины, по состоянию на последний день (25 августа 2006 года) указанного двадцатидневного срока не были прекращены Верховной Радой Украины, хотя процедура такого прекращения установлена статьей 5 Закона. Поскольку такие требования Закона не были соблюдены, то, по мнению авторов представления, постановления Верховной Рады Украины от 4 августа 2006 года о назначении Премьер-министра Украины и о формировании состава Кабинета Министров Украины являются утратившими силу. Следовательно, Кабинет Министров Украины утратил правовые основания для своего функционирования еще 25 августа 2006 года. Верховная Рада Украины, в свою очередь, после указанной даты не сформировала новый законный состав Кабинета Министров Украины в порядке, определенном Конституцией Украины, что является основанием для прекращения ее полномочий Президентом Украины в соответствии с частью второй статьи 90 Конституции Украины.

3. Определением Второй коллегии судей Конституционного Суда Украины от 22 января 2007 года дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины и дело об официальном толковании положений пункта 2 части второй статьи 90 Конституции Украины, статьи 5

Закона по конституционному представлению 89 народных депутатов Украины объединены в одно конституционное производство.

4. Позиции по вопросам, поднятым в конституционных представлениях, изложили научные работники: Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Национального университета «Киево-Могилянская академия», Межрегиональной академии управления персоналом, Николаевского государственного гуманитарного университета имени Петра Могилы, Харьковского национального университета внутренних дел, Центра политико-правовых реформ, Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича, а также член-корреспондент Академии правовых наук Украины профессор В. Аверьянов.

5. Проведенный Конституционным Судом Украины анализ материалов дела, соответствующих положений Конституции Украины, международно-правовых актов, норм Закона дает основания для следующего обобщающего вывода в отношении обоих ходатайств.

Народные депутаты Украины, как представители Украинского народа в едином органе законодательной власти в Украине, осуществляют свои полномочия на постоянной основе. В системной связи с таким предписанием находятся положения, касающиеся досрочного прекращения полномочий народного депутата Украины, основания для которого определены частью второй статьи 81 Конституции Украины. Одним из оснований досрочного прекращения полномочий является несоблюдение требований относительно несовместимости депутатского мандата с иными видами деятельности. Несовместимость обусловлена природой соответствующего представительства, участием депутата в осуществлении законодательной власти, политическим характером его деятельности и т.д. Требование относительно несовместимости является составляющей статуса народного депутата Украины, одним из признаков его мандата, который заключается в установлении непосредственного запрета совмещения мандата народного депутата Украины с работой на другой должности. Несоблюдение этого требования является нарушением части второй статьи 78 Конституции Украины.

В положениях частей третьей, четвертой, пятой, шестой статьи 81 Конституции Украины говорится о разных механизмах досрочного прекращения полномочий народного депутата Украины. В случае игнорирования лицом конституционных положений о несовместимости депутатского мандата с иными видами деятельности досрочное прекращение полномочий должно осуществляться только способом, определенным частью четвертой статьи 81 Конституции Украины, и в порядке, установленном соответствующими нормами законов, которые конкретизируют это предписание Конституции Украины. Сутью разрешения конфликтных ситуаций является лишение лица именно полномочий народного депутата Украины. Применение иного способа противоречит указанным положениям Конституции Украины.

6. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении 52 народных депутатов Украины вопросы, исходит из следующего.

6.1. В аспекте конституционного представления приоритет естественных прав человека следует рассматривать как один из основополагающих принципов Конституции Украины, в соответствии с которым Верховная Рада Украины, как орган законодательной власти, должна принимать правовые акты, соблюдая такой подход.

6.1.1. В международном праве выработана система прав человека как определяющих принципов правового статуса физического лица. Эту систему составляют: Общая декларация прав человека 1948 года, Конвенция о защите прав человека и основополагающих свобод 1950 года, Энциклика прав человека (*Pacem in terris*) 1963 года, Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах 1966 года, Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 года и т.д. С совокупность прав, указанных в названных документах, получила отображение в Конституции Украины 1996 года. По содержанию названных документов естественные права исключительны, неотъемлемы от человека, неотчуждаемы и нерушимы кем-либо, в частности государством.

Право зарабатывать себе на жизнь является неотъемлемым от права на саму жизнь, так как последнее реально лишь в том случае, если материально обеспечено. Право на труд заложено в самой человеческой природе. Им обладает каждый человек, оно неотчуждаемо, поэтому самому лицу принадлежит исключительное право распоряжаться своими способностями к труду.

Определенное статьей 43 Конституции Украины право на труд Конституционный Суд Украины рассматривает как естественную потребность человека своими физическими и умственными способностями обеспечивать свою жизнь. Это право предусматривает как возможность самостоятельно заниматься трудовой деятельностью (индивидуально-трудовая деятельность, фермерство и т.п.), так и возможность работать по трудовому договору или контракту. Такой правовой позиции, в частности относительно права на труд, которое неотчуждаемо, Конституционный Суд Украины придерживался и в своих предыдущих решениях (подпункт 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения от 7 июля 2004 года № 14-рп/2004; подпункт 3.1 пункта 3 мотивировочной части Решения от 16 октября 2007 года № 8-рп/2007).

6.1.2. Право принимать участие в управлении государственными делами (статья 38 Конституции Украины) установлено государством, оно существует при условии функционирования государства и может быть реализовано в разных формах, в частности избирать и быть избранным в органы государственной власти. Это право распространяется только на граждан государства и предусматривает наравне с возможностью граждан принимать участие в управлении государственными делами возможность формировать органы государства.

В соответствии с положениями статьи 1 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» народный депутат Украины является пред-

ставителем Украинского народа в Верховной Раде Украины и уполномочен им в течение срока, на который его избрали, осуществлять соответствующие полномочия, предусмотренные Конституцией Украины и законами Украины. Пребывание лица в должности народного депутата Украины является реализацией права гражданина Украины участвовать в управлении государственными делами. Это право нельзя отождествлять с правом на труд, так как оно имеет политический характер и обусловлено принадлежностью к гражданству государства Украина. Реализация права быть избранным в органы государственной власти (пассивное избирательное право), в отличие от реализации права на труд, непосредственно не зависит от воли лица. Исходя из соотношения положений статей 38, 43 Конституции Украины занятие политической деятельностью, в частности избрание народным депутатом Украины, не ставит целью (и непосредственно не обусловлено) получение вознаграждения (зарботной платы) за такую деятельность. Это отображено и в положениях статьи 20 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины», в которых говорится о гарантиях восстановления права на труд (службу), которое было приостановлено в связи с переходом лица к исполнению полномочий представителя народа на постоянной основе.

6.1.3. При обстоятельствах, когда возникает конкуренция прав и свобод человека в осуществлении их защиты, должен быть применен принцип приоритетности. Правовую позицию, при которой допускается применение разных приоритетов в защите отдельных категорий лиц, также выработал Европейский суд по правам человека, о чем в очередной раз указал в деле «Бусуйок против Молдовы» («Busuioc v. Moldova») в решении от 21 декабря 2004 года № 61513/00.

В Законе преимущество отдано позитивному праву гражданина быть избранным в представительный орган государственной власти над естественным правом человека на труд. Это было осуществлено путем возложения на субъекта властных полномочий обязательств принудительно выполнить действия по прекращению реализации права человека на труд в пользу права гражданина участвовать в управлении государственными делами через представительный орган. Законом фактически допущено ограничение права человека на труд, что не отвечает положениям статьи 3 Конституции Украины, которой предусмотрено, что человек является наивысшей социальной ценностью.

Конституционный Суд Украины считает, что относительно права на труд, но в пределах предмета конституционного представления, может быть отдан приоритет его защите государством. При возникновении коллизии относительно несовместимости пребывания лица в должности народного депутата Украины с занятием иными видами деятельности должны быть применены положения пункта 5 части второй и части четвертой статьи 81 Конституции Украины. Во исполнение этой конституционной нормы законодатель в определенных законах уже предусмотрел способ разрешения такой коллизии: в судебном порядке путем прекращения реализации именно права на участие в представительных органах государственной власти. То есть — принудительное лишение лица полномочий народного депутата Украины.

Исходя из указанного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что по своему смыслу Закон не соответствует Конституции Украины в отношении защиты конституционного права человека на труд, поэтому в соответствии с положениями статьи 152 Конституции Украины имеют основания для признания его неконституционным полностью.

6.2. Конституционный Суд Украины считает, что Закон противоречит предписанию части третьей статьи 78 Конституции Украины — «требования относительно несовместимости депутатского мандата с иными видами деятельности устанавливаются законом». Это конституционное предписание не предусматривает введение института отмены актов о нахождении лица на другой работе, оно имеет определенную реализацию непосредственно в положениях статьи 3 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины», а относительно способа и порядка разрешения конфликтных ситуаций — в положениях части второй статьи 5 этого же Закона, пункта 4 части первой статьи 17, статьи 180 Кодекса административного судопроизводства Украины.

6.3. Конституционный Суд Украины указывает, что, кроме названного концептуального несоответствия, содержание оспариваемых статей 3, 4, 5, являющихся основой Закона, противоречит положениям части четвертой статьи 78, пункта 5 части второй статьи 81 Конституции Украины. Этими нормами Конституции Украины на лицо, которое является народным депутатом Украины, возлагаются обязательства по выполнению определенных действий с целью соблюдения требований относительно запрета совместительства, также определяется срок их осуществления.

6.3.1. В случае избрания гражданина народным депутатом Украины он должен прекратить свою деятельность, которая является несовместимой с новым статусом, в том числе реализацию права на труд. Тем не менее положения статей 3, 4 Закона безальтернативно возлагают обязательства по выполнению таких действий на определенных субъектов властных полномочий, без выяснения позиции лица, избранного народным депутатом Украины.

В случае назначения народного депутата Украины на должность, являющуюся несовместимой с депутатским мандатом (административная, судебная деятельность и т.д.), в соответствии с частью четвертой статьи 78 Конституции Украины он обязан подать только личное заявление о сложении полномочий народного депутата Украины, а разрешение вопроса должно осуществляться способом, предусмотренным частью четвертой статьи 81 Конституции Украины.

Если народный депутат Украины выполнил такое обязательство, отдав приоритет праву на труд в понимании статьи 43 Конституции Украины, то положения статьи 5 Закона (об утрате силы актом о его назначении на соответствующую должность априори) создают препятствие в реализации такого права лица по его собственному выбору, что противоречит части четвертой статьи 81 Конституции Украины. К тому же законодатель в части третьей статьи 3 Закона Украины «О статусе народного депутата Укра-

ины» уже установил иной способ недопущения нахождения лица на несовместимых должностях — «народный депутат, назначенный (избранный) на должность, несовместимую с депутатским мандатом, и полномочия которого не прекращены в установленном законом порядке, допускается к исполнению обязанностей в такой должности не ранее дня подачи им в Верховную Раду Украины заявления о сложении полномочий народного депутата Украины».

6.3.2. Согласно положению части четвертой статьи 78 Конституции Украины указанные действия народный депутат Украины обязан осуществить в течение двадцати дней. Однако этому обязательству одновременно корреспондирует и право народного депутата Украины на выполнение указанных действий в двадцатидневный срок. Поэтому установление в статьях 3, 4 Закона иного срока — пятнадцать дней — для решения вопроса о несовместимости не отвечает указанной конституционной норме.

В случае если лицо по собственному желанию отдало предпочтение праву на труд перед позитивным правом быть избранным в представительный орган народом, законодатель не имеет права устанавливать норму, по которой акт о назначении народного депутата Украины на должность, которая является несовместимой с депутатским мандатом, утрачивает силу сразу по истечении двадцати календарных дней со дня его издания, если народный депутат Украины не прекратил свои полномочия в установленном законом порядке. Этим лицо лишено права свободного выбора.

6.3.3. По основаниям, приведенным в подпунктах 6.3.1, 6.3.2 пункта 6 мотивировочной части настоящего Решения, не соответствует Конституции Украины также часть вторая статьи 7 Закона, в которой определены условия и сроки утраты силы актом о назначении лица, являющегося народным депутатом Украины, на должность, несовместимую с депутатским мандатом.

6.3.4. Положения части второй статьи 88 Конституции Украины определяют полномочия Председателя Верховной Рады Украины как должностного лица, отвечающего за организацию работы Верховной Рады Украины и ее аппарата, и не наделяют это должностное лицо правом ограничивать исполнение народным депутатом Украины его конституционных полномочий способом, определенным частью третьей статьи 7 Закона, в частности издать распоряжение о блокировании действия персональной электронной карточки для голосования этого народного депутата Украины, прекращении начисления ему заработной платы и возмещении иных затрат, связанных с исполнением депутатских полномочий. Исходя из этого указанная норма Закона противоречит Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что при условии признания неконституционными статей 3, 4, 5, частей второй, третьей статьи 7 Закона он утрачивает юридическое значение в целом, его нельзя применить как целостный правовой акт. Отмеченное является основанием для признания Закона неконституционным полностью.

7. Конституционный Суд Украины, рассматривая вопросы, поднятые в конституционном представлении 89 народных депутатов Украины, исходит из следующего.

Авторы конституционного представления обратились с ходатайством истолковать положения пункта 2 части второй статьи 90 Конституции Украины в системной связи с положениями статьи 5 Закона.

Однако, поскольку Конституционный Суд Украины пришел к выводу о неконституционности Закона, необходимость в официальном толковании указанных норм, что являлось предметом данного конституционного представления, отпала (правовая позиция изложена в Решении Конституционного Суда Украины от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007).

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 13, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Закон Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» от 8 июля 2005 года № 2783–IV.

2. Закон Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности», признанный неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.2-rp/2008 dated December 29, 2008 on the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine concerning conformity of the Law of Ukraine «On Specific Procedure for Dismissal of Persons Combining Deputy's Mandate with Other Forms of Activities» with the Constitution of Ukraine (constitutionality) and the constitutional petition of 89 People's Deputies of Ukraine concerning official interpretation of item 2 paragraph two Article 90 of the Constitution of Ukraine, Article 5 of the Law of Ukraine «On Specific Procedure for Dismissal of Persons Combining Deputy's Mandate with Other Forms of Activities» (case on dismissal of People's Deputies from other offices in the event of their combining offices)*

Subjects of the right to constitutional petition — 52 People's Deputies of Ukraine and 89 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional

Court for recognising the Law «On Specific Procedure for Dismissal of Persons Combining Deputy's Mandate with Other Forms of Activities» (hereinafter referred to as the «Law») as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) and to provide the official interpretation of provisions of Article 90.2.2 of the Constitution in the context of provisions of Article 5 of the Law.

The Constitutional Court's analysis of the case materials, relevant constitutional provisions, international legal instruments and norms of the Law gives grounds to render the following conclusions on both petitions.

People's Deputies of Ukraine being representatives of the Ukrainian people in the single legislature in Ukraine execute their authorities on a permanent basis. This norm is systematically connected to provisions related to early termination of authorities of People's Deputies of Ukraine, grounds for which are provided for in Article 81.2 of the Constitution. One of the grounds for early termination of authorities is a failure to meet the requirements concerning incompatibility of a deputy's mandate with other forms of activities. This incompatibility is explained by the nature of respective representation, People's Deputy's participation in the legislative process, political nature of his/her activities, etc. The requirement concerning incompatibility is a component of the status of People's Deputies of Ukraine and one of the characteristics of their mandates, which is a direct prohibition to combine a mandate of a People's Deputy of Ukraine with other professional activities. Failure to comply with this requirement means violation of Article 78.2 of the Constitution.

Provisions of Articles 81.3 — 81.5 describe various mechanisms for early termination of the authorities of a People's Deputy of Ukraine. In the event that a person ignores constitutional provisions concerning incompatibility of a deputy's mandate with other forms of activities, early termination of the mandate has to take place only as provided for in Article 81.4 of the Constitution and follow the procedure established in respective norms of laws that specify the respective constitutional norm. The essence of conflict resolution is termination of authorities of a People's Deputy of Ukraine. Introduction of any other mechanism violates the aforementioned provisions of the Constitution.

From the perspective of the constitutional petition, the priority of natural human rights is to be considered as one of the fundamental principles of the Constitution, according to which the Verkhovna Rada of Ukraine as a legislature has to adopt legal acts based on this approach.

The right to earn one's living may not be separated from the right to life as such since the latter is guaranteed only provided adequate material support is guaranteed. The right to labour follows from the human nature itself. It pertains to every individual and is inalienable. Thus, every individual has an exclusive right to dispose of his/her labour abilities.

The Constitutional Court sees the right to labour provided for in Article 43 of the Constitution as a natural need of an individual to use his/her physical and mental capacity to independently carry out labour activities (individual labour activities, farming, etc.) as well as opportunities to work on a basis of a labour agreement or contract.

The right to participate in public administration (Article 38 of the Constitution of Ukraine) is established by the state; it exists and may be enjoyed

in different forms, namely as the right to elect and be elected to government bodies. This right applies only to citizens of Ukraine and means an opportunity for the citizens to take part in public administration as well as an opportunity to form government bodies.

Pursuant to the provisions of Article 1 of the Law «On Status of a People's Deputy of Ukraine», a People's Deputy of Ukraine is a representative of the people of Ukraine in the Verkhovna Rada of Ukraine and is authorised by the people to exercise respective authorities for a certain period as provided for in the Constitution and laws of Ukraine. Occupation of a position of People's Deputy means execution of the right by a citizen of Ukraine to participate in public administration. This right may not be identified with the right to labour since it has political characteristics and follows from the fact of possessing the Ukrainian citizenship. Execution of the right to be elected to government bodies (passive election right) unlike execution of the right to labour is not directly dependent on a person's will. Following the correlation between the provisions of Articles 38 and 43 of the Constitution, engagement into political activities, including being elected a People's Deputy of Ukraine, is not aimed (and not immediately justified by the need) to receive remuneration (salary) for such activities. This is provided for in Article 20 of the Law «On Status of a People's Deputy of Ukraine» that guarantees restoration of the right to labour (service) that was suspended due to the person's performance of people's representative functions on a full-time basis.

The Law provides for precedence of a positive right of a citizen to be elected to the representative body over a natural human right to labour. This was done by means of entrusting a person with authorities accompanied by an obligation to stop any activities aimed to exercise the human right to labour in favor of the citizen's right to participate in public administration through a representative body. In fact, the Law allows restriction of the human right to labour that runs contrary to provisions of Article 3 of the Constitution, according to which a human being has the highest social value.

In the case of a collision as to incompatibility of a deputy's mandate with other forms of activities, provisions of Article 81.2.5 and 81.4 of the Constitution are applied. In order to ensure implementation of this constitutional norm specific laws were adopted to resolve this collision — elimination of the right to participate in representative bodies by court. In other words, this entails forced termination of the authorities of a People's Deputy of Ukraine.

The contents of the Law fail to meet the requirements of the Constitution protecting the constitutional human right to labour. Hence, pursuant to provisions of Article 152 of the Constitution, there are grounds to recognise the whole text as unconstitutional.

The Law also violates the norm of Article 78.3 of the Constitution — «requirements concerning incompatibility of a deputy's mandate with other forms of activities are provided for by law». This constitutional norm does not envisage establishment of a procedure for elimination of acts concerning other forms of person's professional activities; it is implemented to a certain extent immediately in Article 3 of the Law «On Status of a People's Deputy of Ukraine» and with regard to the mechanism and procedure for resolution of conflicts — in

provisions of Article 5.2. of the same Law, Article 17.1.4 and Article 180 of the Code of Administrative Court Proceedings.

In addition to the aforementioned conceptual inconsistency, the text of disputed Articles 3, 4 and 5 that constitute the basis of the Law contradicts provisions of Articles 78.4 and 81.2.5 of the Constitution. According to these norms, a person who is a People's Deputy of Ukraine has to perform certain responsibilities in order to ensure compliance with the requirements prohibiting combination of offices; timelines for ensuring such compliance are also established.

In the event when a People's Deputy of Ukraine is appointed to a position that is not compatible with a deputy's mandate (administrative, judicial or other) then, pursuant to Article 78.4 of the Constitution, he/she has to submit a personal statement on early termination of the deputy's authorities that is to be considered and decided upon as provided for in Article 81.4 of the Constitution of Ukraine.

If a People's Deputy complied with this requirement having preferred the right to labour as understood pursuant to Article 43 of the Constitution, provisions of Article 5 of the Law (on canceling a relevant appointment document a priori) present an obstacle for exercising such right by the person upon his/her own will that runs contrary to Article 81.4 of the Constitution. Furthermore, the legislator has already provided for another mechanism to exclude a possibility to combine incompatible positions in paragraph three Article 3 of the Law «On the Status of a People's Deputy of Ukraine» — «a People's Deputy who was appointed (elected) to a position that is incompatible with a deputy's mandate and whose authorities were not terminated pursuant to the procedure established by law may perform his/her responsibilities in such a position only after a submission of an application on termination of the authorities of a People's Deputy of Ukraine».

As provided for in Article 78.4 of the Constitution, a People's Deputy is to perform the aforementioned actions within 20 days. However, this obligation corresponds to the right of a People's Deputy of Ukraine to perform the aforementioned actions within 20 days. Hence, provisions of Articles 3 and 4 of the Law that envisage 15 days to resolve an issue on incompatibility violates this constitutional norm.

In the event that a person upon his/her own will preferred the right to labour to the right to be elected a member of a representative body by the people, the legislator has no right to establish a norm, according to which a document on appointing a People's Deputy of Ukraine is to be recognised null and void immediately after 20 days from the day it was issued if a People's Deputy of Ukraine failed to terminate his/her authorities as provided for by law. This deprives a person of the right to a free choice.

Provisions of Article 88.2 of the Constitution determine the authorities of the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine who is in charge of the activity of the Verkhovna Rada of Ukraine and parliamentary Secretariat and do not envisage the right of this official to restrict the process of execution of constitutional authorities by a People's Deputy pursuant to the procedure provided for in Article 7.3 of the Law, namely to issue instructions on blocking a personal electronic voting card, suspending his/her salary and other remunerations related to performance of his/her deputy functions. In view of this, the norm of the Law in question violates the Constitution.

Given that Articles 3, 4, 5, 7.2 and 7.3 of the Law are recognised unconstitutional, the Law is to be recognised null and void as a whole and may not be applied as a complete legal instrument. This constitutes grounds for recognising the whole Law as unconstitutional.

In view of the fact that the Constitutional Court recognised unconstitutionality of the Law, official interpretation of norms that constitute subject matter of the constitutional petition is redundant.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) the Law of Ukraine «On Specific Procedure for Dismissal of Persons Combining Deputy's Mandate with Other Forms of Activities» dated July 8, 2005.

The Law «On Specific Procedure for Dismissal of Persons Combining Deputy's Mandate with Other Forms of Activities» that was recognised unconstitutional is to be considered null and void on the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, п'ятої, дванадцятої статті 6 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», пунктів 1, 9 Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затвердженого Указом Президента України від 14 лютого 1997 року
(справа про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку)

м. Київ
1 квітня 2008 року
№ 3-рп/2008

Справа № 1-13/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Станік** Сюзанни Романівни, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання Мірошніченка Юрія Романовича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, Представника Президента України у Конституційному Суді України Ставнійчук Марини Іванівни, Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України Німченка Василя Івановича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, п'ятої, дванадцятої статті 6 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 року № 448/96—ВР (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 51, ст. 292), пунктів 1, 9 Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затвердженого Указом Президента України від 14 лютого 1997 року № 142 (Офіційний вісник України, 1997 р., № 8, стор. 113) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» є конституційне подання 48 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) зазначених положень Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» і Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затвердженого Указом Президента України від 14 лютого 1997 року № 142.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В.І., пояснення Мірошниченка Ю.Р., Селіванова А.О., Ставнійчук М.І., Німченка В.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 48 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 6 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (далі — Закон), а саме:

— частини першої щодо підпорядкування Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі — Комісія) Президентові України;

— частини п'ятої щодо призначення та звільнення Президентом України Голови Комісії, її членів;

— частини дванадцятої щодо затвердження Президентом України Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку (далі — Положення про Комісію).

Автори клопотання стверджують також про неконституційність пунктів 1, 9 Положення про Комісію, затвердженого Указом Президента України від 14 лютого 1997 року № 142 (далі — Указ), у частині підпорядкування Комісії Президентові України, призначення та звільнення ним Голови Комісії, її членів.

Обґрунтовуючи свою позицію, народні депутати України зазначають, що вказані норми Закону суперечать вимогам пунктів 9¹, 9² статті 116 Конституції України (в редакції Закону України від 8 грудня 2004 року № 2222–IV), оскільки утворення, реорганізація та ліквідація відповідно до закону міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади, призначення на посади та звільнення з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, належить до повноважень Кабінету Міністрів України, а не Президента України.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

2.1. Повноваження Президента України визначає Основний Закон України. На цю обставину неодноразово вказував Конституційний Суд України у своїх актах. У Рішенні від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 (справа про гарантії діяльності народного депутата України) зазначено, що «повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, а це унеможливорює прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (права та обов'язки)». Такої ж правової позиції Конституційний Суд України дотримувався у своїх рішеннях від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 (справа про Координаційний комітет), від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 (справа про звільнення судді з адміністративної посади).

Ухвалюючи в 1996 році Закон і наділяючи Президента України повноваженнями, зазначеними в положеннях частин першої, п'ятої, дванадцятої статті 6 Закону, Верховна Рада України діяла відповідно до обсягу конституційної компетенції глави держави, визначеного у статті 106 Конституції України, зокрема щодо можливості брати участь у формуванні центральних органів влади і регламентувати їх діяльність.

Проте Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., № 2, ст. 44.), який набув чинності з 1 січня 2006 року, редакцію статті 106 Конституції України змінено. У нових положеннях зазначеної статті встановлено виключний перелік посад, зайняття яких претендентами передбачає різний порядок участі Президента України. Ці положення обумовлюють повноваження глави держави щодо регламентування діяльності органів державної влади його актами. Президент України може унормовувати діяльність лише тих органів, щодо утворення яких і керування якими він має конституційні повноваження.

Таким чином, з моменту набуття чинності вказаними змінами до Конституції України оспорювані положення статті 6 Закону щодо підпорядкування Президенту України Комісії (перше речення частини першої), призначення та звільнення Президентом України Голови Комісії, її членів за погодженням з Верховною Радою України (частина п'ята), затвердження Президентом України Положення про Комісію (перше речення частини дванадцятої), статті 1 Указу щодо затвердження Положення про Комісію не відповідають Основному Закону України.

2.2. У процесі розгляду справи Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виявив з тих же підстав ознаки невідповідності Конституції України положень третього речення частини третьої статті 5 Закону щодо затвердження Президентом України складу Координаційної ради та Положення про Координаційну раду. За таких обставин Конституційний Суд України вважає за необхідне відповідно до частин другої, третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» вирішити питання щодо конституційності зазначених положень статті 5 Закону.

2.3. Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти повинні відповідати їй (частини друга,

третьої статті 8). За приписом частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади, зокрема Верховна Рада України, Президент України, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Керуючись положеннями пункту 3 частини першої статті 85 («прийняття законів»), пункту 1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України («закони та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності цією Конституцією, є чинними у частині, що не суперечить Конституції України»), Верховна Рада України мала б привести закони України у відповідність до тих норм Конституції України, які набули чинності з 1 січня 2006 року. Оскільки вказані положення частини третьої статті 5, частин першої, п'ятої, дванадцятої статті 6 Закону, статті 1 Указу не відповідають статтям 8, 19, 85, 106 Конституції України, то згідно з частинами другою, третьою статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підстави визнати їх неконституційними.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 13, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 року № 448/96–ВР, а саме:

— третього речення частини третьої статті 5 щодо затвердження Президентом України складу Координаційної ради та Положення про Координаційну раду;

— першого речення частини першої статті 6 щодо підпорядкування Президенту України Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

— частини п'ятої статті 6 щодо призначення та звільнення Президентом України Голови Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, її членів;

— першого речення частини дванадцятої статті 6 щодо затвердження Президентом України Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку.

2. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення статті 1 Указу Президента України «Про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку» від 14 лютого 1997 року № 142 щодо затвердження Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку.

3. Положення Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 року № 448/96–ВР, статті 1 Указу Президента України «Про Державну комісію з цінних паперів та

фондового ринку» від 14 лютого 1997 року № 142, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей первой, пятой, двенадцатой статьи 6 Закона Украины «О государственном регулировании рынка ценных бумаг в Украине», пунктов 1, 9 Положения о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, утвержденного Указом Президента Украины от 14 февраля 1997 года по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины (дело о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку)

г. К и е в
1 апреля 2008 года
№ 3-рп/2008

Дело № 1-13/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Станик** Сюзанны Романовны, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

с участием представителя субъекта права на конституционное представление **Мирошниченко** Юрия Романовича, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины **Селиванова** Анатолия Александровича, Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины **Ставнийчук** Марины Ивановны, Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины **Нимченко** Василия Ивановича

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей первой, пятой, двенадцатой статьи 6 Закона Украины «О государственном регулировании рынка ценных бумаг в Украине» от 30 октября 1996 года № 448/96–ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 51, ст. 292), пунктов 1, 9 Положения о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, утвержденного Указом Президента Украины от 14 февраля 1997 года № 142 (Официальный вестник Украины, 1997 г., № 8, стр. 113)

с последующими изменениями по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является конституционное представление 48 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) указанных положений Закона Украины «О государственном регулировании рынка ценных бумаг в Украине» и Положения о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, утвержденного Указом Президента Украины от 14 февраля 1997 года № 142.

Заслушав судью-докладчика Шишкина В. И., объяснения Мирошниченко Ю. Р., Селиванова А. А., Ставнийчук М. И., Нимченко В. И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление — 48 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения статьи 6 Закона Украины «О государственном регулировании рынка ценных бумаг в Украине» (далее — Закон), а именно:

— части первой относительно подчинения Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку (далее — Комиссия) Президенту Украины;

— части пятой относительно назначения и освобождения Президентом Украины Председателя Комиссии, ее членов;

— части двенадцатой относительно утверждения Президентом Украины Положения о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку (далее — Положение о Комиссии).

Авторы ходатайства утверждают также о неконституционности пунктов 1, 9 Положения о Комиссии, утвержденного Указом Президента Украины от 14 февраля 1997 года № 142 (далее — Указ), в части подчинения Комиссии Президенту Украины, назначения и освобождения им Председателя Комиссии, ее членов.

Обосновывая свою позицию, народные депутаты Украины отмечают, что указанные нормы Закона противоречат требованиям пунктов 9¹, 9² статьи 116 Конституции Украины (в редакции Закона Украины от 8 декабря 2004 года № 2222-IV), поскольку образование, реорганизация и ликвидация в соответствии с законом министерств и других центральных органов исполнительной власти в пределах средств, предусмотренных на содержание органов исполнительной власти, назначение на должности и освобождение от должностей по представлению Премьер-министра Украины руководителей центральных органов исполнительной власти, входящих в состав Кабинета Министров Украины, относится к полномочиям Кабинета Министров Украины, а не Президента Украины.

2. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

2.1. Полномочия Президента Украины определяет Основной Закон Украины. На это обстоятельство неоднократно указывал Конституционный Суд Украины в своих актах. В Решении от 10 апреля 2003 года № 7-рп/2003 (дело о гарантиях деятельности народного депутата Украины) указано, что «полномочия Президента Украины исчерпывающе определены Конституцией Украины, а это делает невозможным принятие законов, устанавливающих иные его полномочия (права и обязанности)». Такой же правовой позиции Конституционный Суд Украины придерживался в своих решениях от 7 апреля 2004 года № 9-рп/2004 (дело о Координационном комитете), от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 (дело об освобождении судьи от административной должности).

Постановляя в 1996 году Закон и наделяя Президента Украины полномочиями, указанными в положениях частей первой, пятой, двенадцатой статьи 6 Закона, Верховная Рада Украины действовала в соответствии с объемом конституционной компетенции главы государства, определенным в статье 106 Конституции Украины, в частности относительно возможности принимать участие в формировании центральных органов власти и регламентировать их деятельность.

Однако Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222–IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2005 г., № 2, ст. 44), вступившим в силу с 1 января 2006 года, редакция статьи 106 Конституции Украины изменена. В новых положениях указанной статьи установлен исчерпывающий перечень должностей, занятие которых претендентами предусматривает разный порядок участия Президента Украины. Эти положения обуславливают полномочия главы государства по регламентированию деятельности органов государственной власти его актами. Президент Украины может нормировать деятельность лишь тех органов, в отношении образования которых и управления которыми он имеет конституционные полномочия.

Таким образом, с момента вступления в силу указанных изменений к Конституции Украины оспариваемые положения статьи 6 Закона относительно подчинения Президенту Украины Комиссии (первое предложение части первой), назначения и освобождения Президентом Украины Председателя Комиссии, ее членов по согласованию с Верховной Радой Украины (часть пятая), утверждения Президентом Украины Положения о Комиссии (первое предложение части двенадцатой), статьи 1 Указа об утверждении Положения о Комиссии не соответствуют Основному Закону Украины.

2.2. В процессе рассмотрения дела Конституционный Суд Украины, разрешая вопросы, поднятые в конституционном представлении, выявил по тем же основаниям признаки несоответствия Конституции Украины положений третьего предложения части третьей статьи 5 Закона относительно утверждения Президентом Украины состава Координационного совета и Положения о Координационном совете. При таких обстоятель-

ствах Конституционный Суд Украины считает необходимым в соответствии с частями второй, третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» разрешить вопрос о конституционности указанных положений статьи 5 Закона.

2.3. Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, а законы и иные нормативно-правовые акты должны соответствовать ей (части вторая, третья статьи 8). Согласно предписанию части второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти, в частности Верховная Рада Украины, Президент Украины, обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины. Руководствуясь положениями пункта 3 части первой статьи 85 («принятие законов»), пункта 1 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины («законы и иные нормативные акты, принятые до вступления в силу настоящей Конституции, являются действующими в части, не противоречащей Конституции Украины»), Верховная Рада Украины должна была привести законы Украины в соответствие с нормами Конституции Украины, вступившими в силу с 1 января 2006 года. Поскольку указанные положения части третьей статьи 5, частей первой, пятой, двенадцатой статьи 6 Закона, статьи 1 Указа не соответствуют статьям 8, 19, 85, 106 Конституции Украины, то согласно частям второй, третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» имеются основания признать их неконституционными.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 13, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения Закона Украины «О государственном регулировании рынка ценных бумаг в Украине» от 30 октября 1996 года № 448/96–ВР, а именно:

— третьего предложения части третьей статьи 5 относительно утверждения Президентом Украины состава Координационного совета и Положения о Координационном совете;

— первого предложения части первой статьи 6 относительно подчинения Президенту Украины Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку;

— части пятой статьи 6 относительно назначения и освобождения Президентом Украины Председателя Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, ее членов;

— первого предложения части двенадцатой статьи 6 относительно утверждения Президентом Украины Положения о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку.

2. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) положение статьи 1 Указа Президента Украины «О Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку» от 14 февраля 1997 года № 142 относительно утверждения Положения о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку.

3. Положения Закона Украины «О государственном регулировании рынка ценных бумаг в Украине» от 30 октября 1996 года № 448/96–ВР, статьи 1 Указа Президента Украины «О Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку» от 14 февраля 1997 года № 142, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.3-rp/2008 dated April 1, 2008 on the case upon the constitutional petition of 48 People's Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 6.1, 6.5 and 6.12 of the Law of Ukraine «On State Regulation of Securities Market in Ukraine», items 1, 9 of the Regulations on the State Commission on Securities and Stock Market approved by the Decree of the President of Ukraine dated February 14, 1997 (case on the State Commission on Securities and Stock Market)*

The authorities of the President of Ukraine are determined by the Fundamental Law. The Constitutional Court of Ukraine has repeatedly indicated this in its acts. In the Decision no. 7-rp/2003 dated April 10, 2003 (case on guarantees of the activity of a People's Deputy of Ukraine) it is mentioned that «the authorities of the President of Ukraine are exhaustively determined by the Constitution of Ukraine, and this makes it impossible to adopt laws which would set forth other authorities (rights and duties)». The Court has adhered to the similar position in its Decisions no. 9-rp/2004 dated April 7, 2004 (case on the Coordination committee), no. 1-rp/2007 dated May 16, 2007 (case on dismissal of a judge from administrative position).

In adopting the 1996 Law of Ukraine «On State Regulation of Securities Market in Ukraine» (hereinafter referred to as «the Law») and vesting the President of Ukraine with the authorities mentioned in the provisions of Articles 6.1, 6.5 and 6.12 of the Law, the Verkhovna Rada of Ukraine acted in compliance with the scope of the constitutional competence of the Head of State,

determined in Article 106 of the Constitution, in particular concerning the possibility to participate in the formation of central state bodies and to regulate their activity.

However, the Law «On introducing amendments to the Constitution of Ukraine» no. 2222-IV dated December 8, 2004 which entered into force on January 1, 2006 amended the wording of Article 106 of the Constitution. The new provisions of the mentioned Article established the exhaustive list of positions, which envisage the participation of the President of Ukraine in order to hold them. These provisions determine the authorities of the Head of State concerning the regulation of the activity of the state bodies by his acts. The President of Ukraine may only regulate the activity of those bodies which establishment and administration belong to his constitutional authorities.

Thus, from the day the mentioned amendments to the Constitution took effect the contested provisions of Article 6 of the Law concerning the subordination of the Commission to the President of Ukraine (the first sentence of Article 6.1), appointment and dismissal of the Chairperson of the Commission, its members upon the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine by the President of Ukraine (Article 6.5), approval of the Regulations on the Commission by the President of Ukraine (the first sentence Article 6.12), Article 1 of the Decree of the President of Ukraine «On the State Commission on Securities and Stock Market» no. 142 dated February 14, 1997 (hereinafter referred to as «the Decree») as to the approval of the Regulations on the Commission do not conform with the Fundamental Law.

While examining the case, the Constitutional Court of Ukraine in deciding on the issues raised in the constitutional petition, found out noncompliance of the provisions of the third sentence of Article 5.3 of the Law concerning the approval of the composition of the Coordination Council and Regulations on the Coordination Council by the President of Ukraine with the Constitution on the same grounds. Under such circumstances and according to Article 61.2 and 61.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» the Constitutional Court considers it to be necessary to decide on the constitutionality of the mentioned provisions of Article 5 of the Law.

The Constitution has the highest legal force and the laws and other legal acts are to comply with it (Articles 8.2 and 8.3). Under Article 19.2 of the Constitution bodies of state power, in particular, the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine are to act only on the grounds, within the limits and in a manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine. Guided by the provisions of Article 85.1.3 («adopting laws»), item 1 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution («laws and other legal acts, adopted prior to this Constitution entering into force, are in force in the part that does not contradict the Constitution of Ukraine»), the Verkhovna Rada of Ukraine should bring the Laws of Ukraine in conformity with those norms of the Constitution which took effect from January 1, 2006. Since the mentioned provisions of Articles 5.3, 6.1, 6.5 and 6.12 of the Law, Article 1 of the Decree do not correspond to Articles 8, 19, 85, 106 of the Constitution, then, under Articles 61.2 and 61.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» there are grounds to recognise them unconstitutional.

Hence, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the provisions of the Law of Ukraine «On State Regulation of Securities Market in Ukraine» no. 448/96 dated October 30, 1996, namely:

— the third sentence of Article 5.3 on the approval of the composition of the Coordination Council and the Regulation on the Coordination Council by the President of Ukraine;

— the first sentence of Article 6.1 on the subordination of the State Commission on Securities and Stock Market to the President of Ukraine;

— Article 6.5 on the appointment and dismissal of the Chairperson of the State Commission on Securities and Stock Market, its members by the President of Ukraine;

— the first sentence of Article 6.12 on the approval of the Regulation on the State Commission on Securities and Stock Market by the President of Ukraine.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the provision of Article 1 of the Decree of the President of Ukraine «On the State Commission on Securities and Stock Market» no. 142 dated February 14, 1997 concerning the approval of the Regulations on the State Commission on Securities and Stock Market.

3. The provisions of the Law of Ukraine «On State Regulation of Securities Market in Ukraine» no. 448/96 dated October 30, 1996, Article 1 of the Decree of the President of Ukraine «On the State Commission on Securities and Stock Market» no. 142 dated February 14, 1997 recognised unconstitutional shall be null and void from the day of the adoption of this Decision by the Constitutional Court of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту
Верховної Ради України
(справа про Регламент Верховної Ради України)**

м. Київ
1 квітня 2008 року
№ 4-рп/2008

Справа № 1-8/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича — доповідача, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Станік** Сюзанни Романівни, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України, прийнятого як додаток до Постанови Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року № 3547—IV (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., №№ 23—25, ст. 202).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 50 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України, прийнятого як додаток до Постанови Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України».

Заслухавши суддю-доповідача Дідківського А.О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 50 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (далі — Регламент), прийнятого як додаток до Постанови Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року № 3547—IV.

Як зазначають народні депутати України, частиною другою статті 219 Регламенту визначено, що депутатський запит може бути внесений, якщо попередньо народним депутатом України направлялось депутатське звернення з цього ж питання, на яке у встановлений законом строк не надано відповіді або ж зміст такої відповіді не задовольняє ініціатора звернення. За частиною третьою статті 219 Регламенту обов'язковим є долучення до депутатського запиту копії попередньо направленою депутатського звернення та копії відповіді на нього (у разі її одержання), а за частиною четвертою — не допускається внесення, оголошення і направлення депутатського запиту, поданого з порушенням частини другої цієї статті.

Автори конституційного подання вважають, що згідно з пунктом 34 частини першої статті 85, частини першої статті 86 Конституції України та статті 15 Закону України «Про статус народного депутата України» здійснення народним депутатом України права на запит не пов'язують з необхідністю попереднього направлення ним депутатського звернення з цього ж питання, як це передбачено статтею 219 Регламенту.

Крім того, у клопотанні наголошується, що вказані положення статті 219 Регламенту, який за своїм функціональним призначенням у механізмі правового регулювання не може встановлювати додаткових прав і обов'язків народних депутатів України, суперечать частині четвертій статті 76 Основного Закону України, за якою повноваження народних депутатів України мають визначатися Конституцією і законами України.

На думку народних депутатів України, Верховною Радою України всупереч положенням частини другої статті 19, частини третьої статті 22 Конституції України «прийнято Постанову про Регламент, окремі положення якої суттєво обмежили право народних депутатів України, а відповідно, і їх виборців на направлення депутатського запиту».

2. Свої позиції щодо питань, порушених у конституційному поданні, висловили Президент України, Верховна Рада України, Міністерство юстиції України, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Львівський національний університет імені Івана Франка.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

За Конституцією України повноваження народних депутатів України визначаються Конституцією та законами України (частина четверта статті 76); статус народного депутата України — виключно законами України (пункт 21 частини першої статті 92).

Одним із повноважень, закріплених на конституційному рівні, є право народного депутата України на запит (стаття 86 Конституції України). Відповідно до частини першої зазначеної статті народний депутат України має право на сесії Верховної Ради України звернутися із запитом до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності. Згідно з частиною другою статті 86 Конституції України керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій зобов'язані повідомити народного депутата України про результати розгляду його запиту.

Народний депутат України, група народних депутатів України чи комітет Верховної Ради України у порядку, передбаченому пунктом 34 частини першої статті 85 Конституції України, можуть ініціювати прийняття Верховною Радою України рішення про направлення запиту до Президента України.

Названі положення Основного Закону України конкретизовано в Законі України «Про статус народного депутата України», який визначає депутатський запит як вимогу народного депутата України, народних депутатів України чи комітету Верховної Ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції (частина друга статті 15).

Щодо змісту права народного депутата України на депутатське звернення, то його визначення викладене в підпункті 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 5 березня 2003 року № 5-рп/2003 (справа про звернення народних депутатів України до Національного банку України): «На відміну від запиту звернення — це викладена у письмовій формі пропозиція народного депутата України зазначеним вище адресатам здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції (абзац другий частини першої статті 16 Закону України «Про статус народного депутата України»). За своїм змістом депутатське звернення не має імперативного характеру і заявляється народними депутатами України самостійно. Такі звернення можуть бути зумовлені скаргами та заявами виборців, а також стосуватися інших питань депутатської діяльності, які ініціюються народним депутатом України».

Таким чином, можна дійти висновку, що гарантоване Конституцією України право народного депутата України на запит та встановлене законом право на депутатське звернення є повноваженнями, які реалізуються незалежно одне від одного. Конституція України не містить застережень щодо допустимості внесення народним депутатом України запиту лише після направлення відповідного звернення чи недопустимості внесення запиту без депутатського звернення.

Враховуючи викладене, Конституційний Суд України вважає, що частини друга, третя, четверта статті 219 Регламенту, який не є законом України, мають бути визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

4. У процесі розгляду справи Конституційний Суд України виявив ознаки невідповідності Конституції України Постанови Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» повністю.

За таких обставин Конституційний Суд України вбачає за необхідне на підставі частин другої, третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» вирішити питання щодо її конституційності.

4.1. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (частина перша статті 6 Конституції України).

Поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відображає функціональну визначеність кожного з державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та противаг, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади.

Принцип поділу державної влади набуває сенсу лише за тієї умови, коли всі органи державної влади діють у межах єдиного правового поля. Це означає, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6 Конституції України). Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Конституції України).

Неухильне додержання органами законодавчої, виконавчої та судової влади Конституції та законів України забезпечує реалізацію принципу поділу влади і є запорукою їх єдності, важливою передумовою стабільності, підтримання громадського миру і злагоди в державі.

4.2. Конституція України як правовий акт з найвищою юридичною силою, закріплюючи принцип верховенства права (стаття 8 Конституції України), послідовно проводить принцип верховенства закону у системі нормативно - правових актів.

Визначення терміна «верховенства права» викладено в абзаці другому підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004: «Верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми

моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України».

У частині першій статті 92 Основного Закону України закріплений принцип пріоритету (верховенства) закону в системі інших нормативно-правових актів, за допомогою якого здійснюється правове регулювання найважливіших суспільних відносин. Перелік питань, що мають регулюватися виключно законами України, передбачений цією нормою, має імперативний характер, а це означає, що всі рішення щодо них повинні прийматися у формі закону. До них належать, зокрема, організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України (пункт 21); організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби (пункт 12); судоустрій, судочинство, статус суддів (пункт 14).

У такий спосіб Конституція України встановила, що лише Верховна Рада України у відповідному законі має право визначати організацію і порядок діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової влади та статус їх посадових осіб.

Логічним є те, що й іншими нормами Конституції України передбачено однакові правові підходи до нормативного механізму врегулювання порядку організації і діяльності органів державної влади, їх посадових осіб. Так, згідно з частиною четвертою статті 76 повноваження народних депутатів України визначаються Конституцією та законами України; організація і порядок діяльності комітетів Верховної Ради України, її тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій встановлюються законом (частина п'ята статті 89); здійснення парламентського контролю у межах, визначених Конституцією та законом (пункт 33 статті 85); організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України (частина друга статті 120); порядок організації і діяльності Конституційного Суду України, процедура розгляду ним справ визначаються законом (стаття 153).

4.3. Відповідно до частини п'ятої статті 83 Конституції України порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією України та Регламентом. До повноважень Верховної Ради України належить прийняття Регламенту (пункт 15 частини першої статті 85 Конституції України).

Верховна Рада України прийняла Регламент як додаток до Постанови «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року.

Як зазначено у статті 1 Регламенту, він встановлює порядок роботи Верховної Ради України, її органів та посадових осіб, засади формування, організації діяльності та припинення діяльності депутатських фракцій, коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради України, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень, та порядок здійснення

контрольних функцій Верховної Ради України. Регламент регулює і низку інших важливих питань, які стосуються статусу народних депутатів України, відносин між парламентом та іншими органами державної влади, надання згоди на призначення на посаду чи звільнення з посад посадових осіб, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України тощо.

Незважаючи на те, що всі зазначені питання згідно з Конституцією України повинні визначатися виключно законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19, частина четверта статті 76, частина п'ята статті 89, пункт 33 статті 85, пункти 12, 14, 21 частини першої статті 92, частина друга статті 120, стаття 153 Конституції України), вони врегульовані Регламентом, прийнятим як додаток до Постанови «Про Регламент Верховної Ради України».

Відповідно до припису частини другої статті 8 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Отже, аналізуючи положення частини п'ятої статті 83, пункту 15 частини першої статті 85 Конституції України в їх системному зв'язку із положеннями частини другої статті 6, частини другої статті 19, пунктом 21 частини першої статті 92 Конституції України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що Регламент, який унормовує організацію і діяльність Верховної Ради України, має прийматися виключно як закон України і за встановленою статтями 84, 93, 94 Конституції України процедурою його розгляду, ухвалення і набрання чинності.

Правову позицію щодо прийняття Регламенту як закону України Конституційний Суд України висловив і у пункті 6 мотивувальної частини Рішення від 3 грудня 1998 року № 17-рп/98, в якому зазначив, що після набуття чинності Конституцією України (стаття 160 Конституції України) питання щодо організації і порядку діяльності Верховної Ради України, а також статусу народних депутатів України Верховна Рада України повинна вирішувати виключно законами України (пункт 21 частини першої статті 92), зокрема законом про регламент Верховної Ради України. З моменту прийняття Конституційним Судом України цього рішення зміни у статтю 92 Конституції України Верховною Радою України не вносилися.

Аналогічна правова позиція міститься і в ухвалах Конституційного Суду України від 27 червня 2000 року № 2-уп/2000, від 11 травня 2007 року № 22-у/2007.

Виходячи з наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що Постанова Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року № 3547–IV з наступними змінами і доповненнями має бути визнана такою, що повністю не відповідає Конституції України (є неконституційною).

На підставі викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 51, 61, 63, 69, 70, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року № 3547–IV.

2. Постанова Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України», що визнана неконституційною, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
положений частей второй, третьей, четвертой статьи 219
Регламента Верховной Рады Украины по конституционному
представлению 50 народных депутатов Украины
(дело о Регламенте Верховной Рады Украины)**

г. К и е в
1 апреля 2008 года
№ 4-рп/2008

Дело № 1-8/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича — докладчика, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Станик** Сюзанны Романовны, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, третьей, четвертой статьи 219 Регламента Верховной Рады Украины, принятого как дополнение к Постановлению Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 16 марта 2006 года № 3547–IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2006 г., №№ 23–25, ст. 202) по конституционному представлению 50 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 50 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, третьей, четвертой статьи 219 Регламента Верховной Рады Украины, принятого как дополнение к Постановлению Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины».

Заслушав судью-докладчика Дидковского А.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — 50 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, третьей, четвертой статьи 219 Регламента Верховной Рады Украины (далее — Регламент), принятого как дополнение к Постановлению Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 16 марта 2006 года № 3547—IV.

Как указывают народные депутаты Украины, частью второй статьи 219 Регламента определено, что депутатский запрос может быть внесен, если предварительно народным депутатом Украины направлялось депутатское обращение по этому же вопросу, на который в установленный законом срок не дан ответ или же содержание такого ответа не удовлетворяет инициатора обращения. В соответствии с частью третьей статьи 219 Регламента обязательным является приложение к депутатскому запросу копии предыдущего депутатского обращения и копии ответа на него (в случае его получения), а в соответствии с частью четвертой — не допускается внесение, оглашение и направление депутатского запроса, представленного с нарушением части второй этой статьи.

Авторы конституционного представления считают, что в соответствии с пунктом 34 части первой статьи 85, части первой статьи 86 Конституции Украины и статьи 15 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» осуществление народным депутатом Украины права на запрос не связываются с необходимостью предыдущего направления им депутатского обращения по этому же вопросу, как это предусмотрено статьей 219 Регламента.

Кроме того, в ходатайстве подчеркивается, что указанные положения статьи 219 Регламента, который по своему функциональному назначению в механизме правового регулирования не может устанавливать дополнительные права и обязанности народных депутатов Украины, противоречат части четвертой статьи 76 Основного Закона Украины, в соответствии с которой полномочия народных депутатов Украины должны определяться Конституцией и законами Украины.

По мнению народных депутатов Украины, Верховной Радой Украины вопреки положениям части второй статьи 19, части третьей статьи 22 Конституции Украины «принято Постановление о Регламенте, отдельные положения которого существенно ограничили право народных депутатов Украины, а соответственно, и их избирателей на направление депутатского запроса».

2. Свои позиции по вопросам, поднятым в конституционном представлении, изложили Президент Украины, Верховная Рада Украины, Министерство юстиции Украины, Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Львовский национальный университет имени Ивана Франко.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

По Конституции Украины полномочия народных депутатов Украины определяются Конституцией и законами Украины (часть четвертая статьи 76); статус народного депутата Украины — исключительно законами Украины (пункт 21 части первой статьи 92).

Одним из полномочий, закрепленных на конституционном уровне, является право народного депутата Украины на запрос (статья 86 Конституции Украины). В соответствии с частью первой указанной статьи народный депутат Украины имеет право на сессии Верховной Рады Украины обратиться с запросом в органы Верховной Рады Украины, в Кабинет Министров Украины, к руководителям других органов государственной власти и органов местного самоуправления, а также к руководителям предприятий, учреждений и организаций, расположенных на территории Украины, независимо от их подчиненности и форм собственности. В соответствии с частью второй статьи 86 Конституции Украины руководители органов государственной власти и органов местного самоуправления, предприятий, учреждений и организаций обязаны сообщить народному депутату Украины о результатах рассмотрения его запроса.

Народный депутат Украины, группа народных депутатов Украины или комитет Верховной Рады Украины в порядке, предусмотренном пунктом 34 части первой статьи 85 Конституции Украины, могут инициировать принятие Верховной Радой Украины решения о направлении запроса к Президенту Украины.

Указанные положения Основного Закона Украины конкретизированы в Законе Украины «О статусе народного депутата Украины», определяющем депутатский запрос как требование народного депутата Украины, народных депутатов Украины или комитета Верховной Рады Украины, которое заявляется на сессии Верховной Рады Украины к Президенту Украины, в органы Верховной Рады Украины, в Кабинет Министров Украины, к руководителям других органов государственной власти и органов местного самоуправления, а также к руководителям предприятий, учреждений и организаций, расположенных на территории Украины, независимо от их подчинения и форм собственности, дать официальный ответ по вопросам, отнесенным к их компетенции (часть вторая статьи 15).

Что касается содержания права народного депутата Украины на депутатское обращение, то его определение изложено в подпункте 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 5 марта 2003 года № 5-рп/2003 (дело об обращении народных депутатов Украины в Национальный банк Украины): «В отличие от запроса, обращение — это изложенное в письменной форме предложение народного депутата Украины указанным выше адресатам осуществить определенные действия, дать официальное разъяснение или изложить позицию по вопросам, отнесенным к их компетенции (абзац второй части первой статьи 16 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины»). По своему содержанию депутатское обращение не носит императивного характера и заявляется народными депутатами Украины самостоятельно. Такие обращения могут быть обусловлены жалобами и заявлениями избирателей, а также касаться других вопросов депутатской деятельности, инициируемых народным депутатом Украины».

Таким образом, можно сделать вывод, что гарантированное Конституцией Украины право народного депутата Украины на запрос и установленное законом право на депутатское обращение являются полномочиями, которые реализуются независимо одно от другого. Конституция Украины не содержит оговорки о допустимости внесения народным депутатом Украины запроса только после направления соответствующего обращения или недопустимости внесения запроса без депутатского обращения.

Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины считает, что части вторая, третья, четвертая статьи 219 Регламента, который не является законом Украины, должны быть признаны не соответствующими Конституции Украины (неконституционными).

4. В процессе рассмотрения дела Конституционный Суд Украины обнаружил признаки несоответствия Конституции Украины Постановления Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» полностью.

При таких обстоятельствах Конституционный Суд Украины считает необходимым на основании частей второй, третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» разрешить вопрос о ее конституционности.

4.1. Государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную (часть первая статьи 6 Конституции Украины).

Разделение государственной власти является структурной дифференциацией трех равнозначных основных функций государства: законодательной, исполнительной, судебной. Оно отображает функциональную определенность каждого из государственных органов, предусматривает не только разделение их полномочий, но и их взаимодействие, систему взаимных сдержек и противовесов, целью которых является обеспечение их сотрудничества как единой государственной власти.

Принцип разделения государственной власти приобретает смысл лишь в том случае, когда все органы государственной власти действуют в пределах единого правового поля. Это означает, что органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины (часть вторая статьи 6 Конституции Украины). Органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 19 Конституции Украины).

Неукоснительное соблюдение органами законодательной, исполнительной и судебной власти Конституции и законов Украины обеспечивает реализацию принципа разделения власти и является залогом их единства, важной предпосылкой стабильности, поддержания гражданского мира и согласия в государстве.

4.2. Конституция Украины как правовой акт высшей юридической силы, закрепляя принцип верховенства права (статья 8 Конституции Украины), последовательно проводит принцип верховенства закона в системе нормативно-правовых актов.

Определение термина «верховенства права» изложено в абзаце втором подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 2 ноября 2004 года № 15-рп/2004: «Верховенство права — это господство права в обществе. Верховенство права требует от государства его воплощения в правотворческую и правоприменительную деятельность, в частности в законы, которые по своему смыслу должны быть проникнуты прежде всего идеями социальной справедливости, свободы, равенства и т.п. Одним из проявлений верховенства права является то, что право не ограничивается только законодательством как одной из его форм, а включает и иные социальные регуляторы, в частности нормы морали, традиции, обычаи и т.п., легитимированные обществом и обусловленные исторически достигнутым культурным уровнем общества. Все эти элементы права объединяются качеством, соответствующим идеологии справедливости, идее права, которая в значительной мере получила отражение в Конституции Украины».

В части первой статьи 92 Основного Закона Украины закреплён принцип приоритета (верховенства) закона в системе иных нормативно-правовых актов, с помощью которого осуществляется правовое регулирование важнейших общественных отношений. Перечень вопросов, которые должны регулироваться исключительно законами Украины, предусмотренный этой нормой, носит императивный характер, а это означает, что все решения относительно их должны приниматься в форме закона. К ним относится, в частности, организация и порядок деятельности Верховной Рады Украины, статус народных депутатов Украины (пункт 21); организация и деятельность органов исполнительной власти, основы государственной службы (пункт 12); судоустройство, судопроизводство, статус судей (пункт 14).

Таким образом Конституция Украины установила, что только Верховная Рада Украины в соответствующем законе имеет право определять организацию и порядок деятельности органов законодательной, исполнительной, судебной власти и статус их должностных лиц.

Логичным является то, что и другими нормами Конституции Украины предусмотрены одинаковые правовые подходы к нормативному механизму урегулирования порядка организации и деятельности органов государственной власти, их должностных лиц. Так, согласно части четвертой статьи 76 полномочия народных депутатов Украины определяются Конституцией и законами Украины; организация и порядок деятельности комитетов Верховной Рады Украины, ее временных специальных и временных следственных комиссий устанавливаются законом (часть пятая статьи 89); осуществление парламентского контроля в пределах, определенных Конституцией и законом (пункт 33 статьи 85); организация, полномочия и порядок деятельности Кабинета Министров Украины, других центральных и местных органов исполнительной власти определяются Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 120); порядок

организации и деятельности Конституционного Суда Украины, процедура рассмотрения им дел определяются законом (статья 153).

4.3. В соответствии с частью пятой статьи 83 Конституции Украины порядок работы Верховной Рады Украины устанавливается Конституцией Украины и Регламентом. К полномочиям Верховной Рады Украины относится принятие Регламента (пункт 15 части первой статьи 85 Конституции Украины).

Верховная Рада Украины приняла Регламент как дополнение к Постановлению «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 16 марта 2006 года.

Как указано в статье 1 Регламента, он устанавливает порядок работы Верховной Рады Украины, ее органов и должностных лиц, принципы формирования, организации деятельности и прекращения деятельности депутатских фракций, коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, порядок подготовки и проведения сессий Верховной Рады Украины, ее заседаний, формирование государственных органов, определяет законодательную процедуру, процедуру рассмотрения других вопросов, отнесенных к ее полномочиям, и порядок осуществления контрольных функций Верховной Рады Украины. Регламент регулирует и ряд иных важных вопросов, касающихся статуса народных депутатов Украины, отношений между парламентом и другими органами государственной власти, дачи согласия на назначение на должность или освобождение от должностей должностных лиц, решения вопросов об отставке Премьер-министра Украины, членов Кабинета Министров Украины и т.д.

Несмотря на то, что все указанные вопросы согласно Конституции Украины должны определяться исключительно законами Украины (часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 19, часть четвертая статьи 76, часть пятая статьи 89, пункт 33 статьи 85, пункты 12, 14, 21 части первой статьи 92, часть вторая статьи 120, статья 153 Конституции Украины), они урегулированы Регламентом, принятым как дополнение к Постановлению «О Регламенте Верховной Рады Украины».

В соответствии с предписанием части второй статьи 8 Конституции Украины законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей.

Следовательно, анализируя положения части пятой статьи 83, пункта 15 части первой статьи 85 Конституции Украины в их системной связи с положениями части второй статьи 6, части второй статьи 19, пунктом 21 части первой статьи 92 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что Регламент, нормирующий организацию и деятельность Верховной Рады Украины, должен приниматься исключительно как закон Украины и по установленной статьями 84, 93, 94 Конституции Украины процедуре его рассмотрения, принятия и вступления в силу.

Правовую позицию относительно принятия Регламента в качестве закона Украины Конституционный Суд Украины изложил и в пункте 6 мотивировочной части Решения от 3 декабря 1998 года № 17-рп/98, в котором указал, что после вступления в силу Конституции Украины (статья 160 Конституции Украины) вопросы относительно организации и порядка деятельности Верховной Рады Украины, а также статуса народных

депутатов Украины Верховная Рада Украины должна решать исключительно законами Украины (пункт 21 части первой статьи 92), в частности законом о регламенте Верховной Рады Украины. С момента принятия Конституционным Судом Украины данного решения изменения в статью 92 Конституции Украины Верховной Радой Украины не вносились.

Аналогичная правовая позиция содержится и в постановлениях Конституционного Суда Украины от 27 июня 2000 года № 2-уп/2000, от 11 мая 2007 года № 22-у/2007.

Исходя из изложенного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что Постановление Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 16 марта 2006 года № 3547–IV с последующими изменениями и дополнениями должно быть признано не соответствующим Конституции Украины (неконституционным).

На основании изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 51, 61, 63, 69, 70, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 16 марта 2006 года № 3547–IV.

2. Постановление Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины», признанное неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.4-rp/2008 dated April 1, 2008 on the case upon the constitutional petition of 50 People's Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 219.2, 219.3 and 219.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine (case on the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine)*

Under the Constitution the authorities of People's Deputies of Ukraine shall be determined by the Constitution and laws (Article 76.4); the status of a People's Deputy of Ukraine — exclusively by laws (Article 92.1.21).

One of the authorities set forth at the constitutional level is the right of a People's Deputy of Ukraine to inquiry (Article 86 of the Constitution). According

to the procedure stipulated by Article 85.1.43 of the Constitution a People's Deputy of Ukraine, a group of People's Deputies of Ukraine or a committee of the Verkhovna Rada of Ukraine may initiate the adoption of the decision on forwarding an inquiry to the President of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine.

The mentioned provision of the Fundamental Law is developed in the Law «On the Status of People's Deputy of Ukraine» which determines a deputy's inquiry as a demand of a People's Deputy of Ukraine, People's Deputies of Ukraine or a committee of the Verkhovna Rada of Ukraine to the President of Ukraine, the bodies of the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, chief officers of other bodies of state power and bodies of local self-government, as well as to the chief executives of enterprises, institutions and organisations located on the territory of Ukraine irrespective of their subordination and forms of ownership presented at the session of the Verkhovna Rada of Ukraine, to provide the official response on the issues related to their competence (Article 15.2).

As regards the content of the right of a People's Deputy of Ukraine to deputy's application, its notion is stipulated in sub-item 4.1 item 4 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 5-рп/2003 dated March 5, 2003 (case on applications of People's Deputies of Ukraine to the National Bank of Ukraine).

The right of a People's Deputy of Ukraine to inquiry guaranteed by the Constitution and the right to application set forth by the law are the authorities exercised independently from each other. The Constitution does not contain reservations as to admissibility of submission by a People's Deputy of Ukraine of an inquiry only after forwarding a respective application or inadmissibility of submission of an inquiry without a deputy's application.

The Constitutional Court considers that Articles 219.2 — 219.4 of the Rules of Procedure which are not a Law of Ukraine are to be recognised as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

During consideration of the case the Constitutional Court found out incompliance of the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» in whole with the Constitution of Ukraine.

State power in Ukraine is exercised on the principles of its separation into legislative, executive and judicial (Article 6.1 of the Constitution).

The separation of state power is a structural differentiation of the three equal fundamental functions of the state: legislative, executive, judicial. It reflects the functional determination of each state body, envisages not only separation of their authorities but also their interaction, the system of checks and balances aimed to ensure their cooperation as a single state power.

The principle of separation of state power has sense only provided that all bodies of state power act within the limits of single legal field. It means that bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authorities within the limits set forth in the Constitution of Ukraine and according to the laws (Article 6.2 of the Constitution). The state bodies and bodies of local self-government, their officials are to act only on the grounds, within the limits of authority and in a manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine (Article 19.2 of the Constitution).

Strict observance of the Constitution and laws of Ukraine by bodies of legislative, executive and judicial power ensures the realisation of the principles of separation of power and is a guarantee of their unity and an important prerequisite of stability, ensuring civil peace and welfare in the state.

In securing the principle of the rule of law (Article 8 of the Constitution) the Constitution, as a legal act with the highest legal force, systematically ensures the principle of the rule of statute law in the system of legal acts.

The determination of the term «rule of law» is laid down in paragraph two sub-item 4.1 item 4 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.15-rp/2004 dated November 2, 2004.

Article 92.1 of the Fundamental Law secures the principle of the priority (rule) of statute law in the system of other legal acts, with the help of which legal regulation of the most important public relations is realised. The list of issues which are to be regulated exclusively by laws of Ukraine is envisaged by this norm; it has an imperative nature, and this means that all the decisions as to them are to be adopted in the form of a law. In particular, the organisation and operational procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, status of People's Deputies of Ukraine (item 21); organisation and activity of executive bodies, fundamentals of civil service (item 12); system of judiciary, status of judges (item 14) are related to them.

In such a manner the Constitution stipulated that only the Verkhovna Rada of Ukraine has the right to determine the organisation and the operational procedure of bodies of legislative, executive and judicial power and the status of their officials in a respective law.

It is logic that other norms of the Constitution envisage equal legal approaches to the legal mechanism of regulation of the procedure of the organisation and activity of state bodies, their officials. Thus, according to Article 76.4 the authorities of People's Deputies of Ukraine are determined by the Constitution and laws of Ukraine; the organisation and operational procedure of the committees of the Verkhovna Rada of Ukraine, its temporary special and temporary investigation commissions are determined by law (Article 89.5); exercising parliamentary control within the limits established by the Constitution and the law (Article 85.1.33); organisation, authority and operational procedure of the Cabinet of Ministers of Ukraine, other central and local executive bodies are determined by the Constitution and laws of Ukraine (Article 120.2); procedure of organisation and activity of the Constitutional Court of Ukraine, procedure of examination of cases are determined by law (Article 153).

According to Article 83.5 of the Constitution the operational procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine is set forth by the Constitution and the Rules of Procedure. Adoption of the Rules of Procedure is related to the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 85.1.14 of the Constitution). The Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Rules of Procedure as a supplement to the Resolution «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» dated March 16, 2006.

As is stated in Article 1 of the Rules of Procedure, it establishes the procedure of the activity of the Verkhovna Rada of Ukraine, its bodies and officials, principles of formation, organisation and termination of the activity of deputies' factions, coalition of deputies' factions at the Verkhovna Rada of Ukraine, proce-

ture of preparation and conduct of session of the Verkhovna Rada of Ukraine, its sittings, formation of state bodies; it determines a legislative procedure, the procedure of consideration of other issues related to its competence, and the procedure of exercising control functions of the Verkhovna Rada of Ukraine. The Rules of Procedure regulate a number of other important issues which are related to the status of People's Deputies of Ukraine, relations between the Parliament and other bodies of state power, granting consent to appointment or dismissal of officials, decision on resignation of the Prime Minister of Ukraine, members of the Cabinet of Ministers of Ukraine etc.

Despite the fact that according to the Constitution all the above-mentioned issues are to be determined exclusively by law (Articles 6.2, 19.2, 76.4, 89.5, 85.1.33, 92.1.12, 92.1.14, 92.1.21, 120.2, 153 of the Constitution) they are regulated by the Rules of Procedure, adopted as a supplement to the Resolution «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine».

According to Article 8.2 of the Constitution laws and other legal act shall be adopted on the basis of the Constitution and are to comply with it.

Thus, while analysing the provisions of Articles 83.5, 85.1.15 of the Constitution in their systematic link with the provisions of Articles 6.2, 19.2, 92.1.21 of the Constitution, the Constitutional Court concluded that the Rules of Procedure which regulate the organisation and the activity of the Verkhovna Rada of Ukraine are to be adopted exclusively as a Law of Ukraine and according to the procedure of its consideration, approval and taking the effect established by Articles 84, 93, 94 of the Constitution.

Legal views as to the adoption of the Rules of Procedure as a Law of Ukraine were also expressed by the Constitutional Court of Ukraine in item 6 of the motivation part of its Decision no. 17-rp/98 dated December 3, 1998 in which it stated that after the Constitution takes its effect (Article 160 of the Constitution), the issue on the organisation and operational procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine as well as the status of Peoples' Deputies of Ukraine are to be resolved by the Verkhovna Rada of Ukraine exclusively by laws (Article 92.1.21), in particular by the law on the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine. From the day of the adoption of this Decision by the Constitutional Court Article 92 of the Constitution has not been amended by the Verkhovna Rada of Ukraine.

Similar legal views were expressed in the Rulings of the Constitutional Court of Ukraine no. 2-up/2000 dated June 27, 2000, no. 22-u/2007 dated May 11, 2007.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» no. 3547-IV dated March 16, 2006.

2. The Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» that was recognised unconstitutional is to be considered null and void from the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Генеральної прокуратури України
щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 122
Конституції України, частини третьої статті 2 Закону України
«Про прокуратуру»**

м. Київ
2 квітня 2008 року
№ 5-рп/2008

Справа № 1-25/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича — доповідача, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Станік** Сюзанни Романівни, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання Кудрявцева Віктора Вікторовича — заступника Генерального прокурора України, Бурдоля Євгена Павловича — начальника управління правового забезпечення Генеральної прокуратури України, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 122 Конституції України, частини третьої статті 2 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789—XII (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 53, ст. 793; 2001 р., № 44, ст. 233).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Генеральної прокуратури України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність у з'ясуванні та офіційній інтерпретації положень частини другої статті 122 Конституції України, частини третьої статті 2 Закону України «Про прокуратуру».

Заслухавши суддю-доповідача Колоса М.І., пояснення Кудрявцева В.В., Бурдоля Є.П., Селіванова А.О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Генеральна прокуратура України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення словосполучення «строк повноважень Генерального прокурора України», яке вживається в частині другій статті 122 Конституції України, частині третій статті 2 Закону України «Про прокуратуру» (далі — Закон), а також відповісти на питання, чи може встановлений Конституцією України та Законом строк повноважень Генерального прокурора України перериватись, зупинятись чи продовжуватись.

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначених норм автор клопотання аргументує важливістю покладених державою на органи прокуратури завдань та особливістю ролі Генерального прокурора України у забезпеченні їх виконання.

2. Позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної академії прокуратури України, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Хмельницького університету управління і права.

3. Вирішуючи питання щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 122 Конституції України, частини третьої статті 2 Закону, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Прокуратура України становить єдину систему, яку очолює Генеральний прокурор України. Він призначається на посаду та звільняється з посади за згодою Верховної Ради України Президентом України (пункт 25 частини першої статті 85, пункт 11 частини першої статті 106, стаття 121, частина перша статті 122 Конституції України).

Організація і порядок діяльності органів прокуратури визначаються виключно законами України (пункт 14 частини першої статті 92, стаття 123 Конституції України).

3.2. Строк здійснення повноважень Генерального прокурора України та підпорядкованих йому прокурорів — п'ять років (частина друга статті 122 Конституції України, частина третя статті 2 Закону).

Наявність строків у зазначених нормах права надає визначеності у реалізації суб'єктами правовідносин своїх прав та обов'язків. З настанням або закінченням відповідного строку пов'язане виникнення, зміна чи припинення правовідносин.

Строк повноважень Генерального прокурора України та підпорядкованих йому прокурорів, визначений у частині третій статті 2 Закону, є однією з гарантій їх незалежності. Метою законодавчого закріплення безперервно-

го п'ятирічного строку повноважень прокурорів є запобігання сторонньому безпідставному втручанням в їхню роботу, унеможливлення незаконного звільнення з посади та виключення інших протиправних впливів.

Глава держави має право призначити відповідну особу на посаду Генерального прокурора України та звільнити її з цієї посади лише після надання Верховною Радою України згоди на такі дії (частина перша статті 122 Конституції України).

Рішення Верховної Ради України про надання згоди на призначення особи на посаду Генерального прокурора України або її звільнення з цієї посади приймається у порядку, визначеному частиною другою статті 84, статтею 91 Конституції України.

Акти Президента України про призначення відповідно до законодавства на посаду Генерального прокурора України і звільнення з цієї посади набирають чинності з моменту їх видання.

Строк повноважень Генерального прокурора України починається з моменту набрання чинності актом Президента України про призначення особи на цю посаду і закінчується зі спливом п'яти календарних років.

Після закінчення п'ятирічного строку особа не має права здійснювати повноваження Генерального прокурора України. Закінчення строку повноважень Генерального прокурора України є безумовною підставою для його звільнення з посади в порядку, встановленому частиною першою статті 122 Конституції України.

3.3. Генеральний прокурор України може бути звільнений з посади до закінчення п'ятирічного строку повноважень виключно з підстав, визначених частиною першою статті 122 Конституції України, частинами першою, другою статті 2 Закону, а саме: висловлення Верховною Радою України недовіри, що має наслідком відставку з посади; неможливість виконувати свої повноваження за станом здоров'я; порушення вимог щодо несумісності; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; припинення його громадянства або подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням. Порядок звільнення з названих підстав має відповідати вимогам частини першої статті 122 Конституції України.

Аналіз норм чинного законодавства України, що стосуються предмета конституційного подання, свідчить про відсутність у ньому положень, які допускали б можливість переривання, зупинення чи продовження строку повноважень Генерального прокурора України, у тому числі й у випадку його незаконного звільнення чи обрання на виборну посаду.

3.4. Питання щодо порядку виконання обов'язків Генерального прокурора України після його звільнення з посади врегульовані Законом України «Про тимчасове виконання обов'язків посадових осіб, яких призначає на посаду за згодою Верховної Ради України Президент України або Верховна Рада України за поданням Президента України» (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 14, ст. 59).

4. Загальні положення цього Рішення в частині строків повноважень поширюються також на прокурорів Автономної Республіки Крим, проку-

рорів областей, міст Києва і Севастополя, міських, районних, міжрайонних, інших прирівняних до них прокурорів, які призначаються Генеральним прокурором України, з урахуванням особливостей, що стосуються лише Генерального прокурора України (пункти 4, 5 частини першої статті 15, частина перша статті 16 Закону).

Виходячи з наведеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 39, 51, 52, 62, 63, 65, 69, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання положення частини другої статті 122 Конституції України «строк повноважень Генерального прокурора України — п'ять років» та частини третьої статті 2 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789—ХІІ «строк повноважень Генерального прокурора України та підпорядкованих йому прокурорів — п'ять років» необхідно розуміти як безперервний визначений у часі період, перебіг якого починається з моменту набрання чинності актом про призначення на посаду Генерального прокурора України та підпорядкованих йому прокурорів і закінчується зі спливом п'яти календарних років.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений части второй
статьи 122 Конституции Украины, части третьей статьи 2
Закона Украины «О прокуратуре» по конституционному представлению
Генеральной прокуратуры Украины**

г. Киев
2 апреля 2008 года
№ 5-рп/2008

Дело № 1-25/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича — докладчика, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Станик** Сюзанны Романовны, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Кудрявцева Виктора Викторовича — заместителя Генерального прокурора Украины, Бурдоля Евгения Павловича — начальника управления правового обеспечения Генеральной прокуратуры Украины, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части второй статьи 122 Конституции Украины, части третьей статьи 2 Закона Украины «О прокуратуре» от 5 ноября 1991 года № 1789—XII (Ведомости Верховной Рады Украины, 1991 г., № 53, ст. 793; 2001 г., № 44, ст. 233) по конституционному представлению Генеральной прокуратуры Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины о Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Генеральной прокуратуры Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в выяснении и официальной интерпретации положений части второй статьи 122 Конституции Украины, части третьей статьи 2 Закона Украины «О прокуратуре».

Заслушав судью-докладчика Колоса М.И., объяснения Кудрявцева В.В., Бурдоля Е.П., Селиванова А.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — Генеральная прокуратура Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование словосочетания «срок полномочий Генерального прокурора Украины», употребляемого в части второй статьи 122 Конституции Украины, части третьей статьи 2 Закона Украины «О прокуратуре» (далее — Закон), а также ответить на вопрос, может ли установленный Конституцией Украины и Законом срок полномочий Генерального прокурора Украины прекращаться, приостанавливаться либо продлеваться.

Необходимость в официальном толковании указанных норм автор ходатайства аргументирует важностью возложенных государством на органы прокуратуры задач и особенностью роли Генерального прокурора Украины в обеспечении их выполнения.

2. Позиции относительно поднятых в конституционном представительных вопросов высказали научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной академии прокуратуры Украины, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, Хмельницкого университета управления и права.

3. Разрешая вопрос об официальном толковании положений части второй статьи 122 Конституции Украины, части третьей статьи 2 Закона, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Прокуратура Украины составляет единую систему, возглавляемую Генеральным прокурором Украины. Он назначается на должность и освобождается от должности с согласия Верховной Рады Украины Президентом Украины (пункт 25 части первой статьи 85, пункт 11 части первой статьи 106, статья 121, часть первая статьи 122 Конституции Украины).

Организация и порядок деятельности органов прокуратуры определяются исключительно законами Украины (пункт 14 части первой статьи 92, статья 123 Конституции Украины).

3.2. Срок осуществления полномочий Генерального прокурора Украины и подчиненных ему прокуроров — пять лет (часть вторая статьи 122 Конституции Украины, часть третья статьи 2 Закона).

Наличие сроков в указанных нормах права дает определенность в реализации субъектами правоотношений своих прав и обязанностей. С наступлением или окончанием соответствующего срока связано возникновение, изменение либо прекращение правоотношений.

Срок полномочий Генерального прокурора Украины и подчиненных ему прокуроров, определенный в части третьей статьи 2 Закона, является одной из гарантий их независимости. Целью законодательного закрепления непрерывного пятилетнего срока полномочий прокуроров является предупреждение постороннего необоснованного вмешательства в их работу, сделать невозможным незаконное освобождение от должности и исключение других противоправных воздействий.

Глава государства имеет право назначить соответствующее лицо на должность Генерального прокурора Украины и освободить его от этой должности лишь после дачи Верховной Радой Украины согласия на такие действия (часть первая статьи 122 Конституции Украины).

Решение Верховной Рады Украины о даче согласия на назначение лица на должность Генерального прокурора Украины или его освобождение от этой должности принимается в порядке, определенном частью второй статьи 84, статьей 91 Конституции Украины.

Акты Президента Украины о назначении в соответствии с законодательством на должность Генерального прокурора Украины и освобождении от этой должности вступают в силу с момента их издания.

Срок полномочий Генерального прокурора Украины начинается с момента вступления в силу акта Президента Украины о назначении лица на эту должность и заканчивается по истечении пяти календарных лет.

По истечении пятилетнего срока лицо не имеет права осуществлять полномочия Генерального прокурора Украины. Окончание срока полномочий Генерального прокурора Украины является безусловным основанием для его освобождения от должности в порядке, установленном частью первой статьи 122 Конституции Украины.

3.3. Генеральный прокурор Украины может быть освобожден от должности до окончания пятилетнего срока полномочий исключительно по основаниям, определенным частью первой статьи 122 Конституции Украины, частями первой, второй статьи 2 Закона, а именно: выражение Верховной Радой Украины недоверия, имеющего следствием отставку от должности; невозможность исполнять свои полномочия по состоянию здоровья; нарушение требований относительно несовместимости; вступление в законную силу обвинительного приговора в отношении его; прекращение его гражданства или подача заявления об освобождении от должности по собственному желанию. Порядок освобождения по указанным основаниям должен отвечать требованиям части первой статьи 122 Конституции Украины.

Анализ норм действующего законодательства Украины, касающихся предмета конституционного представления, свидетельствует об отсутствии в нем положений, допускающих возможность прекращения, приостановления либо продления срока полномочий Генерального прокурора Украины, в том числе и в случае его незаконного освобождения или избрания на выборную должность.

3.4. Вопросы о порядке исполнения обязанностей Генерального прокурора Украины после его освобождения от должности урегулированы Зако-

ном Украины «О временном исполнении обязанностей должностных лиц, которых назначает на должность с согласия Верховной Рады Украины Президент Украины или Верховная Рада Украины по представлению Президента Украины» (Ведомости Верховной Рады Украины, 1998 г., № 14, ст. 59).

4. Общие положения этого Решения в части сроков полномочий распространяются также на прокуроров Автономной Республики Крым, прокуроров областей, городов Киева и Севастополя, городских, районных, межрайонных, других приравненных к ним прокуроров, которые назначаются Генеральным прокурором Украины, с учетом особенностей, касающихся только Генерального прокурора Украины (пункты 4, 5 части первой статьи 15, часть первая статьи 16 Закона).

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 39, 51, 52, 62, 63, 65, 69, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного представления положения части второй статьи 122 Конституции Украины «срок полномочий Генерального прокурора Украины — пять лет» и части третьей статьи 2 Закона Украины «О прокуратуре» от 5 ноября 1991 года № 1789–ХІІ «срок полномочий Генерального прокурора Украины и подчиненных ему прокуроров — пять лет» следует понимать как непрерывный определенный во времени период, начинающийся с момента вступления в силу акта о назначении на должность Генерального прокурора Украины и подчиненных ему прокуроров и заканчивающийся по истечении пяти календарных лет.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.5-rp/2008 dated April 2, 2008 on the case upon the constitutional petition of the Prosecutor General Office of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Article 122.2 of the Constitution of Ukraine and Article 2.3 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution»*

Ukrainian prosecution office forms an integrated system headed by the Prosecutor General of Ukraine. He is appointed to and dismissed from his/her office by the President of Ukraine upon consent of the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 85.1.25, 106.1.11, 121 and 122.1 of the Constitution).

Organisation and procedure for activities of prosecution bodies are determined exclusively by laws of Ukraine (Articles 92.1.14 and 123 of the Constitution).

The term of authorities of the Prosecutor General of Ukraine and subordinate prosecutors is five years (Article 122.2 of the Constitution, Article 2.3 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution»).

The Head of State has a right to appoint a respective person to the office of the Prosecutor General of Ukraine and to dismiss this person from office only after approval of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 122.1 of the Constitution).

A decision of the Verkhovna Rada of Ukraine on its consent to appoint or dismiss the Prosecutor General of Ukraine from office is to be approved pursuant to the procedure provided for in Articles 84.2 and 91 of the Constitution.

The term of authorities of the Prosecutor General of Ukraine starts from the moment of enactment of a decree of the President of Ukraine on appointment of a person to this office and ends in five calendar years.

After the end of a five-year period, the person has no right to exercise the authorities of the Prosecutor General of Ukraine. The end of the term of authorities of the Prosecutor General of Ukraine constitutes unconditional grounds for termination of his/her authorities pursuant to the procedure provided for in Article 122.1 of the Constitution.

The Prosecutor General of Ukraine may be dismissed from his/her office before the end of a five-year period exclusively on the grounds provided for in Article 122.1 of the Constitution, Articles 2.1 and 2.2 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution».

Analysis of the norms of current Ukrainian legislation related to the subject of the constitutional petition shows that it contains no provisions that would allow termination, suspension or extension of the term of authorities of the Prosecutor General of Ukraine, including a case of his/her illegal dismissal or election to an elected office.

The issue of temporary execution of duties of the Prosecutor General of Ukraine in the event of his/her dismissal is regulated by the Law of Ukraine «On Temporary Execution of Duties by the Officials Appointed by the President of Ukraine upon Consent of the Verkhovna Rada of Ukraine or by the Verkhovna Rada of Ukraine upon Nomination of the President of Ukraine».

General provisions of this Decision concerning terms of authorities are also applicable to prosecutors of the Autonomous Republic of Crimea, prosecutors of oblasts, cities of Kyiv and Sevastopol, city, district, inter-district and other com-

patible prosecutors appointed by the Prosecutor General of Ukraine taking into consideration specific provisions concerning the Prosecutor General of Ukraine only (Articles 15.1.4, 15.1.5 and 16.1 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution»).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that with regard to the constitutional petition the provision of Article 122.2 of the Constitution reading that «the term of authorities of the Prosecutor General of Ukraine is five years» and Article 2.3 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution» no.1789-XII dated November 5, 1991 reading that «the term of authorities of the Prosecutor General of Ukraine and subordinate prosecutors is five years», is to be understood as an uninterrupted period that commences at the moment of enactment of the document on appointment of the Prosecutor General of Ukraine and subordinate prosecutors to their offices and ends in five calendar years.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі)

м. Київ
16 квітня 2008 року
№ 6-рп/2008

Справа № 1-2/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича — доповідача, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стали конституційні подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність у з'ясуванні та офіційній інтерпретації положень зазначених статей Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Домбровського І.П. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т О Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — 31 січня 2004 року звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статей 69, 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України.

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень Конституції України викликана, на думку Президента України, тим, що «існують різні, нерідко протилежні, позиції та точки зору щодо кола питань, які можуть вирішуватися всеукраїнським референдумом, зокрема можливості прийняття всеукраїнським референдумом законів України, а також порядку впровадження та оформлення рішень всеукраїнського референдуму, враховуючи, що спеціальний акт, який визначає організацію і порядок проведення референдумів — Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», прийнято 3 липня 1991 року, тобто задовго до прийняття Конституції України».

У контексті тлумачення положень статей 5, 69, 74, 94, 156 Конституції України суб'єкт права на конституційне подання просить дати відповіді на такі питання:

«чи є можливим здійснення народом України як носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні законодавчої влади безпосередньо і, зокрема, прийняття всеукраїнським референдумом законів України? І якщо це є можливим, то:

чи потребують рішення всеукраїнського референдуму стосовно законів затвердження або схвалення Верховною Радою України;

чи застосовується стосовно законів, прийнятих всеукраїнським референдумом, процедура підписання і оприлюднення, визначена частиною другою статті 94 Конституції України?»

26 січня 2007 року Президент України звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 72, статті 74 Конституції України, зокрема про те, чи є всеукраїнський референдум за народною ініціативою, передбачений частиною другою статті 72, статтею 74 Конституції України, формою здійснення державної влади безпосередньо народом шляхом голосування виборців щодо прийняття законів, внесення змін до чинних законів або їх скасування, а також щодо прийняття нової (нової редакції) Конституції України.

Як зазначає суб'єкт права на конституційне подання, неоднозначність розуміння положень частини другої статті 72, статті 74 Конституції України «породжує суперечності в діяльності органів державної влади, ускладнює виконання Президентом України покладених на нього конституційних повноважень щодо забезпечення реалізації Основного Закону держави в ході підготовки та проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою як форми безпосередньої демократії», що й зумовлює практичну необхідність у з'ясуванні та офіційній інтерпретації перелічених положень Конституції України.

2. З огляду на те, що конституційні подання Президента України стосуються одного й того самого питання — прийняття народом України Конституції та законів України на референдумі, Конституційний Суд України згідно зі статтею 58 Закону України «Про Конституційний Суд України» Ухвалою від 18 червня 2007 року № 24-уп/2007 об'єднав їх в одне конституційне провадження у справі.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційних поданнях, виходить з такого.

В Основному Законі України зазначається, що Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (стаття 1); носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ (частина друга статті 5).

Конституційне закріплення влади народу зумовлює необхідність запровадження певних механізмів її реалізації. Як встановлено в частині другій статті 5 Конституції України, народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Це засадниче положення конкретизується приписом статті 69 Конституції України про те, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії. Референдум — один із способів реалізації влади шляхом голосування виборчого корпусу або його визначеної частини.

Референдум, як і інші форми безпосередньої демократії, не повинен застосовуватися сам по собі або тільки у зв'язку з конституційною фіксацією принципу народного суверенітету. Безпосередня демократія і представницька демократія є важливими об'єктами конституційного регулювання і мають бути легальними способами та засобами реалізації влади. Тому сфера їх застосування та інші параметри встановлюються Конституцією та законами України.

Правове регулювання порядку здійснення безпосередньої демократії, зокрема референдуму, спрямоване на те, щоб поєднати ці форми із способами та засобами, які характеризують представницьку демократію, взаємодоповнити їх, але не зробити конфліктними з можливою підміною парламенту референдумом (чи навпаки).

Конституційне регулювання референдумів в Україні зведене до приписів, якими визначаються:

— суб'єкти ініціювання проведення референдуму — народна ініціатива (частина друга статті 72), Верховна Рада України (пункт 2 частини першої статті 85);

— суб'єкти, уповноважені призначати (проголошувати) референдум, — Верховна Рада України (пункт 2 частини першої статті 85), Президент України (пункт 6 частини першої статті 106);

— вимога обов'язковості вирішення питання про зміну території України висоукраїнським референдумом (стаття 73);

— затвердження на всеукраїнському референдумі законопроекту про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України», прийнятого не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України (частина перша статті 156);

— недопустимість проведення референдуму щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії (стаття 74).

Організація і порядок проведення референдумів згідно з пунктом 20 частини першої статті 92 Конституції України визначаються виключно законами України. На даний час ці питання регулюються Законом України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року № 1286—XII (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 33, ст. 443) у частині, що не суперечить Конституції України, та Законом України «Про

Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 року № 1932–IV (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 36, ст. 448). Як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні від 27 березня 2000 року № 3-рп/2000 (справа про всеукраїнський референдум за народною ініціативою), всеукраїнський референдум за народною ініціативою може бути проведений відповідно до чинного законодавства (абзац третій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

4. У конституційному поданні від 26 січня 2007 року глава держави просить дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 72, статті 74 Основного Закону України і з'ясувати, чи можливе прийняття народом на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою нової (нової редакції) Конституції України. По суті Президент України ставить питання про надання офіційного тлумачення положень частини другої статті 72 в контексті положень частин другої, третьої статті 5 Конституції України.

Конституція України визначає народ носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні (частина друга статті 5). У Рішенні від 3 жовтня 1997 року № 4-зп (справа про набуття чинності Конституцією України) Конституційний Суд України роз'яснив, що «Конституція України як Основний Закон держави за своєю юридичною природою є актом установчої влади, що належить народу» (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини).

Установча влада є виключним правом народу. Порядок здійснення установчої влади народом визначається Конституцією і законами України. Відповідно до статті 5 Конституції України народ має виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні. «На думку Конституційного Суду України, положення частини третьої статті 5 Конституції України треба розуміти так, що народ... може реалізувати своє право визначати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України на всеукраїнському референдумі» (абзац четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 (справа про здійснення влади народом)).

«Прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який тільки одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття. Це підтверджується пунктом 1 статті 85 Конституції України, яка не передбачає права Верховної Ради України на прийняття Конституції України, а також статтею 156 Конституції України, згідно з якою законопроект про внесення змін до розділів, які встановлюють засади конституційного ладу в Україні, після його прийняття у Верховній Раді України має затверджуватись всеукраїнським референдумом» (абзац перший пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 липня 1997 року № 3-зп (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України)).

Згідно з правовою позицією, викладеною в Рішенні Конституційного Суду України від 3 жовтня 1997 року № 4-зп, «установча влада по відношенню до так званих встановлених влад є первинною: саме в Конституції

України визнано принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову (частина перша статті 6) та визначено засади організації встановлених влад, включно законодавчої. Прийняття Конституції України Верховною Радою України означало, що у даному випадку установча влада була здійснена парламентом» (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини).

У Рішенні від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 Конституційний Суд України зазначив, що «влада народу здійснюється в межах території держави у спосіб і формах, встановлених Конституцією та законами України» (абзац п'ятий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини). Отже, на думку Конституційного Суду України, прийняття нової Конституції України (нової редакції) може бути здійснене установчою владою у спосіб і формах, встановлених Конституцією та законами України.

Процес прийняття нової Конституції України (нової редакції) може бути започаткований лише після з'ясування волі Українського народу щодо необхідності прийняття нової Конституції України. У Рішенні Конституційного Суду України від 27 березня 2000 року № 3-рп/2000 закріплено: «Питання, викладені в... пункті 6 («Чи згодні Ви з тим, що Конституція України має прийматися всеукраїнським референдумом?») статті 2 Указу, суперечать Конституції України... Викладене в пункті 6 статті 2 Указу питання виноситься на всеукраїнський референдум без з'ясування волі народу щодо необхідності прийняття нової Конституції України і, отже, ставить під сумнів чинність Основного Закону України, що може призвести до послаблення встановлених ним основ конституційного ладу в Україні, прав і свобод людини і громадянина» (абзаци перший, п'ятий підпункту 4.4 пункту 4 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України в Рішенні від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 дав тлумачення, що положення частини третьої статті 5 Конституції України «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» треба розуміти так, що тільки народ має право безпосередньо шляхом всеукраїнського референдуму визначати конституційний лад в Україні, який закріплюється Конституцією України, а також змінювати конституційний лад внесенням змін до Основного Закону України в порядку, встановленому його розділом XIII» (пункт 2 резолютивної частини).

Відповідно до Конституції України формою здійснення установчої влади народом є всеукраїнський референдум, що проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо його призначення зібрано не менш як у двох третиinah областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області (частина друга статті 72). І хоч в Основному Законі України не визначено предмет (предмети) всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, Конституційний Суд України вважає, що такий референдум може бути проведений з порушень у конституційних поданнях питань у порядку, який має бути визначений Конституцією і законами України.

5. В обох конституційних поданнях порушується питання про можливість прийняття всеукраїнським референдумом законів України, внесення до них змін або скасування цих законів, тобто стосовно проведення законодавчого референдуму, а також питання, чи є такий референдум формою здійснення державної влади безпосередньо народом.

Розглядаючи питання щодо можливості проведення законодавчого референдуму, Конституційний Суд України виходить з таких позицій.

Референдум може бути проведений на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області (частина друга статті 72 Конституції України).

«З огляду на положення статті 8 Конституції України щодо прямої дії її норм Конституційний Суд України дійшов висновку, що частина друга статті 72 Конституції України встановлює первинну і принципово важливу правову основу для проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою. Цей референдум може бути проведений відповідно до чинного законодавства» (абзац третій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27 березня 2000 року № 3-рп/2000). Тобто Конституційний Суд України підтвердив право народу ініціювати проведення референдуму відповідно до чинного законодавства, до якого можна віднести Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року в частині, що не суперечить Конституції України.

Положення статті 75 Конституції України, за яким єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України, не означає, що народ безпосередньо на референдумі не може приймати закони, оскільки саме народ є єдиним джерелом влади в Україні (частина друга статті 5 Конституції України). Свою правову позицію Конституційний Суд України виклав у Рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України): «Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні (стаття 75 Конституції України). Це означає, що право приймати закони, вносити до них зміни у разі, коли воно не здійснюється безпосередньо народом (статті 5, 38, 69, 72 Конституції України), належить виключно Верховній Раді України (пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України) і не може передаватись іншим органам чи посадовим особам» (абзац другий пункту 3 мотивувальної частини).

Можливість проведення законодавчого референдуму впливає також із статті 74 Конституції України, згідно з якою референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії.

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що за змістом статей 5, 72, 74 Конституції України народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні, здійснюючи своє волевиявлення через референдум, може в порядку, який має бути визначений Конституцією і законами України, приймати закони, вносити зміни до чинних законів, скасовувати їх (крім законів з питань податків, бюджету, амністії).

6. У конституційному поданні від 31 січня 2004 року поставлено питання, чи застосовується до законів, прийнятих всеукраїнським референдумом, процедура їх підписання і оприлюднення, встановлена частиною другою статті 94 Конституції України, тобто фактично йдеться про тлумачення цієї норми.

Глава держави вважає, що процедуру підписання і оприлюднення законів визначає стаття 94 Конституції України, а тому повинна застосовуватися і до законів, прийнятих всеукраїнським референдумом. Порівнюючи положення пунктів 29, 30, 31 частини першої статті 106 Конституції України, відповідно до яких Президент України наділяється повноваженнями щодо підписання законів, прийнятих парламентом, і здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України, суб'єкт права на конституційне подання дійшов висновку, що частину другу статті 94 Конституції України треба розуміти так, що Президент України підписує та оприлюднює як закони, прийняті Верховною Радою України, так і закони, прийняті всеукраїнським референдумом.

Вирішуючи це питання, Конституційний Суд України керується такими аргументами.

У статтях 91, 92, 93, 94 Конституції України послідовно регламентується порядок здійснення Верховною Радою України передбаченого пунктом 3 частини першої статті 85 Основного Закону України повноваження приймати закони: визначається необхідна для схвалення законопроектів кількість голосів народних депутатів України, коло питань, які вирішуються виключно законами України, а також визначаються суб'єкти права законодавчої ініціативи, порядок підписання, оприлюднення або повернення законів до парламенту для повторного розгляду і умови набуття ними чинності.

Стаття 94 Конституції України в цілому врегульовує процедуру підписання, оприлюднення законів та набрання ними чинності. Згідно з частиною другою цієї статті Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону, підписаного Головою Верховної Ради України, підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду.

Ця норма Основного Закону України узгоджується з частиною першою статті 106 Конституції України, якою встановлюються повноваження Президента України, зокрема щодо процедури підписання і оприлюднення законів. У пункті 29 частини першої статті 106 Конституції України передбачено, що глава держави «підписує закони, прийняті Верховною Радою України», а згідно з пунктом 30 частини першої цієї статті Президент України «має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України». Визначені в інших статтях Конституції України повноваження Президента України також не стосуються порядку підписання і оприлюднення законів, прийнятих референдумом.

Виходячи із змісту частин першої, другої статті 94 Конституції України Конституційний Суд України дійшов висновку, що в них урегульовано

процедуру підписання і оприлюднення законів, прийнятих саме Верховною Радою України. Про це свідчить і та обставина, що статтю 94 Конституції України вміщено в розділі IV «Верховна Рада України», а питання щодо референдумів виокремлені в розділі III «Вибори. Референдум». Процедуру підписання і оприлюднення законів, прийнятих всеукраїнським референдумом, у Конституції України не врегульовано. Це питання виключно законодавчого органу і не належить до компетенції Конституційного Суду України.

Отже, процедура підписання і оприлюднення законів, встановлена частиною другою статті 94 Конституції України, не застосовується до прийнятих референдумом законів.

7. У конституційному поданні від 31 січня 2004 року Президент України ставить питання, чи потребують рішення всеукраїнського референдуму стосовно законів затвердження або схвалення Верховною Радою України. Глава держави посилається на статті 5, 69 Конституції України, офіційне тлумачення яких необхідно дати.

Конституція України передбачає випадки затвердження Верховною Радою України нормативно-правових актів, прийнятих іншим органом. Зокрема, в пункті 31 частини першої статті 85 Основного Закону України визначено повноваження Верховної Ради України щодо затвердження указів Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації. В частині першій статті 135 Конституції України встановлено затвердження Верховною Радою України Конституції Автономної Республіки Крим, яку приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим. Проте жодна із статей Основного Закону України не передбачає затвердження Верховною Радою України рішень, прийнятих всеукраїнським референдумом.

Конституційний Суд України в Рішенні від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 дійшов висновку, що «...результати народного волевиявлення, отримані через вибори й референдум, є обов'язковими» (абзац четвертий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

Отже, рішення всеукраїнського референдуму щодо прийняття законів (внесення до них змін або скасування законів) є остаточним і не потребує затвердження або схвалення Верховною Радою України чи будь-якими іншими органами державної влади України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 51, 62, 63, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті порушеного у конституційному поданні питання положення частини другої статті 72 у системному зв'язку зі статтею 5 Конституції України слід розуміти так, що народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні може реалізувати на всеукраїнському референ-

думі за народною ініціативою своє виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України у порядку, який має бути визначений Конституцією і законами України.

2. В аспекті конституційних подань положення частини другої статті 72 Конституції України в контексті положень статті 5 Конституції України треба розуміти так, що народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні, здійснюючи своє волевиявлення через всеукраїнський референдум за народною ініціативою, може в порядку, який має бути визначений Конституцією і законами України, приймати закони України (вносити до них зміни), крім законів, прийняття яких на референдумі не допускається згідно з Конституцією України.

3. Положення частини другої статті 94 Конституції України необхідно розуміти так, що процедура підписання і оприлюднення законів, встановлена нею, не застосовується до законів, прийнятих референдумом.

4. Положення частин другої, третьої статті 5, статті 69 Конституції України слід розуміти так, що рішення всеукраїнського референдуму щодо прийняття законів є остаточним і не потребує будь-якого затвердження, в тому числі Верховною Радою України.

5. Звернути увагу Верховної Ради України, народних депутатів України, Президента України на необхідність ініціювання та приведення існуючого законодавства України з питань референдумів у відповідність до норм чинної Конституції України.

6. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений частей второй, третьей статьи 5, статьи 69, части второй статьи 72, статьи 74, части второй статьи 94, части первой статьи 156 Конституции Украины по конституционным представлениям Президента Украины (дело о принятии Конституции и законов Украины на референдуме)

г. Киев
16 апреля 2008 года
№ 6-рп/2008

Дело № 1-2/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуны** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича — докладчика, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений частей второй, третьей статьи 5, статьи 69, части второй статьи 72, статьи 74, части второй статьи 94, части первой статьи 156 Конституции Украины по конституционным представлениям Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стали конституционные представления Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в выяснении и официальной интерпретации положений указанных статей Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Домбровского И.П. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л:

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — 31 января 2004 года обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений частей второй, третьей статьи 5, статей 69, 74, части второй статьи 94, части первой статьи 156 Конституции Украины.

Необходимость в официальном толковании указанных положений Конституции Украины вызвана, по мнению Президента Украины, тем, что «существуют разные, нередко противоположные, позиции и точки зрения относительно круга вопросов, которые могут решаться всеукраинским референдумом, в частности возможности принятия всеукраинским референдумом законов Украины, а также порядка внедрения и оформления решений всеукраинского референдума, учитывая, что специальный акт, определяющий организацию и порядок проведения референдумов — Закон Украины «О всеукраинском и местных референдумах», принят 3 июля 1991 года, то есть задолго до принятия Конституции Украины».

В контексте толкования положений статей 5, 69, 74, 94, 156 Конституции Украины субъект права на конституционное представление просит ответить на следующие вопросы:

«является ли возможным осуществление народом Украины как носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине законодательной власти непосредственно и, в частности, принятие всеукраинским референдумом законов Украины? И если это возможно, то:

требуют ли решения всеукраинского референдума относительно законов утверждения или одобрения Верховной Радой Украины;

применяется ли относительно законов, принятых всеукраинским референдумом, процедура подписания и обнародования, определенная частью второй статьи 94 Конституции Украины?»

26 января 2007 года Президент Украины обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений части второй статьи 72, статьи 74 Конституции Украины, в частности о том, является ли всеукраинский референдум по народной инициативе, предусмотренный частью второй статьи 72, статьей 74 Конституции Украины, формой осуществления государственной власти непосредственно народом путем голосования избирателей относительно принятия законов, внесения изменений в действующие законы или их отмены, а также относительно принятия новой (новой редакции) Конституции Украины.

Как отмечает субъект права на конституционное представление, неоднозначность понимания положений части второй статьи 72, статьи 74 Конституции Украины «порождает разногласия в деятельности органов государственной власти, усложняет исполнение Президентом Украины возложенных на него конституционных полномочий относительно обеспечения реализации Основного Закона государства в ходе подготовки и проведения всеукраинского референдума по народной инициативе как формы непосредственной демократии», что и обуславливает практическую необходимость в выяснении и официальной интерпретации перечисленных положений Конституции Украины.

2. Учитывая то, что конституционные представления Президента Украины касаются одного и того же вопроса — принятия народом Украины Конституции и законов Украины на референдуме, Конституционный Суд Украины согласно статье 58 Закона Украины «О Конституционном

Суде Украины» Определением от 18 июня 2007 года № 24-уп/2007 объединил их в одно конституционное производство по делу.

3. Конституционный Суд Украины, разрешая вопросы, поднятые в конституционных представлениях, исходит из следующего.

В Основном Законе Украины отмечается, что Украина есть суверенное, независимое, демократическое, социальное, правовое государство (статья 1); носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине является народ (часть вторая статьи 5).

Конституционное закрепление власти народа предопределяет необходимость введения определенных механизмов ее реализации. Как установлено в части второй статьи 5 Конституции Украины, народ осуществляет власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления. Это основополагающее положение конкретизируется предписанием статьи 69 Конституции Украины о том, что народное волеизъявление осуществляется через выборы, референдум и иные формы непосредственной демократии. Референдум — один из способов реализации власти путем голосования избирательного корпуса или его определенной части.

Референдум, как и иные формы непосредственной демократии, не должен применяться сам по себе или только в связи с конституционной фиксацией принципа народного суверенитета. Непосредственная демократия и представительная демократия являются важными объектами конституционного регулирования и должны быть легальными способами и средствами реализации власти. Поэтому сфера их применения и иные параметры устанавливаются Конституцией и законами Украины.

Правовое регулирование порядка осуществления непосредственной демократии, в частности референдума, направлено на то, чтобы объединить эти формы со способами и средствами, характеризующими представительную демократию, взаимодополнить их, но не сделать конфликтными с возможной подменой парламента референдумом (или наоборот).

Конституционное регулирование референдумов в Украине сведено к предписаниям, которыми определяются:

— субъекты инициирования проведения референдума — народная инициатива (часть вторая статьи 72), Верховная Рада Украины (пункт 2 части первой статьи 85);

— субъекты, уполномоченные назначать (провозглашать) референдум, — Верховная Рада Украины (пункт 2 части первой статьи 85), Президент Украины (пункт 6 части первой статьи 106);

— требование обязательности решения вопроса об изменении территории Украины всеукраинским референдумом (статья 73);

— утверждение на всеукраинском референдуме законопроекта о внесении изменений в раздел I «Общие положения», раздел III «Выборы. Референдум» и раздел XIII «Внесение изменений в Конституцию Украины», принятого не менее чем двумя третями от конституционного состава Верховной Рады Украины (часть первая статьи 156);

— недопустимость проведения референдума в отношении законопроектов по вопросам налогов, бюджета и амнистии (статья 74).

Организация и порядок проведения референдумов в соответствии с пунктом 20 части первой статьи 92 Конституции Украины определяются исключительно законами Украины. В настоящее время эти вопросы регулируются Законом Украины «О всеукраинском и местных референдумах» от 3 июля 1991 года № 1286—XII (Ведомости Верховной Рады УССР, 1991 г., № 33, ст. 443) в части, не противоречащей Конституции Украины, и Законом Украины «О Центральной избирательной комиссии» от 30 июня 2004 года № 1932—IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2004 г., № 36, ст. 448). Как указал Конституционный Суд Украины в Решении от 27 марта 2000 года № 3-рп/2000 (дело о всеукраинском референдуме по народной инициативе), всеукраинский референдум по народной инициативе может быть проведен в соответствии с действующим законодательством (абзац третий подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части).

4. В конституционном представлении от 26 января 2007 года глава государства просит дать официальное толкование положений части второй статьи 72, статьи 74 Основного Закона Украины и разъяснить, возможно ли принятие народом на всеукраинском референдуме по народной инициативе новой (новой редакции) Конституции Украины. В сущности Президент Украины поднимает вопрос о предоставлении официального толкования положений части второй статьи 72 в контексте положений частей второй, третьей статьи 5 Конституции Украины.

Конституция Украины определяет народ носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине (часть вторая статьи 5). В Решении от 3 октября 1997 года № 4-зп (дело о вступлении в силу Конституции Украины) Конституционный Суд Украины разъяснил, что «Конституция Украины как Основной Закон государства по своей юридической природе является актом учредительной власти, принадлежащей народу» (абзац второй пункта 2 мотивировочной части).

Учредительная власть является исключительным правом народа. Порядок осуществления учредительной власти народом определяется Конституцией и законами Украины. В соответствии со статьей 5 Конституции Украины народ имеет исключительное право определять и изменять конституционный строй в Украине. «По мнению Конституционного Суда Украины, положение части третьей статьи 5 Конституции Украины следует понимать как то, что народ... может реализовать свое право определять конституционный строй в Украине путем принятия Конституции Украины на всеукраинском референдуме» (абзац четвертый подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 5 октября 2005 года № 6-рп/2005 (дело об осуществлении власти народом)).

«Принятие Конституции Украины Верховной Радой Украины было непосредственным актом реализации суверенитета народа, который только единожды уполномочил Верховную Раду Украины на ее принятие. Это подтверждается пунктом 1 статьи 85 Конституции Украины, которая не предусматривает права Верховной Рады Украины на принятие Конституции Украины, а также статьей 156 Конституции Украины, согласно которой законопроект о внесении изменений в разделы, устанавливаю-

щие основы конституционного строя в Украине, после его принятия в Верховной Раде Украины должен утверждаться всеукраинским референдумом» (абзац первый пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 11 июля 1997 года № 3-зп (дело о конституционности толкования Верховной Радой Украины статьи 98 Конституции Украины).

В соответствии с правовой позицией, изложенной в Решении Конституционного Суда Украины от 3 октября 1997 года № 4-зп, «учредительная власть по отношению к так называемым установленным властям является первичной: именно в Конституции Украины признан принцип разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную (часть первая статьи 6) и определены основы организации установленных властей, включая законодательную. Принятие Конституции Украины Верховной Радой Украины означало, что в данном случае учредительная власть была осуществлена парламентом» (абзац второй пункта 2 мотивировочной части).

В Решении от 5 октября 2005 года № 6-рп/2005 Конституционный Суд Украины отметил, что «власть народа осуществляется в пределах территории государства способом и в формах, установленных Конституцией и законами Украины» (абзац пятый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части). Следовательно, по мнению Конституционного Суда Украины, принятие новой Конституции Украины (новой редакции) может быть осуществлено учредительной властью способом и в формах, установленных Конституцией и законами Украины.

Процесс принятия новой Конституции Украины (новой редакции) может быть начат лишь после выяснения воли Украинского народа относительно необходимости принятия новой Конституции Украины. В Решении Конституционного Суда Украины от 27 марта 2000 года № 3-рп/2000 закреплено: «Вопросы, изложенные в... пункте 6 («Согласны ли Вы с тем, что Конституция Украины должна приниматься всеукраинским референдумом?») статьи 2 Указа, противоречат Конституции Украины... Изложенный в пункте 6 статьи 2 Указа вопрос выносится на всеукраинский референдум без выяснения воли народа относительно необходимости принятия новой Конституции Украины и, следовательно, ставит под сомнение действие Основного Закона Украины, что может привести к ослаблению установленных им основ конституционного строя в Украине, прав и свобод человека и гражданина» (абзацы первый, пятый подпункта 4.4 пункта 4 мотивировочной части).

Конституционный Суд Украины в Решении от 5 октября 2005 года № 6-рп/2005 дал толкование, что положение части третьей статьи 5 Конституции Украины «право определять и изменять конституционный строй в Украине принадлежит исключительно народу и не может быть узурпировано государством, его органами или должностными лицами» следует понимать как то, что только народ имеет право непосредственно путем всеукраинского референдума определять конституционный строй в Украине, который закрепляется Конституцией Украины, а также изменять конституционный строй внесением изменений в Основной Закон

Украины в порядке, установленном его разделом XIII» (пункт 2 резолютивной части).

В соответствии с Конституцией Украины формой осуществления учредительной власти народом является всеукраинский референдум, который объявляется по народной инициативе по требованию не менее трех миллионов граждан Украины, имеющих право голоса, при условии, что подписи относительно его назначения собраны не менее чем в двух третях областей и не менее чем по сто тысяч подписей в каждой области (часть вторая статьи 72). И хотя в Основном Законе Украины не определен предмет (предметы) всеукраинского референдума по народной инициативе, Конституционный Суд Украины считает, что такой референдум может быть проведен по поднятым в конституционных представлениях вопросам в порядке, определенном Конституцией и законами Украины.

5. В обоих конституционных представлениях поднимается вопрос о возможности принятия всеукраинским референдумом законов Украины, внесения изменений или отмены этих законов, то есть относительно проведения законодательного референдума, а также вопрос, является ли такой референдум формой осуществления государственной власти непосредственно народом.

Рассматривая вопрос о возможности проведения законодательного референдума, Конституционный Суд Украины исходит из следующих позиций.

Референдум может быть проведен по требованию не менее чем трех миллионов граждан Украины, имеющих право голоса, при условии, что подписи относительно назначения референдума собраны не менее чем в двух третях областей и не менее чем по сто тысяч подписей в каждой области (часть вторая статьи 72 Конституции Украины).

«Исходя из положений статьи 8 Конституции Украины о прямом действии ее норм Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что часть вторая статьи 72 Конституции Украины устанавливает первичную и принципиально важную правовую основу для проведения всеукраинского референдума по народной инициативе. Настоящий референдум может быть проведен в соответствии с действующим законодательством» (абзац третий подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 27 марта 2000 года № 3-рп/2000). То есть Конституционный Суд Украины подтвердил право народа инициировать проведение референдума в соответствии с действующим законодательством, к которому можно отнести Закон Украины «О всеукраинском и местных референдумах» от 3 июля 1991 года в части, не противоречащей Конституции Украины.

Положение статьи 75 Конституции Украины, согласно которому единственным органом законодательной власти в Украине является парламент — Верховная Рада Украины, не означает, что народ непосредственно на референдуме не может принимать законы, поскольку именно народ является единственным источником власти в Украине (часть вторая статьи 5 Конституции Украины). Свою правовую позицию Конституционный Суд Украины изложил в Решении от 14 декабря 2000 года № 15-рп/2000 (дело

о порядке выполнения решений Конституционного Суда Украины): «Верховная Рада Украины является единственным органом законодательной власти в Украине (статья 75 Конституции Украины). Это означает, что право принимать законы, вносить в них изменения в случае, если оно не осуществляется непосредственно народом (статьи 5, 38, 69, 72 Конституции Украины), принадлежит исключительно Верховной Раде Украины (пункт 3 части первой статьи 85 Конституции Украины) и не может передаваться другим органам или должностным лицам» (абзац второй пункта 3 мотивировочной части).

Возможность проведения законодательного референдума вытекает также из статьи 74 Конституции Украины, в соответствии с которой референдум не допускается в отношении законопроектов по вопросам налогов, бюджета и амнистии.

Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что по содержанию статей 5, 72, 74 Конституции Украины народ как носитель суверенитета и единственный источник власти в Украине, осуществляя свое волеизъявление через референдум, может в порядке, определенном Конституцией и законами Украины, принимать законы, вносить изменения в действующие законы, отменять их (кроме законов по вопросам налогов, бюджета, амнистии).

6. В конституционном представлении от 31 января 2004 года поставлен вопрос, применяется ли к законам, принятым всеукраинским референдумом, процедура их подписания и обнародования, установленная частью второй статьи 94 Конституции Украины, то есть фактически речь идет о толковании этой нормы.

Глава государства считает, что процедуру подписания и обнародования законов определяет статья 94 Конституции Украины, а потому должна применяться и к законам, принятым всеукраинским референдумом. Сравнивая положения пунктов 29, 30, 31 части первой статьи 106 Конституции Украины, в соответствии с которыми Президент Украины наделяется полномочиями относительно подписания законов, принятых парламентом, и осуществляет иные полномочия, определенные Конституцией Украины, субъект права на конституционное представление пришел к выводу, что часть вторую статьи 94 Конституции Украины следует понимать как то, что Президент Украины подписывает и обнародует как законы, принятые Верховной Радой Украины, так и законы, принятые всеукраинским референдумом.

Разрешая этот вопрос, Конституционный Суд Украины руководствуется следующими аргументами.

В статьях 91, 92, 93, 94 Конституции Украины последовательно регламентируется порядок осуществления Верховной Радой Украины предусмотренного пунктом 3 части первой статьи 85 Основного Закона Украины полномочия принимать законы: определяется необходимое для одобрения законопроектов количество голосов народных депутатов Украины, круг вопросов, которые решаются исключительно законами Украины, а также определяются субъекты права законодательной инициативы, поря-

док подписания, обнародования или возвращения законов в парламент для повторного рассмотрения и условия вступления их в силу.

Статья 94 Конституции Украины в целом регулирует процедуру подписания, обнародования законов и вступления их в силу. В соответствии с частью второй настоящей статьи Президент Украины в течение пятнадцати дней после получения закона, подписанного Председателем Верховной Рады Украины, подписывает его, принимая к исполнению, и официально обнародует либо возвращает закон со своими мотивированными и сформулированными предложениями в Верховную Раду Украины для повторного рассмотрения.

Эта норма Основного Закона Украины согласовывается с частью первой статьи 106 Конституции Украины, которой устанавливаются полномочия Президента Украины, в частности в отношении процедуры подписания и обнародования законов. В пункте 29 части первой статьи 106 Конституции Украины предусмотрено, что глава государства «подписывает законы, принятые Верховной Радой Украины», а в соответствии с пунктом 30 части первой данной статьи Президент Украины «имеет право вето в отношении принятых Верховной Радой Украины законов (кроме законов о внесении изменений в Конституцию Украины) с последующим возвращением их на повторное рассмотрение Верховной Рады Украины». Определенные в других статьях Конституции Украины полномочия Президента Украины также не касаются порядка подписания и обнародования законов, принятых референдумом.

Исходя из содержания частей первой, второй статьи 94 Конституции Украины Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что в них урегулирована процедура подписания и обнародования законов, принятых именно Верховной Радой Украины. Об этом свидетельствует и то обстоятельство, что статья 94 Конституции Украины размещена в разделе IV «Верховная Рада Украины», а вопросы относительно референдумов выделены в разделе III «Выборы. Референдум». Процедура подписания и обнародования законов, принятых всеукраинским референдумом, в Конституции Украины не урегулирована. Этот вопрос исключительно законодательного органа и не относится к компетенции Конституционного Суда Украины.

Таким образом, процедура подписания и обнародования законов, установленная частью второй статьи 94 Конституции Украины, не применяется к принятым референдумом законам.

7. В конституционном представлении от 31 января 2004 года Президент Украины поднимает вопрос о том, требуют ли решения всеукраинского референдума относительно законов утверждения или одобрения Верховной Радой Украины. Глава государства ссылается на статьи 5, 69 Конституции Украины, официальное толкование которых необходимо дать.

Конституция Украины предусматривает случаи утверждения Верховной Радой Украины нормативно-правовых актов, принятых другим органом. В частности, в пункте 31 части первой статьи 85 Основного Закона Украины определены полномочия Верховной Рады Украины относительно утверждения указов Президента Украины о введении военного или

чрезвычайного положения в Украине либо в отдельных ее местностях, всеобщей или частичной мобилизации, об объявлении отдельных местностей зонами чрезвычайной экологической ситуации. В части первой статьи 135 Конституции Украины установлено утверждение Верховной Радой Украины Конституции Автономной Республики Крым, которую принимает Верховная Рада Автономной Республики Крым. Тем не менее ни одна из статей Основного Закона Украины не предусматривает утверждения Верховной Радой Украины решений, принятых всеукраинским референдумом.

Конституционный Суд Украины в Решении от 5 октября 2005 года № 6-рп/2005 пришел к выводу, что «...результаты народного волеизъявления, полученные через выборы и референдум, являются обязательными» (абзац четвертый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части).

Следовательно, решение всеукраинского референдума о принятии законов (внесении в них изменений либо отмене законов) является окончательным и не требует утверждения или одобрения Верховной Радой Украины или какими-либо иными органами государственной власти Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 51, 62, 63, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте поднятого в конституционном представлении вопроса положение части второй статьи 72 в системной связи со статьей 5 Конституции Украины следует понимать как то, что народ как носитель суверенитета и единственный источник власти в Украине может реализовать на всеукраинском референдуме по народной инициативе свое исключительное право определять и изменять конституционный строй в Украине путем принятия Конституции Украины в порядке, определенном Конституцией и законами Украины.

2. В аспекте конституционных представлений положение части второй статьи 72 Конституции Украины в контексте положений статьи 5 Конституции Украины следует понимать как то, что народ как носитель суверенитета и единственный источник власти в Украине, осуществляя свое волеизъявление через всеукраинский референдум по народной инициативе, может в порядке, определенном Конституцией и законами Украины, принимать законы Украины (вносить в них изменения), кроме законов, принятие которых на референдуме не допускается согласно Конституции Украины.

3. Положение части второй статьи 94 Конституции Украины необходимо понимать как то, что процедура подписания и обнародования законов, установленная ею, не применяется к законам, принятым на референдуме.

4. Положения частей второй, третьей статьи 5, статьи 69 Конституции Украины следует понимать как то, что решение всеукраинского референ-

дума о принятии законов является окончательным и не требует какого-либо утверждения, в том числе Верховной Радой Украины.

5. Обратить внимание Верховной Рады Украины, народных депутатов Украины, Президента Украины на необходимость инициирования и приведения действующего законодательства Украины по вопросам референдумов в соответствие с нормами действующей Конституции Украины.

6. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.6-rp/2008 dated April 16, 2008 on the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Articles 5.2, 5.3, 69, 72.2, 74, 94.2 and 156.1 of the Constitution of Ukraine (case on adoption of the Constitution and laws of Ukraine at a referendum)*

Pursuant to the Fundamental Law, Ukraine is a sovereign, independent, democratic, social and law-based state (Article 1); the people are the bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine (Article 5.2).

The constitutional provision on people's power necessitates introduction of certain mechanisms for its implementation. As provided for in Article 5.2 of the Constitution, the people exercise their power both directly and through state bodies and bodies of local self-government. This is a basic provision that is further explained in Article 69 of the Constitution reading that expression of people's will is exercised through elections, referenda and other forms of direct democracy. A referendum is one of the means of exercising power by means of voting by the election corps or a designated part thereof.

The constitutional provisions on referenda in Ukraine are limited to the norms that specify the following:

- subjects that have a right to initiate a referendum — popular initiative (Article 72.2) and the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 85.1.2);
- subjects that are authorised to call a referendum — the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 85.1.2), the President of Ukraine (Article 106.1.6);
- a requirement concerning an obligation to call an all-Ukrainian referendum to resolve issues of altering the territory of Ukraine (Article 73);
- approval at an all-Ukrainian referendum of a draft-law on introducing amendments to Chapter I «General Principles», Chapter III «Elections. Referendum» and Chapter XIII «Introducing Amendments to the Constitution

of Ukraine» adopted by at least two-thirds of the constitutional membership of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 156.1);

— inadmissibility of referenda on draft-laws concerning taxes, budget and amnesty (Article 74).

Organisation and procedure for holding referenda pursuant to Article 92.1.20 of the Constitution are provided for exclusively by laws of Ukraine. Currently, these issues are regulated by the Law of Ukraine «On All-Ukrainian Referendum and Local Referenda» dated July 3, 1991 in the part that does not run contrary to the Constitution and the Law «On Central Election Commission» dated June 30, 2004.

The Constitution provides that people are the bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine (Article 5.2). Constituent power belongs exclusively to people. The procedure for exercising constituent power by the state is defined by the Constitution and laws of Ukraine.

«Adoption of the Constitution of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine was an immediate act of realising people's sovereignty that authorised the Verkhovna Rada of Ukraine to adopt it only once. Further confirmation thereof is found in Article 85.1 of the Constitution that does not provide for a right of the Verkhovna Rada of Ukraine to adopt the Constitution of Ukraine and Article 156 of the Constitution, according to which a draft-law on introducing amendments to chapters establishing fundamental principles of the constitutional order after adoption by the Verkhovna Rada of Ukraine are to be approved at an all-Ukrainian referendum» (sub-item 4.1 of a motivation part of the Decision of the Constitutional Court no.3-zp dated July 11, 1997).

In its Decision no.6-рп/2005 dated October 5, 2005, the Constitutional Court stated that «people's power is exercised within the state's territory pursuant to the procedure and in forms provided for in the Constitution and laws of Ukraine» (sub-item 4.4.2.5 of the motivation part). Hence, adoption of a new Constitution (new wording) can be done through constituent power pursuant to the procedure and in forms provided for in the Constitution and laws of Ukraine.

The process of adoption of a new Constitution (new wording) may be initiated only after the people of Ukraine have expressed their will as to the need to adopt a new Constitution. The Constitutional Court in its Decision no.6-рп/2005 dated October 5, 2005 interpreted that provisions of Article 5.3 of the Constitution «the right to determine and change the constitutional order in Ukraine belongs exclusively to the people and shall not be usurped by the State, its bodies or officials» should be understood as reading that the people alone have a right to directly determine a constitutional order in Ukraine at an all-Ukrainian referendum that is to be provided for in the Constitution and change the constitutional order through amending the Fundamental Law pursuant to the procedure provided for in its Chapter XIII» (sub-item 2 of the resolute part).

Pursuant to the Constitution, a form of exercising constituent power by the people is an all-Ukrainian referendum that is called on popular initiative upon request of no less than three million citizens of Ukraine who have the right to vote provided that the signatures on designating the referendum were collected in no less than two-thirds of the oblasts with no less than 100 000 signatures in each oblast (Article 72.2). Although the Fundamental Law does not provide for the subject (subjects) of all-Ukrainian referendum upon popular initiative, such

referendum may be held on issues mentioned in the constitutional petitions pursuant to the procedure that is to be provided for in the Constitution and laws of Ukraine.

A referendum may be held upon request of no less than three million citizens of Ukraine who have the right to vote provided that the signatures on designating the referendum were collected in no less than two-thirds of the oblasts with no less than 100 000 signatures in each oblast (paragraph two Article 72).

Provisions of Article 75 of the Constitution, according to which the only body of legislative power in Ukraine is the parliament — Verkhovna Rada of Ukraine — do not mean that the people may not adopt laws directly at a referendum since the people are the only source of power in Ukraine (paragraph two Article 5 of the Constitution).

A possibility to hold a legislative referendum is also provided for in Article 74 of the Constitution, according to which a referendum may not be held on issues concerning taxes, budget and amnesty.

According to the contents of Articles 5, 72 and 74 of the Constitution, the people as bearers of sovereignty and the only source of power when expressing their will at a referendum may adopt laws and amend or cancel effective laws (except for those on taxes, budget and amnesty) pursuant to the procedure provided for in the Constitution and laws of Ukraine.

Articles 91, 92, 93 and 94 of the Constitution consistently regulate the procedure for exercising the right to adopt laws by the Verkhovna Rada of Ukraine as provided for in Article 85.1.3 of the Fundamental Law — they establish the number of votes of People's Deputies of Ukraine necessary to adopt draft-laws, identify scope of issues to be regulated exclusively by laws of Ukraine and a list subjects of legislative initiative, procedure for signing, promulgation or return of laws to the parliament for repeat consideration as well as conditions for their enactment.

Article 94 of the Constitution generally regulates the procedure for signing and promulgation of laws as well as their enactment. As provided for in Article 94.2 of the Constitution, the President of Ukraine within fifteen days after having received a law signed by the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine signs it undertaking to implement it and officially promulgates or returns it with his/her substantiated and formulated proposals to the Verkhovna Rada of Ukraine for repeat consideration.

This provision of the Fundamental Law corresponds to the provisions of Article 106.1 of the Constitution which establishes the authorities of the President of Ukraine, specifically with regard to the procedure for signing and promulgation of laws. The authorities of the President of Ukraine provided for in other articles of the Constitution also do not regard the procedure for signing and promulgation of laws adopted at a referendum.

The procedure for signing and promulgation of laws adopted at an all-Ukrainian referendum is not regulated by the Constitution. This is to be determined exclusively by the legislature and is beyond the competence of the Constitutional Court.

The procedure for signing and promulgation of laws is provided for in Article 94.2 of the Constitution and is not applied to laws adopted at a referendum.

The Constitution provides for cases of approval by the Verkhovna Rada of Ukraine of legal acts adopted by other bodies. However, none of the Fundamental Law's articles envisages approval of decisions adopted at an all-Ukrainian referendum by the the Verkhovna Rada of Ukraine.

Decisions adopted at an all-Ukrainian referendum on adopting (amending or cancelling) laws are final and require no approval or endorsement by the Verkhovna Rada of Ukraine or any other state bodies of Ukraine.

Proceedings form the above-mentioned the Constitutional Court of Ukraine held:

1. Provisions of Article 72.2 of the Constitution viewed in a systematic relation to Article 5 of the Constitution should be understood as reading that the people of Ukraine being the bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine may exercise their exclusive right to determine and change the constitutional order in Ukraine at an all-Ukrainian referendum upon popular initiative by means of adopting the Constitution pursuant to the procedure which is to be determined in the Constitution and laws of Ukraine.

2. Provisions of Article 72.2 of the Constitution in the context of provisions of Article 5 of the Constitution should be understood as reading that the people of Ukraine being bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine when exercising their right at an all-Ukrainian referendum upon popular initiative may adopt (amend) laws of Ukraine pursuant to the procedure provided for in the Constitution and laws of Ukraine except for laws that pursuant to the Constitution may not be adopted at a referendum.

3. Provisions of Article 94.2 of the Constitution should be understood as reading that the procedure for signing and promulgation of laws provided for therein should not apply to laws adopted at a referendum.

4. Provisions of Articles 5.2, 5.3 and 69 of the Constitution should be understood as reading that decisions on adopting laws adopted at an All-Ukrainian referendum are final and do not require any approval, including that by the Verkhovna Rada of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 63 народних депутатів України
про офіційне тлумачення положень статті 18 Закону України
«Про Вищу раду юстиції»
(справа щодо припинення повноважень члена Вищої ради юстиції)**

м. Київ
17 квітня 2008 року
№ 7-рп/2008

Справа № 1-21/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича — доповідача, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 63 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень статті 18 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98—ВР (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 25, ст. 146).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 63 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційній інтерпретації положень статті 18 Закону України «Про Вищу раду юстиції».

Заслухавши суддю-доповідача Головіна А.С. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 63 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 18 Закону України «Про Вищу раду юстиції» (далі — Закон), у контексті яких просить роз'яснити:

1) чи передбачають ці положення можливість припинення повноважень члена Вищої ради юстиції суб'єктом формування її складу поза встановленими нею підставами;

2) чи допускається припинення повноважень члена Вищої ради юстиції суб'єктом формування її складу через порушення ним присяги або скоєння аморального вчинку за відсутності оцінки Вищою радою юстиції цих фактів та рішення про наявність підстав для припинення повноважень члена Вищої ради юстиції.

Народні депутати України також просять дати офіційне тлумачення терміна «аморальний вчинок», застосованого в абзаці першому пункту 8 частини першої цієї статті.

Автори клопотання вважають, що незважаючи на те, чи член Вищої ради юстиції призначений органом, чи він входить до її складу за посадою, рішення щодо доцільності продовження його повноважень у разі порушення ним присяги або скоєння аморального вчинку приймає Вища рада юстиції і направляє до органу, який його призначив.

2. Свої позиції щодо питань, порушених у конституційному поданні, висловили Президент України, Голова Верховного Суду України, Генеральна прокуратура України, Вища рада юстиції, Міністерство юстиції України, Спілка адвокатів України, вчені Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Львівського національного університету імені Івана Франка.

3. Вирішуючи питання про офіційне тлумачення положень статті 18 Закону, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. У статті 131 Конституції України зазначено, що Вища рада юстиції складається з двадцяти членів. Верховна Рада України, Президент України, з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначають до Вищої ради юстиції по три члени, а всеукраїнська конференція працівників прокуратури — двох членів Вищої ради юстиції. До складу Вищої ради юстиції входять за посадою Голова Верховного Суду України, Міністр юстиції України, Генеральний прокурор України.

Порядок призначення членів Вищої ради юстиції закріплено у статтях 8, 9, 10, 11, 12, 13, а підстави припинення їх повноважень — у частині першій статті 18 Закону.

Зі змісту конституційного подання випливає, що перше питання народних депутатів України зводиться до тлумачення саме положень частини першої цієї статті.

Системний аналіз цих положень та Закону в цілому, здійснений Конституційним Судом України, свідчить, що перелік підстав для припинення повноважень члена Вищої ради юстиції, встановлених частиною першою статті 18 Закону, є вичерпним і не допускає припинення повноважень з інших підстав органом, що його призначив.

3.2. З другого питання суб'єкта конституційного подання вбачається необхідність офіційного тлумачення положення частини другої статті 18 Закону, за яким рішення про припинення повноважень члена Вищої ради юстиції у випадках, передбачених пунктом 8 частини першої цієї статті,

тобто у разі порушення ним присяги або скоєння аморального вчинку, приймається органом, що призначив члена Вищої ради юстиції.

Народні депутати України вважають, що Вища рада юстиції, припиняючи у таких випадках повноваження члена Вищої ради юстиції, має надати органу, що його призначив, оцінку цих фактів та рішення про наявність підстав для припинення таких повноважень.

З'ясування змісту частини другої статті 18 Закону у системному зв'язку з абзацом другим пункту 8 частини першої цієї статті свідчить, що для припинення суб'єктом призначення повноважень члена Вищої ради юстиції у разі порушення ним присяги або скоєння аморального вчинку оцінка і рішення Вищої ради юстиції не передбачені. Законодавець встановив, що Вища рада юстиції приймає рішення тільки щодо доцільності припинення повноважень особою, яка входить до її складу за посадою, якщо нею порушено присягу, і направляє це рішення до органу, що її обрав чи призначив.

З огляду на викладене Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частини другої статті 18 Закону у контексті положень пункту 8 частини першої цієї статті в аспекті конституційного подання треба розуміти так, що рішення про припинення повноважень члена Вищої ради юстиції у разі порушення ним присяги або скоєння аморального вчинку приймається органом, що його призначив, і надання цьому органу Вищою радою юстиції оцінки таких фактів та рішення про наявність підстав припинення повноважень Законом не визначено.

Разом з тим Конституційний Суд України зазначає, що при порушенні присяги членом Вищої ради юстиції, який призначений відповідним органом, Вища рада юстиції може надати цьому органу оцінку такого факту.

3.3. Народні депутати України також просять дати офіційне тлумачення терміна «аморальний вчинок», застосованого в абзаці першому пункту 8 частини першої статті 18 Закону.

Згідно з пунктом 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні зазначається правове обґрунтування тверджень щодо необхідності в офіційному тлумаченні, проте суб'єкт права на конституційне подання цих вимог не дотримав. Отже, конституційне провадження у цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтею 13, пунктом 2 статті 45, статтями 51, 62, 63, 66, 67, 69, частиною першою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення частини першої статті 18 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98–ВР в аспекті конституційного подання треба розуміти так, що перелік підстав для припинення по-

вноважень члена Вищої ради юстиції органом, що його призначив, є вичерпним, припинення повноважень за інших підстав зазначеним Законом не встановлено.

2. В аспекті конституційного подання положення частини другої статті 18 Закону України «Про Вищу раду юстиції» у взаємозв'язку з положенням абзацу першого пункту 8 частини першої цієї статті треба розуміти так, що рішення про припинення повноважень члена Вищої ради юстиції у разі порушення ним присяги приймає орган, що його призначив, і надання цьому органу Вищою радою юстиції оцінки таких фактів та рішення про наявність підстав для припинення повноважень вказаним Законом не передбачено.

3. Припинити конституційне провадження щодо офіційного тлумачення терміна «аморальний вчинок», застосованого в абзаці першому пункту 8 частини першої статті 18 Закону України «Про Вищу раду юстиції», на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений статьи 18
Закона Украины «О Высшем совете юстиции» по конституционному
представлению 63 народных депутатов Украины
(дело о прекращении полномочий члена Высшего совета юстиции)**

г. Киев
17 апреля 2008 года
№ 7-рп/2008

Дело № 1-21/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича — докладчика, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений статьи 18 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» от 15 января 1998 года № 22/98–ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1998 г., № 25, ст. 146) по конституционному представлению 63 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 63 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальной интерпретации положений статьи 18 Закона Украины «О Высшем совете юстиции».

Заслушав судью-докладчика Головина А.С. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — 63 народных депутата Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений статьи 18 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» (далее — Закон), в контексте которых просит разъяснить:

1) предусматривают ли эти положения возможность прекращения полномочий члена Высшего совета юстиции субъектом формирования его состава вне установленных им оснований;

2) допускается ли прекращение полномочий члена Высшего совета юстиции субъектом формирования его состава вследствие нарушения им присяги или совершения аморального поступка при отсутствии оценки Высшим советом юстиции этих фактов и решения о наличии оснований для прекращения полномочий члена Высшего совета юстиции.

Народные депутаты Украины также просят дать официальное толкование термина «аморальный поступок», употребленного в абзаце первом пункта 8 части первой данной статьи.

Авторы ходатайства считают, что несмотря на то, назначен ли органом член Высшего совета юстиции либо он входит в его состав по должности, решение о целесообразности продления его полномочий в случае нарушения им присяги или совершения аморального поступка принимает Высший совет юстиции и направляет в орган, его назначивший.

2. Свои позиции по вопросам, поднятым в конституционном представлении, высказали Президент Украины, Председатель Верховного Суда Украины, Генеральная прокуратура Украины, Высший совет юстиции, Министерство юстиции Украины, Союз адвокатов Украины, ученые Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, Львовского национального университета имени Ивана Франко.

3. Разрешая вопрос об официальном толковании положений статьи 18 Закона, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. В статье 131 Конституции Украины указано, что Высший совет юстиции состоит из двадцати членов. Верховная Рада Украины, Президент Украины, съезд судей Украины, съезд адвокатов Украины, съезд представителей юридических высших учебных заведений и научных учреждений назначают в Высший совет юстиции по три члена, а всеукраинская конференция работников прокуратуры — двух членов Высшего совета юстиции. В состав Высшего совета юстиции входят по должности Председатель Верховного Суда Украины, Министр юстиции Украины, Генеральный прокурор Украины.

Порядок назначения членов Высшего совета юстиции закреплен в статьях 8, 9, 10, 11, 12, 13, а основания прекращения их полномочий — в части первой статьи 18 Закона.

Из содержания конституционного представления следует, что первый вопрос народных депутатов Украины сводится к толкованию именно положений части первой данной статьи.

Системный анализ этих положений и Закона в целом, осуществленный Конституционным Судом Украины, свидетельствует, что перечень оснований для прекращения полномочий члена Высшего совета юстиции, установленных частью первой статьи 18 Закона, является исчерпы-

вающим и не допускает прекращения полномочий по другим основаниям органом, его назначившим.

3.2. Из второго вопроса субъекта конституционного представления усматривается необходимость официального толкования положения части второй статьи 18 Закона, по которому решение о прекращении полномочий члена Высшего совета юстиции в случаях, предусмотренных пунктом 8 части первой данной статьи, то есть в случае нарушения им присяги или совершения аморального поступка, принимается органом, назначившим члена Высшего совета юстиции.

Народные депутаты Украины считают, что Высший совет юстиции, прекращая в таких случаях полномочия члена Высшего совета юстиции, должен дать органу, его назначившему, оценку этих фактов и решение о наличии оснований для прекращения таких полномочий.

Выяснение содержания части второй статьи 18 Закона в системной связи с абзацем вторым пункта 8 части первой данной статьи свидетельствует, что для прекращения субъектом назначения полномочий члена Высшего совета юстиции в случае нарушения им присяги или совершения аморального поступка оценка и решение Высшего совета юстиции не предусмотрены. Законодатель установил, что Высший совет юстиции принимает решение только о целесообразности прекращения полномочий лицом, входящим в его состав по должности, если им нарушена присяга, и направляет это решение в орган, его избравший или назначивший.

На основании изложенного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что положение части второй статьи 18 Закона в контексте положения пункта 8 части первой данной статьи в аспекте конституционного представления необходимо понимать так, что решение о прекращении полномочий члена Высшего совета юстиции в случае нарушения им присяги или совершения аморального поступка принимается органом, его назначившим, и предоставление этому органу Высшим советом юстиции оценки таких фактов и решения о наличии оснований прекращения полномочий Законом не определено.

Вместе с тем Конституционный Суд Украины отмечает, что в случае нарушения присяги членом Высшего совета юстиции, назначенного соответствующим органом, Высший совет юстиции может предоставить этому органу оценку такого факта.

3.3. Народные депутаты Украины также просят дать официальное толкование термина «аморальный поступок», употребленного в абзаце первом пункта 8 части первой статьи 18 Закона.

Согласно пункту 4 части второй статьи 39 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в конституционном представлении указывается правовое обоснование утверждений о необходимости в официальном толковании, однако субъект права на конституционное представление этих требований не выполнил. Следовательно, конституционное производство в этой части подлежит прекращению на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьей 13, пунктом 2 статьи 45, статьями 51, 62, 63, 66, 67, 69, частью первой статьи 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Положения части первой статьи 18 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» от 15 января 1998 года № 22/98–ВР в аспекте конституционного представления следует понимать как то, что перечень оснований для прекращения полномочий члена Высшего совета юстиции органом, его назначившим, является исчерпывающим, прекращения полномочий по иным основаниям указанным Законом не установлено.

2. В аспекте конституционного представления положение части второй статьи 18 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» во взаимосвязи с положением абзаца первого пункта 8 части первой данной статьи следует понимать так, что решение о прекращении полномочий члена Высшего совета юстиции в случае нарушения им присяги принимает орган, его назначивший, и дача этому органу Высшим советом юстиции оценки таких фактов и решение о наличии оснований для прекращения полномочий указанным Законом не предусмотрены.

3. Прекратить конституционное производство по делу об официальном толковании термина «аморальный поступок», употребленного в абзаце первом пункта 8 части первой статьи 18 Закона Украины «О Высшем совете юстиции», на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 7-rp/2008 dated April 17, 2008 on the case upon the constitutional petition of 63 People's Deputies of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Article 18 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» (case on termination of authorities of a member of the High Council of Justice)*

Article 131 of the Constitution reads that the High Council of Justice consists of twenty members. Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine, Congress of Judges of Ukraine, Congress of the Bar and Congress of representatives of legal higher education institutions and research institutions each appoint three members of the High Council of Justice, and the All-Ukrainian Conference of Prosecutors — two members of the High Council of Justice. Members of the High Council of Justice ex officio are the Chairperson of the Supreme Court of Ukraine, the Minister of Justice of Ukraine and the Prosecutor General of Ukraine.

The procedure for appointing members of the High Council of Justice is set forth in Articles 8, 9, 10, 11, 12 and 13 and the procedure for termination of their authorities — in paragraph one Article 18 of the Law «On the High Council of Justice» (hereinafter referred to as «the Law»). The list of grounds for termination of the authorities of a member of the High Council of Justice as provided for in Article 18.1 of the Law is exhaustive and does not allow termination of the authorities on other grounds by the body that appointed him/her.

Analysis of the contents of Article 18.2 of the Law in systemic connection with the provisions of paragraph two Article 18.1.8 of the Law demonstrates that the procedure for termination of the authorities by the body that appointed a member of the High Council of Justice on the grounds of his/her violation of the oath or commitment of an immoral act does not include provision of an assessment and a decision of the High Council of Justice. The legislator established that the High Council of Justice takes decisions only to recommend termination of the authorities of the person who is a member thereof ex officio if such a person violated the oath and forwards this decision to the body that elected or appointed him/her.

With regard to the constitutional petition provisions of Article 18.2 of the Law in the context of provisions of Article 18.1.8 of the Law should be understood as reading that a decision on termination of the authorities of a members of the High Council of Justice in the event of his/her violation of the oath or commitments of an immoral act is to be taken by the body that appointed him/her. The Law does not envisage provision of an assessment and a decision of the High Council of Justice on the availability of grounds for termination of the authorities.

At the same time, the Constitutional Court considers that in the event of a violation of the oath by a member of the High Council of Justice appointed by a respective body, the High Council of Justice may provide this body with its assessment of such fact.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. Provisions of Article 18.1 of the Law of Ukraine «On High Council of Justice» dated January 15, 1998 in the context of the constitutional petition

should be understood as reading that a list of grounds for termination of the authorities of a member of the High Council of Justice by the body that appointed him/her is exhaustive; other grounds for termination of the authorities than those provided for by law were not found.

2. In the context of the constitutional petition, provisions of Article 18.2 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» in connection to paragraph one Article 18.1.8 of this Law should be understood as reading that a decision on termination of the authorities of a member of the High Council of Justice in the event of his/her violation of the oath is taken by the body that appointed him/her. The Law does not contain a provision, according to which the High Council of Justice is to provide the respective body with an assessment of such facts and a decision concerning the grounds for termination of the authorities.

3. Constitutional proceedings concerning official interpretation of the term «immoral act» as used in paragraph one Article 18.1.8 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» should be terminated on the basis of the provision of Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — non-conformity of the constitutional petition with the requirements prescribed by the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів
України та за конституційним поданням Верховної Ради Автономної
Республіки Крим щодо відповідності Конституції України
(конституційності) статті 15 Кодексу адміністративного судочинства
України, статті 7 Цивільного процесуального кодексу України
(справа про мову судочинства)**

м. Київ
22 квітня 2008 року
№ 8-рп/2008

Справа № 1-18/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича — доповідача, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 52 народних депутатів України та за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747—IV (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., № 35—36, № 37, ст. 446), статті 7 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 року № 1618—IV (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 40—41, № 42, ст. 492).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стали конституційні подання 52 народних депутатів України та Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України, статті 7 Цивільного процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Кампа В.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 52 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України), статті 7 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України).

Автори клопотання вважають, що Верховна Рада України, прийнявши статтю 15 КАС України і статтю 7 ЦПК України (далі — Кодекси) та закріпивши здійснення судочинства державною мовою, порушила положення статей 10, 22 Конституції України, що призвело до зміни мовного режиму діяльності судів України і звуження існуючого змісту та обсягу прав і свобод людини і громадянина.

2. Суб'єкт права на конституційне подання — Верховна Рада Автономної Республіки Крим — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо конституційності статті 7 ЦПК України.

Обґрунтовуючи свою позицію, Верховна Рада Автономної Республіки Крим зазначає, що Верховна Рада України, прийнявши статтю 7 ЦПК України та закріпивши здійснення судочинства і складання судових документів державною мовою, порушила статті 3, 10, 21, 22, 24, 64 Конституції України, звуживши конституційні права і свободи людини і громадянина, встановлені Конституцією України, Конституцією Автономної Республіки Крим, Цивільним процесуальним кодексом України, затвердженим Законом Української РСР від 18 липня 1963 року (далі — ЦПК України 1963 року), іншими нормативними актами, а також міжнародними договорами.

3. Ухвалою Конституційного Суду України від 12 лютого 2008 року № 13-уп/2008 конституційні провадження у справах за конституційними поданнями 52 народних депутатів України та Верховної Ради Автономної Республіки Крим об'єднано в одне конституційне провадження.

4. Свою позицію щодо конституційності оспорюваних положень Кодексів висловили Президент України, Кабінет Міністрів України, Державний комітет України у справах національностей та релігій, Академія суддів України, Національна академія прокуратури України, Інститут української мови НАН України, Інститут соціології НАН України, Інститут психології імені Г.С. Костюка АПН України, Донецький національний університет, Закарпатський державний університет (місто Ужгород), Маріупольський державний гуманітарний університет, Міжнародний гуманітарний університет (місто Одеса).

5. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо конституційності оспорюваних положень Кодексів, виходить з такого.

5.1. Конституція України визначає, що державною мовою в Україні є українська мова (частина перша статті 10). Статус української мови як

державної є складовою конституційного ладу держави нарівні з її територією, столицею, державними символами.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в пункті 3 мотивувальної частини Рішенні від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 (справа про застосування української мови) під державною (офіційною) мовою розуміється мова, якій державою надано правовий статус обов'язкового засобу спілкування у публічних сферах суспільного життя. До такої сфери належить діяльність органів судової влади.

Відповідно до статті 124 Конституції України Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції здійснюють правосуддя, яке стосується конституційного, адміністративного, господарського, кримінального та цивільного судочинства. Ці види судочинства є процесуальними формами правосуддя та охоплюють порядок звернення до суду, процедуру розгляду судом справи та ухвалення судового рішення.

Суди реалізують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян щодо використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють, відповідно до Конституції і законів України.

Таким чином, Основним Законом України закладено конституційні основи для використання української мови як мови судочинства та одночасно гарантовано рівність прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою.

5.2. Відповідно до частини п'ятої статті 10 та пункту 4 частини першої статті 92 Конституції України порядок застосування мов визначається виключно законами України.

Офіційне застосування державної мови в адміністративному і цивільному судочинстві врегульовано Законом України «Про судоустрій України» (частина перша статті 10), а також оспорюваними статтями Кодексів. Державною мовою здійснюються ведення судового процесу, складання судових документів та інші процесуальні дії і відносини, що встановлюються між судом та іншими суб'єктами на всіх стадіях розгляду і вирішення адміністративних та цивільних справ.

Кодекси гарантують громадянам, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, право користуватися в судовому процесі їх рідною мовою або мовою, якою вони володіють (частина друга статті 15 КАС України, частина друга статті 7 ЦПК України).

Отже, законодавче регулювання мови судочинства та зазначеного права громадян є необхідною умовою належного застосування мов у адміністративному і цивільному судочинстві.

6. Зі змісту конституційних подань випливає, що їх автори порушують питання щодо відповідності положень статті 15 КАС України, статті 7 ЦПК України частині другій статті 3, частинам третій, п'ятій статті 10, статті 21, частині третій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 64 Конституції України.

На підставі системного аналізу Конституційний Суд України дійшов висновку, що зазначені положення Кодексів відповідають Конституції

України. При цьому Конституційний Суд України виходить з таких правових позицій.

6.1. Автори клопотань стверджують, що оспорювані статті Кодексів суперечать частинам третій, п'ятій статті 10 Конституції України, згідно з якими «в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України; застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом». На їхню думку, порушуючи права громадян, передбачені статтею 10 Конституції України, стаття 15 КАС України, стаття 7 ЦПК України змінили мовний режим діяльності судів.

Відповідно до Кодексів адміністративне та цивільне судочинство здійснюється державною мовою, цією мовою також складаються судові документи (частини перша, третя статті 15 КАС України та частини перша, третя статті 7 ЦПК України). Це жодним чином не обмежує права громадян, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, оскільки частина третя статті 10 Конституції України гарантує їм право користуватися у судовому процесі російською, іншими мовами національних меншин України. Крім того, Конституція України не допускає надання переваг громадянам за мовною ознакою. Гарантування в адміністративному та цивільному судочинстві використання російської та інших мов національних меншин України цілком узгоджується з Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, ратифікованою Законом України від 15 травня 2003 року № 802–IV.

Що стосується адміністративного та цивільного судочинства в Автономній Республіці Крим, то воно здійснюється судами, які належать до єдиної системи судів України (частина п'ята статті 136 Конституції України).

Таким чином, положення статті 15 КАС України, статті 7 ЦПК України відповідають положенням частин третьої, п'ятої статті 10 Конституції України (є конституційними).

6.2. Автори конституційних подань, посилаючись на частину третю статті 22 Конституції України, наголошують на тому, що з набуттям чинності Кодексами відбулося звуження змісту і обсягу прав людини, оскільки за ЦПК України 1963 року цивільне судочинство могло провадитися «українською мовою або мовою більшості населення даної місцевості».

Згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання) звуження змісту існуючих прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей громадянина. Звуження обсягу існуючих прав і свобод означає зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод громадян.

Зміст частини другої статті 7 ЦПК України стосовно надання особам, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, права ко-

ристуватися у судовому процесі рідною мовою або мовою, якою вони володіють, не зазнав змін порівняно зі змістом частини другої статті 9 ЦПК України 1963 року. Оспорювані положення ЦПК України відтворюють існуючі до його прийняття змістовні характеристики прав осіб, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою у судовому процесі. Тобто ці положення не звужують конституційних прав і свобод людини і громадянина та не обмежують права учасників процесу щодо користування рідною мовою або мовою, якою вони володіють.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення статті 15 КАС України, статті 7 ЦПК України відповідають приписам частини третьої статті 22 Конституції України (є конституційними).

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 39, 40, 51, 63, 65, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення:

— статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747—IV;

— статті 7 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 року № 1618—IV.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
статьи 15 Кодекса административного судопроизводства Украины,
статьи 7 Гражданского процессуального кодекса Украины
по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины
и по конституционному представлению Верховной Рады
Автономной Республики Крым
(дело о языке судопроизводства)**

г. К и е в
22 апреля 2008 года
№ 8-рп/2008

Дело № 1-18/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича — докладчика, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Мачужак** Ярославлы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) статьи 15 Кодекса административного судопроизводства Украины от 6 июля 2005 года № 2747—IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2005 г., № 35-36, № 37, ст. 446), статьи 7 Гражданского процессуального кодекса Украины от 18 марта 2004 года № 1618—IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2004 г., № 40-41, № 42, ст. 492) по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины и по конституционному представлению Верховной Рады Автономной Республики Крым.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стали конституционные представления 52 народных депутатов Украины и Верховной Рады Автономной Республики Крым.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) статьи 15 Кодекса административного судопроизводства Украины, статьи 7 Гражданского процессуального кодекса Украины.

Заслушав судью-докладчика Кампо В.М. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — 52 народных депутата Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения статьи 15 Кодекса административного судопроизводства Украины (далее — КАС Украины), статьи 7 Гражданского процессуального кодекса Украины (далее — ГПК Украины).

Авторы ходатайства считают, что Верховная Рада Украины, приняв статью 15 КАС Украины и статью 7 ГПК Украины (далее — Кодексы) и закрепив осуществление судопроизводства на государственном языке, нарушила положения статей 10, 22 Конституции Украины, что привело к изменению языкового режима деятельности судов Украины и сужению существующего содержания и объема прав и свобод человека и гражданина.

2. Субъект права на конституционное представление — Верховная Рада Автономной Республики Крым — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о конституционности статьи 7 ГПК Украины.

Обосновывая свою позицию, Верховная Рада Автономной Республики Крым указывает, что Верховная Рада Украины, приняв статьей 7 ГПК Украины и закрепив осуществление судопроизводства и составление судебных документов на государственном языке, нарушила статьи 3, 10, 21, 22, 24, 64 Конституции Украины, сузив конституционные права и свободы человека и гражданина, установленные Конституцией Украины, Конституцией Автономной Республики Крым, Гражданским процессуальным кодексом Украины, утвержденным Законом Украинской ССР от 18 июля 1963 года (далее — ГПК Украины 1963 года), иными нормативными актами, а также международными договорами.

3. Постановлением Конституционного Суда Украины от 12 февраля 2008 года № 13-уп/2008 конституционные производства по делам по конституционным представлениям 52 народных депутатов Украины и Верховной Рады Автономной Республики Крым объединены в одно конституционное производство.

4. Свою позицию относительно конституционности оспариваемых положений Кодексов высказали Президент Украины, Кабинет Министров Украины, Государственный комитет Украины по делам национальностей и религий, Академия судей Украины, Национальная академия прокуратуры Украины, Институт украинского языка НАН Украины, Институт социологии НАН Украины, Институт психологии имени Г.С. Костюка АПН Украины, Донецкий национальный университет, Закарпатский государственный университет (город Ужгород), Мариупольский государственный гуманитарный университет, Международный гуманитарный университет (город Одесса).

5. Конституционный Суд Украины, разрешая вопрос о конституционности оспариваемых положений Кодексов, исходит из следующего.

5.1. Конституция Украины определяет, что государственным языком в Украине является украинский язык (часть первая статьи 10). Статус украинского языка как государственного является составляющей конституционного строя государства наравне с его территорией, столицей, государственными символами.

Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в пункте 3 мотивировочной части Решения от 14 декабря 1999 года № 10-рп/99 (дело о применении украинского языка), под государственным (официальным) языком понимается язык, которому государством предоставлен правовой статус обязательного средства общения в публичных сферах общественной жизни. К такой сфере относится деятельность органов судебной власти.

В соответствии со статьей 124 Конституции Украины Конституционный Суд Украины и суды общей юрисдикции осуществляют правосудие, касающееся конституционного, административного, хозяйственного, криминального и гражданского судопроизводства. Эти виды судопроизводства являются процессуальными формами правосудия и охватывают порядок обращения в суд, процедуру рассмотрения судом дела и принятия судебного решения.

Суды реализуют государственный язык в процессе судопроизводства и гарантируют право граждан использовать в судебном процессе родной язык или язык, которым они владеют, в соответствии с Конституцией и законами Украины.

Таким образом, Основным Законом Украины заложены конституционные основы для использования украинского языка как языка судопроизводства и одновременно гарантировано равенство прав граждан в судебном процессе по языковому признаку.

5.2. В соответствии с частью пятой статьи 10 и пунктом 4 части первой статьи 92 Конституции Украины порядок применения языков определяется исключительно законами Украины.

Официальное применение государственного языка в административном и гражданском судопроизводстве урегулировано Законом Украины «О судостроительстве Украины» (часть первая статьи 10), а также оспариваемыми статьями Кодексов. На государственном языке осуществляются ведение судебного процесса, составление судебных документов и иные процессуальные действия и отношения, которые устанавливаются между судом и другими субъектами на всех стадиях рассмотрения и разрешения административных и гражданских дел.

Кодексы гарантируют гражданам, не владеющим или недостаточно владеющим государственным языком, право использовать в судебном процессе родной язык или язык, которым они владеют (часть вторая статьи 15 КАС Украины, часть вторая статьи 7 ГПК Украины).

Следовательно, законодательное регулирование языка судопроизводства и указанного права граждан является необходимым условием надле-

жашего применения языков в административном и гражданском судопроизводстве.

6. Из содержания конституционных представлений следует, что их авторы поднимают вопрос о соответствии положений статьи 15 КАС Украины, статьи 7 ГПК Украины части второй статьи 3, частям третьей, пятой статьи 10, статье 21, части третьей статьи 22, частям первой, второй статьи 24, части первой статьи 64 Конституции Украины.

На основании системного анализа Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что указанные положения Кодексов соответствуют Конституции Украины. При этом Конституционный Суд Украины исходит из следующих правовых позиций.

6.1. Авторы ходатайств утверждают, что оспариваемые статьи Кодексов противоречат частям третьей, пятой статьи 10 Конституции Украины, в соответствии с которыми «в Украине гарантируется свободное развитие, использование и защита русского, других языков национальных меньшинств Украины; применение языков в Украине гарантируется Конституцией Украины и определяется законом». По их мнению, нарушая права граждан, предусмотренные статьей 10 Конституции Украины, статья 15 КАС Украины, статья 7 ГПК Украины изменили языковой режим деятельности судов.

В соответствии с Кодексами административное и гражданское судопроизводство осуществляется на государственном языке, на этом языке также составляются судебные документы (части первая, третья статьи 15 КАС Украины и части первая, третья статьи 7 ГПК Украины). Это никоим образом не ограничивает права граждан, не владеющих или недостаточно владеющих государственным языком, поскольку часть третья статьи 10 Конституции Украины гарантирует им право пользоваться в судебном процессе русским, другими языками национальных меньшинств Украины. Кроме того, Конституция Украины не допускает предоставления преимуществ гражданам по языковому признаку. Гарантирование в административном и гражданском судопроизводстве использования русского и других языков национальных меньшинств Украины полностью согласуется с Европейской хартией региональных языков или языков меньшинств, ратифицированной Законом Украины от 15 мая 2003 года № 802–IV.

Что касается административного и гражданского судопроизводства в Автономной Республике Крым, то оно осуществляется судами, относящимися к единой системе судов Украины (часть пятая статьи 136 Конституции Украины).

Таким образом, положения статьи 15 КАС Украины, статьи 7 ГПК Украины соответствуют положениям частей третьей, пятой статьи 10 Конституции Украины (являются конституционными).

6.2. Авторы конституционных представлений, ссылаясь на часть третью статьи 22 Конституции Украины, подчеркивают, что со вступлением в действие Кодексов произошло сужение содержания и объема прав чело-

века, поскольку по ГПК Украины 1963 года гражданское судопроизводство могло вестись «на украинском языке либо на языке большинства населения данной местности».

Согласно Решению Конституционного Суда Украины от 11 октября 2005 года № 8-рп/2005 (дело об уровне пенсии и ежемесячного пожизненного денежного содержания) сужение содержания существующих прав и свобод означает уменьшение признаков, содержательных характеристик возможностей гражданина. Сужение объема существующих прав и свобод означает уменьшение круга субъектов, размера территории, времени, размера либо количества благ или любых других количественно измеряемых показателей использования прав и свобод граждан.

Содержание части второй статьи 7 ГПК Украины о предоставлении лицам, не владеющим или недостаточно владеющим государственным языком, права пользоваться в судебном процессе родным языком или языком, которым они владеют, не претерпело изменений по сравнению с содержанием части второй статьи 9 ГПК Украины 1963 года. Оспариваемые положения ГПК Украины воспроизводят существовавшие до его принятия содержательные характеристики прав лиц, не владеющих или недостаточно владеющих государственным языком, в судебном процессе. То есть эти положения не суживают конституционные права и свободы человека и гражданина и не ограничивают права участников процесса по пользованию родным языком или языком, которым они владеют.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что положения статьи 15 КАС Украины, статьи 7 ГПК Украины соответствуют предписаниям части третьей статьи 22 Конституции Украины (являясь конституционными).

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 39, 40, 51, 63, 65, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения:

— статьи 15 Кодекса административного судопроизводства Украины от 6 июля 2005 года № 2747—IV;

— статьи 7 Гражданского процессуального кодекса Украины от 18 марта 2004 года № 1618—IV.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.8-rp/2008 dated April 22, 2008 on the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine and the constitutional petition of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 15 of the Code of Administrative Court Proceedings of Ukraine and Article 7 of the Code of Civil Procedure of Ukraine (case on the language of court proceedings)*

Subject of the right to constitutional petition — 52 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition on inconformity with the Constitution of Ukraine (unconstitutionality) of the provisions of Article 15 of the Code of Administrative Court Proceedings of Ukraine (CACP of Ukraine) and Article 7 of the Code of Civil Procedure of Ukraine (CCP of Ukraine).

The subject of the right to constitutional petition — the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea — applied to the Constitutional Court with a petition on constitutionality of Article 7 of the CCP of Ukraine.

According to the Constitution, the state language in Ukraine is Ukrainian (Article 10.1). The status of Ukrainian as the state language is a component of the constitutional order of a state along with its territory, capital and national symbols.

According to the legal position of the Constitutional Court as stated in item 3 of the motivation part of the Decision no.10-rp/99 dated December 14, 1999 (the case on the use of the Ukrainian language), the state language means a language that was granted a status of the mandatory means of communication in the public spheres of social life. This sphere includes activities of judicial bodies.

Pursuant to Article 124 of the Constitution, the Constitutional Court of Ukraine and courts of general jurisdiction administer justice in the spheres of constitutional, administrative, economic, criminal and civil court proceedings. These forms of court proceedings are procedural forms of justice and include the procedure for appealing to court, procedure of consideration of cases by court and adoption of a court decision.

Courts use the state language in the process of court proceedings and guarantee citizens the right to use their native language during the court proceedings or a language that they speak as provided for in the Constitution and laws of Ukraine.

Hence, the Fundamental Law lays down the constitutional foundation for using the Ukrainian language as the language of court proceedings and simultaneously guarantees equality of citizen's rights in the court proceedings in terms of their language characteristics.

Pursuant to Article 10.5 and Article 92.1.4 of the Constitution, the procedure for using languages is to be determined only by laws of Ukraine.

Official use of the state language in administrative and civil court proceedings is provided for in the Law of Ukraine «On Judiciary in Ukraine» (Article 10.1) as well as in the analysed articles of the Code of Administrative Court Proceedings of Ukraine and the Code of Civil Procedure of Ukraine (hereinafter referred to as «the Codes»). The state language is used to conduct the court proceedings, prepare court documents and perform other procedural actions and

relations between the court and other subjects at all stages of consideration and resolution of administrative and civil cases.

The Codes guarantee citizens who have insufficient or no command of the state language a right to use during the court proceedings their native language or a language they speak (Article 15.2 of the CACP of Ukraine, Article 7.2 of the CCP of Ukraine).

Hence, legislative regulation of the court language and the aforementioned right of citizens is a mandatory precondition for using languages in administrative and civil court proceedings.

It follows from the contents of the constitutional petitions that their authors raise an issue of conformity of the provisions of Article 15 of the CACP of Ukraine and Article 7 of the CCP of Ukraine with Articles 3.2, 10.3, 10.5, 21, 22.3, 24.2 and 64.1 of the Constitution. Based on the systemic analysis, the Constitutional Court came to a conclusion that the aforementioned provisions are in conformity with the Constitution.

In its conclusions the Constitutional Court proceeds from the following positions.

The authors of the petitions claim that the disputed articles of the Codes violate Articles 10.3 and 10.5 of the Constitution that «guarantee free development, use and protection of the Russian language and other languages of national minorities in Ukraine; use of languages in Ukraine is guaranteed by the Constitution of Ukraine and determined by law». They maintain that by violating citizens' rights provided for in Article 10 of the Constitution, Article 15 of the CACP of Ukraine and Article 7 of the CCP of Ukraine change the language regime of courts' activities.

Pursuant to the Codes, administrative and civil court proceedings are carried out in the state language. The same language is used to prepare court documents (Articles 15.1 and 15.2 of the CACP of Ukraine, Articles 7.1 and 7.3 of the CCP of Ukraine). This fact by no means limits the rights of citizens who have insufficient or no command of the state language since Article 10.3 of the Constitution guarantees their right to use Russian and other languages of national minorities of Ukraine during the court proceedings. Furthermore, the Constitution disallows any preferences for citizens based on their language characteristics. Guarantees of use of Russian and other languages of national minorities of Ukraine in the court proceedings is completely in line with the European Charter for Regional or Minority Languages ratified by the Law of Ukraine no.802-IV on May 15, 2003.

With regard to administrative and civil court proceedings in the Autonomous Republic of Crimea, they are carried out by courts that belong to the unified system of courts in Ukraine (Article 136.5 of the Constitution).

The authors of the constitutional petitions refer to Article 22.3 of the Constitution and emphasise that after enactment of the Codes, contexts and scope of citizens' rights were narrowed since under the 1963 Code of Civil Procedure civil procedural court proceedings could be held «in the Ukrainian language or the language of a majority of population in the given locality».

According to the Decision of the Constitutional Court no.8-rp/2005 dated October 11, 2005 (case on the level of pension and monthly allowance for life) narrowing the scope of the existing rights and freedoms means diminishing fea-

tures and essential characteristics of a citizen's opportunities. Narrowing the scope of the existing rights and freedoms means narrowing the group of subjects, size of a territory, time, size or a number of benefits or any other quantitative indicators used to measure citizens' rights and freedoms.

The contents of Article 7.2 of the CCP of Ukraine concerning granting to persons who have insufficient or no command of the state language a right to use their native language or a language they speak in the court proceedings did not change in comparison with the contents of Article 9.2 of the 1963 Code of Civil Procedure of Ukraine. The disputed provisions of the CCP of Ukraine repeat the characteristics of rights of individuals who have insufficient or no command of the state language that existed before the adoption thereof. Hence, these provisions do not limit the constitutional human and citizen's rights and freedoms and do not restrict a right of participants of court proceedings to use their native language or a language they speak.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise Article 15 of the Code of Administrative Court Proceedings no.2747-IV dated July 6, 2005; Article 7 of the Code of Civil Procedure of Ukraine no.1618-IV dated March 18, 2004 to be in conformity with the Constitution of Ukraine (constitutional).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційними поданнями 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) ряду указів Президента України стосовно діяльності Ради національної безпеки і оборони України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про склад Ради національної безпеки і оборони України»

м. Київ
22 квітня 2008 року
№ 9-рп/2008

Справа № 1-10/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лілака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича — доповідача, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями 52 народних депутатів України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) указів Президента України стосовно діяльності Ради національної безпеки і оборони України (далі — Рада).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» є конституційні подання 52 народних депутатів України та 50 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо конституційності зазначених у конституційних поданнях Указів Президента України.

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П.М. та вивчивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 52 народних депутати України — 13 грудня 2006 року звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), Укази Президента України «Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України» від 14 жовтня 2005 року № 1446 (зі змінами, внесеними указами від 13 січня 2006 року

№ 2, від 17 липня 2006 року № 614, від 11 вересня 2006 року № 750 (зі змінами, внесеними Указом від 9 жовтня 2006 року № 820) (далі — Указ № 1446); «Про склад Ради національної безпеки і оборони України» від 11 вересня 2006 року № 749 (зі змінами, внесеними указами від 20 вересня 2006 року № 761, від 17 жовтня 2006 року № 884, від 15 листопада 2006 року № 966, від 24 листопада 2006 року № 1000) (далі — Указ № 749); «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 вересня 2006 року «Про виконання Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 лютого 2006 року «Про суспільну ситуацію в Автономній Республіці Крим» від 9 жовтня 2006 року № 822 (далі — Указ № 822); «Про звільнення В.Горбуліна від тимчасового виконання обов'язків Секретаря Ради національної безпеки і оборони України» від 10 жовтня 2006 року № 864 (далі — Указ № 864); «Про призначення В.Гайдука Секретарем Ради національної безпеки і оборони України» від 10 жовтня 2006 року № 865 (далі — Указ № 865); «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 вересня 2006 року «Про стан виконання статті 4 Указу Президента України від 8 лютого 2005 року № 208 «Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України» від 24 жовтня 2006 року № 895 (далі — Указ № 895); «Про призначення І.Дріжчаного заступником Секретаря Ради національної безпеки і оборони України» від 30 листопада 2006 року № 1013 (далі — Указ № 1013).

Друга колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 11 липня 2007 року відкрила конституційне провадження у справі.

2. Суб'єкт права на конституційне подання — 50 народних депутатів України — 20 квітня 2007 року звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Указ Президента України «Про склад Ради національної безпеки і оборони України» від 11 вересня 2006 року № 749.

Друга колегія суддів Конституційного Суду України Ухвалою від 11 липня 2007 року відкрила конституційне провадження у справі.

3. Ухвалою Конституційного Суду України від 25 жовтня 2007 року № 43-уп/2007 конституційні провадження у цих справах об'єднано в одне конституційне провадження.

4. Проведений Конституційним Судом України порівняльно-правовий аналіз відповідних норм Конституції України щодо ініційованих у конституційних поданнях питань дає підстави для таких висновків.

4.1. Згідно з пунктом 31 частини першої статті 106 Конституції України Президент України здійснює інші, крім перелічених у пунктах 1–30 цієї статті, визначені Конституцією України повноваження. Вони передбачені, зокрема, в статті 107 Конституції України, відповідно до якої Президент України формує персональний склад Ради і своїми указами вводить у дію її рішення (частини четверта, сьома).

При виданні Указів № 1446, № 822, № 895 Президент України реалізував повноваження, що закріплені за ним саме в зазначених конституційних нормах.

Автори конституційних подань обґрунтовують їх тим, що укази Президента України з питань формування персонального складу Ради та введення в дію її рішень відповідно до частини четвертої статті 106 Конституції України мають скріплюватися підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

Зазначене твердження народних депутатів України не ґрунтується на положеннях пункту 18 частини першої, частини четвертої статті 106 Конституції України у їх взаємозв'язку з положеннями статті 107 Конституції України.

4.2. В аспекті конституційних подань Конституційний Суд України виходить з того, що окремо визначені у статті 107 Конституції України повноваження Президента України можуть реалізовуватися без застосування вимоги частини четвертої статті 106 Конституції України.

5. Укази Президента України № 864, № 865 та № 1013 є правовими актами ненормативного характеру (індивідуальної дії), якими В.Горбуліна звільнено від тимчасового виконання обов'язків Секретаря Ради, а В.Гайдука та І.Дріжчаного призначено відповідно Секретарем Ради і заступником Секретаря Ради. Ці Укази стосувалися окремих фізичних осіб, були розраховані на персональне (індивідуальне) застосування і після їх реалізації вичерпали свою дію, що, зокрема, підтверджується і фактами звільнення В.Гайдука та І.Дріжчаного із зазначених посад Указами Президента України «Про звільнення В.Гайдука з посади Секретаря Ради національної безпеки і оборони України» від 12 травня 2007 року № 395 та «Про звільнення І.Дріжчаного з посади заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України» від 29 жовтня 2007 року № 1022.

Такий висновок ґрунтується на правовій позиції Конституційного Суду України щодо ненормативності правових актів, викладеній в абзаці четвертому пункту 1 мотивувальної частини Рішення від 23 червня 1997 року № 2-зп (справа про акти органів Верховної Ради України), яка полягає в тому, що «за своєю природою ненормативні правові акти, на відміну від нормативних, встановлюють не загальні правила поведінки, а конкретні приписи, звернені до окремого індивіда чи юридичної особи, застосовуються одноразово й після реалізації вичерпують свою дію».

У зв'язку з вичерпанням своєї дії зазначені Укази не можуть бути об'єктом конституційного контролю. Отже, питання щодо їх конституційності не належать до повноважень Конституційного Суду України.

5.1. Указ № 749 відповідно до Указу Президента України «Про склад Ради національної безпеки і оборони України» від 21 січня 2008 року № 43 визнано таким, що втратив чинність. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 14 листопада 2001 року № 15-рп/2001 (справа щодо прописки), юрисдикція Конституційного Суду України поширюється лише на чинні нормативно-правові акти (пункт 5 мотивувальної частини), тому питання щодо конституційності нечинного правового акта непідвідомче Конституційному Суду України.

5.2. Непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційних поданнях, відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Консти-

туційного Суду України є підставою для припинення конституційного провадження у справі.

Отже, конституційне провадження у справі в частині визнання неконституційними Указів № 749, № 864, № 865, № 1013 підлягає припиненню.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 39, пунктом 3 статті 45, статтями 51, 61, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), Укази Президента України «Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України» від 14 жовтня 2005 року № 1446 (зі змінами, внесеними указами від 13 січня 2006 року № 2, від 17 липня 2006 року № 614, від 11 вересня 2006 року № 750 (зі змінами, внесеними Указом від 9 жовтня 2006 року № 820), «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 вересня 2006 року «Про виконання Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 лютого 2006 року «Про суспільну ситуацію в Автономній Республіці Крим» від 9 жовтня 2006 року № 822 та «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 вересня 2006 року «Про стан виконання статті 4 Указу Президента України від 8 лютого 2005 року № 208 «Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України» від 24 жовтня 2006 року № 895.

2. Припинити конституційне провадження у справі в частині відповідності Конституції України (конституційності) Указів Президента України «Про склад Ради національної безпеки і оборони України» від 11 вересня 2006 року № 749 (зі змінами, внесеними указами від 20 вересня 2006 року № 761, від 17 жовтня 2006 року № 884, від 15 листопада 2006 року № 966, від 24 листопада 2006 року № 1000), «Про звільнення В.Горбуліна від тимчасового виконання обов'язків Секретаря Ради національної безпеки і оборони України» від 10 жовтня 2006 року № 864, «Про призначення В.Гайдука Секретарем Ради національної безпеки і оборони України» від 10 жовтня 2006 року № 865, «Про призначення І.Дріжчаного заступником Секретаря Ради національної безпеки і оборони України» від 30 листопада 2006 року № 1013 на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційних поданнях.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) ряда указов Президента Украины относительно деятельности Совета национальной безопасности и обороны Украины и о соответствии Конституции Украины (конституционности) Указа Президента Украины «О составе Совета национальной безопасности и обороны Украины» по конституционным представлениям 52 народных депутатов Украины и 50 народных депутатов Украины

г. К и е в
22 апреля 2008 года
№ 9-рп/2008

Дело № 1-10/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуны** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича — докладчика, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) ряда указов Президента Украины относительно деятельности Совета национальной безопасности и обороны Украины (далее — Совет) по конституционным представлениям 52 народных депутатов Украины и 50 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» являются конституционные представления 52 народных депутатов Украины и 50 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о конституционности указанных в конституционных представлениях Указов Президента Украины.

Заслушав судью-докладчика Ткачука П.Н. и изучив материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление — 52 народных депутата Украины — 13 декабря 2006 года обратился в Конституционный

Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) Указы Президента Украины «Вопросы Аппарата Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 14 октября 2005 года № 1446 (с изменениями, внесенными указами от 13 января 2006 года № 2, от 17 июля 2006 года № 614, от 11 сентября 2006 года № 750 (с изменениями, внесенными Указом от 9 октября 2006 года № 820) (далее — Указ № 1446); «О составе Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 11 сентября 2006 года № 749 (с изменениями, внесенными указами от 20 сентября 2006 года № 761, от 17 октября 2006 года № 884, от 15 ноября 2006 года № 966, от 24 ноября 2006 года № 1000) (далее — Указ № 749); «О решении Совета национальной безопасности и обороны Украины от 20 сентября 2006 года «О выполнении Решения Совета национальной безопасности и обороны Украины от 8 февраля 2006 года «Об общественной ситуации в Автономной Республике Крым» от 9 октября 2006 года № 822 (далее — Указ № 822); «Об освобождении В.Горбулина от временного исполнения обязанностей Секретаря Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 10 октября 2006 года № 864 (далее — Указ № 864); «О назначении В.Гайдука Секретарем Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 10 октября 2006 года № 865 (далее — Указ № 865); «О решении Совета национальной безопасности и обороны Украины от 20 сентября 2006 года «О состоянии исполнения статьи 4 Указа Президента Украины от 8 февраля 2005 года № 208 «О некоторых вопросах организации деятельности Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 24 октября 2006 года № 895 (далее — Указ № 895); «О назначении И.Дрижчаного заместителем Секретаря Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 30 ноября 2006 года № 1013 (далее — Указ № 1013).

Вторая коллегия судей Конституционного Суда Украины Определением от 11 июля 2007 года открыла конституционное производство по делу.

2. Субъект права на конституционное представление — 50 народных депутатов Украины — 20 апреля 2007 года обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Указ Президента Украины «О составе Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 11 сентября 2006 года № 749.

Вторая коллегия судей Конституционного Суда Украины Определением от 11 июля 2007 года открыла конституционное производство по делу.

3. Определением Конституционного Суда Украины от 25 октября 2007 года № 43-уп/2007 конституционные производства по этим делам объединены в одно конституционное производство.

4. Проведенный Конституционным Судом Украины сравнительно-правовой анализ соответствующих норм Конституции Украины относительно инициированных в конституционных представлениях вопросов дает основания для следующих выводов.

4.1. Согласно пункту 31 части первой статьи 106 Конституции Украины Президент Украины осуществляет иные, кроме перечисленных в пунктах 1–30 данной статьи, определенные Конституцией Украины полномочия. Они предусмотрены, в частности, в статье 107 Конституции Украины, в соответствии с которой Президент Украины формирует персональный состав Совета и своими указами вводит в действие его решения (части четвертая, седьмая).

При издании Указов № 1446, № 822, № 895 Президент Украины реализовал полномочия, закрепленные за ним именно в указанных конституционных нормах.

Авторы конституционных представлений обосновывают их тем, что указы Президента Украины по вопросам формирования персонального состава Совета и введения в действие его решений в соответствии с частью четвертой статьи 106 Конституции Украины должны скрепляться подписями Премьер-министра Украины и министра, ответственного за акт и его исполнение.

Указанное утверждение народных депутатов Украины не основывается на положениях пункта 18 части первой, части четвертой статьи 106 Конституции Украины в их взаимосвязи с положениями статьи 107 Конституции Украины.

4.2. В аспекте конституционных представлений Конституционный Суд Украины исходит из того, что отдельно определенные в статье 107 Конституции Украины полномочия Президента Украины могут реализовываться без применения требования части четвертой статьи 106 Конституции Украины.

5. Указы Президента Украины № 864, № 865 и № 1013 являются правовыми актами ненормативного характера (индивидуального действия), которыми В.Горбулин освобожден от временного исполнения обязанностей Секретаря Совета, а В.Гайдук и И.Дрижчаний назначены соответственно Секретарем Совета и заместителем Секретаря Совета. Эти Указы касались отдельных физических лиц, были рассчитаны на персональное (индивидуальное) применение и после их реализации исчерпали свое действие, что, в частности, подтверждается и фактами освобождения В.Гайдука и И.Дрижчаного от указанных должностей Указами Президента Украины «Об освобождении В.Гайдука от должности Секретаря Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 12 мая 2007 года № 395 и «Об освобождении И.Дрижчаного от должности заместителя Секретаря Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 29 октября 2007 года № 1022.

Такой вывод основывается на правовой позиции Конституционного Суда Украины относительно ненормативности правовых актов, изложенной в абзаце четвертом пункта 1 мотивировочной части Решения от 23 июня 1997 года № 2-зп (дело об актах органов Верховной Рады Украины), состоящей в том, что «по своей природе ненормативные правовые акты, в отличие от нормативных, устанавливают не общие правила поведения, а конкретные предписания, которые обращены к отдельному ин-

дивиду или юридическому лицу, применяются одновременно и после реализации исчерпывают свое действие».

В связи с исчерпанием своего действия упомянутые Указы не могут быть объектом конституционного контроля. Следовательно, вопрос об их конституционности не относится к полномочиям Конституционного Суда Украины.

5.1. Указ № 749 в соответствии с Указом Президента Украины «О составе Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 21 января 2008 года № 43 признан утратившим силу. Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 14 ноября 2001 года № 15-рп/2001 (дело о прописке), юрисдикция Конституционного Суда Украины распространяется только на действующие нормативно-правовые акты (пункт 5 мотивировочной части), поэтому вопрос о конституционности недействующего правового акта неподведомствен Конституционному Суду Украины.

5.2. Неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционных представлениях, в соответствии с пунктом 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины является основанием для прекращения конституционного производства по делу.

Следовательно, конституционное производство по делу в части признания неконституционными Указов № 749, № 864, № 865, № 1013 подлежит прекращению.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 39, пунктом 3 статьи 45, статьями 51, 61, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) Указы Президента Украины «Вопросы Аппарата Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 14 октября 2005 года № 1446 (с изменениями, внесенными указами от 13 января 2006 года № 2, от 17 июля 2006 года № 614, от 11 сентября 2006 года № 750 (с изменениями, внесенными Указом от 9 октября 2006 года № 820), «О решении Совета национальной безопасности и обороны Украины от 20 сентября 2006 года «О выполнении Решения Совета национальной безопасности и обороны Украины от 8 февраля 2006 года «Об общественной ситуации в Автономной Республике Крым» от 9 октября 2006 года № 822 и «О решении Совета национальной безопасности и обороны Украины от 20 сентября 2006 года «О состоянии исполнения статьи 4 Указа Президента Украины от 8 февраля 2005 года № 208 «О некоторых вопросах организации деятельности Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 24 октября 2006 года № 895.

2. Прекратить конституционное производство по делу в части соответствия Конституции Украины (конституционности) Указов Президента Украины «О составе Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 11 сентября 2006 года № 749 (с изменениями, внесенными указами от 20 сентября 2006 года № 761, от 17 октября 2006 года № 884, от 15 ноября 2006 года № 966, от 24 ноября 2006 года № 1000), «Об освобождении В.Горбулина от временного исполнения обязанностей Секретаря Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 10 октября 2006 года № 864, «О назначении В.Гайдука Секретарем Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 10 октября 2006 года № 865, «О назначении И.Дрижчаного заместителем Секретаря Совета национальной безопасности и обороны Украины» от 30 ноября 2006 года № 1013 на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционных представлениях.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.9-rp/2008 dated April 22, 2008 on the case upon the constitutional petitions of 52 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of a number of Decrees of the President of Ukraine on activities of the National Security and Defense Council of Ukraine and 50 People's Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decree of the President of Ukraine «On Membership of the National Security and Defense Council of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — 52 People's Deputies of Ukraine — filed a petition with the Constitutional Court of Ukraine on December 13, 2006 on recognising as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the following Decrees of the President of Ukraine: «On Issues of the Secretariat of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.1446 dated October 14, 2005 (as amended by the Decrees no.2 dated January 13, 2006, no.614 dated July 17, 2006, no.750 dated September 11, 2006 (as amended by the Decree no.820 dated October 9, 2006) (hereinafter referred to as the Decree no.1446); «On Membership of the National Security and Defense» no.749 dated September 11, 2006 (as amended by the Decrees no.761 dated September 20, 2006, no.884 dated October 17, 2006, no.966 dated November 15, 2006 and no.1000 dated November 24, 2006) (hereinafter referred

to as the Decree no.749); «On the Decision on the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 20, 2006 «On Implementation of the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine» dated February 8, 2006 «On Social Situation in the Autonomous Republic of Crimea» no.822 dated October 9, 2006 (hereinafter referred to as the Decree no.822); «On Dismissal of V.Horbulin from His Temporary Office of the Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.864 dated October 10, 2006 (hereinafter referred to as the Decree no.864); «On Appointing V.Haiduk the Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.865 dated October 10, 2006 (hereinafter referred to as the Decree no.865); «On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 20, 2006 «On the Status of Implementation of Article 4 of the Decree of the President of Ukraine no.208 dated February 8, 2005 «On Some Issues Related to Organisation of Activities of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.895 dated October 24, 2006 (hereinafter referred to as the Decree no.895) and «On Appointing I.Dryzhchanyi the Deputy Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.1013 dated November 30, 2006 (hereinafter referred to as the Decree no.1013).

The subject of the right to constitutional petition — 50 People's Deputies of Ukraine — filed a petition with the Constitutional Court of Ukraine on April 20, 2007 on recognising as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Decree of the President of Ukraine «On Membership of the National Security and Defense» no.749 dated September 11, 2006.

Pursuant to Article 106.1.31 of the Constitution, the President of Ukraine exercises other constitutional authorities in addition to those listed in sub-items 1-30 of this Article. These authorities are inter alia provided for in Article 107 of the Constitution, pursuant to which the President of Ukraine forms the membership of the Council and enacts its decisions by his decrees (Articles 107.4 and 107.7). By issuing the Decrees no.1447, no.822 and no.895 the President exercised his authorities that were assigned to him in the aforementioned constitutional norms.

The authors of the constitutional petitions justify their claims by the fact that the Decrees of the President of Ukraine on forming the membership of the Council and enacting its decisions pursuant to Article 106.4 are to be counter-signed by the Prime Minister of Ukraine and a minister responsible for a respective act and implementation thereof.

The aforementioned statement by the People's Deputies of Ukraine is not based on provisions of Articles 106.1.18 and 106.4 of the Constitution in their connection to provisions of Article 107 of the Constitution.

In the context of constitutional petitions, the Constitutional Court proceeds from the fact that individual authorities of the President of Ukraine may be exercised without applying the requirements of Article 106.4 of the Constitution.

The Decrees of the President of Ukraine no.864, no.865 and no.1013 are non-normative legal instruments (individual acts), which dismiss V.Horbulin from his temporary office of the Council's Secretary and appoint V.Haiduk and I.Dryzhchanyi the Council's Secretary and Deputy Secretary, respectively. These Decrees concern the specific individuals and were aimed for personal (individual) application and after implementation lost their force, which is con-

firmed by dismissal of V.Haiduk and I.Dryzhchanyi from their offices by the Decrees of the President of Ukraine «On Dismissing V.Haiduk from Office of the Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.395 dated May 12, 2007 and «On Dismissing I.Dryzhchanyi from Office of the Deputy Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.1022 dated October 29, 2007.

This conclusion follows from the legal position of the Constitutional Court concerning non-normative character of legal instruments set forth in item 1.4 of the motivation part of the Decision no.2-zp dated June 23, 1997 (case on acts of bodies of the Verkhovna Rada of Ukraine) according to which «by their nature, non-normative legal instruments, unlike normative, do not establish general rules of behaviour but contain specific prescriptions concerning a specific individual or a legal entity and are applied once and lose their force after implementation».

Due to the exhaustion of their force, these Decrees may not be the subject of constitutional review. Thus, the issue of their constitutionality is beyond the competence of the Constitutional Court.

The Decree no.749 in accordance with the Decree of the President of Ukraine «On Membership of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.43 dated January 21, 2008 is recognised null and void. According to the legal position of the Constitutional Court as stated in the Decision no.15-rp/2001 dated November 14, 2001 (the case on registration [propyska]), the jurisdiction of the Constitutional Court extends only to effective normative legal acts (item 5 of the motivation part) and hence the issue of the constitutionality of an ineffective legal act is beyond the jurisdiction of the Constitutional Court.

Lack of jurisdiction of the Constitutional Court of Ukraine over issues raised by the constitutional petition as provided for in Article 45.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» and §51 of the Rules of Procedure of the Constitutional Court of Ukraine constitutes grounds for termination of the constitutional proceedings in the case.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. The Decrees of the President of Ukraine «On Issues of the Secretariat of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.1446 dated October 14, 2005 (as amended by the Decrees no.2 dated January 13, 2006, no.614 dated July 17, 2006, no.750 dated September 11, 2006 (as amended by the Decree no.820 dated October 9, 2006), «On the Decision on the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 20, 2006 «On Implementation of the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated February 8, 2006 «On Social Situation in the Autonomous Republic of Crimea» no.822 dated October 9, 2006 and «On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 20, 2006 «On the Status of Implementation of Article 4 of the Decree of the President of Ukraine no.208 dated February 8, 2005 «On Some Issues Related to Organisation of Activities of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.895 dated October 24, 2006 are recognised as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional).

2. Constitutional proceedings concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decrees of the President of Ukraine «On Membership of the National Security and Defense» no.749 dated September 11, 2006 (as amended by Decrees no.761 dated September 20, 2006, no.884 dated October 17, 2006, no.966 dated November 15, 2006 and no.1000 dated November 24, 2006), «On Dismissal of V.Horbulin from His Temporary Office of the Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.864 dated October 10, 2006, «On Appointing V.Haiduk the Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.866 dated October 10, 2006 and «On Appointing I.Dryzhchanyi the Deputy Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine» no.1013 dated November 30, 2006 should be terminated on the basis of provisions of Article 45.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — lack of jurisdiction of the Constitutional Court of Ukraine over issues raised by the constitutional petition.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1–4, 6–22, 24–100 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України»
(справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України)

м. Київ
22 травня 2008 року
№ 10-рп/2008

Справа № 1-28/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича — доповідача, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єктів права на конституційне подання **Хавронюка** Миколи Івановича — заступника керівника апарату Верховного Суду України — начальника правового управління, **Лукаш** Олени Леонідівни та **Мірошниченка** Юрія Романовича — народних депутатів України; представника Ради суддів України **Гуменюка** Василя Івановича — заступника Голови Ради суддів України, судді Верховного Суду України; Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України **Селіванова** Анатолія Олександровича; представників Кабінету Міністрів України: **Кондика** Павла Михайловича — заступника Міністра Кабінету Міністрів України, **Матвійчука** Володимира Макаровича — заступника Міністра фінансів України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62,

63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2007 року № 107–VI (Відомості Верховної Ради України, 2008 р., №№ 5–8, ст. 78) і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1–4, 6–22, 24–100 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України».

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» є конституційні подання Верховного Суду України і 101 народного депутата України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо конституційності зазначених положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України».

Заслухавши суддю-доповідача Лилака Д.Д., пояснення Хавронюка М.І., Гуменюка В.І., Лукаш О.Л., Мірошніченка Ю.Р., Селіванова А.О., Кондика П.М., Матвійчука В.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Верховний Суд України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II «Внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі — розділ II), пункту 3 розділу III «Прикінцеві положення» (далі — розділ III) Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2007 року № 107–VI (далі — Закон) стосовно гарантій незалежності та правової захищеності суддів, а також гарантій побутового забезпечення і рівня соціального захисту працівників апарату судів.

Автор клопотання стверджує, що оспорювані положення Закону прийняті всупереч вимогам статей 22, 126 і 130 Конституції України, в результаті чого погіршено фінансове забезпечення, знижено рівень соціального забезпечення суддів, чим фактично позбавлено їх гарантій незалежності та правової захищеності, встановлених статтями 8, 19, 22, 24, 41, 46, 130 Основного Закону України. На його думку, внесені Законом зміни до окремих статей законів України «Про статус суддів», «Про судоустрій України», «Про оплату праці», Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про статус суддів» призведуть до реального зменшення розміру заробітної плати суддів, грошового утримання суддів у відставці, суттєвих диспропорцій у матеріальному забезпеченні суддів судів різних рівнів, суддів і голів судів, у грошових доходах працюючих суддів і суддів у відставці, звуження обсягу раніше встановлених гарантій і суттєвого ускладнення в отриманні суддями житла. У кон-

ституційному поданні також зазначається, що до чинників, які реально знижують досягнутий рівень гарантій незалежності суддів, належить встановлення порядку, за яким призначення і виплата щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці здійснюється органами Пенсійного фонду України.

В конституційному поданні наголошується, що передбачені Законом зміни до Закону України «Про судоустрій України» можуть призвести до неоднакової оплати праці працівників апарату судів у порівнянні з відповідними категоріями державних службовців апаратів законодавчої та виконавчої влади, а відтак — до відтоку із судів високопрофесійних працівників та погіршення якості правосуддя, порушення прав громадян. На думку Верховного Суду України, «такими змінами порушуються вимоги статті 130 Конституції України».

Підсумовуючи наведені аргументи, Верховний Суд України зазначив, що зниження досягнутого рівня гарантій незалежності суддів внаслідок прийняття Закону може бути використано для впливу на судову владу.

2. Суб'єкт права на конституційне подання — 101 народний депутат України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), статтю 67 розділу I, пункти 1–4, 6–22, 24–100 розділу II Закону.

Цими нормами Верховна Рада України зупинила на 2008 рік дію окремих положень дев'ятнадцяти законів, кодексів та інших нормативно-правових актів України, до дев'яносто одного акта внесла зміни і доповнення, а три — визнала такими, що втратили чинність.

Народні депутати України просять визнати Закон неконституційним в оспорюваних частинах насамперед на тій підставі, що, як вони вважають, виходячи зі змісту статей 95–98 Конституції України та статті 38 Бюджетного кодексу України (далі — Кодекс) Верховна Рада України не мала права при прийнятті закону про Державний бюджет України (далі — закон про Держбюджет) включати до нього положення про внесення змін і доповнень до чинних законів, зупиняти дію окремих законів або змінювати визначене іншими законами України правове регулювання суспільних відносин. На думку авторів клопотання, відповідно до статті 95 Конституції України закон про Держбюджет повинен встановлювати тільки доходи та видатки держави на загальносуспільні потреби, і лише цими питаннями обмежується предмет регулювання закону про Держбюджет.

Суб'єкт права на конституційне подання вбачає невідповідність оспорюваних положень Закону також статтям 1, 3, 6, 8, 16, 17, 19, 21, 22, 43, 46, 48, 49, 64, 92 Конституції України виходячи з того, що метою і особливістю закону про Держбюджет є забезпечення належних умов для реалізації положень інших законів України, які передбачають фінансові зобов'язання держави перед громадянами, спрямовані на їх соціальний захист, у тому числі надання пільг, компенсацій і гарантій. Однак, на його думку, зазначені положення Закону всупереч закріпленим у Конституції України принципам соціальної, правової держави та верховенства права

скасували або змінили обсяг прав і обов'язків, пільг, компенсацій і гарантій, передбачених іншими законами України.

3. Ухвалою Конституційного Суду України від 18 березня 2008 року № 18-уп/2008 конституційні провадження у справах за конституційними поданнями Верховного Суду України і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону об'єднано в одне конституційне провадження.

4. Стосовно порушених у конституційних поданнях питань свої позиції висловили Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України.

5. Проведений Конституційним Судом України порівняльно-правовий аналіз відповідних норм Конституції України, оспорюваних положень Закону, інших правових актів та виходячи з правових позицій Конституційного Суду України стосовно ініційованих у конституційних поданнях питань дає підстави для таких висновків.

5.1. У Конституції України Україну проголошено соціальною і правовою державою (стаття 1), в основу правового регулювання бюджетних відносин закладено принцип справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами (частина перша статті 95). Держава відповідальна перед людиною за свою законодавчу діяльність, зобов'язана утверджувати та забезпечувати права і свободи людини і громадянина. Закони та інші нормативно-правові акти мають прийматися на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8).

Правові акти можуть бути визнані неконституційними в разі їх невідповідності Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності (частина перша статті 152).

5.2. Затвердження Державного бюджету України належить до повноважень Верховної Ради України (пункт 4 частини першої статті 85, частина перша статті 96 Конституції України) і відбувається виключно у формі закону (пункт 1 частини другої статті 92, частина друга статті 95 Конституції України).

Конституція України не визначає окремої процедури розгляду, ухвалення і набрання чинності законом про Держбюджет, але встановлює деякі особливості для його змісту, що обумовлює також певні вимоги для його розгляду, ухвалення і, відповідно, набрання ним чинності.

Згідно зі статтями 96, 116 Конституції України проект закону про Держбюджет розробляє і подає до Верховної Ради України Кабінет Міністрів України разом із доповіддю про хід виконання Державного бюджету України поточного року, а його дія в часі обмежується конкретним періодом — з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — іншим періодом.

Зі змісту частини другої статті 95 та частини першої статті 130 Конституції України вбачається, що закон про Держбюджет обов'язково повинен

визначати будь-які видатки на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків, а також окремо визначати видатки на утримання судів.

Структура і, відповідно, зміст закону про Держбюджет визначені частиною другою статті 38 Кодексу.

5.3. У Рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) Конституційний Суд України зазначив, що «рішення Конституційного Суду України мають пряму дію і для набрання чинності не потребують підтверджень з боку будь-яких органів державної влади. Обов'язок виконання рішення Конституційного Суду України є вимогою Конституції України (частина друга статті 150)» (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини).

Ухвалюючи Рішення від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 (справа про соціальні гарантії громадян), Конституційний Суд України звернув увагу Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України на необхідність додержання положень статей 1, 3, 6, 8, 19, 22, 95, 96 Конституції України, статей 4, 27, частини другої статті 38 Кодексу при підготовці, прийнятті та введенні в дію закону про Держбюджет. Ця рекомендація ґрунтувалася на правових позиціях Суду, висловлених у зазначеному Рішенні, відповідно до яких: стаття 38 Кодексу конкретизує вимоги частини другої статті 95 Конституції України щодо змісту закону про Держбюджет; у сукупності вказані статті Кодексу і Конституції України визначають вичерпний перелік правовідносин, які повинні регулюватися законом про Держбюджет — встановлення тільки доходів та видатків держави на загальносуспільні потреби, а тому закон про Держбюджет не може касувувати чи змінювати обсяг прав і обов'язків, пільг, компенсацій і гарантій, передбачених іншими законами України (абзаци четвертий, п'ятий, шостий, восьмий пункту 4 мотивувальної частини). У зв'язку з цим Конституційний Суд України дійшов висновку, що «зупинення законом про Державний бюджет України дії інших законів України щодо надання пільг, компенсацій і гарантій, внесення змін до інших законів України, встановлення іншого (додаткового) правового регулювання відносин, ніж передбачено законами України, не відповідає статтям 1, 3, частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, статтям 21, 22, пункту 1 частини другої статті 92, частиною першої, другою, третьою статті 95 Конституції України» (абзац перший пункту 5 мотивувальної частини).

При прийнятті оспорюваного Закону всупереч зазначеним правовим позиціям законодавець вийшов за межі правового регулювання бюджетних відносин: зупинив дію окремих положень законів (стаття 67 розділу I) і вніс до ряду законодавчих актів зміни і доповнення та визнав деякі з них нечинними (розділ II).

5.4. Конституція України у статті 92 визначила сфери, зокрема бюджетну, які мають врегулюватися виключно законом. Закон про Держбюджет є основним фінансовим документом держави. Через своє спеціальне призначення цей закон не повинен регулювати відносини в інших сферах суспільного життя.

Конституція України не надає закону про Держбюджет вищої юридичної сили стосовно інших законів.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві, і як наслідок — скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина.

У разі необхідності зупинення дії законів, внесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони.

6. Пункт 19 розділу II Закону, оспорюваний народними депутатами України на відповідність Конституції України, містить положення, які, зокрема, встановлюють порядок і розміри внесення до бюджету рентних платежів за природний газ, нафту і газовий конденсат, за транзитне транспортування природного газу та транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами, транзитне транспортування аміаку; запроваджують базові нормативи платежів за користування надрами і нормативи збору за спеціальне водокористування; визначають розміри ставок ввізного (експортного) мита за експорт газу, природного газу в газоподібному та скрапленому стані і скраплених газів за умови, що більші розміри не встановлені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (підпункти 1–6).

Зазначені положення пункту 19 розділу II Закону не зупиняють дії, не змінюють і не скасовують якихось норм конкретних законодавчих актів чи правових актів в цілому та стосуються процесу виконання Державного бюджету України на 2008 рік в його дохідній частині, а тому узгоджуються зі статтями 95–98 Конституції України та статтею 38 Кодексу і є конституційними.

Проте підпунктом 7 пункту 19 цього розділу Закону призупинено для всіх суб'єктів підприємницької діяльності у разі ввезення (пересилання) ними на території спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку підкацизних товарів та товарів 1–24 груп згідно з УКТ ЗЕД застосування пільг по сплаті ввізного мита та податку на додану вартість, у зв'язку з чим зазначене положення не узгоджується із висловленими Конституційним Судом України у Рішенні від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 (справа про соціальні гарантії громадян) правовими позиціями і, відповідно, з конституційними вимогами щодо предметного регулювання закону про Держбюджет, а отже, є неконституційним.

7. Конституційний Суд України також виходить з того, що зупинення на 2008 рік оспорюваними положеннями Закону дії окремих норм правових актів (стаття 67 розділу I Закону), внесення до деяких законодавчих актів змін і доповнень та визнання законів такими, що втратили чинність (розділ II Закону), призвело до фактичного скасування чи звуження змісту і обсягу існуючих прав і свобод людини і громадянина.

7.1. Однією з конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина є недопущення їх скасування (частина друга статті 22 Конституції

України) чи звуження їх змісту та обсягу при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів (частина третя статті 22 Конституції України).

Відповідно до частини першої статті 126 Конституції України Конституція і закони України повинні гарантувати незалежність і недоторканність суддів. До таких конституційних гарантій віднесено обов'язок держави забезпечувати фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. Здійснення державою фінансування судів має відбуватися тільки через Державний бюджет України шляхом окремого визначення в ньому видатків на утримання судів (частина перша статті 130 Конституції України). Отже, закон про Держбюджет безпосередньо стосується прав і свобод суддів та працівників апарату судів.

Тлумачення словосполучення «звуження змісту та обсягу прав і свобод людини і громадянина», що міститься в частині третій статті 22 Конституції України, Конституційний Суд України дав у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками), згідно з яким «конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга), при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя). Скасування конституційних прав і свобод — це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація. Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини — це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними». При цьому Конституційний Суд України зазначив, що «загально визнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена» (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини).

Отже, визнання Законом правових актів такими, що втратили чинність, зупинення їх дії, внесення до них змін і доповнень стосовно закріплених в них прав і свобод людини і громадянина Конституційний Суд України вважає скасуванням або обмеженням цих прав і свобод.

7.2. Неконституційність положення підпункту «а» підпункту 2 пункту 61 розділу II Закону, згідно з яким у частині другій статті 44 Закону України «Про статус суддів» слова «у відсотковому відношенні до посадового окладу Голови Верховного Суду України і не можуть бути меншими від 50 відсотків його окладу. Посадовий оклад судді не може бути меншим від 80 відсотків посадового окладу голови суду, в якому працює суддя» замінено словами «Кабінетом Міністрів України», Верховний Суд України обґрунтовує тим, що запропонована зміна порядку оплати праці суддів знизила досягнутий рівень гарантій їх незалежності, а запровадження нового порядку може бути використано для впливу на судову владу і призведе до диспропорції у матеріальному забезпеченні судів різних рівнів, а також суддів і голів судів.

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України статус суддів визначається виключно законами України. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення, в тому числі і заробітна плата суддів, є елементами статусу судді (статті 42–45 Закону України «Про статус суддів»). Збереження існуючого статусу судді, недопущення його скасування або звуження його змісту та обсягу є однією з основоположних гарантій незалежності судді. Саме на реалізацію і утвердження гарантій незалежності суддів у зазначеному аспекті Закон України «Про статус суддів» запровадив особливий порядок в оплаті праці голів судів і суддів, який не допускав суттєвої різниці між їх посадовими окладами: посадовий оклад судді не може бути меншим ніж 80 відсотків від посадового окладу голови суду, в якому працює суддя (частина друга статті 44). Цей порядок є своєрідним механізмом, що стримує і не допускає значних диспропорцій в оплаті праці суддів і голів судів, тобто закон гарантував судді право на зазначений розмір посадового окладу.

Оспорювана норма Закону позбавила на 2008 рік суддів цього права і відповідно — частини гарантій їх незалежності.

Отже, положення підпункту «а» підпункту 2 пункту 61 розділу II Закону не відповідає частинам другій, третій статті 22, частині першій статті 126 Конституції України.

Крім того, запровадження зазначеною нормою пункту 61 розділу II Закону порядку, згідно з яким розміри посадових окладів суддів встановлюються Кабінетом Міністрів України, суперечить пункту 14 статті 92 Конституції України, відповідно до якого статус суддів визначається виключно законами України. Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади (частина перша статті 113 Конституції України) і в межах своєї компетенції має право видавати постанови і розпорядження (частина перша статті 117 Конституції України).

7.3. Верховний Суд України ставить під сумнів конституційність положень підпунктів «б», «г» і «г» підпункту 2 пункту 61 розділу II Закону, якими: змінено порядок нарахування суддям щомісячної надбавки за вислугу років (замість її визначення у відсотках до загальної суми щомісячного заробітку з урахуванням доплати за кваліфікаційні класи (частина четверта статті 44 Закону України «Про статус суддів») передбачено її обчислення у тих самих відсотках, але від посадового окладу судді) та доповнено частини восьму і дев'яту статті 44 Закону України «Про статус суддів» (безплатне користування на території України всіма видами транспорту та 50-відсоткова знижка плати за займане суддями та членами їх сімей житло, комунальні послуги поставлено в залежність від наявності права на податкову соціальну пільгу).

Конституційний Суд України виходить з того, що запроваджений в оспорюваній частині Закону порядок обчислення щомісячної надбавки за вислугу років суддів призвів до зменшення її суми, оскільки посадовий оклад є лише частиною щомісячного заробітку судді. Відповідно наслідком такого зменшення є зменшення його заробітної плати і зниження існуючих гарантій незалежності суддів. Щодо надання суддям за рахунок держави матеріального і соціального захисту (заробітна плата,

пенсія, щомісячне довічне грошове утримання тощо) як гарантії забезпечення їх незалежності Конституційний Суд України сформував правову позицію, викладену у Рішенні від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання) (абзац третій пункту 7 мотивувальної частини).

Отже, положення підпунктів «б», «г» і «г» підпункту 2 пункту 61 розділу II Закону суперечать частині третій статті 22, частині першій статті 126 Конституції України.

7.4. У підпункті «в» підпункту 2 пункту 61 розділу II Закону викладено в новій редакції абзац перший частини сьомої статті 44 Закону України «Про статус суддів», відповідно до якої змінено порядок надання суддям Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, апеляційних та місцевих судів житла. До зазначених змін судді забезпечувалися благоустроєним житлом — окремою квартирою чи будинком, а згідно з новим порядком вони можуть бути забезпечені, крім окремої квартири або будинку, службовим житлом за місцем знаходження суду. Проте зазначені зміни не передбачають механізму надання житла. Якщо раніше суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів житлом зобов'язаний був забезпечити Кабінет Міністрів України, а суддів інших судів — відповідні місцеві органи державної виконавчої влади за місцем знаходження суду, то Законом зазначені положення вилучені.

Суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовано вважає, що такі зміни до Закону України «Про статус суддів» унеможливили отримання суддями житла, а тому обмежили (звужили) раніше існуючі їх можливості для реалізації цього права (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

Це дає підстави для висновку про неконституційність положення підпункту «в» підпункту 2 пункту 61 розділу II Закону.

7.5. Верховний Суд України оспорує положення підпункту 1 пункту 61 розділу II Закону, в якому йдеться про виключення в абзаці першому частини четвертої статті 43 Закону України «Про статус суддів» слів «без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання» і встановлено максимальний розмір зазначеного грошового утримання — десять тисяч гривень, і вважає, що таке обмеження знижує досягнутий рівень гарантій незалежності суддів через можливе зменшення суми щомісячного довічного грошового утримання суддів.

Вирішуючи питання щодо конституційності аналогічного положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (стаття 97) та ухвалюючи Рішення від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007 (справа про гарантії незалежності суддів), Конституційний Суд України виходив з того, що частиною четвертою статті 43 Закону України «Про статус суддів» граничний розмір щомісячного довічного грошового утримання судді не обмежувався, а тому встановлення максимального розміру такого утримання звужило обсяг існуючого права і водночас знизило досягнутий

рівень гарантій суддівської незалежності (абзац шостий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Отже, оспорювані положення підпункту 1 пункту 61 розділу II Закону прийняті Верховною Радою України всупереч вимогам частини третьої статті 22 Конституції України щодо недопустимості звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів, а тому не відповідають їй (є неконституційними).

7.6. Верховний Суд України вважає неконституційним положення пункту 62 розділу II Закону, яким у частині другій статті 123 Закону України «Про судоустрій України» виключені слова «і не можуть бути меншими, ніж у відповідних категорій державних службовців апаратів законодавчої та виконавчої влади», а у другому реченні частини другої статті 130 цього Закону виключені слова «оплати праці». До внесення зазначених змін до названого Закону працівники апарату судів та працівники державної судової адміністрації (далі — працівники судів) як державні службовці мали право на не менший розмір заробітної плати, побутового забезпечення і соціального захисту, ніж у відповідних категорій державних службовців апаратів законодавчої та виконавчої влади, за умовами оплати праці вони були прирівняні до відповідних категорій службовців апарату вищого, центральних або місцевих органів виконавчої влади.

Оспорюваними змінами працівників судів позбавлено зазначених прав і гарантій.

Вирішуючи питання щодо неконституційності положення пункту 62 розділу II Закону, Конституційний Суд України враховує, що дію частини другої статті 123 і частини другої статті 130 Закону України «Про судоустрій України» також було зупинено на 2007 рік Законом України «Про Державний бюджет України на 2007 рік», але Рішенням Конституційного Суду України від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007 цей Закон щодо зупинення дії зазначених норм визнано неконституційним на тій підставі, що це призвело до зниження у 2007 році рівня забезпечення працівників судів (абзац третій підпункту 3.5 пункту 3 мотивувальної частини).

На 2008 рік Закон вказані положення Закону України «Про судоустрій України» виключив і, відповідно, позбавив працівників судів раніше встановлених прав, що суперечить положенням статті 22 Конституції України.

Отже, положення пункту 62 розділу II Закону не відповідає Конституції України.

7.7. В абзаці третьому (речення друге, третє) пункту 1 Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про статус суддів» передбачалося, що в разі зміни заробітної плати суддів розмір шомісячного довічного грошового утримання судді у відставці обчислюється виходячи з нового розміру заробітної плати судді, який працює на відповідній посаді, а виплачується — в суді за останнім місцем роботи або за їх вибором у суді за місцем їх проживання.

Пунктом 63 розділу II Закону із зазначеної Постанови Верховної Ради України виключено абзац третій пункту 1, а підпунктом 1 пункту 61

розділу II Закону встановлено, що призначення і виплата щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці здійснюється органами Пенсійного фонду України за рахунок коштів державного бюджету. Згідно з пунктом 3 розділу III Закону, який також є предметом конституційного подання Верховного Суду України, зазначений підпункт 1 пункту 61 розділу II Закону поширено на щомісячне довічне грошове утримання, призначене суддям у відставці до прийняття цього Закону.

Верховний Суд України вважає, що зміна порядку призначення і виплати щомісячного довічного грошового утримання суддям знизила досягнутий рівень гарантій їх незалежності і може призвести до суттєвої диспропорції у грошовому забезпеченні працюючих суддів і суддів у відставці.

Виключення Законом абзацу третього пункту 1 зазначеної Постанови Верховної Ради України і встановлення, що розмір щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці переглядається в разі зміни заробітної плати працюючого судді, виходячи з її нового розміру, означає скасування на 2008 рік існуючого порядку призначення і виплати щомісячного довічного грошового утримання суддям і зводить зміст і обсяг права судді, яке він мав, та обмежує його конституційні гарантії незалежності. Тому в цій частині положення пункту 63 розділу II Закону не узгоджується зі статтею 22, частиною першою статті 126 Конституції України.

Зміна існуючого порядку виплати щомісячного довічного грошового утримання суперечить Конституції України, оскільки видатки на утримання суддів, які передбачені у Державному бюджеті України, відповідно до частини другої статті 95 та частини першої статті 130 Конституції України повинні передбачати і фінансування щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці, що безпосередньо стосується реалізації положення частини першої статті 130 Конституції України щодо забезпечення державою фінансування судів та створення належних умов для їх функціонування. Такі правові позиції висловлював Конституційний Суд України у рішеннях від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 (абзац восьмий пункту 7 мотивувальної частини) і від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007 (абзаци четвертий, п'ятий, шостий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини).

У зв'язку з цим неконституційним є також оспорюване автором клопотання положення пункту 3 розділу III Закону, яким встановлено, що щомісячне довічне грошове утримання, призначене суддям у відставці до прийняття цього Закону, виплачується у порядку, передбаченому підпунктом 1 пункту 61 розділу II Закону.

8. Верховний Суд України вважає неконституційними положення статті 65 розділу I Закону в частині, що стосується професійних суддів і працівників судів щодо утримання їх чисельності лише в межах фонду заробітної плати (грошового забезпечення), затвердженого для бюджетних установ у кошторисах або планах використання бюджетних коштів, а також щодо витрат на їх безоплатне або пільгове матеріальне і побутове забезпечення, що здійснюється за рахунок і в межах бюджетних асигнувань на утримання цих бюджетних установ.

Проте, всупереч вимогам пункту 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України», у конституційному поданні не зазначено, яким саме нормам Конституції України не відповідають оспорювані положення статті 65 розділу I Закону, і не наведено правового аналізу їх неконституційності, що відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України є підставою для припинення провадження у справі в цій частині конституційного подання.

9. В розділі II Закону народні депутати України просять визнати неконституційними положення:

— пункту 1, який набрав чинності з 1 січня 2008 року та діяв до 16 травня 2008 року (абзац другий пункту 2 розділу III Закону), до моменту набуттям Україною членства у Світовій організації торгівлі (Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10 квітня 2008 року № 250—VI, пункт 8 Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі від 5 лютого 2008 року);

— пункту 9, який відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про запровадження марок акцизного збору нового зразка для алкогольних напоїв» від 12 березня 2008 року № 179 набирає чинності з 1 липня 2008 року (після набрання чинності порядком запровадження марок акцизного збору нового зразка, затвердженим Кабінетом Міністрів України з урахуванням абзацу четвертого частини четвертої статті 11 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів») (абзац третій пункту 2 розділу III Закону);

— підпункту 7 пункту 35, який набирає чинності з 1 жовтня 2008 року (абзац четвертий пункту 2 розділу III Закону).

Враховуючи, що юрисдикція Конституційного Суду України поширюється лише на чинні правові акти (їх окремі частини), питання щодо конституційності пунктів 1, 9, підпункту 7 пункту 35 розділу II Закону непідвідомче Конституційному Суду України, а тому провадження у цій частині конституційного подання підлягає припиненню на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

На підставі викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 63, 65, 73, 74 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення підпунктів 1–6 пункту 19 розділу II «Внесення змін до деяких законодавчих актів України» Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2007 року № 107—VI.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 67 розділу I, пунктів 2–4, 6–8, 10–18, підпункту 7 пункту 19, пунктів 20–22, 24–34, підпунктів 1–6, 8–12 пункту 35, пунктів 36–100 розділу II «Внесення змін до деяких законодавчих актів України» та пункту 3 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України».

3. Припинити конституційне провадження за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 65 розділу I Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

4. Припинити конституційне провадження за конституційним поданням 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 1, 9, підпункту 7 пункту 35 розділу II «Внесення змін до деяких законодавчих актів України» Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

5. Положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

6. Рішення Конституційного Суду України у цій справі має преюдиціальне значення для судів загальної юрисдикції при розгляді ними позовів у зв'язку з правовідносинами, які виникли внаслідок дії положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», визнаних неконституційними.

7. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений статьи 65 раздела I, пунктов 61, 62, 63, 66 раздела II, пункта 3 раздела III Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» и о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 67 раздела I, пунктов 1-4, 6–22, 24–100 раздела II Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» по конституционным представлениям Верховного Суда Украины и 101 народного депутата Украины (дело о предмете и содержании закона о Государственном бюджете Украины)

г. К и е в
22 мая 2008 года
№ 10-рп/2008

Дело № 1-28/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуны** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича — докладчика, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъектов права на конституционное представление **Хавронюка** Николая Ивановича — заместителя руководителя аппарата Верховного Суда Украины — начальника правового управления, **Лукаш** Елены Леонидовны и **Мирошниченко** Юрия Романовича — народных депутатов Украины; представителя Совета судей Украины **Гуменюка** Василия Ивановича — заместителя Председателя Совета судей Украины, судьи Верховного Суда Украины; Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины **Селиванова** Анатолия Александровича; представителей Кабинета Министров Украины: **Кондика** Павла Михайловича — заместителя Министра Кабинета Министров Украины, **Матвийчука** Владимира Макаровича — заместителя Министра финансов Украины,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений статьи 65 раздела I,

пунктов 61, 62, 63, 66 раздела II, пункта 3 раздела III Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» от 28 декабря 2007 года № 107–VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2008 г., №№ 5–8, ст. 78) и о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 67 раздела I, пунктов 1-4, 6-22, 24–100 раздела II Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» по конституционным представлениям Верховного Суда Украины и 101 народного депутата Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» являются конституционные представления Верховного Суда Украины и 101 народного депутата Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о конституционности указанных положений Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины».

Заслушав судью-докладчика Лылака Д.Д., объяснения Хавронюка Н.И., Гуменюка В.И., Лукаш Е.Л., Мирошниченко Ю.Р., Селиванова А.А., Кондыка П.М., Матвийчука В.М. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — Верховный Суд Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством о проверке на соответствие Конституции Украины (конституционность) отдельных положений статьи 65 раздела I, пунктов 61, 62, 63, 66 раздела II «Внесение изменений в некоторые законодательные акты Украины» (далее — раздел II), пункта 3 раздела III «Заключительные положения» (далее — раздел III) Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» от 28 декабря 2007 года № 107–VI (далее — Закон) о гарантиях независимости и правовой защищенности судей, а также гарантиях бытового обеспечения и уровня социальной защиты работников аппарата судов.

Автор ходатайства утверждает, что оспариваемые положения Закона приняты вопреки требованиям статей 22, 126 и 130 Конституции Украины, в результате чего ухудшено финансовое обеспечение, снижен уровень социального обеспечения судей, что фактически лишило их гарантий независимости и правовой защищенности, установленных статьями 8, 19, 22, 24, 41, 46, 130 Основного Закона Украины. По его мнению, внесенные Законом изменения в отдельные статьи законов Украины «О статусе судей», «О судоустройстве Украины», «Об оплате труда», Постановления Верховной Рады Украины «О порядке введения в действие Закона Украины «О статусе судей» приведут к реальному уменьшению размера заработ-

ной платы судей, денежного содержания судей в отставке, существенным диспропорциям в материальном обеспечении судей судов разных уровней, судей и председателей судов, в денежных доходах работающих судей и судей в отставке, сужению объема прежде установленных гарантий и существенному осложнению в получении судьями жилья. В конституционном представлении также отмечается, что к факторам, реально снижающим достигнутый уровень гарантий независимости судей, относится установление порядка, по которому назначение и выплата ежемесячного пожизненного денежного содержания судьи в отставке осуществляется органами Пенсионного фонда Украины.

В конституционном представлении подчеркивается, что предусмотренные Законом изменения в Закон Украины «О судостроительстве Украины» могут привести к неодинаковой оплате труда работников аппарата судов по сравнению с соответствующими категориями государственных служащих аппаратов законодательной и исполнительной власти, а отсюда — к оттоку из судов высокопрофессиональных работников и ухудшению качества правосудия, нарушению прав граждан. По мнению Верховного Суда Украины, «такими изменениями нарушаются требования статьи 130 Конституции Украины».

Подытоживая приведенные аргументы, Верховный Суд Украины указал, что снижение достигнутого уровня гарантий независимости судей вследствие принятия Закона может быть использовано для влияния на судебную власть.

2. Субъект права на конституционное представление — 101 народный депутат Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) статью 67 раздела I, пункты 1-4, 6-22, 24—100 раздела II Закона.

Этими нормами Верховная Рада Украины приостановила на 2008 год действие отдельных положений девятнадцати законов, кодексов и иных нормативно-правовых актов Украины, в девяносто один акт внесла изменения и дополнения, а три — признала утратившими силу.

Народные депутаты Украины просят признать Закон неконституционным в оспариваемых частях прежде всего на том основании, что, как они считают, исходя из содержания статей 95-98 Конституции Украины и статьи 38 Бюджетного кодекса Украины (далее — Кодекс) Верховная Рада Украины не имела права при принятии закона о Государственном бюджете Украины (далее — закон о Госбюджете) включать в него положения о внесении изменений и дополнений в действующие законы, приостанавливать действие отдельных законов либо изменять определенное другими законами Украины правовое регулирование общественных отношений. По мнению авторов ходатайства, в соответствии со статьей 95 Конституции Украины закон о Госбюджете должен устанавливать только доходы и расходы государства на нужды всего общества, и лишь этими вопросами ограничивается предмет регулирования закона о Госбюджете.

Субъект права на конституционное представление усматривает несоответствие оспариваемых положений Закона также статьям 1, 3, 6, 8, 16, 17, 19, 21, 22, 43, 46, 48, 49, 64, 92 Конституции Украины исходя из того,

что целью и особенностью закона о Госбюджете является обеспечение надлежащих условий для реализации положений иных законов Украины, предусматривающих финансовые обязательства государства перед гражданами, направленные на их социальную защиту, в том числе предоставление льгот, компенсаций и гарантий. Однако, по его мнению, указанные положения Закона вопреки закрепленным в Конституции Украины принципам социального, правового государства и верховенства права отменили либо изменили объем прав и обязанностей, льгот, компенсаций и гарантий, предусмотренных иными законами Украины.

3. Определением Конституционного Суда Украины от 18 марта 2008 года № 18-уп/2008 конституционные производства по делам о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений Закона по конституционным представлениям Верховного Суда Украины и 101 народного депутата Украины объединены в одно конституционное производство.

4. Относительно поднятых в конституционных представлениях вопросов свои позиции высказали Верховная Рада Украины и Кабинет Министров Украины.

5. Проведенный Конституционным Судом Украины сравнительно-правовой анализ соответствующих норм Конституции Украины, оспариваемых положений Закона, иных правовых актов и исходя из правовых позиций Конституционного Суда Украины в отношении инициированных в конституционных представлениях вопросов дает основания для следующих выводов.

5.1. В Конституции Украины Украина провозглашена социальным и правовым государством (статья 1), в основу правового регулирования бюджетных отношений заложен принцип справедливого и непредвзятого распределения общественного богатства между гражданами и территориальными громадами (часть первая статьи 95). Государство ответственно перед человеком за свою законодательную деятельность, обязано утверждать и обеспечивать права и свободы человека и гражданина. Законы и иные нормативно-правовые акты должны приниматься на основе Конституции Украины и соответствовать ей (часть вторая статьи 8).

Правовые акты могут быть признаны неконституционными в случае их несоответствия Конституции Украины либо если была нарушена установленная Конституцией Украины процедура их рассмотрения, принятия или вступления их в силу (часть первая статьи 152).

5.2. Утверждение Государственного бюджета Украины относится к полномочиям Верховной Рады Украины (пункт 4 части первой статьи 85, часть первая статьи 96 Конституции Украины) и происходит исключительно в форме закона (пункт 1 части второй статьи 92, часть вторая статьи 95 Конституции Украины).

Конституция Украины не определяет отдельную процедуру рассмотрения, принятия и вступления в силу закона о Госбюджете, но устанавливает некоторые особенности его содержания, что обуславливает также определенные требования к его рассмотрению, принятию и, соответственно, вступлению его в действие.

Согласно статьям 96, 116 Конституции Украины проект закона о Госбюджете разрабатывает и подает в Верховную Раду Украины Кабинет Министров Украины вместе с докладом о ходе исполнения Государственного бюджета Украины текущего года, а его действие во времени ограничивается конкретным периодом — с 1 января по 31 декабря, а при особых обстоятельствах — иным периодом.

Из содержания части второй статьи 95 и части первой статьи 130 Конституции Украины усматривается, что закон о Госбюджете обязательно должен определять любые расходы на нужды всего общества, размер и целевое назначение этих расходов, а также отдельно определять расходы на содержание судов.

Структура и, соответственно, содержание закона о Госбюджете определены частью второй статьи 38 Кодекса.

5.3. В Решении от 14 декабря 2000 года № 15-рп/2000 (дело о порядке выполнения решений Конституционного Суда Украины) Конституционный Суд Украины указал, что «решения Конституционного Суда Украины имеют прямое действие и для вступления в силу не требуют подтверждений со стороны любых органов государственной власти. Обязанность выполнения решения Конституционного Суда Украины является требованием Конституции Украины (часть вторая статьи 150)» (абзац третий пункта 4 мотивировочной части).

Постановляя Решение от 9 июля 2007 года № 6-рп/2007 (дело о социальных гарантиях граждан), Конституционный Суд Украины обратил внимание Верховной Рады Украины, Президента Украины, Кабинета Министров Украины на необходимость соблюдения положений статей 1, 3, 6, 8, 19, 22, 95, 96 Конституции Украины, статей 4, 27, части второй статьи 38 Кодекса при подготовке, принятии и введении в действие закона о Госбюджете. Эта рекомендация основывалась на правовых позициях Суда, высказанных в указанном Решении, в соответствии с которыми: статья 38 Кодекса конкретизирует требования части второй статьи 95 Конституции Украины относительно содержания закона о Госбюджете; в совокупности указанные статьи Кодекса и Конституции Украины определяют исчерпывающий перечень правоотношений, регулируемых законом о Госбюджете — установление только доходов и расходов государства на общественные нужды, а потому закон о Госбюджете не может отменять либо изменять объем прав и обязанностей, льгот, компенсаций и гарантий, предусмотренных другими законами Украины (абзацы четвертый, пятый, шестой, восьмой пункта 4 мотивировочной части). В связи с этим Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что «приостановление законом о Государственном бюджете Украины действия других законов Украины о предоставлении льгот, компенсаций и гарантий, внесение изменений в другие законы Украины, установление иного (дополнительно-

го) правового регулювання отношений, чем предусмотрено законами Украины, не соответствует статьям 1, 3, части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, статьям 21, 22, пункту 1 части второй статьи 92, частям первой, второй, третьей статьи 95 Конституции Украины» (абзац первый пункта 5 мотивировочной части).

При принятии оспариваемого Закона вопреки указанным правовым позициям законодатель вышел за пределы правового регулирования бюджетных отношений: приостановил действие отдельных положений законов (статья 67 раздела I) и внес в ряд законодательных актов изменения и дополнения и признал некоторые из них недействительными (раздел II).

5.4. Конституция Украины в статье 92 определила сферы, в частности бюджетную, регулируемые исключительно законом. Закон о Госбюджете является основным финансовым документом государства. В связи со своим специальным предназначением этот закон не должен регулировать отношения в иных сферах общественной жизни.

Конституция Украины не наделяет закон о Госбюджете высшей юридической силой относительно других законов.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что законом о Госбюджете нельзя вносить изменения в другие законы, приостанавливать их действие либо отменять их, поскольку по объективным причинам это создает противоречия в законодательстве, и как следствие — отмену и ограничение прав и свобод человека и гражданина.

В случае необходимости приостановки действия законов, внесения в них изменений и дополнений, признания их не действующими должны использоваться отдельные законы.

6. Пункт 19 раздела II Закона, оспариваемый народными депутатами Украины на соответствие Конституции Украины, содержит положения, которые, в частности, устанавливают порядок и размеры внесения в бюджет рентных платежей за природный газ, нефть и газовый конденсат, за транзитное транспортирование природного газа и транспортирование нефти и нефтепродуктов магистральными нефтепроводами, транзитное транспортирование аммиака; вводят базовые нормативы платежей за пользование недрами и нормативы сбора за специальное водопользование; определяют размеры ставок ввозной (экспортной) таможенной пошлины за экспорт газа, природного газа в газообразном и сжиженном состоянии и сжиженных газов при условии, что большие размеры не установлены международными договорами, согласие на обязательность которых дано Верховной Радой Украины (подпункты 1-6).

Указанные положения пункта 19 раздела II Закона не приостанавливают действие, не изменяют и не отменяют какие-либо нормы конкретных законодательных актов или правовых актов в целом и касаются процесса исполнения Государственного бюджета Украины на 2008 год в его доходной части, а потому согласуются со статьями 95-98 Конституции Украины и статьей 38 Кодекса и являются конституционными.

Тем не менее подпунктом 7 пункта 19 данного раздела Закона приостановлено для всех субъектов предпринимательской деятельности в слу-

чае ввоза (пересылки) ими на территории специальных (свободных) экономических зон и территории приоритетного развития подакцизных товаров и товаров 1-24 групп в соответствии с УКТ ВЭД применение льгот по уплате ввозной таможенной пошлины и налога на добавочную стоимость, в связи с чем указанное положение не согласовывается с высказанными Конституционным Судом Украины в Решении от 9 июля 2007 года № 6-рп/2007 (дело о социальных гарантиях граждан) правовыми позициями и, соответственно, с конституционными требованиями о предметном регулировании закона о Госбюджете, а следовательно, является неконституционным.

7. Конституционный Суд Украины также исходит из того, что приостановление на 2008 год оспариваемыми положениями Закона действия отдельных норм правовых актов (статья 67 раздела I Закона), внесение в некоторые законодательные акты изменений и дополнений и признание законов утратившими силу (раздел II Закона) привело к фактической отмене либо сужению содержания и объема существующих прав и свобод человека и гражданина.

7.1. Одной из конституционных гарантий прав и свобод человека и гражданина является недопущение их упразднения (часть вторая статьи 22 Конституции Украины) либо сужения их содержания и объема при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы (часть третья статьи 22 Конституции Украины).

Согласно части первой статьи 126 Конституции Украины Конституция и законы Украины должны гарантировать независимость и неприкосновенность судей. К таким конституционным гарантиям отнесена обязанность государства обеспечивать финансирование и надлежащие условия для функционирования судов и деятельности судей. Осуществление государством финансирования судов должно происходить только через Государственный бюджет Украины путем отдельного определения в нем расходов на содержание судов (часть первая статьи 130 Конституции Украины). Следовательно, закон о Госбюджете непосредственно касается прав и свобод судей и работников аппарата судов.

Толкование словосочетания «сужение содержания и объема прав и свобод человека и гражданина», содержащееся в части третьей статьи 22 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины дал в Решении от 22 сентября 2005 года № 5-рп/2005 (дело о постоянном пользовании земельными участками), согласно которому «конституционные права и свободы гарантируются и не могут быть упразднены (часть вторая), при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод (часть третья). Упразднение конституционных прав и свобод — это их официальная (юридическая или фактическая) ликвидация. Сужение содержания и объема прав и свобод является их ограничением. В традиционном понимании деятельности определяющими понятиями содержания прав человека являются условия и средства, которые составляют возможности человека, необходимые для удовлетворения потребностей

его существования и развития. Объем прав человека — это их сущностное свойство, выраженное количественными показателями возможностей человека, отображенных соответствующими правами, которые не являются однородными и общими». При этом Конституционный Суд Украины указал, что «общепризнанным есть правило, согласно которому сущность содержания основного права ни в коем случае не может быть нарушена» (абзац четвертый подпункта 5.2 пункта 5 мотивировочной части).

Следовательно, признание Законом правовых актов утратившими силу, приостановка их действия, внесение в них изменений и дополнений в отношении закрепленных в них прав и свобод человека и гражданина Конституционный Суд Украины считает упразднением либо ограничением данных прав и свобод.

7.2. Неконституционность положения подпункта «а» подпункта 2 пункта 61 раздела II Закона, согласно которому в части второй статьи 44 Закона Украины «О статусе судей» слова «в процентном отношении к должностному окладу Председателя Верховного Суда Украины и не могут быть меньше 50 процентов его оклада. Должностной оклад судьи не может быть меньше 80 процентов должностного оклада председателя суда, в котором работает судья» заменены словами «кабинетом Министров Украины», Верховный Суд Украины обосновывает тем, что предложенное изменение порядка оплаты работы судей снизило достигнутый уровень гарантий их независимости, а внедрение нового порядка может быть использовано для влияния на судебную власть и приведет к диспропорции в материальном обеспечении судов разных уровней, а также судей и председателей судов.

В соответствии с пунктом 14 части первой статьи 92 Конституции Украины статус судей определяется исключительно законами Украины. Материальное и социально-бытовое обеспечение, в том числе и заработная плата судей, являются элементами статуса судьи (статьи 42–45 Закона Украины «О статусе судей»). Сохранение существующего статуса судьи, недопущение его упразднения либо сужения его содержания и объема является одной из основополагающих гарантий независимости судьи. Именно на реализацию и утверждение гарантий независимости судей в указанном аспекте Закон Украины «О статусе судей» ввел особый порядок в оплате работы председателей судов и судей, который не допускал существенной разницы между их должностными окладами: должностной оклад судьи не может быть менее 80 процентов должностного оклада председателя суда, в котором работает судья (часть вторая статьи 44). Этот порядок является своеобразным механизмом, который сдерживает и не допускает значительных диспропорций в оплате работы судей и председателей судов, то есть закон гарантировал судье право на указанный размер должностного оклада.

Оспариваемая норма Закона лишила на 2008 год судей этого права и соответственно — части гарантий их независимости.

Следовательно, положения подпункта «а» подпункта 2 пункта 61 раздела II Закона соответствует частям второй, третьей статьи 22, части первой статьи 126 Конституции Украины.

Кроме того, введение данной нормой пункта 61 раздела II Закона порядка, согласно которому размеры должностных окладов судей устанавливаются Кабинетом Министров Украины, противоречит пункту 14 статьи 92 Конституции Украины, в соответствии с которым статус судей определяется исключительно законами Украины. Кабинет Министров Украины является высшим органом в системе органов исполнительной власти (часть первая статьи 113 Конституции Украины) и в пределах своей компетенции имеет право издавать постановления и распоряжения (часть первая статьи 117 Конституции Украины).

7.3. Верховный Суд Украины ставит под сомнение конституционность положений подпунктов «б», «г» и «г» подпункта 2 пункта 61 раздела II Закона, которыми: изменен порядок начисления судьям ежемесячной надбавки за выслугу лет (вместо ее определения в процентах к общей сумме ежемесячного заработка с учетом доплаты за квалификационные классы (часть четвертая статьи 44 Закона Украины «О статусе судей») предусмотрено ее исчисление в тех же процентах, но от должностного оклада судьи) и дополнены части восьмая и девятая статьи 44 Закона Украины «О статусе судей» (бесплатное пользование на территории Украины всеми видами транспорта и 50-процентная скидка платы за занимаемое судьями и членами их семей жилье, коммунальные услуги поставлены в зависимость от наличия права на налоговую социальную льготу).

Конституционный Суд Украины исходит из того, что учрежденный в оспариваемой части Закона порядок исчисления ежемесячной надбавки за выслугу лет судей привел к уменьшению ее суммы, поскольку должностной оклад является лишь частью ежемесячного заработка судьи. Соответственно следствием такого уменьшения является уменьшение его заработной платы и снижение существующих гарантий независимости судей. В отношении предоставления судьям за счет государства материальной и социальной защиты (заработная плата, пенсия, ежемесячное пожизненное денежное содержание и т. п.) как гарантии обеспечения их независимости Конституционный Суд Украины сформировал правовую позицию, изложенную в Решении от 11 октября 2005 года № 8-рп/2005 (дело об уровне пенсии и ежемесячного пожизненного денежного содержания) (абзац третий пункта 7 мотивировочной части).

Следовательно, положения подпунктов «б», «г» и «г» подпункта 2 пункта 61 раздела II Закона противоречат части третьей статьи 22, части первой статьи 126 Конституции Украины.

7.4. В подпункте «в» подпункта 2 пункта 61 раздела II Закона изложен в новой редакции абзац первый части седьмой статьи 44 Закона Украины «О статусе судей», в соответствии с которой изменен порядок предоставления судьям Конституционного Суда Украины, Верховного Суда Украины, высших специализированных судов, апелляционных и местных судов жилья. До указанных изменений судьи обеспечивались благоустроенным жильем — отдельной квартирой или домом, а в соответствии с новым порядком они могут быть обеспечены, кроме отдельной квартиры или дома, служебным жильем по месту нахождения суда. Тем не менее указанные

изменения не предусматривают механизм предоставления жилья. Если прежде судей Конституционного Суда Украины, Верховного Суда Украины, высших специализированных судов жильем обязан был обеспечить Кабинет Министров Украины, а судей других судов — соответствующие местные органы государственной исполнительной власти по месту нахождения суда, то Законом указанные положения изъяты.

Субъект права на конституционное представление обосновано считает, что подобные изменения в Закон Украины «О статусе судей» сделали невозможным получение судьями жилья, а потому ограничили (сузили) ранее существующие их возможности для реализации этого права (абзац четвертый подпункта 5.2 пункта 5 мотивировочной части Решения от 22 сентября 2005 года № 5-рп/2005).

Это дает основания для вывода о неконституционности положения подпункта «в» подпункта 2 пункта 61 раздела II Закона.

7.5. Верховный Суд Украины оспаривает положение подпункта 1 пункта 61 раздела II Закона, в котором речь идет об исключении в абзаце первом части четвертой статьи 43 Закона Украины «О статусе судей» слов «без ограничения предельного размера ежемесячного пожизненного денежного содержания» и установлен максимальный размер указанного денежного содержания — десять тысяч гривен, и считает, что такое ограничение снижает достигнутый уровень гарантий независимости судей ввиду возможного уменьшения суммы ежемесячного пожизненного денежного содержания судей.

Решая вопрос о конституционности аналогичного положения Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2007 год» (статья 97) и постановляя Решение от 18 июня 2007 года № 4-рп/2007 (дело о гарантиях независимости судей), Конституционный Суд Украины исходил из того, что частью четвертой статьи 43 Закона Украины «О статусе судей» предельный размер ежемесячного пожизненного денежного содержания судьи не ограничивался, а потому установление максимального размера такого содержания сузило объем существующего права и вместе с тем снизило достигнутый уровень гарантий судейской независимости (абзац шестой подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

Следовательно, оспариваемые положения подпункта 1 пункта 61 раздела II Закона приняты Верховной Радой Украины вопреки требованиям части третьей статьи 22 Конституции Украины о недопустимости сужения содержания и объема существующих прав и свобод при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы, а потому не соответствуют ей (являются неконституционными).

7.6. Верховный Суд Украины считает неконституционным положение пункта 62 раздела II Закона, которым в части второй статьи 123 Закона Украины «О судостроительстве Украины» исключены слова «и не могут быть меньшими, чем у соответствующих категорий государственных служащих аппаратов законодательной и исполнительной власти», а во втором предложении части второй статьи 130 настоящего Закона исключены слова «оплаты труда». До внесения указанных изменений в настоящий Закон

работники аппарата судов и работники государственной судебной администрации (далее — работники судов) как государственные служащие имели право на не меньший размер заработной платы, бытового обеспечения и социальной защиты, чем у соответствующих категорий государственных служащих аппаратов законодательной и исполнительной власти, по условиям оплаты труда они были приравнены к соответствующим категориям служащих аппарата высшего, центральных или местных органов исполнительной власти.

Оспариваемыми изменениями работники судов лишены указанных прав и гарантий.

Решая вопрос о неконституционности положения пункта 62 раздела II Закона, Конституционный Суд Украины учитывает, что действие части второй статьи 123 и части второй статьи 130 Закона Украины «О судостроительстве Украины» также было приостановлено на 2007 год Законом Украины «О Государственном бюджете Украины на 2007 год», но Решением Конституционного Суда Украины от 18 июня 2007 года № 4-рп/2007 данный Закон относительно приостановки действия указанных норм признан неконституционным на том основании, что это привело к снижению в 2007 году уровня обеспечения работников судов (абзац третий подпункта 3.5 пункта 3 мотивировочной части).

На 2008 год Закон указанные положения Закона Украины «О судостроительстве Украины» исключил и, соответственно, лишил работников судов прежде установленных прав, что противоречит положениям статьи 22 Конституции Украины.

Следовательно, положение пункта 62 раздела II Закона не отвечает Конституции Украины.

7.7. В абзаце третьем (предложения второе, третье) пункта 1 Постановления Верховной Рады Украины «О порядке введения в действие Закона Украины «О статусе судей» предполагалось, что в случае изменения заработной платы судей размер ежемесячного пожизненного денежного содержания судьи в отставке исчисляется исходя из нового размера заработной платы судьи, который работает на соответствующей должности, а выплачивается — в суде по последнему месту работы или на их выбор в суде по месту их проживания.

Пунктом 63 раздела II Закона из данного Постановления Верховной Рады Украины исключен абзац третий пункта 1, а подпунктом 1 пункта 61 раздела II Закона установлено, что назначение и выплата ежемесячного пожизненного денежного содержания судьи в отставке осуществляется органами Пенсионного фонда Украины за счет средств государственного бюджета. Согласно пункту 3 раздела III Закона, который также является предметом конституционного представления Верховного Суда Украины, данный подпункт 1 пункта 61 раздела II Закона распространен на ежемесячное пожизненное денежное содержание, назначенное судьям в отставке до принятия настоящего Закона.

Верховный Суд Украины считает, что изменение порядка назначения и выплаты ежемесячного пожизненного денежного содержания судьям снизило достигнутый уровень гарантий их независимости и может приве-

сти к существенной диспропорции в денежном обеспечении работающих судей и судей в отставке.

Исключение Законом абзаца третьего пункта 1 указанного Постановления Верховной Рады Украины и определение, что размер ежемесячного пожизненного денежного содержания судьи в отставке пересматривается в случае изменения заработной платы работающего судьи, исходя из его нового размера, означает отмену на 2008 год существующего порядка назначения и выплаты ежемесячного пожизненного денежного содержания судьям и суживает содержание и объем права судьи, которое он имел, а также ограничивает его конституционные гарантии независимости. Поэтому в данной части положение пункта 63 раздела II Закона не согласуется со статьей 22, частью первой статьи 126 Конституции Украины.

Изменение существующего порядка выплаты ежемесячного пожизненного денежного содержания противоречит Конституции Украины, поскольку расходы на содержание судей, предусмотренные в Государственном бюджете Украины, согласно части второй статьи 95 и части первой статьи 130 Конституции Украины должны предусматривать и финансирование ежемесячного пожизненного денежного содержания судей в отставке, что непосредственно касается реализации положения части первой статьи 130 Конституции Украины об обеспечении государством финансирования судов и создании надлежащих условий для их функционирования. Такие правовые позиции высказывал Конституционный Суд Украины в решениях от 11 октября 2005 года № 8-рп/2005 (абзац восьмой пункта 7 мотивировочной части) и от 18 июня 2007 года № 4-рп/2007 (абзацы четвертый, пятый, шестой подпункта 3.3 пункта 3 мотивировочной части).

В связи с этим неконституционным является также оспариваемое автором ходатайства положение пункта 3 раздела III Закона, которым установлено, что ежемесячное пожизненное денежное содержание, назначенное судьям в отставке до принятия данного Закона, выплачивается в порядке, предусмотренном подпунктом 1 пункта 61 раздела II Закона.

8. Верховный Суд Украины считает неконституционными положения статьи 65 раздела I Закона в части, касающейся профессиональных судей и работников судов относительно содержания их численности лишь в пределах фонда заработной платы (денежного обеспечения), утвержденного для бюджетных учреждений в сметах или планах использования бюджетных средств, а также относительно затрат на их безвозмездное либо льготное материальное и бытовое обеспечения, которые осуществляются за счет и в пределах бюджетных ассигнований на содержание данных бюджетных учреждений.

Однако вопреки требованиям пункта 4 части второй статьи 39 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», в конституционном представлении не указано, каким именно нормам Конституции Украины не отвечают оспариваемые положения статьи 65 раздела I Закона, и не приведен правовой анализ их неконституционности, что согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины является основанием для

прекращения производства по делу в этой части конституционного представления.

9. В разделе II Закона народные депутаты Украины просят признать неконституционными положения:

— пункта 1, который вступил в действие с 1 января 2008 года и действовал до 16 мая 2008 года (абзац второй пункта 2 раздела III Закона), до момента приобретения Украиной членства в Мировой организации торговли (Закон Украины «О ратификации Протокола о вступлении Украины к Мировую организацию торговли» № 250—VI от 10 апреля 2008 года, пункт 8 Протокола о вступлении Украины в Мировую организацию торговли от 5 февраля 2008 года);

— пункта 9, который в соответствии с постановлением Кабинета Министров Украины «О внедрении марок акцизного сбора нового образца для алкогольных напитков» № 179 от 12 марта 2008 года вступает в действие с 1 июля 2008 года (после вступления в действие порядка внедрения марок акцизного сбора нового образца, утвержденного Кабинетом Министров Украины с учетом абзаца четвертого части четвертой статьи 11 Закона Украины «О государственном регулировании производства и оборота спирта этилового, коньячного и плодового, алкогольных напитков и табачных изделий») (абзац третий пункта 2 раздела III Закона);

— подпункта 7 пункта 35, который вступает в действие с 1 октября 2008 года (абзац четвертый пункта 2 раздела III Закона).

Учитывая, что юрисдикция Конституционного Суда Украины распространяется только на действующие правовые акты (их отдельные части), вопрос о конституционности пунктов 1, 9, подпункта 7 пункта 35 раздела II Закона неподведомствен Конституционному Суду Украины, а потому производство в этой части конституционного представления подлежит прекращению на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 61, 63, 65, 73, 74 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения подпунктов 1-6 пункта 19 раздела II «Внесение изменений в некоторые законодательные акты Украины» Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» от 28 декабря 2007 года № 107-VI.

2. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения статьи 67 раздела I, пунктов 2-4, 6-8, 10-18, подпункта 7 пункта 19, пунктов 20-22, 24-34, подпунктов 1-6, 8-12 пункта 35, пунктов 36—100 раздела II «Внесение изменений в некоторые законода-

тельные акты Украины» и пункта 3 раздела III «Переходные положения» Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины».

3. Прекратить конституционное производство о соответствии Конституции Украины (конституционности) статьи 65 раздела I Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» по конституционному представлению Верховного Суда Украины на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

4. Прекратить конституционное производство о соответствии Конституции Украины (конституционности) пунктов 1, 9, подпункта 7 пункта 35 раздела II «Внесение изменений в некоторые законодательные акты Украины» Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» по конституционному представлению 101 народного депутата Украины на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

5. Положения Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

6. Решение Конституционного Суда Украины по данному делу имеет преюдициальное значение для судов общей юрисдикции при рассмотрении ими исков в связи с правоотношениями, которые возникли вследствие действия положений Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины», признанных неконституционными.

7. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.10-рп/2008 dated May 22, 2008 on the case upon the constitutional petitions of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of separate provisions of Article 65 Section I, items 61, 62, 63 and 66 Section II, item 3 Section III of the Law «On the 2008 State Budget of Ukraine and on Amending Some Legislative Acts of Ukraine» and of 101 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Article 67 Section I, items 1–4, 6–22, 24–100 Section II of the Law «On the 2008 State Budget of Ukraine and on Amending Some Legislative Acts of Ukraine» (case on the subjects and contents of the law on the State Budget of Ukraine)*

Approval of the State Budget of Ukraine falls within the scope of the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 85.1.4. and 96.1 of the Constitution) and is executed only in the form of a law (Articles 92.2.1 and 95.2 of the Constitution). The Constitution does not set forth a specific procedure for consideration, approval and enactment of the law on the State Budget but provides for some specific features of its contents that stipulate certain requirements concerning its consideration, approval and enactment, respectively. The structure and contents of the law on the State Budget are provided for in Article 38.2 of the Budget Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»).

In its Decision no.6-рп/2007 dated July 9, 2007 (case on social guarantees for citizens), the Constitutional Court drew attention of the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine to the need to observe provisions of Articles 1, 3, 6, 8, 19, 22, 95 and 96 of the Constitution and Articles 4, 27 and 38.2 of the Code when drafting and enacting the law on the State Budget. This recommendation was based on legal positions of the Court mentioned in the aforementioned Decision, according to which: Article 38 of the Code specifies requirements of Article 95.2 of the Constitution concerning the contents of the law on the State Budget; together, the aforementioned articles of the Code and the Constitution provide for an exhaustive list of legal relations that are to be regulated by the law on the State Budget — only establishment of the state's incomes and expenditures on general social needs; thus, the State Budget may not cancel or change the scope of rights and responsibilities, benefits, compensations and guarantees provided for in other Ukrainian laws (paragraphs 4, 5, 6 and 8 item 4 of the motivation part). When adopting the analysed Law «On the 2008 State Budget of Ukraine and Amending Some Legislative Acts of Ukraine» dated December 28, 2007 (hereinafter referred to as «the Law») legislators went beyond the mentioned legal positions — they canceled separate provisions of laws (Article 67 Section I) and introduced amendments and supplements to a number of legislative acts, some of which were recognised null and void (Section II).

The Constitutional Court concluded that the law on the State Budget may not amend other laws, terminate their implementation or cancel them since these actions for objective reasons lead to inconsistencies in legislation and as a result — cancel or limit human and citizen's rights and freedoms.

When there is a need to terminate implementation of laws, introduce amendments or supplements to them or recognise them invalid, separate laws should be adopted.

Provisions of item 19 Section II of the Law *inter alia* provide for the procedure and amounts of rent payments to the budget for natural gas, oil and gas condensate, for transit transportation of natural gas and transportation of oil and oil products through oil-trunk pipelines, transit transportation of ammonia; introduce basic normative payments for use of mineral resources and tariffs of payments for special-purpose water use; set rates for imports (exports) customs duties for exported gas, natural gas in gaseous and liquefied form and liquefied gases provided higher norms were not established by international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine (items 1–6); they do not terminate implementation, change or cancel any norms of specific legislative acts or legal acts as a whole and they are related to the process of implementation of the 2008 State Budget of Ukraine in its income part; hence, are in compliance with Articles 95 — 98 of the Constitution and Article 38 of the Code and are constitutional.

However, Article 19.7 of this Section of the Law suspends benefits on import customs duty and VAT for all subjects of entrepreneurial activities that import (forward) excisable goods and goods falling within Groups 1–24 of Ukrainian Classification of Goods in Foreign Economic Activities through the territories of special (free) economic zones and priority development territories. In view of this, the aforementioned provision runs contrary to the Decision of the Constitutional Court no.6-рп/2007 dated July 9, 2007 (case on social guarantees for citizens) that states the Court's legal positions and with the constitutional requirements concerning the subject regulation of the law on the State Budget and thus is unconstitutional.

Pursuant to Article 126.1 of the Constitution, the Constitution and laws should guarantee independence and immunity for judges. Such constitutional guarantees include the state's responsibility for ensuring financing and adequate conditions for functioning of courts and activities of judges. State financing should be done only through the State Budget in a separate article providing for expenses on supporting courts' activities (Article 130.1 of the Constitution). Thus, the law on the State Budget has immediate implications for the rights and freedoms of judges and staff of the courts' secretariats.

In the opinion of the Constitutional Court, recognising legal acts null and void, termination of their implementation, introduction of amendments and additions concerning human and citizen's rights and freedoms by the Law means cancellation or restriction of these rights and freedoms.

Pursuant to Article 92.1.14 of the Constitution, the status of judges is determined exclusively by laws of Ukraine. Material, social and welfare support, including judges' salaries, are elements of the status of judges (Articles 42–45 of the Law «On the Status of Judges»). Preservation of the current status of judges, prohibiting of its cancellation or restriction of its contents and scope is one of the fundamental guarantees of independence of a judge. Exercise and guarantees of independence of judges in the given aspect is the aim of the Law «On the Status of Judges» that introduced a special procedure for payment of salaries of court chairpersons and judges in order to avoid significant differences between their

position salaries: a position salary of a judge may not be lower than 80 per cent of that of a chairperson of the court where a judge works (Article 44.2). This procedure envisages a mechanism that aimed to check and avoid large imbalances in salaries of judges and court chairpersons, i.e. the law guaranteed that a judge receives the stated position salary.

The analysed norm of the Law deprives judges of this right in 2008 and respectively — of a part of guarantees of their independence.

Furthermore, introduction by the mentioned norm of item 61 Section II of the Law of the procedure, according to which position salary rates will be established by the Cabinet of Ministers of Ukraine runs contrary to Article 92.1.14 of the Constitution, according to which the status of judges is determined exclusively by laws of Ukraine. The Cabinet of Ministers of Ukraine is the highest body in the system of executive power (Article 113.1 of the Constitution) and within the scope of its competence is entitled to issue resolutions and orders (Article 117.1 of the Constitution).

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the assumption that the procedure for calculation of a monthly increment for a length of service as introduced in the analysed part of the Law resulted in a decrease of its amount since a position salary is only a part of monthly earning of a judge. Consequently, an outcome of such decrease is a decrease of the judge's salary and restriction of existing guarantees of judges' independence. With regard to provision of material and social protection for judges by the state (salaries, pension, monthly financial allowance for life, etc.) as a guarantee of their maintenance, the Constitutional Court formulated a legal position set forth in its Decision no.8-rp/2005 dated October 11, 2005 (case on the amount of pension and monthly financial allowance for life) (paragraph 3 item 7 of the motivation part).

Sub-item «c» item 61.2 Section II of the Law provides for a new wording of Article 44.7.1 of the Law «On the Status of Judges» that envisages changes to the procedure of allocation of housing for judges of the Constitutional Court of Ukraine, the Supreme Court of Ukraine, higher specialised courts, appellate and local courts. Before these amendments, judges were provided with furnished housing — an individual apartment or a house — whereas according to the new procedure, they may be provided, along with an individual apartment or a house, with service housing in the place of the court location. However, the envisaged amendments do not provide for a mechanism of housing allocation. Before, judges of the Constitutional Court, the Supreme Court and higher specialised courts received housing from the Cabinet of Ministers and judges of other courts — from relevant local state executive authorities at the place of the court location. Now, the Law eliminates these provisions. This constitutes grounds for recognising provisions of sub-item «c» item 61.2 Section II of the Law unconstitutional.

The contested provisions of item 61.1 of Section II of the Law that envisages elimination of words «without limitation of the threshold amount of monthly financial allowance» from Article 43.4.1 of the Law of Ukraine «On the Status of Judges» and establishment of the maximum amount of such financial allowance — ten thousand hryvnias were adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine contrary to the requirements of Article 22.3 of the

Constitution on inadmissibility of narrowing the contents and scope of the existing rights and freedoms when adopting new or amending the effective laws.

Before introduction of amendments to Article 123.2 of the Law «On the Judiciary in Ukraine», provisions of item 62 of Section II of the Law granted to the staff of secretariats of the courts and state court administrations (hereinafter referred to as court employees) as civil servants a right to the same salaries, welfare provision and social protection as respective categories of staff of the secretariats of legislative and executive branches; in terms of their salaries, they were equal to relevant categories of employees of secretariats of the top central or local executive bodies. The amendments in question deprive court employees of these rights and guarantees.

The Constitutional Court takes into consideration the fact that implementation of Article 123.2 and Article 130.2 of the Law «On the Judiciary in Ukraine» was also suspended for 2007 by the Law «On the 2007 State Budget of Ukraine» but according to the Decision of the Constitutional Court no.4-рп/2007 dated June 18, 2007 this Law in the part providing for elimination of these norms was recognised unconstitutional because it resulted in lower support for court employees in 2007 (paragraph 3 item 3.5 of the motivation part).

For 2008, the aforementioned provisions of the Law «On the Judiciary in Ukraine» are eliminated that consequently deprives court employees of the rights that were previously established and as such runs contrary to provisions of Article 22 of the Constitution.

Elimination of paragraph 3 item 1 of the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Procedure for Enactment of the Law of Ukraine «On the Status of Judges» by the Law and a statement that the amount of monthly financial allowance for retired judges should be re-calculated in the event when the salary of a working judge changes in accordance with the new level of such salary mean that in 2008 the existing procedure for calculation and payment of monthly financial allowance is eliminated that narrows the contents and scope of a judge's right to and limits constitutional guarantees of his/her independence. Hence, in this part the provision of sub-item 63 Section II of the Law is inconsistent with Articles 22 and 126.1 of the Constitution.

The change of the existing procedure for payment of monthly financial allowance for life violates the Constitution since expenses to provide support for judges as set forth in the State Budget of Ukraine in accordance with Articles 95.2 and 130.1 of the Constitution should cover monthly financial allowance for retired judges for life which is directly related to implementation of a provision of Article 130.1 of the Constitution on ensuring financing of courts by the state and creation adequate conditions for their functioning.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) provisions of sub-items 19.1 - 19.6 Section II «Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine» of the Law «On the 2008 State Budget of Ukraine and Amending Some Legislative Acts of Ukraine» no.107–VI dated December 28, 2007.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of Article 67 Section I, sub-items 2–4, 6–8 and 10–18, item 19.7, items 20–22 and 24–34, items 35.1 — 35.6 and 35.8 — 35.12, items 36–100 Section II «Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine» and item 3 Section III «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On the 2008 State Budget of Ukraine and Amending Some Legislative Acts of Ukraine».

3. To terminate constitutional proceedings upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 65 Section I of the Law «On the 2008 State Budget of Ukraine and Amending Some Legislative Acts of Ukraine» on the grounds of Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — non-conformity of the constitutional petition with the requirements prescribed by the Constitution of Ukraine and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

4. To terminate constitutional proceedings upon the constitutional petition of 101 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of sub-items 1 and 9 item 35.7 Section II «Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine» of the Law «On the 2008 State Budget of Ukraine and Amending Some Legislative Acts of Ukraine» on the grounds of Article 45.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — lack of jurisdiction of the Constitutional Court over issues raised in the constitutional petition.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційними поданнями 56 та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад»

м. Київ
27 травня 2008 року
№ 11-рп/2008

Справа № 1-15/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Стецюка** Петра Богдановича — доповідача, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання Мірошниченка Юрія Романовича, Головатого Сергія Петровича — народних депутатів України, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, Представника Президента України у Конституційному Суді України Ставнійчук Марини Іванівни,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями 56 та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» від 12 січня 2007 року № 602–V (Відомості Верховної Ради України, 2007 р., № 13, ст. 134) (далі — Закон № 602–V).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стали конституційні подання 56 та 48 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо конституційності окремих положень законів України в редакції Закону № 602–V.

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П.Б., пояснення Мірошниченка Ю.Р., Головатого С.П., Селіванова А.О., Ставнійчук М.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкти права на конституційне подання — 56 та 48 народних депутатів України — звернулися до Конституційного Суду України з клопотаннями визнати неконституційними положення:

— пункту 2 частини першої, частин четвертої, п'ятої, шостої статті 5, частини п'ятої статті 27, пункту 3 частини першої статті 37 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року № 93–IV в редакції Закону № 602–V;

— частини сьомої статті 6, статті 7, частини четвертої (за конституційним поданням 48 народних депутатів України — частини п'ятої) статті 15¹ Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» від 10 лютого 1998 року № 90/98–ВР у редакції Закону № 602–V;

— пункту 5 частини першої статті 23, частини другої статті 78 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 року № 1667–IV в редакції Закону № 602–V;

— пункту 8 частини першої статті 21 Закону України «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 року № 1932–IV в редакції Закону № 602–V;

— абзацу третього підпункту 1, абзаців третього, восьмого, дев'ятого, десятого, одинадцятого, дванадцятого підпункту 2, абзацу шостого (за конституційним поданням 48 народних депутатів України — абзацу третього) підпункту 3 пункту 1, абзаців третього, шостого, сьомого, восьмого, дев'ятого підпункту 1, абзацу сьомого підпункту 2 пункту 2, абзацу третього підпункту 1, абзацу третього підпункту 2 пункту 3, абзацу другого підпункту 1 пункту 4 розділу I, пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 602–V.

Автори клопотання — 56 народних депутатів України — вважають, що положення пункту 3 частини першої статті 37 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» у редакції Закону № 602–V щодо відкликання виборцями обраного ними депутата місцевої ради у разі невідповідності практичної діяльності депутата основним принципам і положенням програми політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за виборчим списком якої він був обраний депутатом місцевої ради, суперечить частині першій статті 34, частинам другій, четвертій статті 36, частині першій статті 64 Конституції України.

Положення статті 7 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» та пункту 2 частини першої, частин четвертої, п'ятої статті 5 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» у редакції Закону № 602–V щодо права вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) приймати рішення про відкликання та дострокове припинення повноважень депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутата місцевої ради (крім депутата сільської, селищної ради) «з інших підстав, встановлених вищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій)» суперечать статтям 1, 7, 71, частинам першій, третій статті 140, частинам першій, третій статті 141 Конституції України.

На думку суб'єкта права на конституційне подання — 48 народних депутатів України, норми законів, що становлять правовий механізм дострокового припинення за рішенням вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) повноважень депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради, обраного шляхом народного волевиявлення, суперечать вимогам статей 5, 69 Конституції України щодо обов'язковості результатів виборів і є посяганням на здійснення влади народом безпосередньо, звужують зміст гарантованого статтею 38 Конституції України права громадян бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також порушують приписи статті 22 Конституції України, за якою конституційні права і свободи людини і громадянина гарантуються і не можуть бути скасовані.

Наділення вищих керівних органів політичних партій (виборчих блоків політичних партій) правом дострокового припинення повноважень депутатів місцевих рад без надання такого права іншим громадянам-виборцям, які не є членами партій, і навіть членам партій, які не входять до складу вищого керівного органу партії, не відповідає вимогам частин першої, другої статті 24, частини четвертої статті 37 Конституції України щодо рівності громадян у правах і свободах, неможливості існування привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, за належність чи неналежність до політичних партій, вимогам статей 140, 141 Конституції України стосовно прав територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення, здійснювати місцеве самоврядування через органи місцевого самоврядування шляхом обрання депутатів відповідних рад.

Надання Центральної виборчої комісії повноважень територіальних виборчих комісій визнавати обраними, реєструвати кандидатів у депутати місцевих рад (пункт 8 частини першої статті 21 Закону України «Про Центральну виборчу комісію» в редакції Закону № 602–V) суперечить статтям 55, 124 Конституції України, оскільки передбачає несудовий порядок встановлення неправомірної бездіяльності територіальних виборчих комісій.

У конституційних поданнях стверджується, що визначення кола осіб, на яких поширюється дія пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 602–V, суперечить вимогам статті 58 Конституції України. На думку народних депутатів України, дія Закону № 602–V має застосовуватися лише до тих депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, які були (будуть) обрані після набрання ним чинності.

2. Позиції щодо порушених у конституційних поданнях питань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Під час пленарного засідання Конституційного Суду України представники суб'єктів права на конституційне подання підтримали клопо-

тання, викладені в конституційних поданнях, а представники Верховної Ради України, Президента України відповідно підтвердили позиції тих органів, які вони представляють.

4. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

4.1. Згідно з частиною другою статті 5 Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. У Рішенні Конституційного Суду України від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 (справа про здійснення влади народом) дано тлумачення цього положення Основного Закону України, відповідно до якого «влада народу є первинною, єдиною і невідчужуваною та здійснюється народом шляхом вільного волевиявлення через вибори, референдум, інші форми безпосередньої демократії у порядку, визначеному Конституцією та законами України, через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, сформовані відповідно до Конституції та законів України» (абзац перший пункту 1 резолютивної частини). Важливою складовою механізму здійснення влади народом є встановлені законодавцем виборчі системи, зміст яких має значення для характеру відповідного представницького мандата та особливостей функціонування інституту конституційної відповідальності в системі представницьких органів.

4.2. В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (частина перша статті 7 Конституції України) як право територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (частина перша статті 140 Конституції України). Основний Закон держави визначає загальні засади місцевого самоврядування в Україні (розділ XI), на основі та на виконання яких (частина друга статті 8) приймаються закони, що безпосередньо врегульовують питання організації місцевого самоврядування, формування, діяльності та відповідальності органів місцевого самоврядування (стаття 146). Законодавчому регулюванню підлягають і ті питання організації місцевого самоврядування, які безпосередньо не врегульовані Конституцією України (абзац перший пункту 4 мотивувальної частини, абзац п'ятий пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 червня 2002 року № 12-рп/2002 у справі про об'єднання територіальних громад).

Повноваження, порядок формування і діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим визначаються Конституцією України та законами України, нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим з питань, віднесених до її компетенції (частина четверта статті 136 Конституції України). Відповідні положення закріплені в частині п'ятій статті 24 Конституції Автономної Республіки Крим.

4.3. Системний аналіз положень частини другої статті 19, пунктів 15, 20 частини першої статті 92, частини четвертої статті 136, частини третьої статті 140, статті 146 Конституції України (з урахуванням правової позиції Конституційного Суду України, викладеної у Рішенні від 18 червня 2002 року № 12-рп/2002) поряд з іншими її положеннями, зокрема частини другої статті 5 («народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування»), частини другої статті 36 («політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян»), частини першої статті 38 («громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами...»), частини другої статті 71 («виборцям гарантується вільне волевиявлення»), дає підстави для висновку, що питання організації і діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, правовий статус, гарантії діяльності, в тому числі підстави та порядок відкликання депутатів таких рад, Конституцією України не визначені. У частині першій статті 92 Конституції України встановлено, що виключно законами України визначаються засади місцевого самоврядування (пункт 15), організація і порядок проведення виборів і референдумів (пункт 20).

4.4. Систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначено у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Відповідно до частини одинадцятої статті 49 цього Закону «повноваження депутатів, порядок організації і гарантії депутатської діяльності визначаються Конституцією України, цим Законом, законом про статус депутата, іншими законами». Повноваження, порядок організації і діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, правовий статус, гарантії діяльності та порядок відкликання депутатів таких рад визначені відповідно у законах України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим», «Про статус депутатів місцевих рад».

Після внесення змін до зазначених законів були встановлені додаткові підстави для відкликання депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутата місцевої ради за рішенням вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за виборчим списком якої він був обраний депутатом ради. Такими підставами, зокрема, є невходження депутата (крім депутата сільської, селищної ради) до складу депутатської фракції відповідної місцевої організації політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або його виходу зі складу такої депутатської фракції внаслідок подання ним особистої заяви про вихід із депутатської фракції, або його переходу в іншу депутатську фракцію.

5. Змінами до законів України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим», «Про статус депутатів місцевих рад», крім підстав для відкликання депутатів — «виходу», «невходження», «переходу», передбачено також право вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) приймати рішення про відкликання депутата відповідної ради, за виборчим списком відповідної організації якої він був

обраний депутатом ради, з «інших підстав, встановлених вищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій)». Вказаним положенням законодавець фактично надав право вищому керівному органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) на свій розсуд визначати підстави для відкликання депутата відповідної ради.

Правовий статус, відповідальність, порядок та умови припинення повноважень депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад повинні визначатися законом. Надання права вищому керівному органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) відкликати депутата відповідної ради з «інших підстав, встановлених вищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій)» не відповідає вимогам пунктів 15, 20 частини першої статті 92, частини четвертої статті 136, частини третьої статті 140, статті 146 Конституції України. Відповідна позиція висловлена Конституційним Судом України в абзаці п'ятому підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 2000 року № 1-рп/2000 (справа про місцеве самоврядування).

На підставі викладеного Конституційний Суд України дійшов висновку про невідповідність Конституції України (неконституційність) положень законів України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» та «Про статус депутатів місцевих рад» у редакції Закону № 602–V щодо надання права вищому керівному органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) приймати рішення стосовно відкликання депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради, за виборчим списком відповідної організації якої він був обраний депутатом ради з «інших підстав, встановлених вищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій)».

6. Народні депутати України звернулися з клопотаннями визнати неконституційним пункт 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 602–V, за яким «цей Закон набирає чинності з дня його опублікування і його дія поширюється на депутатів місцевих рад (крім депутатів сільських, селищних рад), обраних 26 березня 2006 року».

Конституція України закріплює принцип, за яким закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (частина перша статті 58). Рішенням Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99 (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) дано офіційне тлумачення цих положень Основного Закону України, відповідно до якого дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється із втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини).

Відповідно до частини п'ятої статті 94 Конституції України закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його

опублікування. Пунктом 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 602—V передбачено, що він «набирає чинності з дня його опублікування...». Таким чином, визначений у Законі № 602—V момент набрання чинності «з дня його опублікування» відповідає Конституції України (є конституційним).

Системний аналіз статей 58, 94 Конституції України, правових позицій Конституційного Суду України, висловлених у зазначеному Рішенні, дає підстави дійти висновку, що поширення дії Закону № 602—V на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, обраних 26 березня 2006 року, не суперечить Конституції України. Чинність Закону № 602—V поширюється лише на ті правовідносини, які виникли після його опублікування (набрання чинності).

7. У конституційному поданні 48 народних депутатів України порушено питання про визнання неконституційними положень законів України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим», «Про статус депутатів місцевих рад» у частині надання права вищому керівному органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) приймати рішення про відкликання та дострокове припинення повноважень депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутата місцевої ради (крім депутата сільської, селищної ради), якщо такий депутат не подав заяву до відповідної ради про входження його до складу депутатської фракції відповідної місцевої організації політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за виборчими списками відповідної організації якої його було обрано депутатом відповідної ради, або вийшов зі складу депутатської фракції (подав особисту заяву про вихід зі складу депутатської фракції), або перейшов в іншу депутатську фракцію.

Згідно з вимогами пункту 4 частини другої статті 39, частини першої статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» обов'язковою умовою для відкриття конституційного провадження у справі про вирішення питання щодо неконституційності правового акта, його окремих положень є надання суб'єктом права на конституційне подання аргументів, які свідчили б про невідповідність положень цього акта саме нормам Конституції України або про порушення встановленої Конституцією України процедури його розгляду, ухвалення, набрання ним чинності.

Народні депутати України вказали лише норми Основного Закону України, зробили посилання на окремі рішення Конституційного Суду України, проте правового обґрунтування неконституційності оспорюваних положень законів не навели. Таким чином, суб'єкт права на конституційне подання не дотримав вимог Закону України «Про Конституційний Суд України», що згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для припинення провадження у справі.

7.1. Суб'єкт права на конституційне подання — 56 народних депутатів України — стверджує, що положення пункту 3 частини першої статті 37 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» не відповідають вимогам частини першої статті 34, частин другої, четвертої статті 36, части-

ни першої статті 64 Конституції України. Однак у поданні не зазначено, в чому саме полягає невідповідність цих положень Основному Закону України. Не містить правового обґрунтування клопотання суб'єкта права на конституційне подання щодо визнання неконституційними положень частин першої, другої статті 7 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим», зокрема щодо права та підстав відкликання виборцями обраного ними депутата. Таким чином, конституційне провадження в цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

7.2. Клопотання 48 народних депутатів України не містить правової аргументації неконституційності пункту 5 частини першої статті 23, частини другої статті 78 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», пункту 8 частини першої статті 21 Закону України «Про Центральну виборчу комісію», що також є підставою для припинення конституційного провадження відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що норми вказаних законів «передбачають несудовий порядок встановлення неправомірної бездіяльності територіальних виборчих комісій та підстави передачі Центральної виборчій комісії повноважень територіальних виборчих комісій визнавати обраним, реєструвати кандидатів у депутати місцевих рад, а також не передбачають судового захисту від відповідних неправомірних дій, що не відповідає змісту статей 55, 124 Конституції України». У конституційному поданні, по суті, йдеться про недостатнє врегулювання правових відносин законодавчим органом щодо визнання обраним, реєстрації наступного за черговістю кандидата у депутати територіальною виборчою комісією, Центральною виборчою комісією у разі дострокового припинення його повноважень за рішенням вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) без правового обґрунтування невідповідності вказаних положень законів України саме приписам Основного Закону України.

За змістом статей 147, 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про відповідність саме Конституції України законів та інших актів Верховної Ради України. Питання, які потребують законодавчого врегулювання, не належать до повноважень Конституційного Суду України. Прийняття законів, у тому числі внесення змін до чинних, є виключним повноваженням Верховної Ради України, яка у законодавчому порядку може вирішити питання щодо зміни або доповнення положень законів, наведених у конституційному поданні (статті 75, 85 Конституції України). Ця обставина є підставою для припинення провадження у справі згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 40, 45, 51, 61, 71, 73, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення:

— пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» від 12 січня 2007 року № 602–V, за якими його дія поширюється «на депутатів місцевих рад (крім депутатів сільських, селищних рад), обраних 26 березня 2006 року відповідно до Закону України від 6 квітня 2004 року «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» щодо тих правовідносин, які виникли після набрання чинності цим Законом.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення:

— пункту 2 частини першої, частин четвертої, п'ятої статті 5 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року № 93–IV, частин третьої, четвертої, п'ятої статті 7 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» від 10 лютого 1998 року № 90/98–ВР у частині надання права достроково припинити повноваження депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутата місцевої ради за рішенням вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за виборчим списком політичної партії (виборчого блоку політичних партій) якої він був обраний депутатом, з «інших підстав, встановлених вищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій)».

3. Припинити конституційне провадження у справі в частині щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) положень:

— пункту 2 частини першої, частин четвертої, п'ятої, шостої статті 5, частини п'ятої статті 27, пункту 3 частини першої статті 37 Закону України Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», частини сьомої статті 6, статті 7, частини четвертої статті 15¹ Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» в частині, що не визнані неконституційними, на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України»;

— абзацу третього підпункту 1, абзаців третього, восьмого, дев'ятого, десятого, одинадцятого, дванадцятого підпункту 2, абзацу шостого підпункту 3 пункту 1, абзаців третього, шостого, сьомого, восьмого, дев'ятого підпункту 1, абзацу сьомого підпункту 2 пункту 2, абзацу третього підпункту 1, абзацу третього підпункту 2 пункту 3, абзацу другого підпункту 1 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» на підставі пункту 2 статті 45 Закону

України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом;

— пункту 5 частини першої статті 23, частини другої статті 78 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 6 квітня 2004 року № 1667—IV, пункту 8 частини першої статті 21 Закону України «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 року № 1932—IV на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом, та непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

4. Положення законів України «Про статус депутатів місцевих рад», «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений законов Украины в редакции Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о статусе депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым и местных советов» по конституционным представлениям 56 и 48 народных депутатов Украины

г. Киев
27 мая 2008 года
№ 11-рп/2008

Дело № 1-15/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Стецюка** Петра Богдановича — докладчика, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Мирошниченко Юрия Романовича, Головатого Сергея Петровича — народных депутатов Украины, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины Ставнийчук Марины Ивановны,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений законов Украины в редакции Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о статусе депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым и местных советов» от 12 января 2007 года № 602–V (Ведомости Верховной Рады Украины, 2007 г., № 13, ст. 134) (далее — Закон № 602–V) по конституционным представлениям 56 и 48 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стали конституционные представления 56 и 48 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора относительно конституционности отдельных положений законов Украины в редакции Закона № 602–V.

Заслушав судью-докладчика Стецюка П. Б., объяснения Мирошниченко Ю.Р., Головатого С.П., Селиванова А.А., Ставнийчук М.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъекты права на конституционное представление — 56 и 48 народных депутатов Украины — обратились в Конституционный Суд Украины с ходатайствами признать неконституционными положения:

— пункта 2 части первой, частей четвертой, пятой, шестой статьи 5, части пятой статьи 27, пункта 3 части первой статьи 37 Закона Украины «О статусе депутатов местных советов» от 11 июля 2002 года № 93—IV в редакции Закона № 602—V;

— части седьмой статьи 6, статьи 7, части четвертой (по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины — части пятой) статьи 15¹ Закона Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым» от 10 февраля 1998 года № 90/98—ВР в редакции Закона № 602—V;

— пункта 5 части первой статьи 23, части второй статьи 78 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 6 апреля 2004 года № 1667—IV в редакции Закона № 602—V;

— пункта 8 части первой статьи 21 Закона Украины «О Центральной избирательной комиссии» от 30 июня 2004 года № 1932—IV в редакции Закона № 602—V;

— абзаца третьего подпункта 1, абзацев третьего, восьмого, девятого, десятого, одиннадцатого, двенадцатого подпункта 2, абзаца шестого (по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины — абзаца третьего) подпункта 3 пункта 1, абзацев третьего, шестого, седьмого, восьмого, девятого подпункта 1, абзаца седьмого подпункта 2 пункта 2, абзаца третьего подпункта 1, абзаца третьего подпункта 2 пункта 3, абзаца второго подпункта 1 пункта 4 раздела I, пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона № 602—V.

Авторы ходатайства — 56 народных депутатов Украины — считают, что положение пункта 3 части первой статьи 37 Закона Украины «О статусе депутатов местных советов» в редакции Закона № 602—V об отзыве избирателями избранного ими депутата местного совета в случае несоответствия практической деятельности депутата основным принципам и положениям программы политической партии (избирательного блока политических партий), по избирательному списку которой он был избран депутатом местного совета, противоречит части первой статьи 34, частям второй, четвертой статьи 36, части первой статьи 64 Конституции Украины.

Положения статьи 7 Закона Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым» и пункта 2 части первой, частей четвертой, пятой статьи 5 Закона Украины «О статусе депутатов местных советов» в редакции Закона № 602—V о праве высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических партий) принимать решение об отзыве и досрочном прекращении полномочий депутата Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутата местного совета (кроме депутата сельского, поселкового совета) «по иным основаниям, уста-

новленным высшим руководящим органом политической партии (избирательного блока политических партий)» противоречат статьям 1, 7, 71, частям первой, третьей статьи 140, частям первой, третьей статьи 141 Конституции Украины.

По мнению субъекта права на конституционное представление — 48 народных депутатов Украины, нормы законов, составляющие правовой механизм досрочного прекращения по решению высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических партий) полномочий депутата Верховной Рады Автономной Республики Крым, местного совета, избранного путем народного волеизъявления, противоречат требованиям статей 5, 69 Конституции Украины относительно обязательности результатов выборов и являются посягательством на осуществление власти народом непосредственно, сужают содержание гарантированного статьей 38 Конституции Украины права граждан быть избранными в органы государственной власти и органы местного самоуправления, а также нарушают предписания статьи 22 Конституции Украины, согласно которой конституционные права и свободы человека и гражданина гарантируются и не могут быть упряднены.

Наделение высших руководящих органов политических партий (избирательных блоков политических партий) правом досрочного прекращения полномочий депутатов местных советов без предоставления такого права другим гражданам-избирателям, которые не являются членами партий, и даже членам партий, не входящим в состав высшего руководящего органа партии, не соответствует требованиям частей первой, второй статьи 24, части четвертой статьи 37 Конституции Украины относительно равенства граждан в правах и свободах, невозможности существования привилегий или ограничений по признакам расы, цвета кожи, политических, религиозных и иных убеждений, за принадлежность или непринадлежность к политическим партиям, требованиям статей 140, 141 Конституции Украины относительно прав территориальных громад самостоятельно решать вопросы местного значения, осуществлять местное самоуправление через органы местного самоуправления путем избрания депутатов соответствующих советов.

Предоставление Центральной избирательной комиссии полномочий территориальных избирательных комиссий признавать избранными, регистрировать кандидатов в депутаты местных советов (пункт 8 части первой статьи 21 Закона Украины «О Центральной избирательной комиссии» в редакции Закона № 602–V) противоречит статьям 55, 124 Конституции Украины, так как предусматривает несудебный порядок установления неправомерной бездеятельности территориальных избирательных комиссий.

В конституционных представлениях утверждается, что определение круга лиц, на которых распространяется действие пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона № 602–V, противоречит требованиям статьи 58 Конституции Украины. По мнению народных депутатов Украины, действие Закона № 602–V должно распространяться лишь на тех депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов, которые были (будут) избраны после вступления его в действие.

2. Позиции по вопросам, поднятым в конституционных представлениях, высказали Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Во время пленарного заседания Конституционного Суда Украины представители субъектов права на конституционное представление поддержали ходатайства, изложенные в конституционных представлениях, а представители Верховной Рады Украины, Президента Украины соответственно подтвердили позиции тех органов, которые они представляют.

4. Конституционный Суд Украины, разрешая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

4.1. В соответствии с частью второй статьи 5 Конституции Украины носителем суверенитета и единственным источником власти в Украине является народ. Народ осуществляет власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления. В Решении Конституционного Суда Украины от 5 октября 2005 года № 6-рп/2005 (дело об осуществлении власти народом) дано толкование этого положения Основного Закона Украины, в соответствии с которым «власть народа является первичной, единой и неотчуждаемой и осуществляется народом путем свободного волеизъявления через выборы, референдум, иные формы непосредственной демократии в порядке, определенном Конституцией и законами Украины, через органы государственной власти и органы местного самоуправления, сформированные в соответствии с Конституцией и законами Украины» (абзац первый пункта 1 резолютивной части). Важной составляющей механизма осуществления власти народом являются установленные законодателем избирательные системы, содержание которых имеет значение для характера соответствующего представительного мандата и особенностей функционирования института конституционной ответственности в системе представительных органов.

4.2. В Украине признается и гарантируется местное самоуправление (часть первая статьи 7 Конституции Украины) как право территориальной громады — жителей села или добровольного объединения в сельскую общину жителей нескольких сел, поселка и города — самостоятельно решать вопросы местного значения в рамках Конституции и законов Украины (часть первая статьи 140 Конституции Украины). Основной Закон государства определяет общие принципы местного самоуправления в Украине (раздел XI), на основе и во исполнение которых (часть вторая статьи 8) принимаются законы, непосредственно регулирующие вопросы организации местного самоуправления, формирования, деятельности и ответственности органов местного самоуправления (статья 146). Законодательному регулированию подлежат и те вопросы организации местного самоуправления, которые непосредственно не урегулированы Конститу-

цией Украины (абзац первый пункта 4 мотивировочной части, абзац пятый пункта 1 резолютивной части Решения Конституционного Суда Украины от 18 июня 2002 года № 12-рп/2002 по делу об объединении территориальных громад).

Полномочия, порядок формирования и деятельности Верховной Рады Автономной Республики Крым определяются Конституцией Украины и законами Украины, нормативно-правовыми актами Верховной Рады Автономной Республики Крым по вопросам, отнесенным к ее компетенции (часть четвертая статьи 136 Конституции Украины). Соответствующие положения закреплены в части пятой статьи 24 Конституции Автономной Республики Крым.

4.3. Системный анализ положений части второй статьи 19, пунктов 15, 20 части первой статьи 92, части четвертой статьи 136, части третьей статьи 140, статьи 146 Конституции Украины (с учетом правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 18 июня 2002 года № 12-рп/2002) наряду с иными ее положениями, в частности части второй статьи 5 («народ осуществляет власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления»), части второй статьи 36 («политические партии в Украине содействуют формированию и выражению политической воли граждан»), части первой статьи 38 («граждане имеют право принимать участие в управлении государственными делами...»), части второй статьи 71 («избирателям гарантируется свободное волеизъявление»), дает основания для вывода, что вопросы организации и деятельности Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов, правовой статус, гарантии деятельности, в том числе основания и порядок отзыва депутатов таких советов, Конституцией Украины не определены. В части первой статьи 92 Конституции Украины установлено, что исключительно законами Украины определяются основы местного самоуправления (пункт 15), организация и порядок проведения выборов и референдумов (пункт 20).

4.4. Система и гарантии местного самоуправления в Украине, принципы организации и деятельности, правового статуса и ответственности органов и должностных лиц местного самоуправления определены в Законе Украины «О местном самоуправлении в Украине». В соответствии с частью одиннадцатой статьи 49 настоящего Закона «полномочия депутатов, порядок организации и гарантии депутатской деятельности определяются Конституцией Украины, этим Законом, законом о статусе депутата, другими законами». Полномочия, порядок организации и деятельности Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов, правовой статус, гарантии деятельности и порядок отзыва депутатов таких советов определены соответственно в законах Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым», «О статусе депутатов местных советов».

После внесения изменений в указанные законы были установлены дополнительные основания для отзыва депутата Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутата местного совета по решению высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических

партий), по избирательному списку которой он был избран депутатом совета. Такими основаниями, в частности, являются невхождение депутата (кроме депутата сельского, поселкового совета) в состав депутатской фракции соответствующей местной организации политической партии (избирательного блока политических партий) или его выход из состава такой депутатской фракции вследствие подачи им личного заявления о выходе из депутатской фракции, или его перехода в другую депутатскую фракцию.

5. Изменениями в законы Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым», «О статусе депутатов местных советов», кроме оснований для отзыва депутатов — «выхода», «невхождения», «перехода», предусмотрено также право высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических партий) принимать решение об отзыве депутата соответствующего совета, по избирательному списку соответствующей организации которой он был избран депутатом совета, по «иным основаниям, установленным высшим руководящим органом политической партии (избирательного блока политических партий)». Указанным положением законодатель фактически предоставил право высшему руководящему органу политической партии (избирательного блока политических партий) на свое усмотрение определять основания для отзыва депутата соответствующего совета.

Правовой статус, ответственность, порядок и условия прекращения полномочий депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов должны определяться законом. Предоставление права высшему руководящему органу политической партии (избирательного блока политических партий) отзывать депутата соответствующего совета по «иным основаниям, установленным высшим руководящим органом политической партии (избирательного блока политических партий)» не соответствует требованиям пунктов 15, 20 части первой статьи 92, части четвертой статьи 136, части третьей статьи 140, статье 146 Конституции Украины. Соответствующая позиция высказана Конституционным Судом Украины в абзаце пятом подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 9 февраля 2000 года № 1-рп/2000 (дело о местном самоуправлении).

На основании изложенного Конституционный Суд Украины пришел к выводу о несоответствии Конституции Украины (неконституционности) положений законов Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым» и «О статусе депутатов местных советов» в редакции Закона № 602-V о предоставлении права высшему руководящему органу политической партии (избирательного блока политических партий) принимать решение об отзыве депутата Верховной Рады Автономной Республики Крым, местного совета, по избирательному списку соответствующей организации которой он был избран депутатом совета по «иным основаниям, установленным высшим руководящим органом политической партии (избирательного блока политических партий)».

6. Народные депутаты Украины обратились с ходатайствами признать неконституционным пункт 1 раздела II «Заключительные положения»

Закона № 602—V, согласно которому «настоящий Закон вступает в действие со дня его опубликования и его действие распространяется на депутатов местных советов (кроме депутатов сельских, поселковых советов), избранных 26 марта 2006 года».

Конституция Украины закрепляет принцип, по которому законы и иные нормативно-правовые акты не имеют обратного действия во времени, кроме случаев, когда они смягчают или отменяют ответственность лица (часть первая статьи 58). Решением Конституционного Суда Украины от 9 февраля 1999 года № 1-рп/99 (дело об обратном действии во времени законов и иных нормативно-правовых актов) дано официальное толкование этих положений Основного Закона Украины, в соответствии с которым действие нормативно-правового акта во времени следует понимать так, что оно начинается с момента вступления в силу этого акта и прекращается с утратой им силы, то есть до события, факта применяется тот закон или иной нормативно-правовой акт, во время действия которого они наступили или имели место (абзац второй пункта 2 мотивировочной части).

В соответствии с частью пятой статьи 94 Конституции Украины закон вступает в силу через десять дней со дня его официального обнародования, если иное не предусмотрено самим законом, но не ранее дня его опубликования. Пунктом 1 раздела II «Заключительные положения» Закона № 602—V предусмотрено, что он «вступает в силу со дня его опубликования...». Таким образом, определенный в Законе № 602—V момент вступления в силу «со дня его опубликования» соответствует Конституции Украины (является конституционным).

Системный анализ статей 58, 94 Конституции Украины, правовых позиций Конституционного Суда Украины, высказанных в указанном Решении, дает основания для вывода, что распространение действия Закона № 602—V на депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов, избранных 26 марта 2006 года, не противоречит Конституции Украины. Действие Закона № 602—V распространяется только на те правоотношения, которые возникли после его опубликования (вступления в силу).

7. В конституционном представлении 48 народных депутатов Украины поднят вопрос о признании неконституционными положений законов Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым», «О статусе депутатов местных советов» в части предоставления права высшему руководящему органу политической партии (избирательного блока политических партий) принимать решение об отзыве и досрочном прекращении полномочий депутата Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутата местного совета (кроме депутата сельского, поселкового совета), если такой депутат не подал заявление в соответствующий совет о вхождении его в состав депутатской фракции соответствующей местной организации политической партии (избирательного блока политических партий), по избирательным спискам соответствующей организации которой он был избран депутатом соответствующего совета, или вышел из со-

става депутатської фракції (подал особисте заявлення про вихід з складу депутатської фракції), або перейшов в іншу депутатську фракцію.

Відповідно до вимог пункту 4 частини другої статті 39, частини першої статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» обов'язковою умовою для відкриття конституційного виробництва по справі про рішення питання про неконституційність правового акту, його окремих положень є надання суб'єктом права на конституційне представлення аргументів, які свідчать про те, що про порушення положень цього акту зокрема нормам Конституції України або про порушення встановленої Конституцією України процедури його розгляду, прийняття, вступлення його в силу.

Народні депутати України вказали лише норми Основного Закону України, послалися на окремі рішення Конституційного Суду України, однак правового обґрунтування неконституційності оспарюваних положень законів не надали. Таким чином, суб'єкт права на конституційне представлення не виконав вимог Закону України «Про Конституційний Суд України», що в відповідності з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для припинення виробництва по справі.

7.1. Суб'єкт права на конституційне представлення — 56 народних депутатів України — стверджує, що положення пункту 3 частини першої статті 37 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» не відповідають вимогам частини першої статті 34, частини другої, четвертої статті 36, частини першої статті 64 Конституції України. Однак в представленні не вказано, в чому саме є порушення цих положень Основному Закону України. Не містить правового обґрунтування ходатайство суб'єкта права на конституційне представлення про визнання неконституційними положень частини першої, другої статті 7 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим», зокрема стосовно права і підстав відкликання обраного ними депутата. Таким чином, конституційне виробництво в цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

7.2. Ходатайство 48 народних депутатів України не містить правової аргументації неконституційності пункту 5 частини першої статті 23, частини другої статті 78 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад і сільських, поселкових, міських голів», пункту 8 частини першої статті 21 Закону України «Про Центральну виборчу комісію», що також є підставою для припинення конституційного виробництва згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Суб'єкт права на конституційне представлення вважає, що норми вказаних законів «передбачають несудовий порядок встановлення неправомірної бездіяльності територіальних виборчих комісій і підстав передачі Центральної виборчої комісії повноважень територіальних виборчих комісій визнавати из-

браным, регистрировать кандидатов в депутаты местных советов, а также не предусматривают судебной защиты от соответствующих неправомерных действий, что не соответствует содержанию статей 55, 124 Конституции Украины». В конституционном представлении, по существу, речь идет о недостаточном регулировании правовых отношений законодательным органом относительно признания избранным, регистрации следующего по очередности кандидата в депутаты территориальной избирательной комиссией, Центральной избирательной комиссией в случае досрочного прекращения его полномочий по решению высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических партий) без правового обоснования несоответствия указанных положений законов Украины именно предписаниям Основного Закона Украины.

По смыслу статей 147, 150 Конституции Украины к полномочиям Конституционного Суда Украины относится решение вопросов о соответствии именно Конституции Украины законов и иных актов Верховной Рады Украины. Вопросы, требующие законодательного урегулирования, не относятся к полномочиям Конституционного Суда Украины. Принятие законов, в том числе внесение изменений в действующие, является исключительным полномочием Верховной Рады Украины, которая в законодательном порядке может решить вопрос об изменении или дополнении положений законов, приведенных в конституционном представлении (статьи 75, 85 Конституции Украины). Это обстоятельство является основанием для прекращения производства по делу в соответствии с пунктом 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 39, 40, 45, 51, 61, 71, 73, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения:

— пункта 1 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о статусе депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым и местных советов» от 12 января 2007 года № 602—V, согласно которым его действие распространяется «на депутатов местных советов (кроме депутатов сельских, поселковых советов), избранных 26 марта 2006 года в соответствии с Законом Украины от 6 апреля 2004 года «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» относительно тех правоотношений, которые возникли после вступления в силу данного Закона.

2. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения:

— пункта 2 части первой, частей четвертой, пятой статьи 5 Закона Украины «О статусе депутатов местных советов» от 11 июля 2002 года № 93—IV, частей третьей, четвертой, пятой статьи 7 Закона Украины

«О Верховной Раде Автономной Республики Крым» от 10 февраля 1998 года № 90/98–ВР в части предоставления права досрочно прекращать полномочия депутата Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутата местного совета по решению высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических партий), по избирательному списку политической партии (избирательного блока политических партий) которого он был избран депутатом, по «иным основаниям, установленным высшим руководящим органом политической партии (избирательного блока политических партий)».

3. Прекратить конституционное производство по делу в части относительно проверки на соответствие Конституции Украины (конституционность) положений:

— пункта 2 части первой, частей четвертой, пятой, шестой статьи 5, части пятой статьи 27, пункта 3 части первой статьи 37 Закона Украины «О статусе депутатов местных советов», части седьмой статьи 6, статьи 7, части четвертой статьи 15¹ Закона Украины «О Верховной Раде Автономной Республики Крым» в части, что не признаны неконституционными, на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины»;

— абзаца третьего подпункта 1, абзацев третьего, восьмого, девятого, десятого, одиннадцатого, двенадцатого подпункта 2, абзаца шестого подпункта 3 пункта 1, абзацев третьего, шестого, седьмого, восьмого, девятого подпункта 1, абзаца седьмого подпункта 2 пункта 2, абзаца третьего подпункта 1, абзаца третьего подпункта 2 пункта 3, абзаца второго подпункта 1 пункта 4 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о статусе депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым и местных советов» на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, настоящим Законом;

— пункта 5 части первой статьи 23, части второй статьи 78 Закона Украины «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов» от 6 апреля 2004 года № 1667–IV, пункта 8 части первой статьи 21 Закона Украины «О Центральной избирательной комиссии» от 30 июня 2004 года № 1932–IV на основании пунктов 2, 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, настоящим Законом, и неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

4. Положения законов Украины «О статусе депутатов местных советов», «О Верховной Раде Автономной Республики Крым», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

5. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 11-rp/2008 dated May 27, 2008 on the case upon the constitutional petitions of 56 and 48 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of separate provisions of laws of Ukraine in the wording of the Law «On Amending Some Laws of Ukraine on Status of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and Local Councils»*

According to the provisions of Article 5.2 of the Constitution, the people are the only bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine. The people exercise power directly and through bodies of state power and bodies of local self-government. An important component of the mechanism of exercising power by the people are election systems established by legislators, contents of which are important for determining the nature of a respective representative mandate and specific characteristics of functioning of the institute of constitutional responsibility in the system of representative bodies.

The Fundamental Law provides for the basic principles of local self-government in Ukraine (Chapter XI), on the basic and for implementation of which (Articles 8.2) laws are adopted to directly regulate the issues of local self-government as well as the procedure for formation, activities and responsibilities of local self-government bodies (Article 146). Issues related to organisation of local self-government that are not directly regulated by the Constitution are also subject to legislative regulation.

Powers and authorities, the procedure of formation and activities of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea are determined by the Constitution and Laws of Ukraine, normative legal acts of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea on issues falling within its authorities (Article 136.4 of the Constitution). Respective provisions are provided for in Article 24.5 of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea.

System analysis of provisions of Articles 19.2, 92.1.15, 92.1.20, 136.4, 140.3, 146 of the Constitution along with other provisions thereof, namely Articles 5.2, 36.2, 38.1, 71.2 gives grounds to conclude that the issues related to organisation and activities of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, legal status of local councils, guarantees of activities, including the grounds and procedure for recalling deputies of these councils are not provided for in the Constitution. Pursuant to Article 92.1 of the Constitution, principles of local self-government (item 15), organisation and procedure for conducting election and referenda (item 20) are determined exclusively by laws of Ukraine.

The system and guarantees of local self-government in Ukraine, principles of organisation and activities, legal status and responsibilities of local self-government bodies and officers are set forth in the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine». According to Article 49.11 of this Law, «authorities of deputies' activities are determined in the Constitution of Ukraine, this Law, the law on status of a deputy and other laws». Authorities, procedure for organisation and activities of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils, legal status, guarantees of activities and procedure for recalling deputies of such councils are set forth, respectively, in laws «On the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» and «On Status of Deputies of Local Councils».

Amendments to the aforementioned laws introduce additional grounds for recalling a deputy of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and a local council deputy upon a decision of the top governing body of a political party (election bloc of parties) on whose election list he/she was elected a deputy of the respective council. Such grounds include inter alia non-affiliation of a deputy (except for a deputy of a village or a settlement council) with a deputy faction of a respective local organisation of the political party (election bloc of political parties) or his/her secession from a deputy faction as a result of submission of a personal application on leaving the deputy faction or his/her entering another deputy faction.

Amendments to laws «On the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» and «On Status of Deputies of Local Councils» in addition to the grounds for withdrawal of deputies — «secession», «non-affiliation» and «change of factions» also envisage a right of the top governing body of the political party (election bloc of political parties) on whose election list he/she was elected to make decisions on recalling a deputy of a respective council on «other grounds established by the top governing body of a political party (election bloc of political parties)». By this provision, a legislator actually grants a right to the top governing body of a political party (election bloc of political parties) to independently determine the grounds for recalling a deputy of the respective council.

The legal status, responsibility, procedure and conditions for termination of authorities of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and local councils are to be determined by law. Granting a right to the top governing body of a political party (election bloc of political parties) to recall a deputy on «other grounds established by the top governing body of a political party (election bloc of political parties)» is a violation of requirements of Articles 92.1.15, 92.1.20, 136.4, 140.3 and Article 146 of the Constitution.

The Constitution guarantees a principle, according to which laws and other normative legal acts have no retroactive force, except in cases where they mitigate or annul the responsibility of a person (Article 58.1).

Pursuant to Article 94.5 of the Constitution, a law enters into force in ten days from the day of its official promulgation, unless otherwise envisaged by the law itself, but not prior to the day of its publication. Item 1 Section II «Final Provisions» of the Law «On amending Some Laws of Ukraine on Status of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and Local Councils» dated January 12, 2007 (hereinafter referred to as Law no.602–V) envisage that the law «enters into force on the day of its publica-

tion...». Hence, the moment of enactment provided for in the Law no.602–V «on the day of its publication» meets the requirements of the Constitution of Ukraine (is constitutional).

System analysis of Articles 58 and 94 of the Constitution, legal positions of the Constitutional Court of Ukraine gives grounds to conclude that application of the Law no.602–V to deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and local councils elected on March 26, 2006 does not violate the Constitution. The effect of the Law no.602–V applies only to those legal relations that emerged after its publication (entering into force).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) the provisions of:

— item 1 Section II «Final Provisions» of the Law «One Amending Some Laws of Ukraine on Status of Deputies of the Verkhovna Rada of Crimea and Local Councils» no.602–V dated January 12, 2007, according to which its effect is applied to «deputies of local councils (except for deputies of village and settlement councils) elected on March 26, 2006 as provided for by the Law dated April 6, 2004 «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, City Councils and Village, Settlement and City Mayors» with regard to legal relations that emerged after enactment of this Law.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the provisions of:

— Articles 5.1.2, 5.4, 5.5 of the Law «On Status of Deputies of Local Councils» no.93–IV dated July 11, 2002, Articles 7.3, 7.4, 7.5 of the Law «On the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» no.90/98–BP dated February 10, 1998 in the part envisaging provision of a right to pre-term termination of the authorities of a deputy of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and a local council deputy upon a decision of the top governing body of a political party (election blocs of political parties) on whose election list he/she was elected on «other grounds established by the top governing body of a political party (election blocs of political parties)».

3. To terminate constitutional proceedings in the case in the part related to examination of conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of:

— Articles 5.1.2, 5.4, 5.5, 5.6, 27.5, 37.1.3 of the Law «On Status of Deputies of Local Councils», Articles 6.7, 7, 15-1.5 of the Law «On the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea» in the part that was not recognised unconstitutional on the grounds of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — non-conformity of the constitutional petition with the requirements prescribed by the Constitution and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine»;

— paragraph 3 of item 1.1, paragraphs 3, 8, 9, 10, 11 and 12 of sub-item 1.2, paragraph 6 of sub-item 1.3, paragraphs 3, 6, 7, 8 and 9 of sub-item 2.1, paragraph 7 of sub-item 2.2, paragraph 3 of sub-item 3.1, paragraph 3 of sub-

item 3.2, paragraph 2 of sub-item 4.1 of Section I of the Law «On Amending Some Laws of Ukraine on Status of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and Local Councils» on the grounds of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — non-conformity of the constitutional petition with the requirements prescribed by the Constitution and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine»;

— Articles 23.1.5, 78.2 of the Law «On Elections of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, City Councils and Village, Settlement and City Mayors» no.1667–IV dated April 6, 2004, Article 21.1.8 of the Law «On Central Election Commission» no.1932–IV dated June 30, 2004 on the grounds of Articles 45.2, 45.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — non-conformity of the constitutional petition with the requirements prescribed by the Constitution and this Law, and lack of jurisdiction by the Constitutional Court over issued raised in the constitutional petition.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень частин п'ятої, шостої статті 13 Закону України
«Про статус народного депутата України», частини четвертої статті 61
Регламенту Верховної Ради України та офіційного тлумачення положень
пункту 6 частини другої, частини шостої статті 81, частини шостої
статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 13 Закону
України «Про статус народного депутата України»
(справа про перебування народного депутата України
у депутатській фракції)**

м. Київ
25 червня 2008 року
№ 12-рп/2008

Справа № 1-6/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича — доповідача, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання Олійника Володимира Миколайовича та Швеця Віктора Дмитровича, Представника Президента України у Конституційному Суді України Шаповала Володимира Миколайовича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, свідка у справі Толстенка Володимира Леонідовича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин п'ятої, шостої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року № 2790—ХІІ в редакції Закону України від 22 березня 2001 року № 2328—ІІІ (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 42, ст. 212) з наступними змінами, частини четвертої статті 61 Регламенту Верховної Ради України, прийнятого як додаток до Постанови Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року

№ 3547—IV (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., №№ 23—25, ст. 202; № 42, ст. 383; № 41, ст. 365; № 43, ст. 422), та офіційного тлумачення положень пункту 6 частини другої, частини шостої статті 81, частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України».

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 50 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин п'ятої, шостої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України», частини четвертої статті 61 Регламенту Верховної Ради України та практична необхідність у з'ясуванні та офіційній інтерпретації положень пункту 6 частини другої, частини шостої статті 81, частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України».

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П.Б., пояснення Олійника В.М., Швеця В.Д., Шаповала В.М., Селіванова А.О., відповіді Толстенка В.Л. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 50 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають статті 83 Конституції України, положення частин п'ятої, шостої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України», частини четвертої статті 61 Регламенту Верховної Ради України.

У конституційному поданні стверджується, що положення частини п'ятої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України» (далі — Закон), яким встановлено право народного депутата України вільно вийти зі складу депутатської фракції (групи), та частини шостої цієї статті про право народного депутата України не входить до жодної зареєстрованої депутатської фракції чи депутатської групи суперечать Конституції України, згідно з якою у разі невходження народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або його виходу із складу такої фракції передбачається дострокове припинення повноважень народного депутата України.

На думку народних депутатів України, частина четверта статті 61 Регламенту Верховної Ради України (далі — Регламент), якою встановлено право позафракційного народного депутата України, тобто виключеного зі складу депутатської фракції (частина четверта статті 59), за особистою заявою увійти до складу коаліції чи опозиції, не відповідає частині шостій статті 83 Конституції України, за якою коаліція формується депутатськими фракціями, а не народними депутатами України безпосередньо.

2. Автори клопотання також просять дати офіційне тлумачення положень пункту 6 частини другої статті 81 Конституції України з таких питань:

— як треба розуміти поняття «невходження» народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або його «виходу» зі складу такої фракції;

— що слід розуміти під вказаними поняттями, зокрема чи можна розглядати дії народних депутатів України, які всупереч рішенням фракції, до складу якої вони входять, вчинили фактичні і юридичні дії щодо індивідуального входження до складу коаліції депутатських фракцій, до якої не входить депутатська фракція, членами якої вони є і які були обрані за списком цього виборчого блоку політичних партій, як «вихід» зі складу такої депутатської фракції;

— чи може вважатися «виходом» народного депутата України зі складу депутатської фракції політичної партії (виборчого блоку політичних партій) припинення його членства у складі цієї депутатської фракції за рішенням вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) у разі невиконання народним депутатом України рішення політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за списками якої його було обрано, та своїх зобов'язань як кандидата у народні депутати України перед цією політичною партією (виборчим блоком політичних партій).

Суб'єкт права на конституційне подання просить дати офіційну інтерпретацію положень частини шостої статті 81 Конституції України, а саме:

— як слід розуміти речення «повноваження припиняються достроково на підставі закону за рішенням вищого керівного органу відповідної політичної партії (виборчого блоку політичних партій) з дня прийняття такого рішення», зокрема з якого часу у вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій) виникає право на прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень народного депутата України, обраного від цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій), у разі його невходження або виходу зі складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій), і чи потрібне прийняття нових законів для застосування частини шостої статті 81 Конституції України;

— чи зобов'язана Центральна виборча комісія на підставі статті 101 Закону України «Про вибори народних депутатів України» у разі прийняття вищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій) рішення про дострокове припинення повноважень народного депутата України визнати повноваження наступного за черговістю кандидата в народні депутати України у виборчому списку цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) та видати йому посвідчення народного депутата України;

— чи можна вважати, що у разі прийняття рішення вищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій) про дострокове припинення повноважень народного депутата України його реєстрація народним депутатом України Центральною виборчою комісією є скасованою без будь-яких її додаткових рішень;

— чи має право Центральна виборча комісія перевіряти законність рішення вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку

політичних партій) про дострокове припинення повноважень народного депутата України.

Народні депутати України звернулися з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України з таких питань:

— як треба розуміти речення «за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій»;

— чи відповідає положенням частини шостої статті 83 Конституції України формування коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, суб'єктами якої є не депутатська фракція у Верховній Раді України, а безпосередньо народні депутати України;

— чи можуть народні депутати України, які є членами депутатської фракції, що не входить до складу коаліції, індивідуально на підставі письмової заяви входити до складу такої коаліції.

У конституційному поданні також міститься клопотання дати офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 13 Закону стосовно таких питань:

— чи може народний депутат України, що є членом зареєстрованої депутатської фракції, яка не входить до складу коаліції депутатських фракцій і сформована в порядку, встановленому частиною шостою статті 83 Конституції України, індивідуально входити до складу цієї коаліції, залишаючись при цьому формально членом депутатської фракції, що не тільки не входить до складу цієї коаліції, але є до неї в політичній опозиції;

— чи означає це, що народний депутат України, який є членом депутатської фракції і членом коаліції депутатських фракцій, одночасно є членом двох депутатських фракцій, оскільки коаліція формується депутатськими фракціями, а Конституцією України та Регламентом не передбачено право народного депутата України не входити до жодної зареєстрованої депутатської фракції.

3. Позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, науковці Львівського національного університету імені Івана Франка, Міжнародного Соломонового університету, Національного університету «Острозька академія», Національного університету внутрішніх справ, Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, Центру політико-правових реформ, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

4. На пленарному засіданні Конституційного Суду України представники суб'єкта права на конституційне подання підтримали клопотання народних депутатів України, а представники Верховної Ради України, Президента України підтвердили позиції тих органів, які вони представляють.

5. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

5.1. Утворення депутатських фракцій є однією з важливих характеристик структури сучасних парламентів. Об'єднання депутатів у фракції має

на меті консолідацію зусиль для досягнення цілей та завдань, визначених виборчими програмами політичних партій (виборчих блоків політичних партій), та об'єктивно приводить до необхідності дотримання депутатами вимог фракційної дисципліни.

Принципи демократичної правової держави, зокрема політична та ідеологічна багатоманітність суспільного життя в Україні, обумовили конституційні засади структурування та внутрішньої організації діяльності Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в державі. В цьому процесі визначальну роль відведено депутатським фракціям, у тому числі у формуванні коаліції депутатських фракцій, її участі у процедурі призначення Прем'єр-міністра України та формування складу Кабінету Міністрів України (частини шоста, сьома, восьма статті 83 Конституції України), у можливому припиненні повноважень народного депутата України, оскільки останнє прямо залежить від перебування (входження, виходу) народного депутата України у відповідній депутатській фракції (пункт 6 частини другої, частина шоста статті 81 Конституції України) та створення обставин щодо можливого дострокового припинення повноважень парламенту Президентом України, якщо протягом одного місяця у Верховній Раді України не буде сформовано коаліцію депутатських фракцій (пункт 1 частини другої статті 90 Конституції України). При цьому чисельність депутатської фракції є фактором реального її впливу на процеси утворення коаліції депутатських фракцій, виборів Голови Верховної Ради України та його заступників, створення комітетів та тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України.

5.2. Суб'єкт права на конституційне подання порушує питання про офіційне тлумачення положень пункту 6 частини другої статті 81 Конституції України стосовно того, «яким чином треба розуміти поняття «невходження» народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або «виходу» народного депутата України із складу такої фракції».

Враховуючи мету та завдання утворення депутатських фракцій у парламенті, їх роль у реалізації програмних цілей політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за які голосували виборці, «невходження» народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) треба розуміти як його відмову увійти до складу депутатської фракції, яка формується з народних депутатів України, обраних від політичної партії (виборчого блоку політичних партій). Термін «вихід» народного депутата України зі складу депутатської фракції політичної партії (виборчого блоку політичних партій) треба розуміти як припинення народним депутатом України свого перебування у складі зареєстрованої депутатської фракції політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за списком якої він обраний народним депутатом України. Порядок невходження, виходу народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), із складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого

блоку політичних партій) повинен визначитися законом (частина шоста статті 81 Конституції України).

5.3. Положеннями частини п'ятої статті 13 Закону встановлено право народного депутата України вільно вийти зі складу депутатської фракції (групи), а частини шостої цієї статті — право народного депутата України не входити до жодної зареєстрованої депутатської фракції. Ці приписи кореспондуються з положеннями частини першої статті 13 Закону, згідно з якими створення у парламенті депутатських фракцій здійснюється з метою реалізації права народних депутатів України об'єднуватися у депутатську фракцію та депутатські групи.

За Конституцією України фракційне структурування Верховної Ради України і формування коаліції депутатських фракцій є обов'язковими умовами її повноважності. Частиною шостою статті 83 Конституції України передбачено, що у Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Згідно з пунктом 1 частини другої статті 90 Конституції України, якщо протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до статті 83 цієї Конституції, Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України.

Належність народного депутата України до фракції Основний Закон України закріплює як його конституційний обов'язок, а не як право. Повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі невходження народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або його виходу із складу такої фракції (пункт 6 частини другої статті 81 Конституції України).

Отже, Конституція України пов'язує чинність представницького мандата народного депутата України з його входженням і перебуванням у депутатській фракції політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за списком якої він був обраний. Таким чином, положення частин п'ятої, шостої статті 13 Закону щодо права народного депутата України вільно вийти зі складу депутатської фракції (групи) та щодо його права не входити до жодної зареєстрованої депутатської фракції не відповідають пункту 6 частини другої статті 81, частині шостій статті 83 Конституції України.

5.4. У конституційному поданні з питань щодо індивідуального входження народних депутатів України до коаліції депутатських фракцій також порушується клопотання про офіційне тлумачення положень частини четвертої статті 13 Закону. Позиція Конституційного Суду України стосовно цього визначена при обґрунтуванні неконституційності положень частин п'ятої, шостої статті 13 Закону, тлумаченні пункту 6 частини другої статті 81 Конституції України.

6. Конституційний Суд України, розглядаючи справу, дійшов висновку про наявність підстав для припинення конституційного провадження щодо окремих питань, порушених народними депутатами України.

6.1. Суб'єкт права на конституційне подання звернувся з клопотанням дати офіційне тлумачення частини шостої статті 81 Конституції України, за якою у разі невходження народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або виходу народного депутата України із складу такої фракції його повноваження припиняються достроково на підставі закону за рішенням вищого керівного органу відповідної політичної партії (виборчого блоку політичних партій) з дня прийняття такого рішення. Отже, порядок, підстави дострокового припинення повноважень народного депутата України повинні визначатися виключно на законодавчому рівні. Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що питання законодавчого врегулювання не належать до повноважень Конституційного Суду України. Прийняття законів, у тому числі внесення змін до вже існуючих, є виключним повноваженням Верховної Ради України (статті 75, 85 Конституції України). Це є підставою для припинення конституційного провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Крім того, за правовою позицією, висловленою Конституційним Судом України у Рішенні від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001 (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання), норми Конституції України, які є нормами прямої дії (частина третя статті 8), застосовуються безпосередньо незалежно від того, чи прийнято на їх розвиток відповідні закони або інші нормативно-правові акти (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини). До законодавчого врегулювання вимог пункту 6 частини другої, частини шостої статті 81 Конституції України, згідно з якими вищий керівний орган політичної партії (виборчого блоку політичних партій) приймає рішення про дострокове припинення повноважень народного депутата України, питання дострокового припинення повноважень народного депутата України повинні вирішуватися виходячи з положень частини третьої статті 8 Конституції України (пряма дія конституційних норм) та відповідних положень чинного законодавства. Обов'язковими елементами для припинення повноважень народного депутата України є наявність хоча б однієї підстави, передбаченої частиною шостою статті 81 Конституції України, та рішення вищого керівного органу цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій).

Що ж стосується порядку заміщення народних депутатів України, повноваження яких були достроково припинені на підставі рішення вищого керівного органу відповідної політичної партії, то народні депутати України у своєму клопотанні, по суті, просять дати їм консультацію щодо застосування Закону України «Про вибори народних депутатів України», що не належить до повноважень Конституційного Суду України (стаття 150 Конституції України, статті 13, 14 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

6.2. Народні депутати України, порушуючи питання про офіційне тлумачення приписів частини шостої статті 83 Конституції України, просять роз'яснити, як треба розуміти положення «за результатами виборів і на

основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій». Проте у конституційному поданні не наведено правового обґрунтування тверджень щодо практичної необхідності в офіційній інтерпретації частини шостої статті 83 Конституції України, що не відповідає статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» і є підставою для припинення конституційного провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 2 статті 45 цього Закону.

6.3. Стосовно клопотання народних депутатів України визнати неконституційним положення частини четвертої статті 61 Регламенту слід зазначити, що за змістом статей 150, 152 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань щодо конституційності лише чинних актів органів, визначених у пункті 1 частини першої статті 150 цієї Конституції.

1 квітня 2008 року, в період розгляду цієї справи, Конституційний Суд України прийняв Рішення № 4-рп/2008 (справа про Регламент Верховної Ради України), яким визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року № 3547–IV.

Таким чином, об'єктивно виникли обставини, які вказують на невідомість Конституційному Суду України питання щодо визнання неконституційною частини четвертої статті 61 Регламенту. Оскільки Регламент утратив чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про його неконституційність (частина друга статті 152 Конституції України), конституційне провадження в цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152 Конституції України, статтями 13, 14, 45, 51, 61, 63, 65, 71, 73, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Положення пункту 6 частини другої статті 81 Конституції України в аспекті порушених у конституційному поданні питань слід розуміти так:

— «невходження» народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) — це у встановленому законом порядку відмова народного депутата України увійти до складу депутатської фракції, яка формується з народних депутатів України, обраних від політичної партії (виборчого блоку політичних партій);

— «вихід» народного депутата України зі складу депутатської фракції політичної партії (виборчого блоку політичних партій) — це у встановленому законом порядку припинення народним депутатом України свого перебування у складі зареєстрованої депутатської фракції політичної

партії (виборчого блоку політичних партій), за списком якої він був обраний народним депутатом України.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частин п'ятої, шостої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України» щодо права народного депутата України вільно виходити зі складу депутатської фракції (групи), а також не входить до жодної зареєстрованої депутатської фракції.

3. Положення частини четвертої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України» щодо права народного депутата України бути членом лише однієї фракції слід розуміти так, що народний депутат України зобов'язаний перебувати у депутатській фракції тієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за списком якої він був обраний народним депутатом України.

4. Припинити конституційне провадження у справі стосовно офіційного тлумачення положень:

— частини шостої статті 81 Конституції України на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні;

— частини шостої статті 83 Конституції України на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

5. Припинити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини четвертої статті 61 Регламенту Верховної Ради України на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

6. Положення Закону України «Про статус народного депутата України», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

7. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей пятой, шестой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины», части четвертой статьи 61 Регламента Верховной Рады Украины и об официальном толковании положений пункта 6 части второй, части шестой статьи 81, части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» по конституционному представлению 50 народных депутатов Украины (дело о пребывании народного депутата Украины в депутатской фракции)

г. Киев
25 июня 2008 года
№ 12-рп/2008

Дело № 1-6/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича — докладчика, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Олейника Владимира Николаевича и Швеца Виктора Дмитриевича, Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины Шаповала Владимира Николаевича, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, свидетеля по делу Толстенко Владимира Леонидовича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей пятой, шестой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» от 17 ноября 1992 года № 2790—ХІІ в редакции Закона Украины от 22 марта 2001 года № 2328—ІІІ (Ведомости Верховной Рады Украины, 2001 г., № 42, ст. 212) с последующими изменениями, части четвертой статьи 61 Регламента Верховной Рады Украины, принятого как приложение к Постановлению Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 16 марта 2006 года № 3547—ІV (Ведомости Верховной Рады

Украины, 2006 р., №№ 23-25, ст. 202; № 41, ст. 365; № 42, ст. 383; № 43, ст. 422), и об официальном толковании положений пункта 6 части второй, части шестой статьи 81, части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» по конституционному представлению 50 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 50 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей пятой, шестой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины», части четвертой статьи 61 Регламента Верховной Рады Украины и практическая необходимость в выяснении и официальной интерпретации положений пункта 6 части второй, части шестой статьи 81, части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины».

Заслушав судью-докладчика Стецюка П.Б., объяснения Олейника В.Н., Швеца В.Д., Шаповала В.Н., Селиванова А.А., ответы Толстенко В.Л. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — 50 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими статье 83 Конституции Украины положения частей пятой, шестой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины», части четвертой статьи 61 Регламента Верховной Рады Украины.

В конституционном представлении утверждается, что положения части пятой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» (далее — Закон), которым установлено право народного депутата Украины свободно выйти из состава депутатской фракции (группы), и части шестой этой статьи о праве народного депутата Украины не входить ни в одну из зарегистрированных депутатских фракций или депутатских групп противоречат Конституции Украины, в соответствии с которой при невхождении народного депутата Украины, избранного от политической партии (избирательного блока политических партий), в состав депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий) или его выходе из состава такой фракции предусматривается досрочное прекращение полномочий народного депутата Украины.

По мнению народных депутатов Украины, часть четвертая статьи 61 Регламента Верховной Рады Украины (далее — Регламент), которая устанавливает право внефракционного народного депутата Украины, то есть исключенного из состава депутатской фракции (часть четвертая статьи 59), по личному заявлению войти в состав коалиции или оппозиции, не соответствует части шестой статьи 83 Конституции Украины, согласно

которой коалиция формируется депутатскими фракциями, а не народными депутатами Украины непосредственно.

2. Авторы ходатайства также просят дать официальное толкование положений пункта 6 части второй статьи 81 Конституции Украины по следующим вопросам:

— как следует понимать понятие «невхождение» народного депутата Украины, избранного от политической партии (избирательного блока политических партий), в состав депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий) или его «выход» из состава такой фракции;

— что следует понимать под указанными понятиями, в частности можно ли рассматривать действия народных депутатов Украины, которые вопреки решению фракции, в состав которой они входят, совершили фактические и юридические действия по индивидуальному вхождению в состав коалиции депутатских фракций, в которую не входит депутатская фракция, членами которой они являются и которые были избраны по списку этого избирательного блока политических партий, как «выход» из состава такой депутатской фракции;

— может ли считаться «выходом» народного депутата Украины из состава депутатской фракции политической партии (избирательного блока политических партий) прекращение его членства в составе этой депутатской фракции по решению высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических партий) в случае неисполнения народным депутатом Украины решения политической партии (избирательного блока политических партий), по списку которой он был избран, и своих обязательств как кандидата в народные депутаты Украины перед этой политической партией (избирательным блоком политических партий).

Субъект права на конституционное представление просит об официальной интерпретации положений части шестой статьи 81 Конституции Украины, а именно:

— как следует понимать предложение «полномочия прекращаются досрочно на основании закона по решению высшего руководящего органа соответствующей политической партии (избирательного блока политических партий) со дня принятия такого решения», в частности с какого времени у высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических партий) возникает право на принятие решения о досрочном прекращении полномочий народного депутата Украины, избранного от этой политической партии (избирательного блока политических партий), в случае его невхождения или выхода из состава депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий), и необходимо ли принятие новых законов для применения части шестой статьи 81 Конституции Украины;

— обязана ли Центральная избирательная комиссия на основании статьи 101 Закона Украины «О выборах народных депутатов Украины» в случае принятия высшим руководящим органом политической партии (избирательного блока политических партий) решения о досрочном пре-

крашении полномочий народного депутата Украины признать полномочия следующего по очередности кандидата в народные депутаты Украины в избирательном списке этой политической партии (избирательного блока политических партий) и выдать ему удостоверение народного депутата Украины;

— можно ли считать, что в случае принятия решения высшим руководящим органом политической партии (избирательного блока политических партий) о досрочном прекращении полномочий народного депутата Украины его регистрация народным депутатом Украины Центральной избирательной комиссией является упрядненной без каких-либо ее дополнительных решений;

— имеет ли право Центральная избирательная комиссия проверять законность решения высшего руководящего органа политической партии (избирательного блока политических партий) о досрочном прекращении полномочий народного депутата Украины.

Народные депутаты Украины обратились с ходатайством дать официальное толкование положений части шестой статьи 83 Конституции Украины по следующим вопросам:

— как следует понимать предложение «по результатам выборов и на основании согласования политических позиций формируется коалиция депутатских фракций»;

— соответствует ли положениям части шестой статьи 83 Конституции Украины формирование коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, субъектами которой являются не депутатская фракция в Верховной Раде Украины, а непосредственно народные депутаты Украины;

— могут ли народные депутаты Украины, которые являются членами депутатской фракции, не входящей в состав коалиции, индивидуально на основании письменного заявления входить в состав такой коалиции.

В конституционном представлении также содержится ходатайство об официальном толковании положения части четвертой статьи 13 Закона относительно следующих вопросов:

— может ли народный депутат Украины, который является членом зарегистрированной депутатской фракции, не входящей в состав коалиции депутатских фракций и сформированной в порядке, установленном частью шестой статьи 83 Конституции Украины, индивидуально входить в состав этой коалиции, оставаясь при этом формально членом депутатской фракции, которая не только не входит в состав этой коалиции, а находится в политической оппозиции к ней;

— означает ли это, что народный депутат Украины, который является членом депутатской фракции и членом коалиции депутатских фракций, одновременно является членом двух депутатских фракций, поскольку коалиция формируется депутатскими фракциями, а Конституцией Украины и Регламентом не предусмотрено право народного депутата Украины не входить ни в одну из зарегистрированных депутатских фракций.

3. Позиции в отношении поднятых в конституционном представлении вопросов высказали Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, ученые Львовского национального университета имени

Ивана Франко, Международного Соломонового университета, Национального университета «Острожская академия», Национального университета внутренних дел, Национальной юридической академии имени Ярослава Мудрого, Центра политико-правовых реформ, Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича.

4. На пленарном заседании Конституционного Суда Украины представители субъекта права на конституционное представление поддержали ходатайство народных депутатов Украины, а представители Верховной Рады Украины, Президента Украины подтвердили позиции тех органов, которые они представляют.

5. Конституционный Суд Украины, разрешая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

5.1. Создание депутатских фракций является одной из важных характеристик структуры современных парламентов. Объединение депутатов во фракции имеет целью консолидацию усилий для достижения целей и задач, определенных избирательными программами политических партий (избирательных блоков политических партий), и объективно приводит к необходимости соблюдения депутатами требований фракционной дисциплины.

Принципы демократического правового государства, в частности политическое и идеологическое многообразие общественной жизни в Украине, обусловили конституционные основы структурирования и внутренней организации деятельности Верховной Рады Украины как единственного органа законодательной власти в государстве. В этом процессе определяющая роль отведена депутатским фракциям, в том числе в формировании коалиции депутатских фракций, ее участии в процедуре назначения Премьер-министра Украины и формировании состава Кабинета Министров Украины (части шестая, седьмая, восьмая статьи 83 Конституции Украины), в возможном прекращении полномочий народного депутата Украины, поскольку последнее прямо зависит от пребывания (вхождения, выхода) народного депутата Украины в соответствующей депутатской фракции (пункт 6 части второй, часть шестая статьи 81 Конституции Украины) и создания обстоятельств по возможному досрочному прекращению полномочий парламента Президентом Украины, если в течение одного месяца в Верховной Раде Украины не будет сформирована коалиция депутатских фракций (пункт 1 части второй статьи 90 Конституции Украины). При этом численность депутатской фракции является фактором ее реального влияния на процессы создания коалиции депутатских фракций, выборов Председателя Верховной Рады Украины и его заместителей, создания комитетов, временных специальных и временных следственных комиссий Верховной Рады Украины.

5.2. Субъект права на конституционное представление поднимает вопрос об официальном толковании положений пункта 6 части второй статьи 81 Конституции Украины относительно того, «как следует понимать

понятие «невхождение» народного депутата Украины, избранного от политической партии (избирательного блока политических партий), в состав депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий) или «выход» народного депутата Украины из состава такой фракции».

Учитывая цель и задачу создания депутатских фракций в парламенте, их роль в реализации программных целей политической партии (избирательного блока политических партий), за которые голосовали избиратели, «невхождение» народного депутата Украины, избранного от политической партии (избирательного блока политических партий), в состав депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий) следует понимать как его отказ войти в состав депутатской фракции, которая формируется из народных депутатов Украины, избранных от политической партии (избирательного блока политических партий). Термин «выход» народного депутата Украины из состава депутатской фракции политической партии (избирательного блока политических партий) следует понимать как прекращение народным депутатом Украины своего пребывания в составе зарегистрированной депутатской фракции политической партии (избирательного блока политических партий), по списку которой он избран народным депутатом Украины. Порядок невхождения, выхода народного депутата Украины, избранного от политической партии (избирательного блока политических партий), из состава депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий) должен определяться законом (часть шестая статьи 81 Конституции Украины).

5.3. Положениями части пятой статьи 13 Закона установлено право народного депутата Украины свободно выйти из состава депутатской фракции (группы), а части шестой этой статьи — право народного депутата Украины не входить ни в одну из зарегистрированных депутатских фракций. Эти предписания корреспондируются с положениями части первой статьи 13 Закона, согласно которым создание в парламенте депутатских фракций осуществляется с целью реализации права народных депутатов Украины объединяться в депутатскую фракцию и депутатские группы.

По Конституции Украины фракционное структурирование Верховной Рады Украины и формирование коалиции депутатских фракций являются обязательными условиями ее полномочности. Частью шестой статьи 83 Конституции Украины предусмотрено, что в Верховной Раде Украины по результатам выборов и на основании согласования политических позиций формируется коалиция депутатских фракций, в состав которой входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины. В соответствии с пунктом 1 части второй статьи 90 Конституции Украины, если в течение одного месяца в Верховной Раде Украины не сформирована коалиция депутатских фракций в соответствии со статьей 83 настоящей Конституции, Президент Украины имеет право досрочно прекратить полномочия Верховной Рады Украины.

Пребывание народного депутата Украины во фракции Основной Закон Украины закрепляет как его конституционную обязанность, а не как

право. Полномочия народного депутата Украины прекращаются досрочно в случае невхождения народного депутата Украины, избранного от политической партии (избирательного блока политических партий), в состав депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий) или его выхода из состава такой фракции (пункт 6 части второй статьи 81 Конституции Украины).

Следовательно, Конституция Украины связывает действие представительского мандата народного депутата Украины с его вхождением и пребыванием в депутатской фракции политической партии (избирательного блока политических партий), по списку которой он был избран. Таким образом, положения частей пятой, шестой статьи 13 Закона относительно права народного депутата Украины свободно выйти из состава депутатской фракции (группы) и относительно его права не входить ни в одну из зарегистрированных депутатских фракций не соответствуют пункту 6 части второй статьи 81, части шестой статьи 83 Конституции Украины.

5.4. В конституционном представлении по вопросам об индивидуальном вхождении народных депутатов Украины в коалицию депутатских фракций также возбуждается ходатайство об официальном толковании положений части четвертой статьи 13 Закона. Позиция Конституционного Суда Украины в отношении этого определена при обосновании неконституционности положений частей пятой, шестой статьи 13 Закона, толковании пункта 6 части второй статьи 81 Конституции Украины.

6. Конституционный Суд Украины, рассматривая дело, пришел к выводу о наличии оснований для прекращения конституционного производства по отдельным вопросам, поднятым народными депутатами Украины.

6.1. Субъект права на конституционное представление обратился с ходатайством дать официальное толкование части шестой статьи 81 Конституции Украины, по которой в случае невхождения народного депутата Украины, избранного от политической партии (избирательного блока политических партий), в состав депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий) или выхода народного депутата Украины из состава такой фракции его полномочия прекращаются досрочно на основании закона по решению высшего руководящего органа соответствующей политической партии (избирательного блока политических партий) со дня принятия такого решения. Следовательно, порядок, основания досрочного прекращения полномочий народного депутата Украины должны определяться исключительно на законодательном уровне. Конституционный Суд Украины неоднократно подчеркивал, что вопрос законодательного урегулирования не относится к полномочиям Конституционного Суда Украины. Принятие законов, в том числе внесение изменений в уже существующие, является исключительным полномочием Верховной Рады Украины (статьи 75, 85 Конституции Украины). Это является основанием для прекращения конституционного производства по делу в этой части согласно пункту 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Кроме того, по правовой позиции, изложенной Конституционным Судом Украины в Решении от 19 апреля 2001 года № 4-рп/2001 (дело о заблаговременном извещении о мирных собраниях), нормы Конституции Украины, являющиеся нормами прямого действия (часть третья статьи 8), применяются непосредственно независимо от того, приняты ли в их развитие соответствующие законы или иные нормативно-правовые акты (абзац второй пункта 2 мотивировочной части). К законодательному урегулированию требований пункта 6 части второй, части шестой статьи 81 Конституции Украины, согласно которым высший руководящий орган политической партии (избирательного блока политических партий) принимает решение о досрочном прекращении полномочий народного депутата Украины, вопросы досрочного прекращения полномочий народного депутата Украины должны решаться исходя из положений части третьей статьи 8 Конституции Украины (прямое действие конституционных норм) и соответствующих положений действующего законодательства. Обязательными элементами для прекращения полномочий народного депутата Украины являются наличие хотя бы одного основания, предусмотренного частью шестой статьи 81 Конституции Украины, и решение высшего руководящего органа этой политической партии (избирательного блока политических партий).

Что касается порядка замещения народных депутатов Украины, полномочия которых были досрочно прекращены на основании решения высшего руководящего органа соответствующей политической партии, то народные депутаты Украины в своем ходатайстве, по сути, просят предоставить им консультацию по применению Закона Украины «О выборах народных депутатов Украины», что не относится к полномочиям Конституционного Суда Украины (статья 150 Конституции Украины, статьи 13, 14 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины»).

6.2. Народные депутаты Украины, поднимая вопрос об официальном толковании предписаний части шестой статьи 83 Конституции Украины, просят разъяснить, как следует понимать положение «по результатам выборов и на основании согласования политических позиций формируется коалиция депутатских фракций». Тем не менее в конституционном представлении не приведено правовое обоснование утверждений о практической необходимости в официальной интерпретации части шестой статьи 83 Конституции Украины, что не соответствует статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» и является основанием для прекращения конституционного производства по делу в этой части согласно пункту 2 статьи 45 данного Закона.

6.3. Относительно ходатайства народных депутатов Украины признать неконституционным положение части четвертой статьи 61 Регламента следует отметить, что по содержанию статей 150, 152 Конституции Украины к полномочиям Конституционного Суда Украины относится разрешение вопросов о конституционности только действующих актов органов, определенных в пункте 1 части первой статьи 150 настоящей Конституции.

1 апреля 2008 года, в период рассмотрения данного дела, Конституционный Суд Украины принял Решение № 4-рп/2008 (дело о Регламенте Верховной Рады Украины), которым признал не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 16 марта 2006 года № 3547–IV.

Таким образом, объективно возникли обстоятельства, указывающие на неподведомственность Конституционному Суду Украины вопроса о признании неконституционной части четвертой статьи 61 Регламента. Поскольку Регламент утратил силу со дня принятия Конституционным Судом Украины решения о его неконституционности (часть вторая статьи 152 Конституции Украины), конституционное производство в этой части подлежит прекращению на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152 Конституции Украины, статьями 13, 14, 45, 51, 61, 63, 65, 71, 73, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Положения пункта 6 части второй статьи 81 Конституции Украины в аспекте поднятых в конституционном представлении вопросов следует понимать так:

— «невхождение» народного депутата Украины, избранного от политической партии (избирательного блока политических партий), в состав депутатской фракции этой политической партии (избирательного блока политических партий) — это в установленном законом порядке отказ народного депутата Украины войти в состав депутатской фракции, которая формируется из народных депутатов Украины, избранных от политической партии (избирательного блока политических партий);

— «выход» народного депутата Украины из состава депутатской фракции политической партии (избирательного блока политических партий) — это в установленном законом порядке прекращение народным депутатом Украины своего пребывания в составе зарегистрированной депутатской фракции политической партии (избирательного блока политических партий), по списку которой он был избран народным депутатом Украины.

2. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения частей пятой, шестой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» о праве народного депутата Украины свободно выходить из состава депутатской фракции (группы), а также не входить ни в одну из зарегистрированных депутатских фракций.

3. Положения части четвертой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» относительно права народного депутата Украины быть членом только одной фракции следует понимать как то,

что народный депутат Украины обязан пребывать в депутатской фракции той политической партии (избирательного блока политических партий), по списку которой он был избран народным депутатом Украины.

4. Прекратить конституционное производство по делу об официальном толковании положений:

— части шестой статьи 81 Конституции Украины на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении;

— части шестой статьи 83 Конституции Украины на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

5. Прекратить конституционное производство по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) части четвертой статьи 61 Регламента Верховной Рады Украины на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

6. Положения Закона Украины «О статусе народного депутата Украины», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

7. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.12-rp/2008 dated June 25, 2008 on the case upon the constitutional petition of 50 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Articles 13.5 and 13.6 of the Law of Ukraine «On Status of a People's Deputy of Ukraine», Article 61.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine and official interpretation of the provisions of Articles 81.2.6, 81.6, 83.6 of the Constitution of Ukraine, Article 13.4 of the Law «On Status of a People's Deputy of Ukraine» (case on membership of a People's Deputy of Ukraine in a deputy faction)*

Subject of the right to constitutional petition — 50 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court for recognising provisions of Articles 13.5 and 13.6 of the Law «On Status of a People's Deputy of Ukraine» (hereinafter referred to as «the Law») and Article 61.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine as non-conforming with Article 83 of the Constitution.

Establishment of deputy factions is one of the important characteristics of modern parliaments. Association of deputies in factions is aimed to ensure achievement of goals and objectives identified in election programs of political parties (election blocs of political parties) and objectively requires respect for faction discipline from deputies.

Principles of a democratic and rule-of-law state, namely political and ideological diversity of social life in Ukraine determined the constitutional basis for structuring and internal organisation of activities of the Ukrainian parliament as the sole body of legislative power in Ukraine. In this process, the decisive role is played by deputy factions, including the role in establishing a coalition of deputy factions, its participation in the process of appointment of the Prime Minister of Ukraine and formation of the Cabinet of Ministers of Ukraine (Articles 83.6, 83.7 and 83.8 of the Constitution), in possible termination of the authorities of a People's Deputy of Ukraine since the latter depends directly on People's Deputy's affiliation (access, exit) to a respective deputy faction (Article 81.2.6 of the Constitution) as well as creation of circumstances for possible early termination of the parliament's authorities by the President of Ukraine in the event when the Verkhovna Rada of Ukraine fails to form a coalition of deputy factions within one month (Article 90.2.1 of the Constitution). Furthermore, the numeric strength of a deputy faction is a factor of its real impact in the process of establishment of a deputy coalition, election of the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine and Deputy Chairpersons, establishment of parliamentary committees and temporary special and investigation commissions.

According to Article 13.5 of the Law, a People's Deputy of Ukraine has a right to unimpeded exit from a deputy faction (group); according to Article 13.6 of the Law, a People's Deputy has a right not to be affiliated with any registered deputy faction. These prescriptions correspond to provisions of Article 13.1 of the Law, according to which deputy groups in parliament are established to guarantee a right of People's Deputies to form a deputy faction and deputy groups.

According to the Constitution, faction structure of the Verkhovna Rada of Ukraine and formation of a deputy coalition constitute mandatory preconditions for its legitimacy. Article 83.6 of the Constitution provides for establishment of a deputy coalition in the Verkhovna Rada based on the results of elec-

tions and reconciliation of political positions. The coalition consists of the majority of People's Deputies of Ukraine that form the constitutional membership of the Verkhovna Rada of Ukraine. According to Article 90.2.1 of the Constitution, if within a month the Verkhovna Rada fails to form a coalition of deputy factions as provided for in Article 83 of the Constitution the President of Ukraine has the right to terminate the authorities of the parliament.

The Constitution ties validity of a representative mandate of a People's Deputy of Ukraine to his/her membership in a deputy faction of a political party (bloc of political parties) on which election list he/she was elected. Thus, provisions of Articles 13.5 and 13.6 of the Law concerning the right of a People's Deputy to an unimpeded exit from a deputy faction (group) and his/her right not to be a member of any registered deputy faction do not comply with Articles 81.2.6 and 83.6 of the Constitution.

The constitutional petition concerning individual membership of People's Deputies of Ukraine in a deputy coalition also contains a request to provide official interpretation of provisions of Article 13.4 of the Law. The Constitutional Court's position on this issue is stated in justification of unconstitutionality of provisions of Articles 13.5 and 13.6 of the Law, interpretation of Article 81.2.6 of the Constitution. The Constitutional Court has repeatedly emphasised that issues pertaining to legislative regulation are beyond the jurisdiction of the Constitutional Court. Adoption of laws as well as amendments to existing laws is an exclusive prerogative of the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 75 and 85 of the Constitution). This constitutes grounds for termination of constitutional proceedings in the case concerning this part as provided for in Article 45.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

Until provisions of Articles 81.2.6 and 81.6 of the Constitution, according to which a decision on pre-term termination of the authorities of a People's Deputy of Ukraine is made by the supreme leadership body of a political party (election bloc of political parties) are regulated by law, pre-term termination of the authorities of a People's Deputy of Ukraine are to be regulated by provisions of Article 8.3 of the Constitution (direct effect of constitutional norms) and relevant provisions of the effective legislation. Mandatory elements for termination of the authorities of a People's Deputy of Ukraine is availability of at least one reason provided for in Article 81.6 of the Constitution and a decision of the supreme leadership body of a respective political party (election bloc of political parties).

With regard to replacement of People's Deputies of Ukraine whose authorities were early terminated on the basis of a decision of the supreme leadership body of a respective political party, the People's Deputies of Ukraine in their petition in fact ask to advise them on application of the Law «On Elections of People's Deputies of Ukraine» which is beyond the authorities of the Constitutional Court of Ukraine (Article 150 of the Constitution, Articles 13 and 14 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine»).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. Provisions of Article 81.2.6 of the Constitution in the light of issues raised in the constitutional petition should be understood as follows:

— «non-affiliation» of a People's Deputy of Ukraine elected on an election list of a political party (election bloc of political parties) with a deputy faction of this political party (election bloc of political parties) means a refusal of a People's Deputy in accordance with the established procedure to join a deputy faction formed by People's Deputies of Ukraine elected on an election list of a political party (election bloc of political parties);

— «exit» of a People's Deputy of Ukraine from a deputy faction of a political party (election bloc of political parties) means termination by a People's Deputy of Ukraine of his/her membership in a deputy faction of a political party (election bloc of political parties) on which election list he/she was elected a People's Deputy of Ukraine.

2. To recognise provisions of Articles 13.5 and 13.6 of the Law «On Status of a People's Deputy of Ukraine» on the right of a People's Deputy of Ukraine to an unimpeded exit from a deputy faction (group) and to non-affiliation to any registered deputy faction as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

3. Provisions of Article 13.4 of the Law «On Status of a People's Deputy of Ukraine» on the right of a People's Deputy of Ukraine to be a member of only one faction should be understood as an obligation of a People's Deputy of Ukraine to be a member of a deputy faction of the political party (election bloc of political parties) on which election list he/she was elected a People's Deputy of Ukraine.

4. Constitutional proceedings in the case concerning official interpretation of the following provisions should be terminated:

— Article 81.6 of the Constitution — on the grounds of Article 45.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — lack of jurisdiction of the Constitutional Court of Ukraine over issues raised in the constitutional petition;

— Article 83.6 of the Constitution — on the grounds of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — non-conformity of the constitutional petition with the requirements prescribed by the Constitution of Ukraine and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

5. Constitutional proceedings in the case concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 61.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine should be terminated on the grounds of Article 45.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — lack of jurisdiction of the Constitutional Court of Ukraine over issues raised in the constitutional petition.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положення підпункту 1 пункту 3 розділу IV Закону України
«Про Конституційний Суд України» (в редакції Закону України
від 4 серпня 2006 року № 79–V)
(справа про повноваження Конституційного Суду України)

м. Київ
26 червня 2008 року
№ 13-рп/2008

Справа № 1-4/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, доповідача, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання Поживанова Михайла Олександровича — народного депутата України, Куйбіди Василя Степановича — народного депутата України, Селіванова Анатолія Олександровича — Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України, Мірошніченка Юрія Романовича — народного депутата України; Представника Президента України в Конституційному Суді України Шаповала Володимира Миколайовича; представників Кабінету Міністрів України: Євграфова Павла Борисовича — радника Прем'єр-міністра України, Чубар Людмили Пантеліївни — виконуючої обов'язки Постійного представника Кабінету Міністрів України в Конституційному Суді України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 3 розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР в редакції Закону України від 4 серпня 2006 року № 79–V (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 49, ст. 272; 2006 р., № 41, ст. 355).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 47 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Конституційний Суд України».

Заслухавши суддю-доповідача Стрижака А.А., пояснення учасників конституційного провадження та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 47 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі — Закон).

Законом внесено зміну до підпункту 1 пункту 3 розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Конституційний Суд України», за якою вилучено з юрисдикції Конституційного Суду України вирішення питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України про внесення змін до Конституції України, що набрали чинності.

На думку народних депутатів України, Закон в цілому суперечить статтям 6, 126, 147 Конституції України, оскільки Конституційний Суд України позбавляється права розглядати питання конституційності законів України про внесення змін до Конституції України, які набрали чинності. Автори клопотання вважають, що цим порушено конституційні принципи діяльності органів державної влади, зокрема єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні, за якими державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Крім цього, наголошується в конституційному поданні, Законом встановлено обмеження на реалізацію визначених Конституцією України (стаття 147) та Законом України «Про Конституційний Суд України» повноважень Конституційного Суду України, що породжує «небезпечний прецедент позаконституційного втручання» законодавчої гілки влади у діяльність судової.

Суб'єкт права на конституційне подання зазначає, що Верховна Рада України, приймаючи Закон, діяла всупереч вимогам Конституції України та Закону України «Про Конституційний Суд України», чим намагалася вплинути на діяльність суддів, тобто порушила частину другу статті 126 Конституції України, згідно з якою вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється.

2. На пленарному засіданні Конституційного Суду України представники суб'єкта права на конституційне подання, Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України навели свої позиції з питань, порушених у конституційному поданні.

3. Розглядаючи питання щодо конституційності Закону, Конституційний Суд України вважає за доцільне провести дослідження його положень у системному зв'язку з відповідними нормами Закону України «Про Конституційний Суд України».

3.1. Згідно з частиною другою статті 6 Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

За статтею 147 Конституції України Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні, він вирішує питання щодо відповідності законів та інших правових актів Конституції України, дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Обсяг та межі таких повноважень Конституційного Суду України визначено положеннями статті 150 Конституції України, які фактично відтворені статтею 13 Закону України «Про Конституційний Суд України». Порядок організації і діяльності Конституційного Суду України, процедура розгляду ним справ визначаються законом (стаття 153 Конституції України).

Конституційний Суд України у своїх рішеннях сформував правові позиції, пов'язані з питанням конкретизації повноважень органів державної влади, які полягають у тому, що:

— перерозподіл конституційної компетенції є можливим тільки шляхом внесення змін до Конституції України відповідно до розділу XIII Конституції України (Рішення від 23 грудня 1997 року № 7-зп у справі про Рахункову палату);

— винятки з конституційних норм встановлюються самою Конституцією, а не іншими нормативними актами (Рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі К.Г. Устименка);

— юрисдикція Конституційного Суду України поширюється на вирішення питань, передбачених як статтею 150 Конституції України (щодо відповідності Конституції України законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та офіційного тлумачення Конституції України і законів України), так й іншими статтями Конституції України, зокрема статтею 159 (щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроекту про внесення змін до Конституції України). Якщо в першому випадку має місце так званий наступний конституційний контроль з боку Конституційного Суду України, тобто перевірка ним конституційності чинних правових актів, то у другому випадку Конституційний Суд України застосовує попередній (превентивний) конституційний контроль (Рішення від 9 червня 1998 року № 8-рп/98 у справі щодо внесення змін до Конституції України).

Виходячи з викладеного Конституційний Суд України вважає, що Верховна Рада України, здійснюючи законотворчу діяльність, може врегулювати питання щодо єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні лише в межах її конституційних повноважень, передбачених статтею 153 Конституції України, а саме визначати порядок організації і діяльності Конституційного Суду України та процедуру розгляду ним справ.

Зміна визначених Конституцією України повноважень Конституційного Суду України може здійснюватися лише шляхом внесення змін до Конституції України.

3.2. Згідно з частиною першою статті 152 Конституції України закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

За Конституцією України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 цієї Конституції (стаття 159). Як зазначалося, у такий спосіб Конституційний Суд України здійснює попередній (превентивний) контроль за змістом законопроекту про внесення змін до Конституції України до його прийняття Верховною Радою України (на стадії підготовки законопроекту до розгляду).

Конституція України (стаття 150) не містить застережень (як це встановлено пунктом 30 частини першої статті 106 Конституції України щодо обмеження права Президента України накладати вето на такі закони) щодо можливості здійснення Конституційним Судом України наступного конституційного контролю закону про внесення змін до Конституції України після його прийняття Верховною Радою України. Відповідно до частини другої статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Тому Конституційний Суд України вважає, що саме він повинен здійснювати наступний конституційний контроль і щодо закону про внесення змін до Конституції України після набрання ним чинності, оскільки відсутність судового контролю за процедурою його розгляду та ухвалення, визначеною у розділі XIII цієї Конституції, може мати наслідком обмеження чи скасування прав і свобод людини і громадянина, ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України або зміну конституційного ладу у спосіб, що не передбачений Основним Законом України.

На підставі наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що Верховна Рада України прийняла Закон з порушенням положень статей 147, 150 Конституції України.

4. Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України положення частини другої статті 126 Конституції України «вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється» треба розуміти як заборону щодо суддів будь-яких дій незалежно від форми їх прояву з боку державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, фізичних та юридичних осіб з метою перешкодити виконанню суддями професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо (Рішення від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 у справі про незалежність суддів як складову їхнього статусу).

У конституційному поданні не наведено правового обґрунтування тверджень, що Верховна Рада України, приймаючи Закон, намагалася вплинути на діяльність суддів Конституційного Суду України з метою перешкодити виконанню ними професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення.

Таким чином, суб'єкт права на конституційне подання не виконав припису пункту 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно надання правового обґрунтування твердження щодо невідповідності Закону положенням статті 126 Конституції України.

Конституційне провадження у справі в цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Законом України «Про Конституційний Суд України».

Виходячи з наведеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 13, 39, 45, 51, 61, 63, 65, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення підпункту 1 пункту 3 розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР (в редакції Закону України від 4 серпня 2006 року № 79–V), згідно з яким юрисдикція Конституційного Суду України не поширюється на вирішення питання щодо конституційності законів про внесення змін до Конституції України, які набрали чинності.

2. Припинити конституційне провадження у справі в частині перевірки на відповідність статті 126 Конституції України Закону України «Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Конституційний Суд України» від 4 серпня 2006 року № 79–V.

3. Положення підпункту 1 пункту 3 розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР (в редакції Закону України від 4 серпня 2006 року № 79–V), визнане неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положения подпункта 1 пункта 3 раздела IV Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» (в редакции Закона Украины от 4 августа 2006 года № 79–V) по конституционному представлению 47 народных депутатов Украины (дело о полномочиях Конституционного Суда Украины)

г. Киев
26 июня 2008 года
№ 13-рп/2008

Дело № 1-4/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, докладчика, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Поживанова Михаила Александровича — народного депутата Украины, Куйбиды Василия Степановича — народного депутата Украины, Селиванова Анатолия Александровича — Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины, Мирошниченко Юрия Романовича — народного депутата Украины; Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины Шаповала Владимира Николаевича; представителей Кабинета Министров Украины: Евграфова Павла Борисовича — советника Премьер-министра Украины, Чубарь Людмилы Пантелеевны — исполняющей обязанности Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положения подпункта 1 пункта 3 раздела IV Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» от 16 октября 1996 года № 422/96–ВР в редакции Закона Украины от 4 августа 2006 года № 79–V (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 49, ст. 272; 2006 г., № 41, ст. 355) по конституционному представлению 47 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 47 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 75 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменения в раздел IV «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Заслушав судью-докладчика Стрижака А.А., объяснения участников конституционного производства и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — 47 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменения в раздел IV «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» (далее — Закон).

Законом внесено изменение в подпункт 1 пункта 3 раздела IV «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», по которому изъято из юрисдикции Конституционного Суда Украины разрешение вопроса о соответствии Конституции Украины (конституционности) законов Украины о внесении изменений в Конституцию Украины, вступивших в силу.

По мнению народных депутатов Украины, Закон в целом противоречит статьям 6, 126, 147 Конституции Украины, поскольку Конституционный Суд Украины лишается права рассматривать вопрос конституционности законов Украины о внесении изменений в Конституцию Украины, которые вступили в действие. Авторы ходатайства считают, что этим нарушены конституционные принципы деятельности органов государственной власти, в частности единственного органа конституционной юрисдикции в Украине, по которым государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную.

Кроме того, подчеркивается в конституционном представлении, Законом установлено ограничение на реализацию определенных Конституцией Украины (статья 147) и Законом Украины «О Конституционном Суде Украины» полномочий Конституционного Суда Украины, что порождает «опасный прецедент внеконституционного вмешательства» законодательной ветви власти в деятельность судебной.

Субъект права на конституционное представление отмечает, что Верховная Рада Украины, принимая Закон, действовала вопреки требованиям Конституции Украины и Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», чем пыталась повлиять на деятельность судей, то есть нарушила часть вторую статьи 126 Конституции Украины, согласно которой влияние на судей каким бы то ни было образом запрещается.

2. На пленарном заседании Конституционного Суда Украины представители субъекта права на конституционное представление, Верховной

Рады Украины, Президента Украины и Кабинета Министров Украины изложили свои позиции по вопросам, поднятым, в конституционном представлении.

3. Рассматривая вопрос о конституционности Закона, Конституционный Суд Украины считает целесообразным провести исследование его положений в системной связи с соответствующими нормами Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

3.1. В соответствии с частью второй статьи 6 Конституции Украины органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины.

Согласно статье 147 Конституции Украины Конституционный Суд Украины является единственным органом конституционной юрисдикции в Украине, он решает вопросы о соответствии законов и иных правовых актов Конституции Украины, дает официальное толкование Конституции Украины и законов Украины.

Объем и пределы таких полномочий Конституционного Суда Украины определены положениями статьи 150 Конституции Украины, которые фактически воспроизведены статьей 13 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины». Порядок организации и деятельности Конституционного Суда Украины, процедура рассмотрения им дел определяются законом (статья 153 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины в своих решениях сформировал правовые позиции, связанные с вопросом конкретизации полномочий органов государственной власти, состоящие в следующем:

— перераспределение конституционной компетенции является возможным только путем внесения изменений в Конституцию Украины в соответствии с разделом XIII Конституции Украины (Решение от 23 декабря 1997 года № 7-зп по делу о Счетной палате);

— исключения из конституционных норм устанавливаются самой Конституцией, а не другими нормативными актами (Решение от 30 октября 1997 года № 5-зп по делу К.Г. Устименко);

— юрисдикция Конституционного Суда Украины распространяется на разрешение вопросов, предусмотренных как статьей 150 Конституции Украины (о соответствии Конституции Украины законов и иных правовых актов Верховной Рады Украины, актов Президента Украины, актов Кабинета Министров Украины, правовых актов Верховной Рады Автономной Республики Крым и официального толкования Конституции Украины и законов Украины), так и другими статьями Конституции Украины, в частности статьей 159 (о соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины). Если в первом случае имеет место так называемый последующий конституционный контроль со стороны Конституционного Суда Украины, то есть проверка им конституционности действующих правовых актов, то во втором случае Конституционный Суд Украины применяет предварительный (превентивный) конституционный кон-

троль (Решение от 9 июня 1998 года № 8-рп/98 по делу о внесении изменений в Конституцию Украины).

Исходя из изложенного Конституционный Суд Украины считает, что Верховная Рада Украины, осуществляя законотворческую деятельность, может урегулировать вопрос о единственном органе конституционной юрисдикции в Украине лишь в пределах ее конституционных полномочий, предусмотренных статьей 153 Конституции Украины, а именно определять порядок организации и деятельности Конституционного Суда Украины и процедуру рассмотрения им дел.

Изменение определенных Конституцией Украины полномочий Конституционного Суда Украины может осуществляться только путем внесения изменений в Конституцию Украины.

3.2. Согласно части первой статьи 152 Конституции Украины законы и иные правовые акты по решению Конституционного Суда Украины признаются неконституционными полностью или в отдельной части, если они не соответствуют Конституции Украины либо если была нарушена установленная Конституцией Украины процедура их рассмотрения, принятия или вступления их в силу.

Согласно Конституции Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при наличии заключения Конституционного Суда Украины о его соответствии требованиям статей 157 и 158 настоящей Конституции (статья 159). Как отмечалось, таким способом Конституционный Суд Украины осуществляет предварительный (превентивный) контроль за содержанием законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины до его принятия Верховной Радой Украины (на стадии подготовки законопроекта к рассмотрению).

Конституция Украины (статья 150) не содержит предостережений о возможности осуществления Конституционным Судом Украины последующего конституционного контроля закона о внесении изменений в Конституцию Украины после его принятия Верховной Радой Украины (как это установлено пунктом 30 части первой статьи 106 Конституции Украины об ограничении права Президента Украины накладывать вето на такие законы). В соответствии с частью второй статьи 124 Конституции Украины юрисдикция судов распространяется на все правоотношения, возникающие в государстве. Поэтому Конституционный Суд Украины считает, что именно он должен осуществлять последующий конституционный контроль и относительно закона о внесении изменений в Конституцию Украины после обретения им действия, поскольку отсутствие судебного контроля за процедурой его рассмотрения и принятия, определенной в разделе XIII настоящей Конституции, может иметь следствием ограничение либо упразднение прав и свобод человека и гражданина, ликвидацию независимости или нарушение территориальной целостности Украины либо изменение конституционного строя способом, не предусмотренным Основным Законом Украины.

На основании изложенного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что Верховная Рада Украины приняла Закон с нарушением положений статей 147, 150 Конституции Украины.

4. В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины положение части второй статьи 126 Конституции Украины «влияние на судей каким бы то ни было образом запрещается» следует понимать как запрет относительно судей каких бы то ни было действий независимо от формы их проявления со стороны государственных органов, учреждений и организаций, органов местного самоуправления, их должностных и служебных лиц, физических и юридических лиц с целью воспрепятствовать выполнению судьями профессиональных обязанностей или склонить их к вынесению неправосудного решения и т.д. (Решение от 1 декабря 2004 года № 19-рп/2004 по делу о независимости судей как составной их статуса).

В конституционном представлении не приведено правовое обоснование утверждений, что Верховная Рада Украины, принимая Закон, пыталась повлиять на деятельность судей Конституционного Суда Украины с целью воспрепятствовать выполнению ими профессиональных обязанностей или склонить их к вынесению неправосудного решения.

Таким образом, субъект права на конституционное представление не выполнил предписания пункта 4 части второй статьи 39 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» о предоставлении правового обоснования утверждения о несоответствии Закона положениям статьи 126 Конституции Украины.

Конституционное производство по делу в этой части подлежит прекращению на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 13, 39, 45, 51, 61, 63, 65, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) положение подпункта 1 пункта 3 раздела IV Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» от 16 октября 1996 года № 422/96–ВР (в редакции Закона Украины от 4 августа 2006 года № 79–V), согласно которому юрисдикция Конституционного Суда Украины не распространяется на разрешение вопроса о конституционности законов о внесении изменений в Конституцию Украины, вступивших в силу.

2. Прекратить конституционное производство по делу в части проверки на соответствие статье 126 Конституции Украины Закона Украины «О внесении изменения в раздел IV «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» от 4 августа 2006 года № 79–V.

3. Положение подпункта 1 пункта 3 раздела IV «Заключительные и переходные положения» Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» от 16 октября 1996 года № 422/96–ВР (в редакции Закона Украины от 4 августа 2006 года № 79–V), признанное неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 13-рр/2008 dated June 26, 2008 on the case upon the constitutional petition of 47 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provision of item 3.1 Section IV of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» (case on the authorities of the Constitutional Court of Ukraine)*

Subject of the right to constitutional petition — 47 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition on the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law «On introducing amendments to Section IV «Final and Transitional Provisions» of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» (hereinafter referred to as «the Law»).

The Law introduced an amendment to item 3.1 Section IV «Final and Transitional Provisions» of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» under which decisions on the conformity of the laws of Ukraine on introducing amendments to the Constitution of Ukraine which entered into force with the Constitution of Ukraine (constitutionality) were withdrawn from the Constitutional Court's jurisdiction.

According to Article 6.2 of the Constitution bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authorities within the limits established by the Constitution and in accordance with the laws of Ukraine.

Under Article 147 of the Constitution the Constitutional Court of Ukraine is the sole body of constitutional jurisdiction in Ukraine, it decides on the conformity of laws and other legal acts with the Constitution, provides official interpretation of the Constitution of Ukraine.

The extent and limits of such authorities of the Constitutional Court are determined by the provisions of Article 150 of the Constitution, and factually reproduced in Article 13 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine». The procedure for the organisation and operation of the Constitutional Court,

as well as the procedure for consideration of cases by the Court, are determined by law (Article 153 of the Constitution).

The Constitutional Court in its decisions has formulated its legal positions on specification of the authorities of state bodies which are as follows:

— redistribution of constitutional authorities is only possible by way of introducing amendments to the Constitution in accordance with Chapter XIII of the Constitution (Decision no. 7-zp dated December 23, 1997 on the case on the Chamber of Account);

— exceptions from the constitutional norms are established by the Constitution itself and not by other normative acts (Decision no.5-zp dated October 30, 1997 on Ustymenko case);

— jurisdiction of the Constitutional Court extends to the resolution of all issues stipulated by Article 150 of the Constitution (on conformity with the Constitution of laws and other legal acts of the Verkhovna Rada of Ukraine, acts of the President of Ukraine, acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, legal acts of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, official interpretation of the Constitution and laws of Ukraine) as well as by other articles of the Constitution, particularly Article 159 (regarding conformity of a draft-law on introducing amendments to the Constitution with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution). Whereas in the first case the so-called subsequent control of the Constitutional Court takes place, i.e. the Court examines constitutionality of legal acts which are in force, it applies preventive constitutional control in the latter (Decision no. 8-рп/98 dated June 9, 1998 on the case on introducing amendments to the Constitution).

The Constitutional Court considers that in performing law-making activities the Verkhovna Rada of Ukraine may regulate issues regarding the sole body of constitutional jurisdiction in Ukraine only within the limits of its constitutional authorities envisaged by Article 153 of the Constitution, namely determine the procedure and organisation of the Constitutional Court and procedure for consideration of cases by the Court.

Changing the Constitutional Court's authorities determined by the Constitution may be realised only by way of introducing amendments to the Constitution.

A draft-law on introducing amendments to the Constitution is considered by the Verkhovna Rada of Ukraine upon the availability of an opinion of the Constitutional Court on the conformity of the draft-law with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution (Article 159).

The Constitution (Article 150) does not contain restrictions concerning possibility for the Constitutional Court to exercise subsequent constitutional control of the law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine after it has been adopted by the Verkhovna Rada. The jurisdiction of the courts extends to all legal relations that arise in the State (Article 124 of the Constitution). The Constitutional Court considers that it is exactly the Court that is to exercise subsequent constitutional control of a law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine which entered into force, since absence of judicial control of the procedure for its consideration and adoption determined in Chapter XIII of the Constitution may result in restriction or abolition of human and citizen's rights and freedoms, liquidation of the independence, violation of territo-

rial indivisibility or change of the constitutional order in the way that is not envisaged by the Fundamental Law of Ukraine.

On the grounds of the above-stated the Constitutional Court concludes that the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law with the infringement of provisions of Articles 147, 150 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provision of item 3.1 Section IV of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» no. 422/96-BP dated October 16, 1996 (in the wording of the Law of Ukraine no. 79-V dated August 4, 2006) according to which the jurisdiction of the Constitutional Court does not extend to decisions concerning constitutionality of laws on introducing amendments to the Constitution of Ukraine which entered into force.

2. Constitutional proceedings in the case in the part of examination the Law «On introducing amendments to Section IV «Final and Transitional Provisions» of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» no. 79-V dated August 4, 2006 on conformity with Article 126 of the Constitution of Ukraine are to be terminated.

3. The provision of item 3.1 Section IV of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» no.422/96-BP dated October 16, 1996 (in the wording of the Law of Ukraine no.79-V dated August 4, 2006) deemed to be unconstitutional loses its effect from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts this decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень абзаців першого, другого частини першої, частини другої
статті 11 Закону України «Про природні монополії»
(справа про національні комісії регулювання природних монополій)**

м. К и ї в
8 липня 2008 року
№ 14-рп/2008

Справа № 1-39/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича — доповідача, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лілака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 60 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців першого, другого частини першої, частини другої статті 11 Закону України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року № 1682—III (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 30, ст. 238) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 60 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) зазначених положень Закону України «Про природні монополії».

Заслухавши суддю-доповідача Джуня В.В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 60 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними-

ми), положення абзаців першого, другого частини першої, частини другої статті 11 Закону України «Про природні монополії» (далі — Закон).

Оспорюваними положеннями Закону передбачено, що:

— національні комісії регулювання природних монополій (далі — комісії) є центральними органами виконавчої влади із спеціальним статусом, які утворюються та ліквідується Президентом України (абзац першої частини першої статті 11);

— комісії діють на підставі положень, що затверджуються Президентом України (абзац другий частини першої статті 11);

— комісії складаються з Голови комісії та не менше двох членів комісії, яких призначає за поданням Прем'єр-міністра України на посади та припиняє їх повноваження на цих посадах Президент України (частина друга статті 11).

Неконституційність зазначених положень Закону народні депутати України обґрунтовують їх невідповідністю приписам статті 106, пунктів 9, 9¹, 9² статті 116 Конституції України із змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV (далі — Закон № 2222–IV).

У конституційному поданні наголошується, що на час прийняття Закону у 2000 році Верховна Рада України діяла відповідно до обсягу конституційної компетенції глави держави, визначеного статтею 106 Конституції України, яка передбачала можливість Президента України брати участь у формуванні центральних органів виконавчої влади і регламентувати їх діяльність. Законом № 2222–IV редакцію статті 106 Конституції України змінено, внаслідок чого Президента України позбавлено повноважень утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші органи виконавчої влади, призначати за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади та звільняти їх з посад. До того ж Законом № 2222–IV також доповнено статтю 116 Конституції України пунктами 9¹, 9², згідно з якими на Кабінет Міністрів України покладено повноваження щодо утворення, реорганізації та ліквідації відповідно до закону міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, призначення на посади та звільнення з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України. Крім того, автори клопотання посилаються на припис пункту 9 статті 116 Конституції України, за яким Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади.

На підставі наведених аргументів та правових позицій Конституційного Суду України суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що положення абзаців першого, другого частини першої, частини другої статті 11 Закону не відповідають статтям 8, 19, 106, 116 Конституції України, оскільки утворення, реорганізація та ліквідація центральних органів виконавчої влади, призначення на посади та звільнення з посад керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, належить до повноважень Кабінету Міністрів України, а не Президента України.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

2.1. Відповідно до положень пункту 31 частини першої статті 106 Конституції України повноваження Президента України визначаються виключно Основним Законом України. На цю обставину неодноразово вказував Конституційний Суд України у своїх актах. У Рішенні від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 (справа про гарантії діяльності народного депутата України) зазначено, що «повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, а це унеможливило прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (права та обов'язки)». Такої ж правової позиції Конституційний Суд України дотримувався у своїх рішеннях від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 (справа про Координаційний комітет), від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 (справа про звільнення судді з адміністративної посади).

Ухвалюючи в 2000 році Закон і закріплюючи за Президентом України повноваження, зазначені в положеннях абзаців першого, другого частини першої, частини другої статті 11 Закону, Верховна Рада України діяла відповідно до обсягу конституційної компетенції глави держави, визначеного у статті 106 Конституції України, зокрема щодо можливості формувати центральні органи виконавчої влади і регламентувати їх діяльність.

Проте Законом № 2222–IV редакцію статті 106 Конституції України змінено. У нових положеннях зазначеної статті відсутні повноваження глави держави щодо формування центральних органів виконавчої влади та регламентування їхньої діяльності його актами. Президент України може унормовувати діяльність лише тих органів, щодо утворення яких і керування якими він має конституційні повноваження.

Таким чином, з набуттям чинності вказаними змінами до Конституції України оспорювані положення статті 11 Закону щодо утворення та ліквідації Президентом України комісій (абзац перший частини першої), затвердження Президентом України положень про комісії (абзац другий частини першої), призначення та припинення повноважень Голови комісії, її членів Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України (частина друга) не відповідають Основному Закону України.

2.2. Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти повинні відповідати їй (частини друга, третя статті 8). За приписом частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади, зокрема Президент України, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Оскільки положення абзаців першого, другого частини першої, частини другої статті 11 Закону не відповідають статтям 8, 19, 106 Конституції України, то згідно зі статтею 152 Конституції України, статтями 15, 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підстави визнати їх неконституційними.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 13,

15, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року № 1682—III, а саме:

— абзацу першого частини першої статті 11 щодо утворення та ліквідації національних комісій регулювання природних монополій Президентом України;

— абзацу другого частини першої статті 11 щодо затвердження Президентом України положень про національні комісії регулювання природних монополій;

— частини другої статті 11 щодо призначення та припинення повноважень голів національних комісій регулювання природних монополій, їх членів Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України.

2. Положення Закону України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року № 1682—III, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений абзацев первого, второго части первой, части второй статьи 11 Закона Украины «О естественных монополиях» по конституционному представлению 60 народных депутатов Украины (дело о национальных комиссиях регулирования естественных монополий)

г. Киев
8 июля 2008 года
№ 14-рп/2008

Дело № 1-39/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуны** Вячеслава Васильевича — докладчика, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений абзацев первого, второго части первой, части второй статьи 11 Закона Украины «О естественных монополиях» от 20 апреля 2000 года № 1682—III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2000 г., № 30, ст. 238) с последующими изменениями по конституционному представлению 60 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 60 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) указанных положений Закона Украины «О естественных монополиях».

Заслушав судью-докладчика Джуны В. В. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление — 60 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с хо-

датайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения абзацев первого, второго части первой, части второй статьи 11 Закона Украины «О естественных монополиях» (далее — Закон).

Оспариваемыми положениями Закона предусмотрено, что:

— национальные комиссии регулирования естественных монополий (далее — комиссии) являются центральными органами исполнительной власти со специальным статусом, которые создаются и ликвидируются Президентом Украины (абзац первый части первой статьи 11);

— комиссии действуют на основании положений, утверждаемых Президентом Украины (абзац второй части первой статьи 11);

— комиссии состоят из Председателя комиссии и не менее двух членов комиссии, которых назначает по представлению Премьер-министра Украины на должности и прекращает их полномочия на этих должностях Президент Украины (часть вторая статьи 11).

Неконституционность указанных положений Закона народные депутаты Украины обосновывают их несоответствием предписаниям статьи 106, пунктов 9, 9¹, 9² статьи 116 Конституции Украины с изменениями, внесенными Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222–IV (далее — Закон № 2222–IV).

В конституционном представлении подчеркивается, что на время принятия Закона в 2000 году Верховная Рада Украины действовала в соответствии с объемом конституционной компетенции главы государства, определенной статьей 106 Конституции Украины, которая предусматривала возможность Президента Украины принимать участие в формировании центральных органов исполнительной власти и регламентировать их деятельность. Законом № 2222–IV редакция статьи 106 Конституции Украины изменена, в результате чего Президент Украины лишен полномочий создавать, реорганизовывать и ликвидировать по представлению Премьер-министра Украины министерства и другие органы исполнительной власти, назначать по представлению Премьер-министра Украины руководителей центральных органов исполнительной власти и освобождать их от должностей. К тому же Законом № 2222–IV также дополнена статья 116 Конституции Украины пунктами 9¹, 9², согласно которым на Кабинет Министров Украины возложены полномочия по созданию, реорганизации и ликвидации в соответствии с законом министерств и других центральных органов исполнительной власти, назначению на должности и освобождению от должностей по представлению Премьер-министра Украины руководителей центральных органов исполнительной власти, не входящих в состав Кабинета Министров Украины. Кроме того, авторы ходатайства ссылаются на положение пункта 9 статьи 116 Конституции Украины, по которому Кабинет Министров Украины направляет и координирует работу министерств, других органов исполнительной власти.

На основании приведенных аргументов и правовых позиций Конституционного Суда Украины субъект права на конституционное представление утверждает, что положения абзацев первого, второго части первой, части второй статьи 11 Закона не соответствуют статьям 8, 19, 106, 116

Конституции Украины, поскольку создание, реорганизация и ликвидация центральных органов исполнительной власти, назначение на должности и освобождение от должностей руководителей центральных органов исполнительной власти, не входящих в состав Кабинета Министров Украины, относится к полномочиям Кабинета Министров Украины, а не Президента Украины.

2. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

2.1. В соответствии с положениями пункта 31 части первой статьи 106 Конституции Украины полномочия Президента Украины определяются исключительно Основным Законом Украины. На это обстоятельство неоднократно указывал Конституционный Суд Украины в своих актах. В Решении от 10 апреля 2003 года № 7-рп/2003 (дело о гарантиях деятельности народного депутата Украины) указано, что «полномочия Президента Украины исчерпывающе определены Конституцией Украины, а это делает невозможным принятие законов, которые устанавливали бы другие его полномочия (права и обязанности)». Такой же правовой позиции Конституционный Суд Украины придерживался в своих решениях от 7 апреля 2004 года № 9-рп/2004 (дело о Координационном комитете), от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 (дело об освобождении судьи от административной должности).

Принимая в 2000 году Закон и закрепляя за Президентом Украины полномочия, указанные в положениях абзацев первого, второго части первой, части второй статьи 11 Закона, Верховная Рада Украины действовала в соответствии с объемом конституционной компетенции главы государства, определенным в статье 106 Конституции Украины, в частности относительно возможности формировать центральные органы исполнительной власти и регламентировать их деятельность.

Тем не менее Законом № 2222–І редакция статьи 106 Конституции Украины изменена. В новых положениях указанной статьи отсутствуют полномочия главы государства по формированию центральных органов исполнительной власти и регламентированию их деятельности его актами. Президент Украины может нормировать деятельность только тех органов, в отношении создания которых и управления которыми он имеет конституционные полномочия.

Таким образом, со вступлением в силу указанных изменений в Конституцию Украины оспариваемые положения статьи 11 Закона относительно создания и ликвидации Президентом Украины комиссий (абзац первый части первой), утверждения Президентом Украины положений о комиссиях (абзац второй части первой), назначения и прекращения полномочий Председателя комиссии, ее членов Президентом Украины по представлению Премьер-министра Украины (часть вторая) не соответствуют Основному Закону Украины.

2.2. Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, а законы и иные нормативно-правовые акты должны соответствовать ей (части

вторая, третья статьи 8). Согласно положению части второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти, в частности Президент Украины, обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины. Поскольку положения абзацев первого, второго части первой, части второй статьи 11 Закона не соответствуют статьям 8, 19, 106 Конституции Украины, то согласно статье 152 Конституции Украины, статьям 15, 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» имеются основания признать их неконституционными.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 13, 15, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения Закона Украины «О естественных монополиях» от 20 апреля 2000 года № 1682–III, а именно:

— абзаца первого части первой статьи 11 о создании и ликвидации национальных комиссий регулирования естественных монополий Президентом Украины;

— абзаца второго части первой статьи 11 об утверждении Президентом Украины положений о национальных комиссиях регулирования естественных монополий;

— части второй статьи 11 о назначении и прекращении полномочий председателей национальных комиссий регулирования естественных монополий, их членов Президентом Украины по представлению Премьер-министра Украины.

2. Положения Закона Украины «О естественных монополиях» от 20 апреля 2000 года № 1682–III, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.14-rp/2008 dated July 8, 2008 on the case upon the constitutional petition of 60 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of sub-paragraphs 1 and 2 paragraph one and paragraph two Article 11 of the Law of Ukraine «On Natural Monopolies» (case on national commissions regulating natural monopolies)*

Subject of the right to constitutional petition – 60 People's Deputies of Ukraine – applied to the Constitutional Court of Ukraine on recognising as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of sub-paragraphs 1 and 2 paragraph one and paragraph two Article 11 of the Law of Ukraine «On Natural Monopolies» (hereinafter referred to as «the Law»).

The disputed provisions of the Law provide for the following:

– national commissions regulating natural monopolies (hereinafter referred to as «the commissions») are central executive bodies with a special status that are established and abolished by the President of Ukraine (sub-paragraph 1 paragraph one Article 11);

– the commissions act on the grounds of regulations approved by the President of Ukraine (sub-paragraph 2 paragraph one Article 11);

– the commissions consist of the Commission Chairperson and at least two commission members appointed and dismissed by the President of Ukraine upon nomination by the Prime Minister of Ukraine (paragraph two Article 11).

In considering the issues raised by the authors of the constitutional petition the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the following.

Pursuant to provisions of item 31 paragraph one Article 106 of the Constitution of Ukraine, the authorities of the President of Ukraine are determined exclusively by the Fundamental Law of Ukraine. The Constitutional Court of Ukraine repeatedly referred to this fact in its acts.

In its Decision no.7-rp/2003 dated April 10, 2003 (case on guarantees of activities of a People's Deputy of Ukraine), the Court stated that «the authorities of the President of Ukraine are provided for in the Constitution of Ukraine, which makes it impossible to adopt laws that would provide for other authorities (rights and responsibilities)». The Constitutional Court of Ukraine reiterated the same position in its Decisions no.9-rp/2004 dated April 7, 2004 (case on the Coordination Committee) and no.1-rp/2007 dated May 16, 2007 (case on dismissal of a judge from administrative office).

When approving the Law in 2000 and providing for the authorities of the President of Ukraine mentioned in sub-paragraphs 1 and 2 paragraph one and paragraph two Article 11 of the Law, the Verkhovna Rada of Ukraine acted in accordance with the scope of constitutional competence of the Head of state provided for in Article 106 of the Constitution of Ukraine, namely his/her authority to form central executive bodies and regulate their activities.

However, the Law no.2222-IV changed the wording of Article 106 of the Constitution of Ukraine. The new provisions of this article do not contain the authority of the Head of state to establish central executive bodies and regulate their activities through presidential decrees. The President of Ukraine may regulate activities of only those bodies which he/she is authorised to establish and regulate by the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

Provisions of the Law of Ukraine «On Natural Monopolies» no.1682-III dated April 20, 2000 are recognised as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional), namely:

— sub-paragraph 1 paragraph one Article 11 on establishment and abolishment of national commissions regulating natural monopolies by the President of Ukraine;

— sub-paragraph 2 paragraph one Article 11 on approval of regulations on national commissions regulating natural monopolies by the President of Ukraine;

— paragraph two Article 11 on appointment and termination of authorities of the chairpersons of national commissions regulating natural monopolies and members thereof by the President of Ukraine upon nomination by the Prime Minister of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 1, частини першої статті 7, статей 8, 9, 10, частини четвертої статті 14, статті 17, частини першої статті 20, частини третьої статті 29 Закону України «Про прокуратуру»
(справа про повноваження прокуратури відповідно до пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України)

м. Київ
10 вересня 2008 року
№ 15-рп/2008

Справа № 1-29/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича — доповідача, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 1, частини першої статті 7, статей 8, 9, 10, частини четвертої статті 14, статті 17, частини першої статті 20, частини третьої статті 29 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789—XII (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 53, ст. 793) із наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 46 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність тверджень щодо неконституційності зазначених положень Закону України «Про прокуратуру».

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В.Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 46 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення Закону України «Про прокуратуру» (далі — Закон).

Як наголошено в конституційному поданні, прокуратура України після прийняття Конституції України, в якій міститься вичерпний перелік повноважень прокуратури України, продовжує виконувати й інші функції, не визначені Конституцією України. Оскільки значну кількість норм Закону, як стверджують народні депутати України, не приведено у відповідність до норм чинної Конституції України, то прокуратура України залишається не реформованою згідно з її конституційними повноваженнями.

Автори клопотання порушують питання про визнання неконституційними таких положень Закону:

— статті 1 в частині визначення поняття прокурорського нагляду за додержанням законів в Україні;

— частини першої статті 7 щодо заборони втручання органів державної влади, посадових осіб, засобів масової інформації у діяльність прокуратури по нагляду за додержанням законів;

— статті 8, якою встановлена обов'язковість виконання вимог прокурора для всіх органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб та громадян;

— статті 9 в частині права прокурора брати участь у засіданнях органів державної влади і управління;

— статті 10 щодо координації Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами діяльності по боротьбі із злочинністю та їх повноважень у здійсненні такої координації;

— частини четвертої статті 14, якою визначено повноваження Генеральної прокуратури України щодо розроблення системи та методики єдиного обліку і статистичної звітності про злочинність, розкриття і розслідування злочинів;

— статті 17 стосовно провадження попереднього слідства у кримінальних справах слідчими прокуратури та наявності посад слідчих у Генеральній прокуратурі України, прокуратурі Автономної Республіки Крим, прокуратурах областей, міст та інших прирівняних до них прокуратурах;

— частини першої статті 20 щодо повноважень прокурора під час здійснення прокурорського нагляду;

— частини третьої статті 29 стосовно вжиття прокурором заходів щодо узгодження дій правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю.

Посилаючись на статті 121, 123 Конституції України, народні депутати України зазначають, що наведені положення Закону встановлюють повноваження прокуратури України, які не узгоджуються з Основним Законом України.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Голова Верховної Ради України, Генеральна прокуратура Ук-

раїни, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Національна академія прокуратури України.

3. Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Вичерпний перелік конституційних функцій прокуратури як єдиної системи органів держави наведено у статті 121 Конституції України, а організація і порядок її діяльності згідно зі статтею 123 Конституції України визначаються як Законом, так і іншими законодавчими актами.

4. Суб'єкт права на конституційне подання неконституційності положень статті 17 Закону, якими передбачена функція попереднього слідства в органах прокуратури і наявність у відповідних структурах посад слідчих, обґрунтовує тим, що прокуратура України перевищує надані їй Конституцією України повноваження діяльністю в органах прокуратури підпорядкованих прокурорам слідчих підрозділів і слідчих, які є працівниками, підлеглими прокуророві. Народні депутати України зазначають також, що на даний час система досудового слідства сформована і визначена Кримінально-процесуальним кодексом України.

Однак системний аналіз чинного законодавства, що унормовує діяльність слідчих підрозділів в органах, на які покладено функцію розслідування кримінальних злочинів, свідчить про незавершеність процесу створення системи досудового слідства і реформування органів розслідування кримінальних злочинів.

За цих умов, на час перехідного періоду, є підстави застосовувати як конституційну основу для законодавчого унормування діяльності слідчих прокуратури, передбаченої статтею 17 Закону, положення пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, згідно з яким прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію попереднього слідства — до сформування системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування.

Наведена конституційна норма не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, вона захищає та відображає цінності, закладені в Конституції України. Тому на час її дії положення статті 17 Закону є конституційними.

5. Обґрунтовуючи неконституційність інших положень Закону (статті 1, частини першої статті 7, статей 8, 9, 10, частини четвертої статті 14, частини першої статті 20, частини третьої статті 29), народні депутати України зазначають, що відповідно до оспорюваних норм «прокуратура стає надвладдою, що є дуже небезпечним для розвитку демократичної держави».

Підаючи сумніву приписи Закону, які додатково до пунктів 3, 5 статті 121 Конституції України регламентують здійснення прокуратурою функції нагляду, суб'єкт права на конституційне подання посилається також на їх невідповідність спеціальній Резолюції № 1244 (2001) Парла-

ментської Асамблеї Ради Європи, рекомендаціям Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) та піддає критиці недосконалість викладення оспорюваних норм Закону, вважаючи їх такими з погляду законодавчої техніки і у зв'язку з відсутністю в них додаткового обґрунтування. Народні депутати України вважають також, що прокуратура замість координації фактично здійснює керівництво правоохоронними органами.

Відповідно до пункту 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні повинне бути наведене правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта чи окремих його положень. Таким чином, предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому не лише стверджується про неконституційність законів, а й викладаються аргументи на підтвердження цього факту (частина перша статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Проте суб'єкт права на конституційне подання не навів правового обґрунтування оспорюваних положень.

Отже, відсутність обґрунтування невідповідності правового акта чи окремих його положень Конституції України згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження.

Виявлення таких підстав уже під час розгляду справи у наступних стадіях зумовлює припинення провадження у пленарному засіданні Конституційного Суду України.

6. У конституційному поданні також наголошується, що «реалізація Перехідних положень стосовно прокуратури упродовж 11 років не здійснена, чого взагалі не має бути у правовій державі». Поділяючи стурбованість народних депутатів України, Конституційний Суд України звертає увагу Верховної Ради України на необхідність законодавчої реалізації пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 39, пунктом 2 статті 45, статтями 51, 52, 71, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення статті 17 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789–ХІІ на час дії пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України щодо продовження виконання прокуратурою відповідно до чинних законів функції попереднього слідства до сформування системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють її функціонування.

2. Припинити конституційне провадження у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності

Конституції України (конституційності) положень статті 1, частини першої статті 7, статей 8, 9, 10, частини четвертої статті 14, частини першої статті 20, частини третьої статті 29 Закону України «Про прокуратуру» на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Звернути увагу Верховної Ради України на необхідність законодавчої реалізації положень пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 1, части первой статьи 7, статей 8, 9, 10, части четвертой статьи 14, статьи 17, части первой статьи 20, части третьей статьи 29 Закона Украины «О прокуратуре» по конституционному представлению 46 народных депутатов Украины (дело о полномочиях прокуратуры в соответствии с пунктом 9 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины)

г. Киев
10 сентября 2008 года
№ 15-рп/2008

Дело № 1-29/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича — докладчика, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 1, части первой статьи 7, статей 8, 9, 10, части четвертой статьи 14, статьи 17, части первой статьи 20, части третьей статьи 29 Закона Украины «О прокуратуре» от 5 ноября 1991 года № 1789—XII (Ведомости Верховной Рады Украины, 1991 г., № 53, ст. 793) с последующими изменениями по конституционному представлению 46 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 46 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие утверждений о неконституционности указанных положений Закона Украины «О прокуратуре».

Заслушав судью-докладчика Брынцева В. Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — 46 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) отдельные положения Закона Украины «О прокуратуре» (далее — Закон).

Как подчеркивается в конституционном представлении, прокуратура Украины после принятия Конституции Украины, в которой содержится исчерпывающий перечень полномочий прокуратуры Украины, продолжает исполнять и другие функции, не определенные Конституцией Украины. Поскольку значительное количество норм Закона, как утверждают народные депутаты Украины, не приведено в соответствие с нормами действующей Конституции Украины, то прокуратура Украины остается не реформированной согласно ее конституционным полномочиям.

Авторы ходатайства поднимают вопросы о признании неконституционными следующих положений Закона:

— статьи 1 в части определения понятия прокурорского надзора за соблюдением законов в Украине;

— части первой статьи 7 о запрете вмешательства органов государственной власти, должностных лиц, средств массовой информации в деятельность прокуратуры по надзору за соблюдением законов;

— статьи 8, которой установлена обязательность исполнения требований прокурора для всех органов, предприятий, учреждений, организаций, должностных лиц и граждан;

— статьи 9 в части права прокурора участвовать в заседаниях органов государственной власти и управления;

— статьи 10 относительно координации Генеральным прокурором Украины и подчиненными ему прокурорами деятельности по борьбе с преступностью и их полномочий в осуществлении такой координации;

— части четвертой статьи 14, которой определены полномочия Генеральной прокуратуры Украины относительно разработки системы и методики единого учета и статистической отчетности о преступности, раскрытии и расследовании преступлений;

— статьи 17 относительно производства предварительного следствия по уголовным делам следователями прокуратуры и наличия должностей следователей в Генеральной прокуратуре Украины, прокуратуре Автономной Республики Крым, прокуратурах областей, городов и других приравненных к ним прокуратурах;

— части первой статьи 20 относительно полномочий прокурора при осуществлении прокурорского надзора;

— части третьей статьи 29 относительно принятия прокурором мер по согласованию действий правоохранительных органов в борьбе с преступностью.

Ссылаясь на статьи 121, 123 Конституции Украины, народные депутаты Украины отмечают, что приведенные положения Закона устанавливают полномочия прокуратуры Украины, которые не согласуются с Основным Законом Украины.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Председатель Верховной Рады Украины, Генеральная прокуратура Украины, Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Национальная академия прокуратуры Украины.

3. Конституционный Суд Украины в своих решениях неоднократно подчеркивал, что в соответствии с частью второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти и их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины.

Исчерпывающий перечень конституционных функций прокуратуры как единой системы органов государства приведен в статье 121 Конституции Украины, а организация и порядок ее деятельности согласно статье 123 Конституции Украины определяются как Законом, так и иными законодательными актами.

4. Субъект права на конституционное представление неконституционность положений статьи 17 Закона, которыми предусмотрена функция предварительного следствия в органах прокуратуры и наличие в соответствующих структурах должностей следователей, обосновывает тем, что прокуратура Украины превышает предоставленные ей Конституцией Украины полномочия деятельностью в органах прокуратуры подчиненных прокурорам следственных подразделений и следователей, которые являются работниками, подчиненными прокурору. Народные депутаты Украины отмечают также, что в данное время система предварительного следствия сформирована и определена Уголовно-процессуальным кодексом Украины.

Однако системный анализ действующего законодательства, которое нормирует деятельность следственных подразделений в органах, на которые возложена функция расследования уголовных преступлений, свидетельствует о незавершенности процесса создания системы предварительного следствия и реформирования органов расследования уголовных преступлений.

В таких условиях, на время переходного периода, имеются основания применять как конституционную основу для законодательного нормирования деятельности следователей прокуратуры, предусмотренной статьей 17 Закона, положение пункта 9 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины, согласно которому прокуратура продолжает исполнять в соответствии с действующими законами функцию предварительного следствия — до формирования системы предварительного следствия и введения в действие законов, регулирующих ее функционирование.

Приведенная конституционная норма не предусматривает отмены или ограничения прав и свобод человека и гражданина, она защищает и отображает ценности, заложенные в Конституции Украины. Поэтому на время ее действия положения статьи 17 Закона являются конституционными.

5. Обосновывая неконституционность других положений Закона (статья 1, части первой статьи 7, статей 8, 9, 10, части четвертой статьи 14, части первой статьи 20, части третьей статьи 29), народные депутаты Украины отмечают, что в соответствии с оспариваемыми нормами «прокуратура становится сверхвластью, что является очень опасным для развития демократического государства».

Поддавая сомнению положения Закона, которые дополнительно к пунктам 3, 5 статьи 121 Конституции Украины регламентируют осуществление прокуратурой функции надзора, субъект права на конституционное представление ссылается также на их несоответствие специальной Резолюции № 1244 (2001) Парламентской Ассамблеи Совета Европы, рекомендациям Европейской Комиссии «За демократию через право» (Венецианская Комиссия) и поддает критике несовершенство изложения оспариваемых норм Закона, считая их такими с точки зрения законодательной техники и в связи с отсутствием в них дополнительного обоснования. Народные депутаты Украины считают также, что прокуратура вместо координации фактически осуществляет руководство правоохранительными органами.

В соответствии с пунктом 4 части второй статьи 39 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в конституционном представлении должно быть приведено правовое обоснование утверждений относительно неконституционности правового акта либо отдельных его положений. Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного Суда Украины может быть конституционное представление, в котором не только утверждается о неконституционности законов, но и излагаются аргументы в подтверждение этого факта (часть первая статьи 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины»).

Тем не менее, субъект права на конституционное представление не привел правового обоснования оспариваемых положений.

Следовательно, отсутствие обоснования несоответствия правового акта или отдельных его положений Конституции Украины согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является основанием для отказа в открытии конституционного производства.

Выявление таких оснований уже во время рассмотрения дела на следующих стадиях приводит к прекращению производства в пленарном заседании Конституционного Суда Украины.

6. В конституционном представлении также подчеркивается, что «реализация Переходных положений относительно прокуратуры в течение 11 лет не осуществлена, чего вообще не должно быть в правовом государстве». Разделяя обеспокоенность народных депутатов Украины, Конституционный Суд Украины обращает внимание Верховной Рады Украины на необходимость законодательной реализации пункта 9 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 39, пунктом 2 статьи 45, статьями 51, 52, 71, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1

§ 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения статьи 17 Закона Украины «О прокуратуре» от 5 ноября 1991 года № 1789—ХІІ на время действия пункта 9 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины относительно продолжения исполнения прокуратурой в соответствии с действующими законами функции предварительного следствия до формирования системы предварительного следствия и введения в действие законов, регулирующих его функционирование.

2. Прекратить конституционное производство по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 1, части первой статьи 7, статей 8, 9, 10, части четвертой статьи 14, части первой статьи 20, части третьей статьи 29 Закона Украины «О прокуратуре» по конституционному представлению 46 народных депутатов Украины на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Обратить внимание Верховной Рады Украины на необходимость законодательной реализации положений пункта 9 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.15-rp/2008 dated September 10, 2008 on the case upon the constitutional petition of 46 People's Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 1, 7.1, 8, 9, 10, 14.4, 17, 20.1 and 29.3 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution» (case on the authorities of public prosecution pursuant to provisions of item 9 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution of Ukraine)*

Subject of the right to constitutional petition — 46 People's Deputies of Ukraine — appealed to the Constitutional Court for recognising certain provi-

sions of the Law «On Public Prosecution» (hereinafter referred to as the «Law») as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

The Constitutional Court in its decisions has repeatedly emphasised that pursuant to Article 19.2 of the Constitution public authorities and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine.

An exhaustive list of constitutional functions of public prosecution as the sole system of state bodies is provided for in Article 121 of the Constitution whereas organisation and procedure for their activities pursuant to Article 123 of the Constitution are determined both by the Law and by other legislative acts.

However, system analysis of the effective legislation that regulates activities of investigation departments in the agencies charged with investigation of criminal offenses demonstrates incompleteness of the process of establishment of the system of pre-trial investigation and reform of agencies investigating criminal offenses.

Under such circumstances, there are grounds to use provisions of item 9 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution as the constitutional basis for regulation of activities of public prosecution investigators during the transition period. According to these provisions, public prosecution continues to perform the pre-trial investigation function as provided for in the current laws until the pre-trial investigation system is formed and laws regulating its activities are enacted.

The aforementioned constitutional norm does not envisage elimination or restriction of human and citizen's rights and freedoms; it protects and reflects the values provided for by the Constitution. With respect to this, for the period of its effect the provisions of Article 17 of the Law are constitutional.

Pursuant to Article 39.2.4 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», a constitutional petition is to provide legal reasoning of statements concerning the unconstitutionality of the legal act or separate provisions thereof. Hence, the Constitutional Court may consider a constitutional petition that contains not only a declaration of unconstitutionality of a law but also arguments that confirm such declaration (Article 71.1 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine»). However, the subject of the right to constitutional petition did not mention legal arguments to support the provisions in question.

Consequently, absence of justification of incompliance of a legal act or certain provisions thereof with provisions of the Constitution pursuant to Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» constitutes grounds for a rejection of the constitutional petition.

Establishment of such grounds during consideration of the case at the following stages of the proceedings results in termination of consideration at a plenary session of the Constitutional Court.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise provisions of Article 17 of the Law «On Public Prosecution» no.1789-XII dated November 5, 1991 as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) for the period of effect of the provisions of item 9

Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution concerning performance of functions of pre-trial investigation by public prosecution until the system of pre-trial investigation is formed and laws regulating its activities are enacted.

2. To terminate constitutional proceedings in the case upon the constitutional petition of 46 People's Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 1, 7.1, 8, 9, 10, 14.4, 20 and 29.3 of the Law «On Public Prosecution» on the basis of Article 45.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — non-conformity of the constitutional petition with the requirements prescribed by the Constitution and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

3. To draw attention of the Verkhovna Rada of Ukraine to the need to provide for legislative implementation of provisions of item 9 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів України
щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої,
дев'ятої статті 83 Конституції України
(справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України)**

м. Київ
17 вересня 2008 року
№ 16-рп/2008

Справа № 1-40/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича — доповідача, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання **Лавриновича** Олександра Володимировича, **Лукаш** Олени Леонідівни — народних депутатів України; представників Верховної Ради України **Ключковського** Юрія Богдановича — народного депутата України, заступника Голови Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, **Портнова** Андрія Володимировича — народного депутата України, члена Комітету Верховної Ради України з питань правосуддя; заступника Глави Секретаріату Президента України — Представника Президента України у Конституційному Суді України **Ставнійчук** Марини Іванівни; представника Кабінету Міністрів України **Вознюка** Володимира Денисовича — першого заступника начальника Управління правового забезпечення Секретаріату Кабінету Міністрів України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 105 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 105 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична не-

обхідність в офіційній інтерпретації положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України, зокрема словосполучень «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України» та «припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України».

Заслухавши суддю-доповідача Лилака Д.Д., пояснення Лавриновича О.В., Лукаш О.Л., Ключковського Ю.Б., Портнова А.В., Ставнійчук М.І., Вознюка В.Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 105 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення словосполучень «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України», що міститься у частинах шостій, сьомій, дев'ятій статті 83 Конституції України, та «припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України», що міститься у частині дев'ятій статті 83 Конституції України, з урахуванням конституційного положення про встановлення мінімального чисельного складу коаліції, а також відповісти на такі питання:

— у яких випадках коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України припиняє діяльність (є неповноважною);

— чи припиняє свою діяльність коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України у разі зменшення її чисельного складу до кількості народних депутатів України, меншої ніж визначено Конституцією України;

— чи поширюється вимога щодо формування коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України народними депутатами України за умови, якщо до неї входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, на весь період діяльності (функціонування) коаліції чи лише на момент її формування.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень статті 83 Конституції України народні депутати України обґрунтовують тим, що 6 червня 2008 року Голова Верховної Ради України оголосив заяви народних депутатів України Бута Ю.А. та Рибаківа І.О. — членів фракцій Блоку «Наша Україна — Народна самооборона» та Блоку Юлії Тимошенко, які сформували Коаліцію демократичних сил у Верховній Раді України VI скликання, про їх вихід зі складу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, в результаті чого її чисельний склад зменшився до кількості народних депутатів України, меншої ніж визначено Конституцією України.

Заявляючи клопотання, його автори наголошують на «визначальній ролі в процесі утворення і функціонування та припинення повноважень коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України саме народного депутата України», а не депутатських фракцій. При цьому вони посилаються на частину шосту статті 83 Конституції України, згідно з якою до складу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України повинна входити більшість народних депутатів України від конституційного скла-

ду Верховної Ради України. Тому, на їхню думку, зазначений склад коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України є імперативною конституційною вимогою щодо суб'єктів її формування, а саме народних депутатів України.

2. Стосовно порушених у конституційному поданні питань свої позиції висловили Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національна академія державного управління при Президентові України та Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України.

3. Вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. В конституційному поданні народні депутати України пропонують власні варіанти тлумачення частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України, які ґрунтуються на аналізі положень Тимчасового регламенту Верховної Ради України, затвердженого Постановою Верховної Ради України «Про деякі питання нормативно-правового забезпечення порядку роботи Верховної Ради України» від 8 квітня 2008 року № 247–VI (Відомості Верховної Ради України, 2008 р., №№ 19–22, ст. 211) (далі — Тимчасовий регламент), який, зокрема, містить визначення терміна «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України» (частина перша статті 61) та встановлює підстави припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України (стаття 66).

Однак Конституційний Суд України вважає, що вказані положення Тимчасового регламенту не можуть бути взяті до уваги, оскільки він у цілому не відповідає Конституції України у зв'язку із затвердженням його постановою Верховної Ради України, а не законом. Конституційний Суд України Рішенням від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008 (справа про Регламент Верховної Ради України) визнав неконституційною Постановою Верховної Ради України «Про Регламент Верховної Ради України» від 16 березня 2006 року № 3547–IV, мотивуючи свій висновок тим, що Регламент, який унормовує організацію і діяльність Верховної Ради України, має прийматися виключно як закон України і за встановленою статтями 84, 93, 94 Конституції України процедурою його розгляду, ухвалення і набрання чинності (підпункт 4.3 пункту 4 мотивувальної частини).

Оскільки Тимчасовий регламент не є законом, то його норми не можуть вважатися законодавчим врегулюванням засад формування, організації діяльності та припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

З огляду на викладене, відповідно до частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» та на підставі статей 147, 150, 152 Конституції України Конституційний Суд України визнає Тимчасовий регламент таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

3.2. Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України (далі — коаліція депутатських фракцій) стала суб'єктом конституційних правовідносин після внесення до Конституції України змін Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222—IV. Проте в Конституції України її визначення відсутнє.

Словосполучення «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України» міститься не тільки у частинах шостій, сьомій, дев'ятій статті 83 Конституції України, за змістом яких народні депутати України просять дати його тлумачення, а й у частинах восьмій, десятій цієї статті та пункті 1 частини другої статті 90, пункті 9 частини першої статті 106, частині третій статті 114 Конституції України. Його визначення має ґрунтуватися на конституційній основі, поєднуючи в собі політичні і правові аспекти формування коаліції депутатських фракцій, організації та припинення її діяльності, зокрема враховувати і основну мету її створення, закріплену в частині восьмій статті 83, пункті 9 частини першої статті 106, частині третій статті 114 Конституції України, — формування Уряду України.

Сформування чи несформування коаліції депутатських фракцій має конкретні конституційно-правові наслідки. Якщо протягом одного місяця у Верховній Раді України не буде сформовано коаліцію депутатських фракцій (або буде відсутня коаліція депутатських фракцій, яка б відповідала вимогам статті 83 Конституції України), то Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України (пункт 1 частини другої статті 90 Конституції України). Від факту формування коаліції депутатських фракцій безпосередньо залежить формування Кабінету Міністрів України (частина восьма статті 83, пункт 9 частини першої статті 106, частина третя статті 114 Конституції України).

3.2.1. Конституція України встановлює, що конституційний склад Верховної Ради України — чотириста п'ятдесят народних депутатів України (частина перша статті 76).

Відповідно до частини шостої статті 83 Конституції України у Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Вимога щодо сукупної чисельності народних депутатів України, які у складі депутатських фракцій формують коаліцію депутатських фракцій, стосується як моменту формування коаліції, так і всього періоду її діяльності. Таким чином, до складу коаліції депутатських фракцій можуть увійти лише ті народні депутати України, які є у складі депутатських фракцій, що сформували коаліцію. Саме належність народних депутатів України до цих фракцій відіграє визначальну роль депутатських фракцій в утворенні коаліції депутатських фракцій. Зокрема, відповідно до частини десятої статті 83 Конституції України депутатська фракція, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, має права коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Такий висновок узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, згідно з якою «в процесі структурування та внутрішньої організації діяльності Верховної Ради України визначальну роль відведено депутатським фракціям, у тому числі у формуванні коаліції депутатських фракцій... При цьому чисельність депутатської фракції є фактором реального її впливу на процеси утворення коаліції депутатських фракцій, виборів Голови Верховної Ради України та його заступників, створення комітетів та тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України» (підпункт 5.1 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 25 червня 2008 року № 12-рп/2008 (справа про перебування народного депутата України у депутатській фракції)).

Зазначений аналіз дає підстави для висновку, що Конституція України визначила суб'єктів формування коаліції депутатських фракцій — депутатські фракції. Отже, якщо депутатська фракція — це група народних депутатів України, обраних за виборчим списком відповідної політичної партії (виборчого блоку політичних партій), то до складу коаліції депутатських фракцій входять депутатські фракції, які за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій сформували коаліцію депутатських фракцій.

3.2.2. Згідно з Конституцією України засади формування коаліції депутатських фракцій встановлюються Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України (частина дев'ята статті 83).

Конституція України в частинах шостій, сьомій статті 83 визначає основні засади формування коаліції депутатських фракцій. Коаліція депутатських фракцій формується за результатами виборів, на основі узгодження політичних позицій депутатських фракцій, з більшості народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України та в місячний строк.

Висновок про те, що у статті 83 Конституції України визначені засади формування коаліції депутатських фракцій, можна зробити, аналізуючи інші її норми, в яких містяться словосполучення «не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до статті 83 цієї Конституції» (пункт 1 частини другої статті 90), «за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України» (пункту 9 частини першої статті 106), «за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, або депутатської фракції, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України» (частина третя статті 114).

3.3. Порядок припинення діяльності коаліції депутатських фракцій також повинен встановлюватися Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України (частина дев'ята статті 83 Конституції України).

Конституційний Суд України виходить з того, що офіційне тлумачення словосполучення «припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України» повинно базуватися на консти-

туційних засадах, які включають в себе підстави та порядок припинення такої діяльності.

Конституція України визначає окремі підстави припинення діяльності коаліції депутатських фракцій. Зокрема, коаліція депутатських фракцій припиняє свою діяльність з припиненням повноважень Верховної Ради України відповідного скликання (частина перша статті 81, частина друга статті 82, частина перша статті 90). Зменшення чисельного складу коаліції депутатських фракцій, зокрема шляхом виходу із неї однієї або кількох депутатських фракцій (незаміщення народних депутатів України, повноваження яких достроково припинені, наступними за черговістю кандидатами у депутати у виборчому списку відповідної політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до кількості народних депутатів, меншої ніж визначено Конституцією України, теж тягне припинення її діяльності з моменту настання такого зменшення (частина шоста статті 83 Конституції України).

Разом з тим Конституційний Суд України констатує, що Основний Закон України не визначає порядку припинення діяльності коаліції депутатських фракцій. Це свідчить про наявність конституційної прогалини у правовому регулюванні цього питання. Однак заповнення таких прогалин не належить до повноважень Конституційного Суду України. Ці питання мають бути врегульовані в Конституції України та/чи в законі про Регламент Верховної Ради України.

У зв'язку з невідомістю цього питання Конституційному Суду України провадження у справі в частині тлумачення словосполучення «припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України» підлягає припиненню (пункт 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 63, 69, 70, 73, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті порушеного у конституційному поданні питання словосполучення «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України», що міститься у частинах шостій, сьомій, дев'ятій статті 83 Конституції України, слід розуміти як сформоване на встановлених Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України засадах об'єднання за результатами виборів кількох депутатських фракцій, кількість народних депутатів України в яких становить більшість від конституційного складу Верховної Ради України, які (депутатські фракції) на основі узгодження політичних позицій погодились на спільну парламентську діяльність.

2. Припинити конституційне провадження у справі в частині конституційного подання щодо офіційного тлумачення словосполучення «припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України», що міститься у частині дев'ятій статті 83 Конституції України, з урахуванням конституційного положення про встановлення мінімально-

го чисельного складу коаліції депутатських фракцій на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

3. Визнати Тимчасовий регламент Верховної Ради України, затверджений Постановою Верховної Ради України «Про деякі питання нормативно-правового забезпечення порядку роботи Верховної Ради України» від 8 квітня 2008 року № 247—VI, таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) з моменту набрання ним чинності.

4. Тимчасовий регламент Верховної Ради України, визнаний таким, що не відповідає Конституції України, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ

по делу об официальном толковании положений частей шестой, седьмой, девятой статьи 83 Конституции Украины по конституционному представлению 105 народных депутатов Украины (дело о коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины)

г. Киев
17 сентября 2008 года
№ 16-рп/2008

Дело № 1-40/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича — докладчика, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Лавриновича Александра Владимировича, Лукаш Елены Леонидовны — народных депутатов Украины; представителей Верховной Рады Украины Ключковского Юрия Богдановича — народного депутата Украины, заместителя Председателя Комитета Верховной Рады Украины по вопросам государственного строительства и местного самоуправления, Портнова Андрея Владимировича — народного депутата Украины, члена Комитета Верховной Рады Украины по вопросам правосудия; заместителя Главы Секретариата Президента Украины — Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины Ставнийчук Марины Ивановны; представителя Кабинета Министров Украины Вознюка Владимира Денисовича — первого заместителя начальника Управления правового обеспечения Секретариата Кабинета Министров Украины,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений частей шестой, седьмой, девятой статьи 83 Конституции Украины по конституционному представлению 105 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 105 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальной интерпретации положений частей шестой, седьмой, девятой статьи 83 Конституции Украины, в частности, словосочетаний «коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины» и «прекращение деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины».

Заслушав судью-докладчика Лылака Д. Д., объяснения Лавриновича А. В., Лукаш Е. Л., Ключковского Ю. Б., Портнова А. В., Ставнийчук М. И., Вознюка В. Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — 105 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование словосочетаний «коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины», содержащегося в частях шестой, седьмой, девятой статьи 83 Конституции Украины, и «прекращение деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины», содержащегося в части девятой статьи 83 Конституции Украины, с учетом конституционного положения об установлении минимального численного состава коалиции, а также ответить на следующие вопросы:

— в каких случаях коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины прекращает деятельность (является неполномочной);

— прекращает ли свою деятельность коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины в случае уменьшения ее численного состава до количества народных депутатов Украины, меньшего чем определено Конституцией Украины;

— распространяется ли требование о формировании коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины народными депутатами Украины при условии, если в нее входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины, на весь период деятельности (функционирования) коалиции или только на момент ее формирования.

Практическую необходимость в официальном толковании указанных положений статьи 83 Конституции Украины народные депутаты Украины обосновывают тем, что 6 июня 2008 года Председатель Верховной Рады Украины огласил заявления народных депутатов Украины Бута Ю.А. и Рыбакова И.О. — членов фракций Блока «Наша Украина — Народная самооборона» и Блока Юлии Тимошенко, которые сформировали Коалицию демократических сил в Верховной Раде Украины VI созыва, о их выходе из состава коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, в результате чего ее численный состав уменьшился до количества народных депутатов Украины, меньшего чем определено Конституцией Украины.

Заявляя ходатайство, его авторы подчеркивают «определяющую роль в процессе образования и функционирования и прекращения полномочий коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины именно

народного депутата Украины», а не депутатских фракций. При этом они ссылаются на часть шестую статьи 83 Конституции Украины, согласно которой в состав коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины должно входить большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины. Поэтому, по их мнению, указанный состав коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины является императивным конституционным требованием в отношении субъектов ее формирования, а именно народных депутатов Украины.

2. Относительно поднятых в конституционном представлении вопросов свои позиции высказали Верховная Рада Украины, Президент Украины, Кабинет Министров Украины, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины и Институт государства и права имени В.М. Корецкого НАН Украины.

3. Разрешая поднятые в конституционном представлении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. В конституционном представлении народные депутаты Украины предлагают собственные варианты толкования частей шестой, седьмой, девятой статьи 83 Конституции Украины, которые основываются на анализе положений Временного регламента Верховной Рады Украины, утвержденного Постановлением Верховной Рады Украины «О некоторых вопросах нормативно-правового обеспечения порядка работы Верховной Рады Украины» от 8 апреля 2008 года № 247–VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2008 г., №№ 19-22, ст. 211) (далее — Временный регламент), который, в частности, содержит определение термина «коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины» (часть первая статьи 61) и устанавливает основания прекращения деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины (статья 66).

Однако Конституционный Суд Украины считает, что указанные положения Временного регламента не могут быть взяты во внимание, поскольку он в целом не отвечает Конституции Украины в связи с утверждением его постановлением Верховной Рады Украины, а не законом. Конституционный Суд Украины Решением от 1 апреля 2008 года № 4-рп/2008 (дело о Регламенте Верховной Рады Украины) признал неконституционным Постановление Верховной Рады Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 16 марта 2006 года № 3547-IV, мотивируя свое заключение тем, что Регламент, который нормализует организацию и деятельность Верховной Рады Украины, может приниматься исключительно как закон Украины и по установленной статьями 84, 93, 94 Конституции Украины процедуре его рассмотрения, принятия и вступления в силу (подпункт 4.3 пункта 4 мотивировочной части).

Поскольку Временный регламент не является законом, его нормы не могут считаться законодательным регулированием основ формирования, организации деятельности и прекращения деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины.

Учитывая изложенное, согласно части третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» и на основании статей 147, 150, 152 Конституции Украины Конституционный Суд Украины признает Временный регламент не соответствующим Конституции Украины (неконституционным).

3.2. Коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины (далее — коалиция депутатских фракций) стала субъектом конституционных правоотношений после внесения в Конституцию Украины изменений Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222—IV. Тем не менее в Конституции Украины ее определение отсутствует.

Словосочетание «коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины» содержится не только в частях шестой, седьмой, девятой статьи 83 Конституции Украины, по содержанию которых народные депутаты Украины просят дать его толкование, но и в частях восьмой, десятой данной статьи и пункте 1 части второй статьи 90, пункте 9 части первой статьи 106, части третьей статьи 114 Конституции Украины. Его определение должно базироваться на конституционной основе, объединяя в себе политические и правовые аспекты формирования коалиции депутатских фракций, организации и прекращения ее деятельности, в частности, учитывать и основную цель ее создания, закрепленную в части восьмой статьи 83, пункте 9 части первой статьи 106, части третьей статьи 114 Конституции Украины, — формирование Правительства Украины.

Формирование либо неформирование коалиции депутатских фракций имеет конкретное конституционно-правовое следствие. Если в течение одного месяца в Верховной Раде Украины не будет сформирована коалиция депутатских фракций (либо будет отсутствовать коалиция депутатских фракций, которая отвечала бы требованиям статьи 83 Конституции Украины), то Президент Украины имеет право досрочно прекратить полномочия Верховной Рады Украины (пункт 1 части второй статьи 90 Конституции Украины). От факта формирования коалиции депутатских фракций непосредственно зависит формирование Кабинета Министров Украины (часть восьмая статьи 83, пункт 9 части первой статьи 106, часть третья статьи 114 Конституции Украины).

3.2.1. Конституция Украины устанавливает, что конституционный состав Верховной Рады Украины — четыреста пятьдесят народных депутатов Украины (часть первая статьи 76).

В соответствии с частью шестой статьи 83 Конституции Украины в Верховной Раде Украины по результатам выборов и на основе согласования политических позиций формируется коалиция депутатских фракций, в состав которой входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины. Требование о совокупной численности народных депутатов Украины, которые в составе депутатских фракций формируют коалицию депутатских фракций, касается как момента формирования коалиции, так и всего периода ее деятельности. Таким образом, в состав коалиции депутатских фракций могут

войти только те народные депутаты Украины, которые пребывают в составе депутатских фракций, сформировавших коалицию. Именно принадлежность народных депутатов Украины к этим фракциям играет определяющую роль депутатских фракций в образовании коалиции депутатских фракций. В частности, в соответствии с частью десятой статьи 83 Конституции Украины депутатская фракция, в состав которой входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины, имеет права коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины.

Такой вывод согласуется с правовой позицией Конституционного Суда Украины, в соответствии с которой «в процессе структурирования и внутренней организации деятельности Верховной Рады Украины определяющая роль отведена депутатским фракциям, в том числе в формировании коалиции депутатских фракций... При этом численность депутатской фракции является фактором реального ее влияния на процессы образования коалиции депутатских фракций, выборов Председателя Верховной Рады Украины и его заместителей, создания комитетов и временных специальных и временных следственных комиссий Верховной Рады Украины» (подпункт 5.1 пункта 5 мотивировочной части Решения от 25 июня 2008 года № 12-рп/2008 (дело о пребывании народного депутата Украины в депутатской фракции)).

Данный анализ дает основания сделать вывод, что Конституция Украины определила субъекты формирования коалиции депутатских фракций — депутатские фракции. Следовательно, если депутатская фракция — это группа народных депутатов Украины, избранных по избирательному списку соответствующей политической партии (избирательного блока политических партий), то в состав коалиции депутатских фракций входят депутатские фракции, которые по результатам выборов и на основании согласования политических позиций сформировали коалицию депутатских фракций.

3.2.2. В соответствии с Конституцией Украины принципы формирования коалиции депутатских фракций устанавливаются Конституцией Украины и Регламентом Верховной Рады Украины (часть девятая статьи 83).

Конституция Украины в частях шестой, седьмой статьи 83 определяет основные принципы формирования коалиции депутатских фракций. Коалиция депутатских фракций формируется по результатам выборов, на основе согласования политических позиций депутатских фракций, из большинства народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины и в месячный срок.

Вывод о том, что в статье 83 Конституции Украины определены принципы формирования коалиции депутатских фракций, можно сделать, анализируя другие ее нормы, содержащие словосочетания «не сформирована коалиция депутатских фракций в соответствии со статьей 83 настоящей Конституции» (пункт 1 части второй статьи 90), «по предложению коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, сформированной в соответствии со статьей 83 Конституции Украины» (пункт 9 части первой статьи 106), «по предложению коалиции депутатских фракций

в Верховной Раде Украины, сформированной в соответствии со статьей 83 Конституции Украины, или депутатской фракции, в состав которой входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины» (часть третья статьи 114).

3.3. Порядок прекращения деятельности коалиции депутатских фракций также должен устанавливаться Конституцией Украины и Регламентом Верховной Рады Украины (часть девятая статьи 83 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины исходит из того, что официальное толкование словосочетания «прекращение деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины» должно базироваться на конституционных принципах, включающих в себя основания и порядок прекращения такой деятельности.

Конституция Украины определяет отдельные основания прекращения деятельности коалиции депутатских фракций. В частности, коалиция депутатских фракций прекращает свою деятельность с прекращением полномочий Верховной Рады Украины соответствующего созыва (часть первая статьи 81, часть вторая статьи 82, часть первая статьи 90). Уменьшение численного состава коалиции депутатских фракций, в частности, путем выхода из нее одной или нескольких депутатских фракций (незамещение народных депутатов Украины, полномочия которых досрочно прекращены, следующими по очередности кандидатами в депутаты в избирательном списке соответствующей политической партии (избирательного блока политических партий), до количества народных депутатов, меньшего чем определено Конституцией Украины, также влечет прекращение ее деятельности с момента наступления такого уменьшения (часть шестая статьи 83 Конституции Украины).

Вместе с тем Конституционный Суд Украины констатирует, что Основной Закон Украины не определяет порядок прекращения деятельности коалиции депутатских фракций. Это свидетельствует о наличии конституционного пробела в правовом регулировании данного вопроса. Однако заполнение таких пробелов не относится к полномочиям Конституционного Суда Украины. Данные вопросы должны быть урегулированы в Конституции Украины и/или в законе о Регламенте Верховной Рады Украины.

В связи с неподведомственностью данного вопроса Конституционному Суду Украины производство по делу в части толкования словосочетания «прекращение деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины» подлежит прекращению (пункт 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины»).

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 61, 63, 69, 70, 73, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте поднятого в конституционном представлении вопроса словосочетание «коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Укра-

ины», содержащееся в частях шестой, седьмой, девятой статьи 83 Конституции Украины, следует понимать как сформированное на установленных Конституцией Украины и Регламентом Верховной Рады Украины принципах объединения по результатам выборов нескольких депутатских фракций, количество народных депутатов Украины в которых составляет большинство от конституционного состава Верховной Рады Украины, которые (депутатские фракции) на основании согласования политических позиций согласились на совместную парламентскую деятельность.

2. Прекратить конституционное производство по делу в части конституционного представления об официальном толковании словосочетания «прекращение деятельности коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины», содержащегося в части девятой статьи 83 Конституции Украины, с учетом конституционного положения об установлении минимального численного состава коалиции депутатских фракций на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

3. Признать Временный регламент Верховной Рады Украины, утвержденный Постановлением Верховной Рады Украины «О некоторых вопросах нормативно-правового обеспечения порядка работы Верховной Рады Украины» от 8 апреля 2008 года № 247—VI, не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) с момента вступления его в силу.

4. Временный регламент Верховной Рады Украины, признанный не соответствующим Конституции Украины, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

5. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.16-rp/2008 dated September 17, 2008 on the case upon the constitutional petition of 105 People's Deputies of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Articles 83.6, 83.7 and 83.9 of the Constitution of Ukraine (case on coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine)*

Temporary Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine contain a definition of the term «coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of

Ukraine» (Article 61.1) and identify grounds for termination of activities of the coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 66). Notwithstanding, the Constitutional Court of Ukraine holds that the aforementioned provisions of Temporary Rules of Procedure may not be taken into consideration since the Rules in general are incompliant with the Constitution as they were approved with a Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine and not with a Law.

Since Temporary Rules of Procedure are not a law, their norms may not be seen as legislative regulations of the principles for formation, organisation of activities and termination of activities of the coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine.

The coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine (hereinafter referred to as «the coalition») became a subject of constitutional legal relations after the Constitution was amended by the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» no.2222-IV dated December 8, 2004. However, the Constitution contains no definition thereof.

The word combination «coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine» is mentioned not only in Articles 83.6, 83.7 and 83.9 of the Constitution, interpretation of the contents of which is requested by People's Deputies of Ukraine, but also in Articles 83.8, 83.10, 90.2.1, 106.1.9 and 114.3 of the Constitution. Its definition is to be founded on a constitutional basis uniting political and legal aspects for formation of the coalition of deputy factions, organisation and termination of its activities, including the principal goal of its formation provided for in Articles 83.8, 106.1.9 and 114.3 of the Constitution — formation of the Government of Ukraine.

Formation or non-formation of a coalition of deputy factions has specific constitutional and legal consequences. If within one month the Verkhovna Rada fails to form a coalition of deputy factions (or a coalition of deputy factions that meets the requirements of Article 83 of the Constitution is absent), the President of Ukraine has the right to terminate the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 90.2.1 of the Constitution). The fact of formation of the coalition of deputy factions directly determines the formation of the Cabinet of Ministers of Ukraine (Articles 83.8, 106.1.9 and 114.3 of the Constitution).

Pursuant to the Constitution, the constitutional membership of the Verkhovna Rada of Ukraine is four hundred and fifty People's Deputies of Ukraine (Article 76.1).

Pursuant to Article 83.6 of the Constitution, a coalition of deputy factions is formed in the Verkhovna Rada of Ukraine based on the results of election and reconciliation of political positions which consists of the majority of People's Deputies of Ukraine who make up the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine. A requirement concerning the total number of People's Deputies of Ukraine who as members of deputy factions form the coalition of deputy factions applies both to the moment of formation of the coalition and to the whole period of its existence. Thus, members of the coalition of deputy factions may be only those People's Deputies of Ukraine who are members of deputy factions that formed the coalition. Affiliation of People's Deputies of Ukraine with a respective faction plays a decisive role of deputy factions in the process of formation of the coalition of deputy factions. Namely, pursuant to

Article 83.10 of the Constitution, a deputy faction which members constitute the majority of the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine has the rights of a coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine.

The Constitution also identified the subjects of formation of a coalition of deputy factions — deputy factions. Hence, whereas a deputy faction is a group of People's Deputies of Ukraine elected on the election list of a respective political party (election bloc of political parties), the coalition of deputy factions consists of deputy factions that according to the results of election and reconciliation of political positions formed a coalition of deputy factions.

According to the Constitution, the principles for formation of the coalition of deputy factions are determined by the Constitution and the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 83.9).

Articles 83.6 and 83.7 of the Constitution set forth the basic principles for formation of the coalition of deputy factions: coalition of deputy factions is formed on the basis of the results of election and reconciliation of political positions of deputy factions from the majority of People's Deputies of Ukraine who make up the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine within one month.

The procedure for termination of the authorities of deputy factions also has to be determined by the Constitution and the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 83.9 of the Constitution).

The Constitution defines individual grounds for termination of activities of the coalition of deputy factions. More specifically, the coalition of deputy factions ceases its activities simultaneously with termination of the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine of respective convocation (Articles 81.1, 82.2 and 90.1). Decrease of the numeric strength of the coalition of deputy factions, namely because of the exit of one or several deputy factions from it (non-replacement of People's Deputies of Ukraine whose authorities were early terminated with the candidates for People's Deputies following them in the election list of a respective political party (election bloc of political parties)) to the number lower than provided for in the Constitution entails termination of activities of the coalition from the moment of occurrence of such decrease (Article 83.6 of the Constitution).

The Fundamental Law of Ukraine does not provide for the procedure for termination of activities of the coalition of deputy factions. This means that there is a legislative gap in legal regulation of this issue. However, filling such gaps is beyond the authorities of the Constitutional Court. These issues are to be regulated in the Constitution of Ukraine and/or the Law on the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine.

With regard to the above-stated, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. In the light of the issue raised in the constitutional petition, the word combination «coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine» mentioned in Articles 83.6, 83.7 and 83.9 of the Constitution should be understood as an association that was formed as provided for in the Constitution and the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine based on the results of election of several deputy factions, numeric strength of which makes up the

majority of the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine, which (deputy factions) agreed to carry out joint parliamentary activities upon reconciliation of their political positions.

2. To recognise Temporary Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine approved with the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Some Aspects of Normative Legal Support of Activities of the Verkhovna Rada of Ukraine» no.247-VI dated April 8, 2008 as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) from the moment of its coming into effect.

3. Temporary Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine recognised as non-conforming with the Constitution of Ukraine become ineffective from the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
статті 3 Закону України «Про затвердження Конституції
Автономної Республіки Крим»**

м. Київ
18 вересня 2008 року
№ 17-рп/2008

Справа № 1-36/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича — доповідача, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 3 Закону України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим» від 23 грудня 1998 року № 350—XIV (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 5—6, ст. 43).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 50 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору народних депутатів України як суб'єктів права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України та Верховної Ради Автономної Республіки Крим стосовно повноважень щодо внесення змін до Конституції Автономної Республіки Крим.

Заслухавши суддю-доповідача Кампа В.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 50 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконсти-

туційною), статтю 3 Закону України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим» (далі — Закон), в якій встановлено, що зміни до Конституції Автономної Республіки Крим приймаються Верховною Радою Автономної Республіки Крим і затверджуються законом України.

На думку авторів клопотання, цією статтею Закону Президент України, народні депутати України та Кабінет Міністрів України позбавлені права законодавчої ініціативи, передбаченого статтею 93 Конституції України, стосовно внесення змін до Конституції Автономної Республіки Крим.

2. Свої позиції щодо питань, порушених у конституційному поданні, висловили Президент України, Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, Голова Верховної Ради України, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Асоціація народних депутатів України, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна відповідно до частини другої статті 2, частини першої статті 133 Конституції України є унітарною державою, до складу якої входить Автономна Республіка Крим, статус якої визначений, зокрема, розділом X Основного Закону України.

Автономна Республіка Крим має Конституцію Автономної Республіки Крим, яку приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим, вносить до неї зміни, та котру затверджує законом Верховна Рада України не менш як половиною від її конституційного складу (пункт 37 частини першої статті 85, частина перша статті 135 Конституції України). Конституційний Суд України в підпункті 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 27 лютого 2001 року № 1-рп/2001 (справа про правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим) та в підпункті 1.3 пункту 1 мотивувальної частини Рішення від 16 січня 2003 року № 1-рп/2003 (справа про Конституцію Автономної Республіки Крим) визначив Конституцію Автономної Республіки Крим основним нормативно-правовим актом, що має вищу юридичну силу серед правових актів, які приймають органи Автономної Республіки Крим.

Конституція Автономної Республіки Крим може змінюватися через регулювання закріплених у ній повноважень автономії, для чого суб'єкти права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України можуть ініціювати внесення змін до Конституції України в частині цих повноважень, а також через прийняття окремих законів України в межах конституційних повноважень автономії, визначених статтями 134, 138 Конституції України.

3.2. Автори клопотання вважають, що стаття 3 Закону «позбавляє права законодавчої ініціативи Президента України, Кабінет Міністрів України і 450 народних депутатів України, залишаючи лише право за Вер-

ховною Радою України погодитись чи не погодитись із прийнятими Верховною Радою Автономної Республіки Крим змінами до Конституції Автономної Республіки Крим».

Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України (частина перша статті 93 Конституції України), але ці суб'єкти не наділені правом вносити до Верховної Ради Автономної Республіки Крим проекти нормативно-правових актів, зокрема, щодо змін до Конституції Автономної Республіки Крим.

Конституція Автономної Республіки Крим та зміни до неї затверджуються законами України, щодо яких Конституція України передбачила особливий порядок їх прийняття. Так, підставою для ухвалення Верховною Радою України таких законів України є прийняття Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції Автономної Республіки Крим або змін до неї. Як випливає зі змісту статей 85, 135 Конституції України, без відповідних рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим такі закони України не можуть бути прийняті.

Отже, визначений у статті 3 Закону порядок внесення змін до Конституції Автономної Республіки Крим не обмежує право суб'єктів законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, тому стаття 3 Закону відповідає Конституції України (є конституційною). Цей висновок узгоджується з Рішенням Конституційного Суду України від 27 лютого 2001 року № 1-рп/2001, в якому зазначено, що статтю 3 Закону прийнято на розвиток положення частини першої статті 135 Конституції України (підпункт 2.3 пункту 2 мотивувальної частини).

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 39, 40, 51, 61, 75, 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 30 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такою, що відповідає Конституції України (є конституційною), статтю 3 Закону України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим» від 23 грудня 1998 року № 350—XIV.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
статьи 3 Закона Украины «Об утверждении Конституции Автономной
Республики Крым» по конституционному представлению
50 народных депутатов Украины**

г. Киев
18 сентября 2008 года
№ 17-рп/2008

Дело № 1-36/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича — докладчика, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) статьи 3 Закона Украины «Об утверждении Конституции Автономной Республики Крым» от 23 декабря 1998 года № 350–XIV (Ведомости Верховной Рады Украины, 1999 г., № 5-6, ст. 43) по конституционному представлению 50 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 50 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 75 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора народных депутатов Украины как субъектов права законодательной инициативы в Верховной Раде Украины и Верховной Рады Автономной Республики Крым о полномочиях по внесению изменений в Конституцию Автономной Республики Крым.

Заслушав судью-докладчика Кампо В.М. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление — 50 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайст-

вом признать не соответствующей Конституции Украины (неконституционной) статью 3 Закона Украины «Об утверждении Конституции Автономной Республики Крым» (далее — Закон), в которой установлено, что изменения в Конституцию Автономной Республики Крым принимаются Верховной Радой Автономной Республики Крым и утверждаются законом Украины.

По мнению авторов ходатайства, этой статьей Закона Президент Украины, народные депутаты Украины и Кабинет Министров Украины лишены права законодательной инициативы, предусмотренного статьей 93 Конституции Украины, относительно внесения изменений в Конституцию Автономной Республики Крым.

2. Свои позиции по вопросам, поднятым в конституционном представлении, высказали Президент Украины, Представительство Президента Украины в Автономной Республике Крым, Председатель Верховной Рады Украины, Председатель Верховной Рады Автономной Республики Крым, Ассоциация народных депутатов Украины, Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Таврийский национальный университет имени В.И. Вернадского.

3. Конституционный Суд Украины, разрешая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Украина в соответствии с частью второй статьи 2, частью первой статьи 133 Конституции Украины является унитарным государством, в состав которого входит Автономная Республика Крым, статус которой определен, в частности, разделом X Основного Закона Украины.

Автономная Республика Крым имеет Конституцию Автономной Республики Крым, которую принимает Верховная Рада Автономной Республики Крым, вносит в нее изменения, и которую утверждает законом Верховная Рада Украины не менее чем половиной от ее конституционного состава (пункт 37 части первой статьи 85, часть первая статьи 135 Конституции Украины). Конституционный Суд Украины в подпункте 2.2 пункта 2 мотивировочной части Решения от 27 февраля 2001 года № 1-рп/2001 (дело о правовых актах Верховной Рады Автономной Республики Крым) и в подпункте 1.3 пункта 1 мотивировочной части Решения от 16 января 2003 года № 1-рп/2003 (дело о Конституции Автономной Республики Крым) определил Конституцию Автономной Республики Крым основным нормативно-правовым актом, имеющим высшую юридическую силу среди правовых актов, принимаемых органами Автономной Республики Крым.

Конституция Автономной Республики Крым может изменяться через регулирование закрепленных в ней полномочий автономии, для чего субъекты права законодательной инициативы в Верховной Раде Украины могут инициировать внесение изменений в Конституцию Украины в части этих полномочий, а также через принятие отдельных законов Украины в пределах конституционных полномочий автономии, определенных статьями 134, 138 Конституции Украины.

3.2. Авторы ходатайства считают, что статья 3 Закона «лишает права законодательной инициативы Президента Украины, Кабинет Министров

Украины и 450 народных депутатов Украины, оставляя только право за Верховной Радой Украины согласиться или не согласиться с принятыми Верховной Радой Автономной Республики Крым изменениями в Конституцию Автономной Республики Крым».

Право законодательной инициативы в Верховной Раде Украины принадлежит Президенту Украины, народным депутатам Украины и Кабинету Министров Украины (часть первая статьи 93 Конституции Украины), но эти субъекты не наделены правом вносить в Верховную Раду Автономной Республики Крым проекты нормативно-правовых актов, в частности, относительно изменений к Конституции Автономной Республики Крым.

Конституция Автономной Республики Крым и изменения к ней утверждаются законами Украины, в отношении которых Конституция Украины предусмотрела особый порядок их принятия. Так, основанием для принятия Верховной Радой Украины таких законов Украины является принятие Верховной Радой Автономной Республики Крым Конституции Автономной Республики Крым или изменений. Как следует из содержания статей 85, 135 Конституции Украины, без соответствующих решений Верховной Рады Автономной Республики Крым такие законы Украины не могут быть приняты.

Следовательно, определенный в статье 3 Закона порядок внесения изменений в Конституцию Автономной Республики Крым не ограничивает право субъектов законодательной инициативы в Верховной Раде Украины, поэтому статья 3 Закона соответствует Конституции Украины (является конституционной). Это заключение согласуется с Решением Конституционного Суда Украины от 27 февраля 2001 года № 1-рп/2001, в котором указано, что статья 3 Закона принята в развитие положения части первой статьи 135 Конституции Украины (подпункт 2.3 пункта 2 мотивировочной части).

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 39, 40, 51, 61, 75, 77 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 30 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующей Конституции Украины (конституционной) статью 3 Закона Украины «Об утверждении Конституции Автономной Республики Крым» от 23 декабря 1998 года № 350–XIV.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 17-rp/2008 dated September 18, 2008 on the case upon the constitutional petition of 50 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 3 of the Law of Ukraine «On approval of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea»*

Subject of the right to constitutional petition — 50 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) Article 3 of the Law of Ukraine «On approval of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea» (hereinafter referred to as «the Law») wherein is established that amendments to the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea are adopted by the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and approved by the law of Ukraine.

According to Articles 2.2 and 133.1 of the Constitution, Ukraine is a unitary state and the Autonomous Republic of Crimea, which status is established in particular by Chapter X of the Fundamental Law, forms its constituent part.

The Autonomous Republic of Crimea has the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea that is adopted, amended by the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and approved by the law of the Verkhovna Rada of Ukraine by no less than one-half of the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 85.1.37, 135.1 of the Constitution). The Constitutional Court in paragraph 2.2 of the motivation part of the Decision no. 1-rp/2001 dated February 27, 2001 (case on legal acts of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea) and paragraph 1.3 of the motivation part of the Decision no. 1-rp/2003 dated January 16, 2003 (case on the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea) defined the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea as a fundamental normative-legal act that has the highest legal force among the acts adopted by bodies of the Autonomous Republic of Crimea.

The Constitution of the Autonomous Republic of Crimea may be amended through regulation of the authorities of the Autonomy, established by it. In order to do so, subjects of the right of legislative initiative at the Verkhovna Rada of Ukraine may initiate introducing amendments to the Constitution of Ukraine regarding this authority, or through adoption of separate laws of Ukraine within the limits of constitutional authority of the Autonomy prescribed by Articles 134 and 138 of the Constitution.

The right of legislative initiative at the Verkhovna Rada of Ukraine pertains to the President of Ukraine, People's Deputies of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine (Article 93.1 of the Constitution), but these subjects are not entitled to submit drafts of normative-legal acts to the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, in particular regarding amendments to the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea.

The Constitution of the Autonomous Republic of Crimea and amendments thereto are approved by laws of Ukraine adopted, according to the Constitution, under the special procedure. The ground for adoption by the Verkhovna Rada of Ukraine of such laws of Ukraine is adoption by the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea of the Constitution of the Autonomous

Republic of Crimea or amendments thereto. Pursuant to Articles 85 and 135 of the Constitution, without respective decisions of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea such laws shall not be adopted.

Therefore, the procedure of introducing amendments to the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea determined in Article 3 of the Law does not restrict the right of subjects of legislative initiative at the Verkhovna Rada of Ukraine. That is why Article 3 of the Law conforms with the Constitution of Ukraine (is constitutional).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to recognise Article 3 of the Law of Ukraine «On approval of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea» no. 350-XIV dated September 23, 1998 as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України
про офіційне тлумачення положень частини першої статті 6,
частини третьої статті 19, частини другої статті 20 Закону України
«Про Вищу раду юстиції»**

м. Київ
18 вересня 2008 року
№ 18-рп/2008

Справа № 1-22/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилага** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни — доповідача, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 53 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 6, частини третьої статті 19, частини другої статті 20 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 25, ст. 146; 2004 р., № 29, ст. 369).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 53 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень Закону України «Про Вищу раду юстиції».

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М.А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 53 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення:

— положень частини першої статті 6, частини третьої статті 19 Закону України «Про Вищу раду юстиції» (далі — Закон) у контексті статті 23 За-

кону України «Про державну службу» щодо граничного віку перебування на посаді Голови, заступника Голови та секретарів секцій Вищої ради юстиції, зокрема, чи є підставою для дострокового припинення повноважень названих осіб досягнення ними граничного віку, визначеного статтею 23 Закону України «Про державну службу» (далі — Закон про державну службу);

— словосполучення «без права переобрання», вжитого в частині другій статті 20 Закону.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні цих положень Закону автори клопотання обґрунтовують неоднозначним їх розумінням. Як зазначають народні депутати України, Кабінет Міністрів України за умовами оплати праці відніс Голову, заступника Голови та секретарів секцій Вищої ради юстиції до першої категорії посад державних службовців, граничний вік перебування на державній службі яких становить 60 років для чоловіків і 55 років для жінок.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Закону, на їхню думку, викликана також різними за змістом роз'ясненнями Головного управління державної служби України, за одним з яких Закон регулює порядок набуття повноважень членами Вищої ради юстиції та її посадовими особами понад вік, встановлений статтею 23 Закону про державну службу, а за іншим — правовий статус Голови Вищої ради юстиції, його заступників регулюється Законом про державну службу.

2. Щодо порушених у конституційному поданні питань свої позиції висловили Президент України, Вища рада юстиції, Голова Верховного Суду України, фахівці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Острозька академія».

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання про офіційне тлумачення зазначених положень Закону, виходить з такого.

3.1. Вища рада юстиції — конституційний орган, який складається з двадцяти членів. Сімнадцять членів Вищої ради юстиції призначаються до складу Вищої ради юстиції, а три члени Вищої ради юстиції — Голова Верховного Суду України, Міністр юстиції України, Генеральний прокурор України — входять до її складу за посадою (стаття 131 Конституції України).

Правовий статус члена Вищої ради юстиції має свої особливості, обумовлені наявністю у її складі представників органів державної влади, юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, громадських організацій, осіб, які призначаються членами Вищої ради юстиції і які входять до її складу за посадою.

Законодавець, поєднавши різне правове становище цих осіб та виходячи з призначення Вищої ради юстиції як незалежного колегіального органу, відповідального за формування високопрофесійного суддівського корпусу, визначив правовий статус членів Вищої ради юстиції як тих, які

працюють в ній на посадах на постійній основі, так і тих, які входять до її складу виключно на правах члена. Закон не передбачає перебування на державній службі членів Вищої ради юстиції, які працюють на постійній основі.

Особи, призначені до складу Вищої ради юстиції, крім народних депутатів України, на час виконання обов'язків членів Вищої ради юстиції на постійній основі прикомандировуються до Вищої ради юстиції із збереженням за ними посад, які вони займали, та відповідних пільг (частина третя статті 19 Закону).

Строк повноважень членів Вищої ради юстиції, крім тих, які входять до її складу за посадою, становить шість років (частина третя статті 1 Закону). Законом (стаття 18) визначено вичерпний перелік підстав припинення повноважень члена Вищої ради юстиції, який не допускає припинення повноважень з інших підстав (Рішення Конституційного Суду України від 17 квітня 2008 року № 7-рп/2008 у справі щодо припинення повноважень члена Вищої ради юстиції).

Положення статті 6 Закону, за якими на посаду члена Вищої ради юстиції може бути рекомендований громадянин України, не старший шістдесяти п'яти років, є правовою підставою для призначення членом Вищої ради юстиції особи після досягнення нею віку, визначеного частиною першою статті 23 Закону про державну службу (60 років для чоловіків і 55 років для жінок), яка може перебувати на зазначеній посаді до закінчення шестирічного строку повноважень, на який цю особу призначено.

Крім того, із положень статей 6, 7, 18 Закону випливає, що серед вимог до члена Вищої ради юстиції, обмежень щодо перебування у складі Вищої ради юстиції та підстав для дострокового припинення повноважень Закон не передбачає вікових обмежень. Водночас Законом встановлено граничний вік, за якого особа може бути рекомендована і призначена на посаду члена Вищої ради юстиції — «не старший шістдесяти п'яти років» (частина перша статті 6). Системний аналіз зазначених статей Закону вказує на те, що за своєю правовою природою цей вік є кваліфікаційною вимогою, яка означає специфіку заняття посади члена Вищої ради юстиції та перебування на цій посаді.

3.2. Члени Вищої ради юстиції, обрані на посади Голови, заступника Голови, секретаря секції працюють на постійній основі (стаття 19 Закону). Що стосується строку повноважень члена Вищої ради юстиції, який працює на зазначених посадах, то і в цьому разі Закон не містить вікових застережень щодо обрання члена Вищої ради юстиції на зазначені посади, крім застереження щодо осіб, які входять до її складу за посадою, як не містить підстав для дострокового звільнення з посади осіб, обраних на посаду Голови, заступника Голови, секретаря секції (частина друга статті 20, частина друга статті 22, частина третя статті 23).

Відповідно до положень Закону Голова, заступник Голови та секретар секції Вищої ради юстиції обираються із числа членів Вищої ради юстиції, за винятком осіб, які входять до її складу за посадою, строком на три роки (частина друга статті 20, частина друга статті 22, частина третя статті 23).

Положення частини другої статті 20 Закону виступають правовою гарантією незалежності і надають юридичної визначеності у реалізації посадовими особами Вищої ради юстиції своїх прав та обов'язків.

Аналіз положень Закону дає підстави Конституційному Суду України для висновку, що члени Вищої ради юстиції обираються на посаду Голови, заступника Голови, секретаря секції Вищої ради юстиції строком на три роки, що їх посади є виборними та що Закон не містить положень, які допускали б можливість дострокового звільнення членів Вищої ради юстиції із зазначених посад з підстав досягнення певного віку.

Отже, положення частини першої статті 6, частини третьої статті 19, частини другої статті 20 Закону в їх системному зв'язку треба розуміти так, що Голова, заступник Голови, секретар секції Вищої ради юстиції Законом не визначені як державні службовці, а тому положення статті 23 Закону про державну службу на них не поширюється.

3.3. Даючи тлумачення словосполучення «без права переобрання», вжитого законодавцем у частині другій статті 20 Закону, в системному зв'язку з положеннями статей 19, 22, 23 Закону, Конституційний Суд України виходить з того, що в частині другій статті 20 Закону закріплено положення стосовно того, що Голова Вищої ради юстиції обирається з членів, що перебувають у складі Вищої ради юстиції, на три роки без права переобрання. Законом не закріплено підстав для звільнення Голови, заступника Голови, секретаря секції Вищої ради юстиції із зазначених посад, крім строку перебування їх на посадах. Це означає, що член Вищої ради юстиції, обраний на посаду Голови, заступника Голови, секретаря секції Вищої ради юстиції, протягом строку виконання ним повноважень, визначених частиною другою статті 1 Закону, не може бути повторно обраний на одну й ту ж посаду.

Отже, словосполучення «без права переобрання», яке міститься у частині другій статті 20 Закону, треба розуміти так, що Голова, заступник Голови чи секретар секції Вищої ради юстиції не може бути обраний повторно на одну й ту ж посаду протягом строку повноважень, на який його обрано відповідно до положень частини другої статті 1 Закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 39, 51, 63, 65, 67, 69, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті порушених у конституційному поданні питань:

— положення частини першої статті 6, частини третьої статті 19, частини другої статті 20 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року № 22/98—ВР в їх системному зв'язку слід розуміти так, що особа, призначена в установленому Законом України «Про Вищу раду юстиції» порядку членом Вищої ради юстиції у віці не старше шістдесяти п'яти років, може бути обрана Головою, заступником Голови чи секретарем секції Вищої ради юстиції і виконувати на цій посаді повноваження

протягом строку, визначеного частиною другою статті 20 Закону України «Про Вищу раду юстиції»;

— словосполучення «без права переобрання», вжите у частині другій статті 20 Закону України «Про Вищу раду юстиції», треба розуміти так, що член Вищої ради юстиції, обраний на посаду Голови, заступника Голови, секретаря секції Вищої ради юстиції, не може бути повторно обраний на цю ж посаду в межах строку, передбаченого частиною третьою статті 1 Закону України «Про Вищу раду юстиції».

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положений части первой статьи 6, части третьей статьи 19, части второй статьи 20 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» по конституционному представлению 53 народных депутатов Украины

г. Киев
18 сентября 2008 года
№ 18-рп/2008

Дело № 1-22/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны — докладчика, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части первой статьи 6, части третьей статьи 19, части второй статьи 20 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» от 15 января 1998 года № 22/98–ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1998 г., № 25, ст. 146; 2004 г., № 29, ст. 369) по конституционному представлению 53 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 53 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании указанных положений Закона Украины «О Высшем совете юстиции».

Заслушав судью-докладчика Маркуш М.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление — 53 народных депутата Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование:

— положений части первой статьи 6, части третьей статьи 19 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» (далее — Закон) в контексте статьи 23 Закона Украины «О государственной службе» относительно предельного возраста пребывания на должности Председателя, заместителя Председателя и секретарей секций Высшего совета юстиции, в частности, является ли основанием для досрочного прекращения полномочий указанных лиц достижение ими предельного возраста, определенного статьей 23 Закона Украины «О государственной службе» (далее — Закон «О государственной службе»);

— словосочетания «без права переизбрания», употребленного в части второй статьи 20 Закона.

Практическую необходимость в официальном толковании этих положений Закона авторы ходатайства обосновывают неоднозначным их пониманием. Как отмечают народные депутаты Украины, Кабинет Министров Украины по условиям оплаты труда отнес Председателя, заместителя Председателя и секретарей секций Высшего совета юстиции к первой категории должностей государственных служащих, предельный возраст пребывания на государственной службе которых составляет 60 лет для мужчин и 55 лет для женщин.

Необходимость в официальном толковании указанных положений Закона, по их мнению, вызвана также различными по смыслу разъяснениями Главного управления государственной службы Украины, по одному из которых Закон регулирует порядок приобретения полномочий членами Высшего совета юстиции и его должностными лицами свыше возраста, установленного статьей 23 Закона о государственной службе, а по другому — правовой статус Председателя Высшего совета юстиции, его заместителей регулируется Законом о государственной службе.

2. Относительно поднятых в конституционном представлении вопросов свои позиции высказали Президент Украины, Высший совет юстиции, Председатель Верховного Суда Украины, специалисты Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национального университета «Острожская академия».

3. Конституционный Суд Украины, разрешая вопрос об официальном толковании указанных положений Закона, исходит из следующего.

3.1. Высший совет юстиции — конституционный орган, который состоит из двадцати членов. Семнадцать членов Высшего совета юстиции назначаются в состав Высшего совета юстиции, а три члена Высшего совета юстиции — Председатель Верховного Суда Украины, Министр юстиции Украины, Генеральный прокурор Украины — входят в его состав по должности (статья 131 Конституции Украины).

Правовой статус члена Высшего совета юстиции имеет свои особенности, обусловленные наличием в его составе представителей органов государственной власти, юридических высших учебных заведений и науч-

ных учреждений, общественных организаций, лиц, назначаемых членами Высшего совета юстиции и входящих в его состав по должности.

Законодатель, объединив различное правовое положение этих лиц и исходя из назначения Высшего совета юстиции, как независимого коллегиального органа, ответственного за формирование высокопрофессионального судейского корпуса, определил правовой статус членов Высшего совета юстиции как работающих в нем на должностях на постоянной основе, так и входящих в его состав исключительно на правах члена. Закон не предусматривает пребывание на государственной службе членов Высшего совета юстиции, работающих на постоянной основе.

Лица, назначенные в состав Высшего совета юстиции, кроме народных депутатов Украины, на время исполнения обязанностей членов Высшего совета юстиции на постоянной основе прикомандировываются к Высшему совету юстиции с сохранением за ними должностей, которые они занимали, и соответствующих льгот (часть третья статьи 19 Закона).

Срок полномочий членов Высшего совета юстиции, кроме входящих в его состав по должности, составляет шесть лет (часть третья статьи 1 Закона). Законом (статья 18) определен исчерпывающий перечень оснований прекращения полномочий члена Высшего совета юстиции, который не допускает прекращения полномочий по другим основаниям (Решение Конституционного Суда Украины от 17 апреля 2008 года № 7-рп/2008 по делу о прекращении полномочий члена Высшего совета юстиции).

Положения статьи 6 Закона, по которым на должность члена Высшего совета юстиции может быть рекомендован гражданин Украины, не старше шестидесяти пяти лет, являются правовым основанием для назначения членом Высшего совета юстиции лица после достижения им возраста, определенного частью первой статьи 23 Закона о государственной службе (60 лет для мужчин и 55 лет для женщин), которое может пребывать на указанной должности до истечения шестилетнего срока полномочий, на который это лицо назначено.

Кроме этого, из положений статей 6, 7, 18 Закона следует, что среди требований к члену Высшего совета юстиции, ограничений относительно пребывания в составе Высшего совета юстиции и оснований для досрочного прекращения полномочий Закон не предусматривает возрастных ограничений. Вместе с тем Законом установлен предельный возраст, в котором лицо может быть рекомендовано и назначено на должность члена Высшего совета юстиции — «не старше шестидесяти пяти лет» (часть первая статьи 6). Системный анализ указанных статей Закона указывает на то, что по своей правовой природе этот возраст является квалификационным требованием, определяющим специфику занятия должности члена Высшего совета юстиции и пребывания на этой должности.

3.2. Члены Высшего совета юстиции, избранные на должности Председателя, заместителя Председателя, секретаря секции работают на постоянной основе (статья 19 Закона). Что касается срока полномочий члена Высшего совета юстиции, работающего на указанных должностях, то и в этом случае Закон не содержит возрастных оговорок относительно избрания члена Высшего совета юстиции на указанные должности, кроме

оговорки в отношении лиц, входящих в его состав по должности, как не содержит оснований для досрочного освобождения от должности лиц, избранных на должность Председателя, заместителя Председателя, секретаря секции (часть вторая статьи 20, часть вторая статьи 22, часть третья статьи 23).

В соответствии с положениями Закона Председатель, заместитель Председателя и секретарь секции Высшего совета юстиции избираются из числа членов Высшего совета юстиции, за исключением лиц, входящих в его состав по должности, сроком на три года (часть вторая статьи 20, часть вторая статьи 22, часть третья статьи 23).

Положения части второй статьи 20 Закона выступают правовой гарантией независимости и придают юридическую определенность в реализации должностными лицами Высшего совета юстиции своих прав и обязанностей.

Анализ положений Закона дает основания Конституционному Суду Украины для вывода, что члены Высшего совета юстиции избираются на должности Председателя, заместителя Председателя, секретаря секции Высшего совета юстиции сроком на три года, что их должности являются выборными и что Закон не содержит положений, которые допускали бы возможность досрочного освобождения членов Высшего совета юстиции от указанных должностей по причине достижения определенного возраста.

Следовательно, положения части первой статьи 6, части третьей статьи 19, части второй статьи 20 Закона в их системной связи следует понимать так, что Председатель, заместитель Председателя, секретарь секции Высшего совета юстиции Законом не определены как государственные служащие, а потому положение статьи 23 Закона о государственной службе на них не распространяется.

3.3. Давая толкование словосочетанию «без права переизбрания», употребленному законодателем в части второй статьи 20 Закона, в системной связи с положениями статей 19, 22, 23 Закона, Конституционный Суд Украины исходит из того, что в части второй статьи 20 Закона закреплено положение о том, что Председатель Высшего совета юстиции избирается из членов, пребывающих в составе Высшего совета юстиции, на три года без права переизбрания. Законом не закреплены основания для освобождения Председателя, заместителя Председателя, секретаря секции Высшего совета юстиции от указанных должностей, кроме срока пребывания их на должностях. Это означает, что член Высшего совета юстиции, избранный на должность Председателя, заместителя Председателя, секретаря секции Высшего совета юстиции, в течение срока исполнения им полномочий, определенных частью второй статьи 1 Закона, не может быть повторно избран на ту же должность.

Следовательно, словосочетание «без права переизбрания», содержащееся в части второй статьи 20 Закона, следует понимать как то, что Председатель, заместитель Председателя или секретарь секции Высшего совета юстиции не может быть избран повторно на ту же должность в течение срока полномочий, на который он избран в соответствии с положениями части второй статьи 1 Закона.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 39, 51, 63, 65, 67, 69, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте поднятых в конституционном представлении вопросов:

— положения части первой статьи 6, части третьей статьи 19, части второй статьи 20 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» от 15 января 1998 года № 22/98–ВР в их системной связи следует понимать как то, что лицо, назначенное в установленном Законом Украины «О Высшем совете юстиции» порядке членом Высшего совета юстиции в возрасте не старше шестидесяти пяти лет, может быть избрано Председателем, заместителем Председателя или секретарем секции Высшего совета юстиции и исполнять на этой должности полномочия в течение срока, определенно-го частью второй статьи 20 Закона Украины «О Высшем совете юстиции»;

— словосочетание «без права переизбрания», использованное в части второй статьи 20 Закона Украины «О Высшем совете юстиции», следует понимать как то, что член Высшего совета юстиции, избранный на должность Председателя, заместителя Председателя, секретаря секции Высшего совета юстиции, не может быть повторно избран на эту же должность в пределах срока, предусмотренного частью третьей статьи 1 Закона Украины «О Высшем совете юстиции».

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 18-rp/2008 dated September 18, 2008 on the case upon the constitutional petition of 53 People's Deputies of Ukraine on official interpretation of provisions of Articles 6.1, 19.3, 20.2 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice»*

Subject of the right to constitutional petition — 53 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to provide official interpretation:

— of provisions of Articles 6.1, 19.3 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» (hereinafter referred to as «the Law») in the context of Article 23 of the Law of Ukraine «On Civil Service» regarding boundary age for the tenure in the office of the Chairperson, Deputy Chairperson and Section Secretaries of the High Council of Justice, in particular whether the attainment

of the boundary age determined by Article 23 of the Law of Ukraine «On Civil Service» by the mentioned persons is a ground for early termination of their authorities;

— of the phrase «with no right to re-election» used in Article 20.2 of the Law.

The High Council of Justice is a constitutional body composed of twenty members out of whom seventeen are appointed and three — Chairperson of the Supreme Court of Ukraine, Minister of Justice of Ukraine and Prosecutor General of Ukraine — are its ex-officio members (Article 131 of the Constitution).

There are representatives of state bodies, higher legal educational establishments and scientific institutions, public associations in the composition of the High Council of Justice, persons appointed as its members and those who are its ex-officio members which predetermines specific characteristics of the legal status of a member of the High Council of Justice.

The legislator, combining different legal standing of these persons and pursuing the mission of the High Council of Justice as an independent collegiate body responsible for formation of highly-qualified judiciary, determined legal status of its members who hold offices on permanent basis as well as those who carry out the duties of members for fixed terms during their tenure. The Law does not provide that members of the High Council of Justice who work on permanent basis are civil servants.

Persons appointed to the composition of the High Council of Justice except for People's Deputies of Ukraine for the time of carrying out the duties of members of the High Council of Justice on permanent basis are attached to the High Council of Justice, with the offices they held and respective benefits preserved (Article 19.3 of the Law).

The tenure for members of the High Council of Justice except for its ex-officio members is six years (Article 1.3 of the Law). The Law (Article 18) determines an exhaustive list of grounds for termination of the authorities of a member of the High Council of Justice, and does not allow termination of the authorities on other grounds.

Provisions of Article 6 of the Law whereby a citizen of Ukraine not older than sixty-five years may be recommended for the office of a member of the High Council of Justice is a legal ground for a person who attained the age defined by Article 23.1 of the Law «On Civil Service» (60 years for men and 55 years for women) to be appointed a member of the High Council of Justice. Such a person may hold the mentioned office until the six-year term for which he or she was appointed expires.

Besides that, pursuant to Articles 6, 7, 18 of the Law, age limits are not listed amongst requirements and restrictions for members of the High Council of Justice and grounds for early termination of their authorities. At the same time the Law establishes a boundary age before attainment of which a person may be recommended and appointed a member of the High Council of Justice — «not older than sixty-five years» (Article 6.1). System analysis of these Articles of the Law suggests that this age by its legal nature is a qualifying requirement which implies a special character of the office of a member of the High Council of Justice.

The members of the High Council of Justice elected to the office of the Chairperson, Deputy Chairperson, Sector Secretary of the High Council of Justice work on permanent basis (Article 19 of the Law). As to the tenure of a member of the High Council of Justice who works on permanent basis, the Law does not contain age stipulations regarding election of a member of the High Council of Justice to the mentioned offices except for a stipulation regarding its ex-officio members, as well as does not contain grounds for early dismissal from the office of persons elected to the office of the Chairperson, Deputy Chairperson, Section Secretary (Articles 20.2, 22.2, 23.2).

According to the Law, the Chairperson, Deputy Chairperson, and Section Secretary of the High Council of Justice are elected from members of the High Council of Justice except for its ex-officio members for a three-year term (Articles 20.2, 22.2, 23.3).

Provisions of Article 20.2 of the Law constitute a legal guarantee of independence and provide for legal certainty in realisation by the officials of the High Council of Justice of their rights and duties.

Examination of provisions of the Law provides grounds to conclude that members of the High Council of Justice are elected to the office of the Chairperson, Deputy Chairperson and Section Secretary of the High Council of Justice for a three-year term, their offices are elective and that the Law does not contain provisions allowing a possibility of early dismissal of members of the High Council of Justice from these offices on the grounds of attainment of a certain age.

Thus, provisions of Articles 6.2, 19.3, 20.2 of the Law in their system interpretation are to be understood as reading that the Chairperson, Deputy Chairperson, Section Secretary of the High Council of Justice are not defined by the Law as civil servants, and that is why provisions of Article 23 of the Law «On Civil Service» do not apply to them.

Construing phrase «with no right to re-election» used by the legislator in Article 20.2 of the Law in system link with provisions of Articles 19, 22, 23 of the Law, the Constitutional Court proceeds from Article 20.2 of the Law according to which the Chairperson of the High Council of Justice is elected from among members of the High Council of Justice for three years without the right to be re-elected. The Law does not establish grounds for dismissal of the Chairperson, Deputy Chairperson, Section Secretary of the High Council of Justice, but it does establish term of their offices. It means that a member of the High Council of Justice elected to the office of Chairperson, Deputy Chairperson, Section Secretary of the High Council of Justice may not be re-elected to the same office during the term he or she carries out the responsibilities defined by Article 1.2 of the Law.

In the aspect of the issues raised in the constitutional petition the Constitutional Court of Ukraine held:

— provisions of Articles 6.1, 19.3 and 20.2 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» no. 22/98–BP dated January 15, 1998 in their system interpretation are to be understood as reading that a person appointed to the office of member of the High Council of Justice under the procedure established by the Law of Ukraine «On the High Council of Justice», in the age not exceeding sixty-five years, may be elected as the Chairperson, Deputy Chairperson or

Section Secretary of the High Council of Justice and carry out his/her duties during the term determined by Article 20.2 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice»;

— the phrase «with no right to re-election» used in Article 20.2 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» is to be understood that a member of the High Council of Justice elected to the office of the Chairperson, Deputy Chairperson or Section Secretary of the High Council of Justice shall not be re-elected for this office within the term provided by Article 1.3 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, п'ятої статті 23, частин першої, другої статті 24, частини першої статті 25, частини першої статті 26 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»

м. Київ
2 жовтня 2008 року
№ 19-рп/2008

Справа № 1-43/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича — доповідача, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 60 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, п'ятої статті 23, частин першої, другої статті 24, частини першої статті 25, частини першої статті 26 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664—ІІІ (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 1, ст. 1).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 60 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо відповідності Конституції України (конституційності) зазначених положень Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Заслухавши суддю-доповідача Дідківського А.О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 60 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням

визнати положення Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (далі — Закон) такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), в частині підпорядкованості спеціального уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг (далі — Уповноважений орган) та призначення керівних працівників Уповноваженого органу, а саме:

— частин третьої, п'ятої статті 23 про затвердження Президентом України Положення про Уповноважений орган, про призначення на посади та припинення повноважень Голови, заступників Голови і членів Уповноваженого органу — директорів департаментів;

— частин першої, другої статті 24 щодо призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Голови Уповноваженого органу;

— частини першої статті 25, частини першої статті 26 стосовно призначення на посади та звільнення з посад Президентом України заступників Голови, директорів департаментів Уповноваженого органу.

Народні депутати України вважають, що повноваження Президента України встановлені виключно Основним Законом України, який не наділяє його правом (після набуття чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222—IV (далі — Закон № 2222—IV) затверджувати положення про центральні органи виконавчої влади, призначати на посади та звільняти з посад керівників, інших членів цих органів, в тому числі й керівних працівників Уповноваженого органу.

Автори клопотання роблять висновок, що оспорювані положення не відповідають вимогам статей 8, 19, 106, 116 Основного Закону України, та стверджують, що, приймаючи Закон у 2001 році, парламент враховував обсяг конституційних повноважень глави держави, визначених статтею 106 Конституції України в редакції 1996 року, яка передбачала його право формувати центральні органи виконавчої влади, до яких належить Уповноважений орган.

Згідно зі статтею 106 Конституції України в редакції Закону № 2222—IV Президент України такими повноваженнями не наділений, оскільки останні належать Кабінету Міністрів України. Як аргумент невідповідності оспорюваних положень Конституції України суб'єкт права на конституційне подання наводить ряд рішень Конституційного Суду України з питань призначення на посади та звільнення з посад керівників центральних органів виконавчої влади України.

2. Свою позицію щодо конституційності оспорюваних положень Закону висловили Президент України та Голова Верховної Ради України.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти повинні відповідати їй (частини друга, третя статті 8). За приписом частини другої статті 19 Конституції України орга-

ни державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, в тому числі Верховна Рада України, Президент України, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Повноваження Президента України визначає Основний Закон України. На цю обставину неодноразово вказував Конституційний Суд України у своїх актах, зокрема у Рішенні від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 (справа про гарантії діяльності народного депутата України) зазначено, що «повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, а це унеможлиблює прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (права та обов'язки)». Такої ж правової позиції Конституційний Суд України дотримувався у своїх рішеннях від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 (справа про Координаційний комітет), від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 (справа про звільнення судді з адміністративної посади).

3.2. Наділяючи Президента України повноваженнями, зазначеними в частинах третій, п'ятій статті 23, частинах першій, другій статті 24, частині першій статті 25, частині першій статті 26 Закону, Верховна Рада України діяла відповідно до обсягу конституційної компетенції глави держави, визначеного у статті 106 Конституції України, зокрема щодо можливості брати участь у формуванні центральних органів виконавчої влади і регламентувати їх діяльність.

Проте Законом № 2222–IV змінено редакцію статті 106 Конституції України, в якій не встановлено повноваження глави держави щодо формування центральних органів виконавчої влади та регламентування їхньої діяльності його актами. Президент України може унормовувати діяльність лише тих органів, щодо утворення яких він має конституційні повноваження.

Основний Закон України не передбачає повноважень Президента України щодо регулювання ринків фінансових послуг. Закон визначає статус Уповноваженого органу як органу виконавчої влади, який здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг і наділений відповідними державно-владними повноваженнями.

Отже, з набуттям чинності Законом № 2222–IV оспорювані положення, зокрема про затвердження Президентом України Положення про Уповноважений орган, про призначення на посади та припинення повноважень Голови, заступників Голови і членів Уповноваженого органу — директорів департаментів (частини третя, п'ята статті 23), щодо призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Голови Уповноваженого органу (частина перша, друга статті 24), стосовно призначення на посади та звільнення з посад Президентом України заступників Голови, директорів департаментів Уповноваженого органу (частина перша статті 25, частина перша статті 26), не відповідають статтям 8, 19, 106, 116 Конституції України.

Цей висновок узгоджується з рішеннями Конституційного Суду України від 1 квітня 2008 року № 3-рп/2008 (справа про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку), від 8 липня 2008 року № 14-рп/2008 (справа про національні комісії регулювання природних монополій).

3.3. У процесі розгляду справи Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виявив з тих же підстав ознаки невідповідності Конституції України положення частини шостої статті 24 Закону щодо відповідальності Голови Уповноваженого органу перед Президентом України за діяльність Уповноваженого органу, тому згідно з частиною третьою статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підстави визнати його неконституційним.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 13, 15, 39, 40, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664—III, а саме:

— частин третьої, п'ятої статті 23 про затвердження Президентом України Положення про Уповноважений орган, про призначення на посади та припинення повноважень Голови, заступників Голови і членів Уповноваженого органу — директорів департаментів;

— частин першої, другої, шостої статті 24 щодо призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Голови Уповноваженого органу і його відповідальності перед Президентом України за діяльність Уповноваженого органу;

— частини першої статті 25, частини першої статті 26 стосовно призначення на посади та звільнення з посад Президентом України заступників Голови, директорів департаментів Уповноваженого органу.

2. Положення Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664—III, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей третьей, пятой статьи 23, частей первой, второй статьи 24, части первой статьи 25, части первой статьи 26 Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» по конституционному представлению 60 народных депутатов Украины

г. К и е в

Дело № 1-43/2008

2 октября 2008 года

№ 19-рп/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуия** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича — докладчика, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей третьей, пятой статьи 23, частей первой, второй статьи 24, части первой статьи 25, части первой статьи 26 Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» от 12 июля 2001 года № 2664 -III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2002 г., № 1, ст. 1) по конституционному представлению 60 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 60 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о соответствии Конституции Украины (конституционности) указанных положений Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг».

Заслушав судью-докладчика Дидковского А.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — 60 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать положения Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» (далее — Закон) не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) в части подчиненности специального уполномоченного органа исполнительной власти в сфере регулирования рынков финансовых услуг (далее — Уполномоченный орган) и назначения руководящих работников Уполномоченного органа, а именно:

— частей третьей, пятой статьи 23 об утверждении Президентом Украины Положения об Уполномоченном органе, о назначении на должности и прекращении полномочий Председателя, заместителей Председателя и членов Уполномоченного органа — директоров департаментов;

— частей первой, второй статьи 24 о назначении на должность и освобождении от должности Президентом Украины Председателя Уполномоченного органа;

— части первой статьи 25, части первой статьи 26 о назначении на должности и освобождении от должностей Президентом Украины заместителей Председателя, директоров департаментов Уполномоченного органа.

Народные депутаты Украины считают, что полномочия Президента Украины установлены исключительно Основным Законом Украины, который не наделяет его правом (после вступления в силу Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222—IV (далее — Закон № 2222-IV) утверждать положения о центральных органах исполнительной власти, назначать на должности и освобождать от должностей руководителей, других членов этих органов, в том числе и руководящих работников Уполномоченного органа.

Авторы ходатайства делают вывод, что оспариваемые положения не соответствуют требованиям статей 8, 19, 106, 116 Основного Закона Украины, и утверждают, что, принимая Закон в 2001 году, парламент учитывал объем конституционных полномочий главы государства, определенных статьей 106 Конституции Украины в редакции 1996 года, предусматривающей его право формировать центральные органы исполнительной власти, к которым относится Уполномоченный орган.

Согласно статье 106 Конституции Украины в редакции Закона № 2222-IV Президент Украины такими полномочиями не наделен, поскольку последние относятся к Кабинету Министров Украины. Как аргумент несоответствия оспариваемых положений Конституции Украины субъект права на конституционное представление приводит ряд решений Конституционного Суда Украины по вопросам назначения на должности и освобождения от должностей руководителей центральных органов исполнительной власти Украины.

2. Свою позицию относительно конституционности оспариваемых положений Закона высказали Президент Украины и Председатель Верховной Рады Украины.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, законы и иные нормативно-правовые акты должны соответствовать ей (части вторая, третья статьи 8). По предписанию части второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица, в том числе Верховная Рада Украины, Президент Украины, обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины. Полномочия Президента Украины определяет Основной Закон Украины. На это обстоятельство неоднократно указывал Конституционный Суд Украины в своих актах, в частности в Решении от 10 апреля 2003 года № 7-рп/2003 (дело о гарантиях деятельности народного депутата Украины) отмечено, что «полномочия Президента Украины исчерпывающе определены Конституцией Украины, а это делает невозможным принятие законов, устанавливающих иные его полномочия (права и обязанности)». Такой же правовой позиции Конституционный Суд Украины придерживался в своих решениях от 7 апреля 2004 года № 9-рп/2004 (дело о Координационном комитете), от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 (дело об освобождении судьи от административной должности).

3.2. Наделяя Президента Украины полномочиями, указанными в частях третьей, пятой статьи 23, частях первой, второй статьи 24, части первой статьи 25, части первой статьи 26 Закона, Верховная Рада Украины действовала в соответствии с объемом конституционной компетенции главы государства, определенного статьей 106 Конституции Украины, в частности о возможности принимать участие в формировании центральных органов исполнительной власти и регламентировать их деятельность.

Тем не менее Законом № 2222-IV изменена редакция статьи 106 Конституции Украины, в которой не установлено полномочие главы государства относительно формирования центральных органов исполнительной власти и регламентирование их деятельности его актами. Президент Украины может нормализовать деятельность только тех органов, относительно создания которых он имеет конституционные полномочия.

Основной Закон Украины не предусматривает полномочий Президента Украины о регулировании рынков финансовых услуг. Закон определяет статус Уполномоченного органа как органа исполнительной власти, который осуществляет государственное регулирование рынков финансовых услуг и наделен соответствующими государственно-властными полномочиями.

Следовательно, со вступлением в действие Закона № 2222-IV оспариваемые положения, в частности об утверждении Президентом Украины Положения об Уполномоченном органе, о назначении на должности и прекращении полномочий Председателя, заместителей Председателя и членов Уполномоченного органа — директоров департаментов (части третья, пятая статьи 23), о назначении на должность и освобождении от

должности Президентом Украины Председателя Уполномоченного органа (часть первая, вторая статьи 24), о назначении на должности и освобождении от должностей Президентом Украины заместителей Председателя, директоров департаментов Уполномоченного органа (часть первая статьи 25, часть первая статьи 26) не соответствуют статьям 8, 19, 106, 116 Конституции Украины.

Этот вывод согласовывается с решениями Конституционного Суда Украины от 1 апреля 2008 года № 3-рп/2008 (дело о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку), от 8 июля 2008 года № 14-рп/2008 (дело о национальных комиссиях регулирования природных монополий).

3.3. В процессе рассмотрения дела Конституционный Суд Украины, решая вопросы, поднятые в конституционном представлении, выявил по тем же основаниям признаки несоответствия Конституции Украины положения части шестой статьи 24 Закона об ответственности Председателя Уполномоченного органа перед Президентом Украины за деятельность Уполномоченного органа, поэтому согласно части третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» имеются основания признать его неконституционным.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 13, 15, 39, 40, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» от 12 июля 2001 года № 2664—III, а именно:

— частей третьей, пятой статьи 23 об утверждении Президентом Украины Положения об Уполномоченном органе, о назначении на должности и прекращении полномочий Председателя, заместителей Председателя и членов Уполномоченного органа — директоров департаментов;

— частей первой, второй, шестой статьи 24 о назначении на должность и освобождении от должности Президентом Украины Председателя Уполномоченного органа и его ответственности перед Президентом Украины за деятельность Уполномоченного органа;

— части первой статьи 25, части первой статьи 26 о назначении на должности и освобождении от должностей Президентом Украины заместителей Председателя, директоров департаментов Уполномоченного органа.

2. Положение Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» от 12 июля 2001 года № 2664—III, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 19-рп/2008 dated October 2, 2008 on the case upon the constitutional petition of 60 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 23.3, 23.5, 24.1, 24.2, 25.1 and 26.1 of the Law of Ukraine «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets»*

Subject of the right to constitutional petition — 60 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to recognise provisions of the Law of Ukraine «On Financial Services and State Regulation of Financial Service Markets» (hereinafter referred to as «the Law») as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) in the part of subordination of special authorised body of executive power for regulation of financial services markets (hereinafter referred to as the Authorised Body) and appointment of executive employees of the Authorised Body, namely:

- Articles 23.3, 23.5 on approval by the President of Ukraine of the Regulation On the Authorised Body, on appointment to offices and termination of authorities of the Chairperson, Deputy Chairpersons and members of the Authorised Body — Directors of Departments;
- Articles 24.1, 24.2 regarding appointment to and dismissal from the office of the Chairperson of the Authorised Body by the President of Ukraine;
- Articles 25.1 and 26.1 regarding appointment to or dismissal from offices of Deputy Chairpersons, Directors of Departments of the Authorised Body by the President of Ukraine.

The Constitution has the highest legal force. Laws and other normative legal acts shall conform to it (Article 8.2). Under the stipulation of Article 19.2 of the Constitution, bodies of state power and bodies of local self-government, their officials, including the Verkhovna Rada of Ukraine and the President of Ukraine are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine. Authorities of the President of Ukraine are determined by the Fundamental Law of Ukraine.

Vesting the President of Ukraine with the authorities stipulated in Articles 23.3, 23.5, 24.1, 24.2, and 26.1 of the Law, the Verkhovna Rada of Ukraine acted on the assumption of the scope of constitutional competence of the Head of State, determined in Article 106 of the Constitution, particularly concerning possibility to participate in formation of central bodies of executive power and regulate their activities.

But the wording of Articles 106 of the Constitution was altered by the Law «On introducing amendments to the Constitution of Ukraine» no. 2222-IV dated December 8, 2004 (hereinafter referred to as «the Law no. 2222-IV») and now this Article does not establish the authorities of the Head of State regarding formation of central bodies of executive power and regulation of their activities by his acts. The President of Ukraine may only regulate activities of those bodies which he is authorised to establish under the Constitution.

The Fundamental Law does not provide for the authorities of the President of Ukraine regarding regulation of financial services markets. The Law determines the status of the Authorised Body as a body of executive power that performs state regulation of financial services markets and is vested with respective state-authoritative powers.

Thus, since the Law 2222-IV entered into force the impugned provisions, in particular, on approval by the President of Ukraine of Regulation On the Authorised Body, On appointment to offices and termination of authorities of the Chairperson, Deputy Chairpersons and members of the Authorised Body — Directors of Departments (Articles 23.3, 23.5), regarding appointment to and dismissal from offices of Deputy Chairpersons, Directors of Departments of the Authorised Body by the President of Ukraine (Articles 25.1, 26.1) do not conform with Articles 8, 19, 106, 116 of the Constitution.

In the course of consideration of the case, the Constitutional Court on the same grounds found signs of non-conformity with the Constitution of Article 24.6 of the Law regarding responsibility of the Chairperson of the Authorised Body before the President of Ukraine. Therefore, according to Article 61.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», there are grounds to recognise it as unconstitutional.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of the Law «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets», namely:

— Articles 23.3, 23.5 on approval by the President of Ukraine of the Regulation On the Authorised Body, On appointment to the office and termination of authorities of the Chairperson, Deputy Chairpersons and members of the Authorised Body — Directors of Departments;

— Articles 24.1, 24.2, 24.6 regarding appointment to and dismissal from the office of the Chairperson of the Authorised Body by the President of Ukraine and his/her responsibility before the President of Ukraine for the activities of the Authorised Body;

— Articles 25.1 and 26.1 regarding appointment to and dismissal from offices of Deputy Chairpersons, Directors of Departments of the Authorised Body by the President of Ukraine.

2. Provisions of the Law «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets» deemed to be unconstitutional lose legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту «б» підпункту 4 пункту 3 статті 7 Закону України «Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», пункту 1, абзацу третього пункту 5, пункту 9, абзаців другого, третього пункту 10, пункту 11 розділу I Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (справа про страхові виплати)

м. Київ

8 жовтня 2008 року
№ 20-рп/2008

Справа № 1-32/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича — доповідача, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту «б» підпункту 4 пункту 3 статті 7 Закону України «Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 22 лютого 2001 року № 2272–III (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 17, ст. 80) (далі — Закон № 2272–III), пункту 1, абзацу третього пункту 5, пункту 9, абзаців другого, третього пункту 10, пункту 11 розділу I Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 лютого 2007 року № 717–V

(Відомості Верховної Ради України, 2007 р., № 22, ст. 292) (далі — Закон № 717–V).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є виникнення спірних питань щодо конституційності правових актів, виявлених Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини у процесі його діяльності.

Заслухавши суддю-доповідача Джуня В.В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Уповноважений Верховної Ради України з прав людини — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо конституційності положень підпункту «б» підпункту 4 пункту 3 статті 7 (в конституційному поданні помилково зазначено підпункт «б» пункту 4 частини третьої статті 7) Закону № 2272–III, пункту 1, абзацу третього пункту 5 (в конституційному поданні помилково зазначено абзац другий пункту 5), пункту 9, абзаців другого, третього пункту 10 (в конституційному поданні помилково зазначено абзаци перший, другий пункту 10), пункту 11 розділу I Закону № 717–V.

У конституційному поданні стверджується, що положеннями Закону № 2272–III та Закону № 717–V, якими обмежується розмір одноразової страхової виплати потерпілому від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, і скасовується право потерпілих на виробництві громадян на відшкодування їм моральної (немайнової) шкоди за рахунок Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (далі — Фонд), встановлені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року № 1105–XIV (далі — Закон № 1105–XIV), порушується конституційне право громадян на соціальний захист у вигляді гарантованого загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням належного матеріального забезпечення у разі, коли з ними стався нещасний випадок на виробництві або вони отримали професійне захворювання.

Автор клопотання вважає, що ці положення Закону № 2272–III та Закону № 717–V не відповідають статтям 1, 3, 8, частинам другій, третій статті 22, статтям 46, 48 Конституції України, оскільки мають обмежувальний, дискримінаційний характер, що призводить до звуження як змісту, так і обсягу існуючих прав потерпілих від нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Голова Верховного Суду України, фахівці Фонду, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Академії праці і соціальних відносин.

3. Відповідно до вимог статей 1, 3, частини четвертої статті 43, частин першої та другої статті 46 Конституції України Україна як соціальна держава, зміст і спрямованість діяльності якої визначають права і свободи людини та їх гарантії, проголосила право громадян на належні, безпечні і здорові умови праці, соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника; право на соціальний захист гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Принцип соціального захисту громадян втілений у ратифікованих Україною міжнародних актах — Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Європейській соціальній хартії (переглянутій) 1996 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також у рішеннях Європейського суду з прав людини. Зокрема, у статті 12 Європейської соціальної хартії 1996 року зазначається, що держава зобов'язана підтримувати функціонування системи соціального забезпечення, її задовільний рівень, докласти зусиль для її поступового посилення тощо.

Згідно зі статтею 1 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року № 16/98—ВР (далі — Основи) загальнообов'язкове державне соціальне страхування становить систему прав, обов'язків і гарантій, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Законодавство про загальнообов'язкове державне соціальне страхування перебуває у сфері публічно-правового регулювання і базується на засадах публічного права.

4. Законом № 1105—XIV відповідно до Конституції України і Основ визначено правову основу, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності або загибелі застрахованих на виробництві.

Страховання від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, є самостійним ви-

дом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

5. Державні гарантії реалізації застрахованими громадянами своїх прав та законодавче визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування є принципами загальнообов'язкового державного соціального страхування (стаття 5 Основ). За змістом статті 22 Загальної декларації прав людини кожна людина має право на соціальне забезпечення відповідно до структури та ресурсів держави. Тому види і розміри соціальних послуг та виплат потерпілим, які здійснюються і відшкодовуються Фондом, встановлюються державою з урахуванням його фінансових можливостей.

В Основах (пункт 4 частини першої статті 25) і первинній редакції Закону № 1105–XIV (стаття 21) визначено пакет видів соціальних послуг та матеріального забезпечення (виплат), які надаються потерпілим на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань у разі настання страхового випадку. Серед цих виплат у статтях 1 (абзац четвертий), 21 (підпункт «е» пункту 1 частини першої), 28 (частина третя), 34 (частина третя), 35 (абзац другий частини першої) Закону № 1105–XIV передбачалося, зокрема, і право потерпілих на відшкодування їм моральної (немайнової) шкоди за рахунок Фонду.

Проте приписами пункту 1, абзацу третього пункту 5, пункту 9, абзацу третього пункту 10, пункту 11 розділу I Закону № 717–V внесено зміни до перелічених положень Закону № 1105–XIV.

Так, у пункті 1 розділу I Закону № 717–V викладено у новій редакції абзац четвертий статті 1 Закону № 1105–XIV. У попередній редакції за вданням страхування від нещасного випадку визначалося «відшкодування матеріальної та моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей». Нова редакція абзацу четвертого статті 1 Закону № 1105–XIV не передбачає відшкодування моральної шкоди застрахованим і членам їх сімей.

Абзацом третім пункту 5 розділу I Закону № 717–V виключено підпункт «е» пункту 1 частини першої статті 21 Закону № 1105–XIV, де зазначалося, що у разі настання страхового випадку Фонд зобов'язаний у встановленому законодавством порядку своєчасно та у повному обсязі відшкодувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або у разі його смерті, виплачуючи йому або особам, які перебували на його утриманні, «грошову суму за моральну шкоду за наявності факту заподіяння цієї шкоди потерпілому».

Пунктом 9 розділу I Закону № 717–V виключено частину третю статті 28 Закону № 1105–XIV, відповідно до якої «за наявності факту заподіяння моральної шкоди потерпілому провадиться страхова виплата за моральну шкоду».

Абзацом третім пункту 10 розділу I Закону № 717–V виключено частину третю статті 34 Закону № 1105–XIV, згідно з якою «моральна (немайнова) шкода, заподіяна умовами виробництва, яка не спричинила втрати потерпілим професійної працездатності, відшкодовується Фондом соціального страхування від нещасних випадків за заявою потерпілого з

викладом характеру заподіяної моральної (немайнової) шкоди та за поданням відповідного висновку медичних органів. Відшкодування здійснюється у вигляді одноразової страхової виплати незалежно від інших видів страхових виплат. Сума страхової виплати за моральну (немайнову) шкоду визначається в судовому порядку. При цьому сума страхової виплати не може перевищувати двохсот розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на день виплати, незалежно від будь-яких інших страхових виплат».

Пунктом 11 розділу I Закону № 717–V внесено зміни до абзацу другої частини першої статті 35 Закону № 1105–XIV. Якщо в попередній редакції зазначалося, що «для розгляду справ про страхові виплати до Фонду соціального страхування від нещасних випадків подаються акт розслідування нещасного випадку або акт розслідування професійного захворювання за встановленими формами та (або) висновок МСЕК про ступінь втрати професійної працездатності застрахованого чи копія свідоцтва про його смерть, а також відповідні рішення про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», то в новій редакції словосполучення «а також відповідні рішення про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» було виключено.

Отже, положеннями пункту 1, абзацу третього пункту 5, пункту 9, абзацу третього пункту 10, пункту 11 розділу I Закону № 717–V скасовано право застрахованих громадян, що потерпіли на виробництві від нещасного випадку або професійного захворювання, на відшкодування моральної шкоди за рахунок Фонду, яке вони мали відповідно до приписів первинної редакції Закону № 1105–XIV. Проте Конституційний Суд України вважає, що саме право цих громадян на відшкодування моральної шкоди не порушено, оскільки статтею 1167 Цивільного кодексу України та статтею 237¹ Кодексу законів про працю України їм надано право відшкодувати моральну шкоду за рахунок власника або уповноваженого ним органу (роботодавця). Встановлений законодавцем розподіл обов'язків щодо відшкодування моральної шкоди потерпілим на виробництві від нещасного випадку та професійного захворювання не суперечить вимогам статті 22 Конституції України. З огляду на викладене Конституційний Суд України не вбачає підстав для визнання неконституційними положень пункту 1, абзацу третього пункту 5, пункту 9, абзацу третього пункту 10, пункту 11 розділу I Закону № 717–V.

6. 23 вересня 1999 року Верховна Рада України прийняла Закон № 1105–XIV, абзац перший частини другої статті 34 якого передбачав, що у разі стійкої втрати професійної працездатності Фонд проводить одноразову страхову виплату потерпілому, сума якої визначається із розрахунку середньомісячного заробітку потерпілого за кожний відсоток втрати потерпілим професійної працездатності. Зазначене положення згідно з пунктом 1 розділу XI «Прикінцеві положення» Закону № 1105–XIV мало набрати чинності з 1 січня 2001 року, проте Законом України «Про внесення зміни до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від

21 грудня 2000 року № 2180—III дату набрання чинності перенесено на 1 квітня 2001 року.

До настання цієї дати, 22 лютого 2001 року, підпунктом «б» підпункту 4 пункту 3 статті 7 Закону № 2272—III доповнено вказане положення статті 34 Закону № 1105—XIV, зокрема встановлено верхню межу одноразової страхової виплати — не вище чотирикратного розміру граничної суми заробітної плати (доходу), з якої справляються внески до Фонду. Відповідно до пункту 1 статті 7 Закону № 2272—III це доповнення набрало чинності також з 1 квітня 2001 року.

Отже, положення абзацу першого частини другої статті 34 Закону № 1105—XIV, яким встановлено механізм визначення розміру одноразової страхової виплати, набрало чинності одночасно з положенням підпункту «б» підпункту 4 пункту 3 статті 7 Закону № 2272—III, де передбачено його верхню межу — «не вище чотирикратного розміру граничної суми заробітної плати (доходу), з якої справляються внески до Фонду». Тому Конституційний Суд України вважає, що немає підстав для визнання неконституційним положення підпункту «б» підпункту 4 пункту 3 статті 7 Закону № 2272—III, оскільки розмір одноразової страхової виплати потерпілим на виробництві фактично був не обмежений, а встановлений і, відповідно, не порушено вимог статті 22 Конституції України.

Так само є конституційним і положення абзацу другого пункту 10 розділу I Закону № 717—V, згідно з яким внесено зміну до положення абзацу другого частини другої статті 34 Закону № 1105—XIV. Оспорюваним положенням встановлено граничну межу одноразової страхової виплати потерпілим на виробництві у разі коли при подальших обстеженнях МСЕК встановлено інший, вищий ступінь втрати стійкої професійної працездатності, з урахуванням іншої професійної хвороби або іншого каліцтва, пов'язаного з виконанням трудових обов'язків, а саме: «не вище чотирикратного розміру граничної суми заробітної плати (доходу), з якої справляються внески до Фонду соціального страхування від нещасних випадків». Хоча Закон № 717—V набув чинності лише з 20 березня 2007 року, розмір одноразової страхової виплати не був обмежений і у випадках, передбачених абзацом другим частини другої статті 34 Закону № 1105—XIV, оскільки в усіх можливих випадках гранична межа одноразової страхової виплати потерпілим на виробництві не могла перевищувати чотирикратного розміру граничної суми заробітної плати (доходу), з якої справлялися внески до Фонду.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 13, 15, 39, 40, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення підпункту «б» підпункту 4 пункту 3 статті 7 Закону України «Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та про-

фесійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 22 лютого 2001 року № 2272–III, пункту 1, абзацу третього пункту 5, пункту 9, абзаців другого, третього пункту 10, пункту 11 розділу I Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 лютого 2007 року № 717–V, якими внесено зміни до статей 1, 21, 28, 34, 35 Закону України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року № 1105–XIV.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений подпункта «б» подпункта 4 пункта 3 статьи 7 Закона Украины «О страховых тарифах на общеобязательное государственное социальное страхование от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности», пункта 1, абзаца третьего пункта 5, пункта 9, абзацев второго, третьего пункта 10, пункта 11 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека (дело о страховых выплатах)

г. Киев
8 октября 2008 года
№ 20-рп/2008

Дело № 1-32/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича — докладчика, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений подпункта «б» подпункта 4 пункта 3 статьи 7 Закона Украины «О страховых тарифах на общеобязательное государственное социальное страхование от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» от 22 февраля 2001 года № 2272—III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2001 г., № 17, ст. 80) (далее — Закон № 2272—III), пункта 1, абзаца третьего пункта 5, пункта 9, абзацев второго, третьего пункта 10, пункта 11 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» от 23 февраля

2007 года № 717–V (Ведомости Верховной Рады Украины, 2007 г., № 22, ст. 292) (далее — Закон № 717–V) по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является возникновение спорных вопросов о конституционности правовых актов, выявленных Уполномоченным Верховной Рады Украины по правам человека в процессе его деятельности.

Заслушав судью-докладчика Джуны В.В. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о конституционности положений подпункта «б» подпункта 4 пункта 3 статьи 7 (в конституционном представлении по ошибке указан подпункт «б» пункта 4 части третьей статьи 7) Закона № 2272–III, пункта 1, абзаца третьего пункта 5 (в конституционном представлении по ошибке указан абзац второй пункта 5), пункта 9, абзацев второго, третьего пункта 10 (в конституционном представлении по ошибке указаны абзацы первый, второй пункта 10), пункта 11 раздела I Закона № 717–V.

В конституционном представлении утверждается, что положениями Закона № 2272–III и Закона № 717–V, которыми ограничивается размер единовременной страховой выплаты пострадавшему от несчастного случая на производстве или профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности, и отменяется право пострадавших на производстве граждан на возмещение им морального (неимущественного) ущерба за счет Фонда социального страхования от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний Украины (далее — Фонд), установленные Законом Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» от 23 сентября 1999 года № 1105–XIV (далее — Закон № 1105–XIV), нарушается конституционное право граждан на социальную защиту в виде гарантированного общеобязательным государственным социальным страхованием надлежащего материального обеспечения в случае, если с ними произошел несчастный случай на производстве или они получили профессиональное заболевание.

Автор ходатайства считает, что эти положения Закона № 2272–III и Закона № 717–V не соответствуют статьям 1, 3, 8, частям второй, третьей статьи 22, статьям 46, 48 Конституции Украины, поскольку носят ограничительный, дискриминационный характер, что приводит к сужению как

содержания, так и объема существующих прав пострадавших от несчастных случаев на производстве либо профессиональных заболеваний.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов высказали Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Председатель Верховного Суда Украины, специалисты Фонда, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, Академии труда социальных отношений.

3. Согласно требованиям статей 1, 3, части четвертой статьи 43, частей первой и второй статьи 46 Конституции Украины Украина как социальное государство, содержание и направленность деятельности которой определяют права и свободы человека и их гарантии, провозгласила право граждан на надлежащие, безопасные и здоровые условия работы, социальную защиту, включающую право на обеспечение их в случае полной, частичной либо временной потери трудоспособности, потери кормильца; право на социальную защиту гарантируется всеобъемлющим государственным социальным страхованием за счет страховых взносов граждан, предприятий, учреждений и организаций, а также бюджетных и других источников социального обеспечения.

Принцип социальной защиты граждан воплощен в ратифицированных Украиной международных актах — Международном пакте об экономическом, социальном и культурном праве 1966 года, Европейской социальной хартии (пересмотренной) 1996 года, Конвенции о защите прав человека и основоположных свобод 1950 года, а также в решениях Европейского суда по правам человека. В частности, в статье 12 Европейской социальной хартии 1996 года отмечается, что государство обязано поддерживать функционирование системы социального обеспечения, ее удовлетворительный уровень, прилагать усилия для ее постепенного укрепления и т.п.

Согласно статье 1 Основ законодательства Украины об всеобщем государственном социальном страховании от 14 января 1998 года № 16/98—ВР (далее — Основы) всеобщее государственное социальное страхование составляет систему прав, обязанностей и гарантий, которая включает материальное обеспечение граждан в случае болезни, полной, частичной или временной потери трудоспособности, потери кормильца, безработицы по независящим от них обстоятельствам, а также в старости и в иных случаях, предусмотренных законом, за счет денежных фондов, формируемых путем уплаты страховых взносов владельцем или уполномоченным им органом, гражданами, а также бюджетных и иных источников, предусмотренных законом.

Законодательство об всеобщем государственном социальном страховании пребывает в сфере публично-правового регулирования и базируется на основах публичного права.

4. Законом № 1105—XIV согласно Конституции Украины и Основ определена правовая основа, экономический механизм и организационная структура всеобщего государственного социального страхования

граждан от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности либо гибель застрахованных на производстве.

Страхование от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности, является самостоятельным видом общеобязательного государственного социального страхования, при помощи которого осуществляется социальная защита, охрана жизни и здоровья граждан в процессе их трудовой деятельности.

5. Государственные гарантии реализации застрахованными гражданами своих прав и законодательное определение условий и порядка осуществления общеобязательного государственного социального страхования являются принципами общеобязательного государственного социального страхования (статья 5 Основ). По содержанию статьи 22 Общей декларации прав человека каждый человек имеет право на социальное обеспечение согласно структуре и ресурсам государства. Поэтому виды и размеры социальных услуг и выплат пострадавшим, которые осуществляются и возмещаются Фондом, устанавливаются государством с учетом его финансовых возможностей.

В Основах (пункт 4 части первой статьи 25) и первичной редакции Закона № 1105–XIV (статья 21) определен пакет видов социальных услуг и материального обеспечения (выплат), которые предоставляются потерпевшим на производстве от несчастных случаев или профессиональных заболеваний при наступлении страхового случая. Среди этих выплат в статьях 1 (абзац четвертый), 21 (подпункт «е» пункта 1 части первой), 28 (часть третья), 34 (часть третья), 35 (абзац второй части первой) Закона № 1105–XIV предполагалось, в частности, и право пострадавших на возмещение им морального (неимущественного) ущерба за счет Фонда.

Тем не менее предписаниями пункта 1, абзаца третьего пункта 5, пункта 9, абзаца третьего пункта 10, пункта 11 раздела I Закона № 717–V внесены изменения в перечисленные положения Закона № 1105–XIV.

Так, в пункте 1 раздела I Закона № 717–V изложен в новой редакции абзац четвертый статьи 1 Закона № 1105–XIV. В предыдущей редакции задачей страхования от несчастного случая определялось «возмещение материального и морального ущерба застрахованным и членам их семей». Новая редакция абзаца четвертого статьи 1 Закона № 1105–XIV не предусматривает возмещения морального ущерба застрахованным и членам их семей.

Абзацем третьим пункта 5 раздела I Закона № 717–V исключен подпункт «е» пункта 1 части первой статьи 21 Закона № 1105–XIV, где отмечалось, что при наступлении страхового случая Фонд обязан в установленном законодательством порядке своевременно и в полном объеме возместить ущерб, причиненный работнику вследствие повреждения его здоровья или в случае его смерти, выплачивая ему или лицам, находившимся на его иждивении, «денежную сумму за моральный ущерб при наличии факта причинения этого ущерба потерпевшему».

Пунктом 9 раздела I Закона № 717–V исключена часть третья статьи 28 Закона № 1105–XIV, согласно которой «при наличии факта причине-

ния морального ущерба потерпевшему производится страховая выплата за моральный ущерб».

Абзацем третьим пункта 10 раздела I Закона № 717–V исключена часть третья статьи 34 Закона № 1105–XIV, в соответствии с которой «моральный (неимущественный) ущерб, причиненный условиями производства, не повлекший утраты потерпевшим профессиональной трудоспособности, возмещается Фондом социального страхования от несчастных случаев по заявлению потерпевшего с изложением характера причиненного морального (неимущественного) ущерба и по представлению соответствующего заключения медицинских органов. Возмещение осуществляется в виде единовременной страховой выплаты независимо от других видов страховых выплат. Сумма страховой выплаты за моральный (неимущественный) ущерб определяется в судебном порядке. При этом сумма страховой выплаты не может превышать двухсот размеров минимальной заработной платы, установленной на день выплаты, независимо от каких-либо других страховых выплат».

Пунктом 11 раздела I Закона № 717–V внесены изменения в абзац второй части первой статьи 35 Закона № 1105–XIV. Если в предыдущей редакции отмечалось, что «для рассмотрения дел о страховых выплатах в Фонд социального страхования от несчастных случаев представляются акт расследования несчастного случая или акт расследования профессионального заболевания по установленным формам и (или) заключение МСЭК о степени утраты профессиональной трудоспособности застрахованного либо копия свидетельства о его смерти, а также соответствующие решения о возмещении морального (неимущественного) ущерба», то в новой редакции словосочетание «а также соответствующие решения о возмещении морального (неимущественного) ущерба» было исключено.

Таким образом, положениями пункта 1, абзаца третьего пункта 5, пункта 9, абзаца третьего пункта 10, пункта 11 раздела I Закона № 717–V упразднено право застрахованных граждан, потерпевших на производстве от несчастного случая или профессионального заболевания, на возмещение морального ущерба за счет Фонда, которое они имели согласно предписаниям первичной редакции Закона № 1105–XIV. Тем не менее Конституционный Суд Украины считает, что само право этих граждан на возмещение морального ущерба не нарушено, поскольку статьей 1167 Гражданского кодекса Украины и статьей 237¹ Кодекса законов о труде Украины им предоставлено право возмещать моральный ущерб за счет владельца или уполномоченного им органа (работодателя). Установленное законодателем распределение обязанностей относительно возмещения морального ущерба пострадавшим на производстве от несчастного случая и профессионального заболевания не противоречит требованиям статьи 22 Конституции Украины. Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины не усматривает оснований для признания неконституционными положений пункта 1, абзаца третьего пункта 5, пункта 9, абзаца третьего пункта 10, пункта 11 раздела I Закона № 717–V.

6. 23 сентября 1999 года Верховная Рада Украины приняла Закон № 1105–XIV, абзац первый части второй статьи 34 которого предусматри-

вал, что в случае стойкой утраты профессиональной трудоспособности Фонд производит единовременную страховую выплату потерпевшему, сумма которой определяется из расчета среднемесячного заработка потерпевшего за каждый процент утраты потерпевшим профессиональной трудоспособности. Указанное положение в соответствии с пунктом 1 раздела XI «Заключительные положения» Закона № 1105–XIV должно было вступить в силу с 1 января 2001 года, однако Законом Украины «О внесении изменений в Закон Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» от 21 декабря 2000 года № 2180–III дата вступления в силу перенесена на 1 апреля 2001 года.

До наступления этой даты, 22 февраля 2001 года, подпунктом «б» подпункта 4 пункта 3 статьи 7 Закона № 2272–III дополнено указанное положение статьи 34 Закона № 1105–XIV, в частности, установлен предел единовременной страховой выплаты — не выше четырехкратного размера предельной суммы заработной платы (дохода), из которой взимаются взносы в Фонд. Согласно пункта 1 статьи 7 Закона № 2272–III это дополнение вступило в силу также с 1 апреля 2001 года.

Следовательно, положение абзаца первой части второй статьи 34 Закона № 1105–XIV, которым установлен механизм определения размера единовременной страховой выплаты, вступило в силу одновременно с положением подпункта «б» подпункта 4 пункта 3 статьи 7 Закона № 2272–III, где предусмотрен его предел — «не выше четырехкратного размера предельной суммы заработной платы (дохода), из которой взимаются взносы в Фонд». Поэтому Конституционный Суд Украины считает, что отсутствуют основания для признания неконституционным положения подпункта «б» подпункта 4 пункта 3 статьи 7 Закона № 2272–III, поскольку размер единовременной страховой выплаты пострадавшим на производстве фактически был не ограничен, а установлен и, соответственно, не нарушены требования статьи 22 Конституции Украины.

Также является конституционным и положение абзаца второго пункта 10 раздела I Закона № 717–V, согласно которому внесено изменение в положение абзаца второй части второй статьи 34 Закона № 1105–XIV. Оспариваемым положением установлен верхний предел единовременной страховой выплаты пострадавшим на производстве в случае если при дальнейших обследованиях МСЭК установлена иная, высшая степень потери стойкой профессиональной трудоспособности, с учетом иной профессиональной болезни или иного увечья, связанного с выполнением трудовых обязанностей, а именно: «не выше четырехкратного размера предельной суммы заработной платы (дохода), из которой взимаются взносы в Фонд социального страхования от несчастных случаев». Хотя Закон № 717–V вступил в силу только с 20 марта 2007 года, размер единовременной страховой выплаты не был ограничен и в случаях, предусмотренных абзацем вторым части второй статьи 34 Закона № 1105–XIV, поскольку во всех возможных случаях верхний предел единовременной страховой выплаты пострадавшим на производстве не мог превышать че-

тырехкратного размера предельной суммы заработной платы (дохода), из которой взимаются взносы в Фонд.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 13, 15, 39, 40, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения подпункта «б» подпункта 4 пункта 3 статьи 7 Закона Украины «О страховых тарифах на общеобязательное государственное социальное страхование от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» от 22 февраля 2001 года № 2272–III, пункта 1, абзаца третьего пункта 5, пункта 9, абзацев второго, третьего пункта 10, пункта 11 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» от 23 февраля 2007 года № 717–V, которыми внесены изменения в статьи 1, 21, 28, 34, 35 Закона Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» от 23 сентября 1999 года № 1105–XIV.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 20-рр/2008 dated October 8, 2008 on the case upon the constitutional petition of the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of item «b», Article 7.3.4 of the Law «On Insurance Tariffs for General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement», items 1, 5.3, 9, 10.2, 10.3 and 11 Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement» (the case on insurance payments)*

Subject of the right to constitutional petition — Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine — applied to the

Constitutional Court with a petition to examine constitutionality of provisions of item «b», Article 7.3.4 of the Law «On Insurance Tariffs for General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement» No. 2272-III dated February 22, 2001 (hereinafter referred to as «the Law No. 2272-III») and items 1, 5.3, 9, 10.2, 10.3, 11 Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement» No. 717-V dated February 23, 2007 (hereinafter referred to as «the Law No. 717-V»).

Pursuant to Articles 1, 3, 43.4, 46.1, 46.2 of the Constitution, Ukraine is a social state; the essence and orientation of its activity is determined by human rights and freedoms and their guarantees; the citizens' right to proper, safe and healthy work conditions and to social protection that includes the right to provision in cases of complete, partial or temporary disability, the loss of principal wage-earner are recognised by the State; the right to social protection is guaranteed by general mandatory state social insurance through insurance contributions of citizens, enterprises, institutions, organisations, budgetary and other sources of social security.

According to Article 1 of the Foundations of the Legislation of Ukraine On General Mandatory State Social Insurance No. 16/98-BP dated January 14, 1998 (hereinafter referred to as «the Foundations»), general mandatory state social insurance constitutes a system of rights, duties and guarantees that includes material provision of citizens in cases of illness, complete, partial or temporary disability, the loss of the principal wage-earner, unemployment due to circumstances beyond their control, in old age and in other cases established by a law from monetary funds accumulated through payment of insurance contributions by an owner or a body authorised by an owner and citizens, as well as from budgetary and other sources envisaged by a law.

The Law of Ukraine «On General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement» No. 1105-XIV dated September 23, 1999 (hereinafter referred to as «the Law No. 1105-XIV»), in line with the Constitution and the Foundations, determines a legal basis, economic mechanism and organisational structure of general mandatory state social insurance of citizens against an industrial accident and occupational disease which caused disablement or death of the insured.

State guarantees for realisation by the insured citizens of their rights and legislative establishment of conditions and procedure for general mandatory state social insuring are the principles of general mandatory state social insurance (Article 5 of the Foundations). Pursuant to Article 22 of the Universal Declaration of Human Rights every human being has the right to social security in accordance with the organisation and recourses of the State. Therefore kinds and amounts of social services and payments to the injured realised and compensated by the Social Insurance Fund for Industrial Accidents and Occupational Diseases of Ukraine (hereinafter referred to as «the Fund») are established by the state with account taken of the Fund's financial resources.

In the Foundations (Article 25.1.4) and the original wording of the Law No. 1105-XIV (Article 21) there is determined a package of kinds of social services and payments (material provision) provided for victims of industrial acci-

dents or occupational diseases in case the insurance event happened. Among these payments there was enshrined in particular the right of the injured to compensation for moral (non-material) damage from the Fund in Article 1.4, item «e», Article 21.1.1, Articles 28.3, 34.3, 35.1.2 of the Law No. 1105-XIV.

But stipulations of items 1, 5.3, 9, 10.3, 11 of Chapter I of the Law No. 717-V introduced amendments to the mentioned provisions of the Law No. 1105-XIV.

Provisions of items 1, 5.3, 9, 10.3, 11 of Chapter No. 717-V abolished the right of the insured citizens who became victims of an industrial accident or professional disease to compensation for moral damage from the Fund they had had according to stipulations of the original wording of the Law No. 1105-XIV. Nonetheless, in the Constitutional Court's view the right of these citizens to compensation for moral damage itself is not violated as long as Article 1167 of the Civil Code and Article 2371 of the Labour Code provide that they are entitled to get compensation for moral damage from an owner or a body authorised by an owner (employer). The division of duties concerning compensation for moral damage to victims of an industrial accident and occupational disease established by the legislator do not contradict requirements of Article 22 of the Constitution.

On September 23, 1999 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law No. 1105-XIV; Article 34.2.1 of this Law provided that in case of permanent professional disablement the Fund effects a single insurance payment to an injured person in the amount calculated as average monthly earnings for each percent of professional disablement. The mentioned provision, according to item 1 Chapter XI «Final Provisions» of the Law No. 1105-XIV, was to enter into legal force on January 1, 2001 but the Law «On Introducing an Amendment to the Law of Ukraine «On General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Professional Disease which Caused Disablement» No. 2180-III dated December 21, 2000 postponed the date of its entry into force to April 1, 2001.

Before this date, on February 22, 2001 the mentioned provision of Article 34 of the Law No. 1105-XIV was supplemented by item «b» Article 7.3.4 of the Law No. 2272-III. In particular, there was established a limit for a single insurance payment — it shall not exceed fourfold boundary amount of a wage (an income) from which contributions to the Fund are levied. According to item 1 Article 7 of the Law No. 2272-III, this provision entered into force on April 1, 2001.

In the Constitutional Court's judgement, there are no grounds for a provision of item «b» Article 7.3.4 of the Law No. 2272-III to be recognised as unconstitutional as the amount of a single insurance payment to industrial accident victims factually was not restricted but established. Consequently, the requirements of Article 22 of the Constitution were not infringed.

Provisions of item 10.2 Chapter I of the Law No. 717-V, according to which an amendment to provisions or Article 34.2.2 was introduced, are constitutional too. The impugned provisions establish a limit of a single insurance payment to industrial accident victims in case when according to further examinations MSEC (Medical Social Expert Commission) established other, higher degree of permanent professional disablement, taking into account other professional disease or other mutilation related to the fulfilment of their labour duties: «it shall not exceed fourfold boundary amount of a wage (an income) from which con-

tributions to the Social Insurance Fund against Accidents are levied». Even though the Law No. 717-V entered into force on March 20, 2007, the amount of a single insurance payment was not restricted in cases provided by Article 34.2.2 of the Law No. 1105-XIV for in all instances a limit of a single insurance payment to industrial accident victims could not exceed fourfold boundary amount of a wage (an income) from which contributions to the Fund were levied.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) provisions of item «b» Article 7.3.4 of the Law «On Insurance Tariffs for General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Professional Disease which Caused Disablement» and items 1, 5.3, 9, 10.2, 10.3 and 11 Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On General Mandatory State Social Insurance Against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement», that introduced amendments to Articles 1, 21, 28, 34, 35 of the Law «On General Mandatory State Social Insurance Against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень частин другої, третьої статті 17, частин першої,
дев'ятої статті 20 Закону України «Про телекомунікації», статті 2
Указу Президента України «Про Національну комісію з питань
регулювання зв'язку України»**

м. Київ
8 жовтня 2008 року
№ 21-рп/2008

Справа № 1-42/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича — доповідача, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої статті 17, частин першої, дев'ятої статті 20 Закону України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 року № 1280–IV (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 12, ст. 155), статті 2 Указу Президента України «Про Національну комісію з питань регулювання зв'язку України» від 21 серпня 2004 року № 943 (Офіційний вісник України, 2004 р., № 35, ст. 2319).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 55 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність тверджень щодо неконституційності зазначених положень Закону України «Про телекомунікації» та Указу Президента України «Про Національну комісію з питань регулювання зв'язку України».

Заслухавши суддю-доповідача Овчаренка В.А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 55 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частин другої, третьої статті 17, частин першої, дев'ятої статті 20 Закону України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 року № 1280—IV (далі — Закон), статті 2 Указу Президента України «Про Національну комісію з питань регулювання зв'язку України» від 21 серпня 2004 року № 943 (далі — Указ).

Автори клопотання наголошують, що положення частин другої, третьої статті 17 Закону щодо підконтрольності Національної комісії з питань регулювання зв'язку (далі — Комісія) Президентові України, розроблення та затвердження ним Положення про Комісію (далі — Положення), частин першої, дев'ятої статті 20 Закону стосовно призначення за поданням Прем'єр-міністра України на посади Голови та членів Комісії і припинення їх повноважень на цих посадах Президентом України, призначення Президентом України у разі вакансії посади Голови чи члена Комісії відповідно нового Голови чи члена Комісії, статті 2 Указу про затвердження Положення є неконституційними, оскільки Конституція України, зокрема стаття 106, таких повноважень Президента України не передбачає.

Виходячи із зазначених підстав та посилаючись на правові позиції Конституційного Суду України, що повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, суб'єкт права на конституційне подання робить висновок про невідповідність статтям 8, 19, 106, 116 Конституції України положень частин другої, третьої статті 17, частин першої, дев'ятої статті 20 Закону та статті 2 Указу.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

2.1. Відповідно до Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19), а нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8).

Згідно зі статтею 106 Основного Закону України повноваження Президента України як глави держави визначаються Конституцією України. Це унеможливорює прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження. Таку правову позицію Конституційний Суд України неодноразово викладав у своїх рішеннях, зокрема від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003 (справа про гарантії діяльності народного депутата України), від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004 (справа про Координаційний комітет), від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007 (справа про звільнення судді з адміністративної посади).

2.2. За редакцією пунктів 10, 15 частини першої статті 106 Конституції України від 28 червня 1996 року до повноважень Президента України на-

лежало утворення, реорганізація та ліквідація за поданням Прем'єр-міністра України центральних органів виконавчої влади, а також призначення за таким поданням керівників центральних органів виконавчої влади та припинення їх повноважень на посадах. Відповідно до цього Верховна Рада України у 2003 році прийняла Закон, в якому зазначено, що Комісія є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, підконтрольна Президенту України, який затверджує Положення про неї (частини друга, третя статті 17 Закону). Згідно з частинами першою, дев'ятою статті 20 Закону глава держави призначає Голову та сімох членів Комісії (як уперше, так і в разі вакансії) та припиняє їх повноваження на цих посадах.

На виконання Закону Президент України видав у 2004 році Указ, на підставі якого було утворено Комісію та затверджено Положення про неї.

2.3. Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV, який набрав чинності з 1 січня 2006 року, внесено зміни до Конституції України. У зміненій редакції статті 106 Конституції України не встановлено повноважень Президента України щодо формування центральних органів виконавчої влади, призначення і звільнення їх керівників та регламентації діяльності таких органів. Ці питання за зміненою редакцією статті 116 (пункти 9¹, 9² частини першої) Конституції України належать до компетенції Кабінету Міністрів України, який має утворювати, реорганізовувати та ліквідувати міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, призначати на посади та звільняти з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України. Виходячи з цих положень у Законі України «Про Кабінет Міністрів України» (частина друга статті 22) визначено, що міністерства та інші центральні органи виконавчої влади є відповідальними перед Кабінетом Міністрів України, підзвітні та підконтрольні йому. Отже, оспорювані положення Закону щодо наведених повноважень Президента України є такими, що не відповідають статтям 8, 19, 106, 116 Конституції України.

3. Народні депутати України в конституційному поданні просять визнати неконституційною статтю 2 Указу в частині затвердження Положення про Комісію.

Під час розгляду справи Указ, яким було затверджено Положення, визнано Президентом України таким, що втратив чинність (Указ Президента України від 19 вересня 2008 року № 845).

Юрисдикція Конституційного Суду України поширюється лише на чинні нормативно-правові акти (Рішення Конституційного Суду України від 14 листопада 2001 року № 15-рп/2001), тому підстав для розгляду питання щодо конституційності статті 2 Указу немає. Отже, провадження у цій частині конституційного подання підлягає припиненню відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 13, 15, 39, 40, 45, 51, 63, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 року № 1280—IV:

— частини другої статті 17 щодо підконтрольності Національної комісії з питань регулювання зв'язку Президентові України;

— частини третьої статті 17 про затвердження Президентом України Положення про Національну комісію з питань регулювання зв'язку;

— частини першої статті 20 стосовно призначення Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України на посади Голови та членів Національної комісії з питань регулювання зв'язку і припинення їх повноважень на цих посадах;

— частини дев'ятої статті 20 щодо призначення Президентом України у разі вакансії посади Голови чи члена Національної комісії з питань регулювання зв'язку відповідно нового Голови чи члена цієї комісії.

2. Припинити конституційне провадження у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення статті 2 Указу Президента України «Про Національну комісію з питань регулювання зв'язку України» від 21 серпня 2004 року № 943 на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

3. Положення Закону України «Про телекомунікації», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, третьей статьи 17, частей первой, девятой статьи 20 Закона Украины «О телекоммуникациях», статьи 2 Указа Президента Украины «О Национальной комиссии по вопросам регулирования связи Украины» по конституционному представлению 55 народных депутатов Украины

г. Киев
8 октября 2008 года
№ 21-рп/2008

Дело № 1-42/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижак Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича — докладчика, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, третьей статьи 17, частей первой, девятой статьи 20 Закона Украины «О телекоммуникациях» от 18 ноября 2003 года № 1280—IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2004 г., № 12, ст. 155), статьи 2 Указа Президента Украины «О Национальной комиссии по вопросам регулирования связи Украины» от 21 августа 2004 года № 943 (Официальный вестник Украины, 2004 г., № 35, ст. 2319) по конституционному представлению 55 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 55 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие утверждений о неконституционности указанных положений Закона Украины «О телекоммуникациях» и Указа Президента Украины «О Национальной комиссии по вопросам регулирования связи Украины».

Заслушав судью-докладчика Овчаренко В.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. Субъект права на конституционное представление — 55 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения частей второй, третьей статьи 17, частей первой, девятой статьи 20 Закона Украины «О телекоммуникациях» от 18 ноября 2003 года № 1280—IV (далее — Закон), статьи 2 Указа Президента Украины «О Национальной комиссии по вопросам регулирования связи Украины» от 21 августа 2004 года № 943 (далее — Указ).

Авторы ходатайства подчеркивают, что положения частей второй, третьей статьи 17 Закона о подконтрольности Национальной комиссии по вопросам регулирования связи (далее — Комиссия) Президенту Украины, разработка и утверждение им Положения о Комиссии (далее — Положение), частей первой, девятой статьи 20 Закона о назначении по представлению Премьер-министра Украины на должности Председателя и членов Комиссии и прекращении их полномочий на этих должностях Президентом Украины, назначении Президентом Украины в случае вакансии должности Председателя или члена Комиссии соответственно нового Председателя или члена Комиссии, статьи 2 Указа об утверждении Положения являются неконституционными, поскольку Конституция Украины, в частности статья 106, таких полномочий Президента Украины не предусматривает.

Исходя из указанных оснований и ссылаясь на правовые позиции Конституционного Суда Украины, что полномочия Президента Украины исчерпывающе определены Конституцией Украины, субъект права на конституционное представление делает вывод о несоответствии статьям 8, 19, 106, 116 Конституции Украины положений частей второй, третьей статьи 17, частей первой, девятой статьи 20 Закона и статьи 2 Указа.

2. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

2.1. В соответствии с Конституцией Украины органы государственной власти, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 19), а нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8).

Согласно статье 106 Основного Закона Украины полномочия Президента Украины как главы государства определяются Конституцией Украины. Это делает невозможным принятие законов, устанавливающих иные его полномочия. Такую правовую позицию Конституционный Суд Украины неоднократно излагал в своих решениях, в частности от 10 апреля 2003 года № 7-рп/2003 (дело о гарантиях деятельности народного депутата Украины), от 7 апреля 2004 года № 9-рп/2004 (дело о Координационном комитете), от 16 мая 2007 года № 1-рп/2007 (дело об освобождении судьи от административной должности).

2.2. Согласно редакции пунктов 10, 15 части первой статьи 106 Конституции Украины от 28 июня 1996 года к полномочиям Президента Украины относилось создание, реорганизация и ликвидация по представлению Премьер-министра Украины центральных органов исполнительной власти, а также назначение по такому представлению руководителей центральных органов исполнительной власти и прекращение их полномочий на должностях. В соответствии с этим Верховная Рада Украины в 2003 году приняла Закон, в котором указано, что Комиссия является центральным органом исполнительной власти со специальным статусом, подконтрольным Президенту Украины, который утверждает Положение о ней (часть вторая, третья статьи 17 Закона). В соответствии с частями первой, девятой статьи 20 Закона глава государства назначает Председателя и семерых членов Комиссии (как впервые, так и в случае вакансии) и прекращает их полномочия на этих должностях.

Во исполнение Закона Президент Украины издал в 2004 году Указ, на основании которого была создана Комиссия и утверждено Положение о ней.

2.3. Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года № 2222–IV, который вступил в действие с 1 января 2006 года, внесены изменения в Конституцию Украины. В измененной редакции статьи 106 Конституции Украины не установлены полномочия Президента Украины по формированию центральных органов исполнительной власти, назначению и увольнению их руководителей и регламентации деятельности таких органов. Эти вопросы согласно измененной редакции статьи 116 (пункты 9¹, 9² части первой) Конституции Украины относятся к компетенции Кабинета Министров Украины, который должен создавать, реорганизовывать и ликвидировать министерства и другие центральные органы исполнительной власти, назначать на должности и освобождать от должностей по представлению Премьер-министра Украины руководителей центральных органов исполнительной власти, которые не входят в состав Кабинета Министров Украины. Исходя из этих положений в Законе Украины «О Кабинете Министров Украины» (часть вторая статьи 22) определено, что министерства и другие центральные органы исполнительной власти ответственны перед Кабинетом Министров Украины, подотчетны и подконтрольны ему. Следовательно, оспариваемые положения Закона относительно полномочий Президента Украины не соответствуют статьям 8, 19, 106, 116 Конституции Украины.

3. Народные депутаты Украины в конституционном представлении просят признать неконституционной статью 2 Указа в части утверждения Положения о Комиссии.

Во время рассмотрения дела Указ, которым было утверждено Положение, признан Президентом Украины утратившим силу (Указ Президента Украины от 19 сентября 2008 года № 845).

Юрисдикция Конституционного Суда Украины распространяется только на действующие нормативно-правовые акты (Решение Конституционного Суда Украины от 14 ноября 2001 года № 15-рп/2001), поэтому оснований для рассмотрения вопроса о конституционности статьи 2 Ука-

за нет. Следовательно, производство в этой части конституционного представления подлежит прекращению в соответствии с пунктом 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 13, 15, 39, 40, 45, 51, 63, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения Закона Украины «О телекоммуникациях» от 18 ноября 2003 года № 1280—IV:

— части второй статьи 17 о подконтрольности Национальной комиссии по вопросам регулирования связи Президенту Украины;

— части третьей статьи 17 об утверждении Президентом Украины Положения о Национальной комиссии по вопросам регулирования связи;

— части первой статьи 20 о назначении Президентом Украины по представлению Премьер-министра Украины на должности Председателя и членов Национальной комиссии по вопросам регулирования связи и прекращения их полномочий на этих должностях;

— части девятой статьи 20 о назначении Президентом Украины в случае вакансии должности Председателя либо члена Национальной комиссии по вопросам регулирования связи соответственно нового Председателя или члена этой комиссии.

2. Прекратить конституционное производство по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положения статьи 2 Указа Президента Украины «О Национальной комиссии по вопросам регулирования связи Украины» от 21 августа 2004 года № 943 на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» по конституционному представлению 55 народных депутатов Украины — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

3. Положения Закона Украины «О телекоммуникациях», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 21-rp/2008 dated October 8, 2008 on the case upon the constitutional petition of 55 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 17.2, 17.3, 20.1 and 20.9 of the Law of Ukraine «On Telecommunications», Article 2 of the Decree of the President of Ukraine «On the National Commission for Communication Regulation of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — 55 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of Articles 17.2, 17.3, 20.1, 20.9 of the Law «On Telecommunications» No. 1280-IV dated November 18, 2003 (hereinafter referred to as «the Law»), Article 2 of the Decree of the President of Ukraine «On the National Commission for Communication Regulation of Ukraine» No. 943 dated August 21, 2004 (hereinafter referred to as «the Decree»).

According to the Constitution, bodies of state power and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine (Article 19.2). Normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it (Article 8.2 of the Constitution).

In compliance with Article 106 of the Fundamental Law, the authorities of the President of Ukraine as the Head of State are determined by the Constitution. It makes it impossible to adopt laws that establish his other authorities.

Under the wording of Articles 106.1.10, 106.1.15 of the Constitution as of June 28, 1996, the authorities of the President of Ukraine included establishment, reorganisation and liquidation of central bodies of executive power upon the submission by the Prime Minister of Ukraine, as well as appointment of chairpersons of central bodies of executive power and termination of their authorities upon such a submission. With respect to this, in 2003 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law which stipulated that the Commission is a central body of executive power with a special status, and is under the control of the President of Ukraine who approves its Regulations (Articles 17.2 and 17.3 of the Law). According to Articles 20.1, 20.9 of the Law, the Head of State appoints the Chairperson and seven members of the Commission (for the first time and in case there are vacancies) and terminates their authorities.

For the execution of the Law in 2004 the President of Ukraine issued the Decree on the basis of which the Commission was established and its Regulations were approved.

The Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» No. 2222-IV dated December 8, 2004 effective from January 1, 2006 introduced amendments to the Constitution. The altered wording of Article 106 of the Constitution does not establish the authorities of the President of Ukraine concerning formation of central bodies of executive power, appointment and dismissal of their chairpersons and regulation of activities of such bodies. These issues — under the altered wording of Articles 116.1.91, 116.1.92 of the Constitution — pertain to the competence of the Cabinet of Ministers of Ukraine that shall establish, reorganise and liquidate ministries and other central bodies of executive power, appoint to and dismiss from offices, upon the sub-

mission by the Prime Minister of Ukraine, the chairpersons of bodies of executive power who are not members of the Cabinet of Ministers of Ukraine. On the basis of these provisions the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» (Article 22.2) determines that ministries and other central bodies of executive power are responsible, accountable to and under the control of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Thus impugned provisions of the Law regarding the mentioned authorities of the President of Ukraine are non-conforming with Articles 8, 19, 106, and 116 of the Constitution.

In the course of consideration of the case the President of Ukraine declared the Decree by which the Regulations were approved null and void (the Decree of the President of Ukraine No. 845 dated September 19, 2008). The jurisdiction of the Constitutional Court of Ukraine extends only to effective normative legal acts. Therefore, there are no grounds for consideration of the issue regarding constitutionality of Article 2 of the Decree. Thus, constitutional proceedings in this part of the constitutional petition are to be terminated in accordance with Article 45.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» and §51 of the Rules of Procedure of the Constitutional Court of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution (unconstitutional) provisions of the Law «On Telecommunications» No. 1280-IV dated November 18, 2003:

— Article 17.2 regarding the National Commission of Ukraine for Telecommunication Regulation being under the control of the President of Ukraine;

— Article 17.3 on approval by the President of Ukraine of the Regulations on the National Commission for Telecommunication Regulation;

— Article 20.1 concerning appointment to offices and termination of their authorities of the Chairperson and members of the National Commission for Telecommunication Regulation by the President of Ukraine upon a submission of the Prime Minister of Ukraine;

— Article 20.9 regarding appointment by the President of Ukraine of a new Chairperson or member of this Commission in the event there is a vacant office of the Chairperson or a member of the National Commission for Telecommunication Regulation.

2. To terminate constitutional proceedings in the case upon the constitutional petition of 55 People's Deputies of Ukraine regarding conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provision of Article 2 of the Decree of the President of Ukraine «On the National Commission for Communication Regulation of Ukraine» No. 943 dated August 21, 2004 on the grounds of Article 45.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — the issues raised in the constitutional petition do not fall within the jurisdiction of the Constitutional Court.

Provisions of the Law «On Telecommunications» deemed to be unconstitutional lose legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Постанови Кабінету Міністрів України «Про закупівлю послуг,
пов'язаних з формуванням інформаційно-телекомунікаційної
системи Державного реєстру виборців»**

м. Київ
9 жовтня 2008 року
№ 22-рп/2008

Справа № 1-41/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича — доповідача, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання **Ставнічук** Марини Іванівни — Представника Президента України у Конституційному Суді України, **Вознюка** Володимира Денисовича — представника Кабінету Міністрів України, **Усенко-Чорної** Жанни Іванівни — представника Центральної виборчої комісії,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про закупівлю послуг, пов'язаних з формуванням інформаційно-телекомунікаційної системи Державного реєстру виборців» від 17 квітня 2008 року № 363 (Офіційний вісник України, 2008 р., № 31, ст. 974).

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність зазначеної Постанови.

Заслухавши суддю-доповідача Домбровського І.П., пояснення Ставнійчук М.І., Вознюка В.Д., Усенко-Чорної Ж.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т О Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про закупівлю послуг, пов'язаних з формуванням інформаційно-телекомунікаційної системи Державного реєстру виборців» від 17 квітня 2008 року № 363 (далі — Постанова № 363).

Автор клопотання мотивує своє звернення так.

За Конституцією України народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії шляхом участі в них громадян України (статті 69, 70). Основним Законом України гарантовано, що вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування; виборцям гарантується вільне волевиявлення (стаття 71).

Для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України, створюється Державний реєстр виборців (далі — Реєстр).

За Законом України «Про Державний реєстр виборців» ведення Реєстру здійснюється на засадах, зокрема, публічності, достовірності, повноти і цілісності відомостей, законності і пріоритету прав людини (стаття 3). Цей Закон визначає перелік службових персональних даних Реєстру, які, в свою чергу, є даними, що засвідчують факти, пов'язані з участю громадян у виборчому процесі (стаття 9). Відповідно до статті 35 зазначеного Закону Кабінет Міністрів України встановлює порядок і строки забезпечення закупівлі, розробки та налагодження програмних і технічних засобів для створення інформаційно-телекомунікаційної системи та ведення Реєстру. Згідно зі статтею 36 вказаного Закону первинне формування бази даних Реєстру здійснюється розпорядником Реєстру на етапі введення автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи Реєстру в експлуатацію шляхом перенесення до бази даних Реєстру персональних даних виборців із загальних списків виборців.

Визначаючи, що закупівля Центральною виборчою комісією послуг з розроблення та налагодження програмних засобів створення інформаційно-телекомунікаційної системи та ведення Реєстру здійснюється за процедурою закупівлі в одного учасника, Кабінет Міністрів України діяв у супереч не лише названим положенням Конституції України і Закону України «Про Державний реєстр виборців», а й вимогам частини третьої статті 42 Конституції України, за якою держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, недопущення зловживання монопольним становищем на ринку та неправомірного обмеження конкуренції.

Кабінет Міністрів України, видавши Постанову № 363, порушив вимоги інших положень Основного Закону України, зокрема частини другої

статті 8, за якою нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, частини другої статті 19, частини третьої статті 113, які зобов'язують Кабінет Міністрів України діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, керуватися ними у своїй діяльності.

2. На пленарному засіданні Конституційного Суду України представники Президента України, Кабінету Міністрів України, Центральної виборчої комісії навели обґрунтування відповідних позицій стосовно конституційного подання.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виходить з такого.

3.1. Відповідно до Конституції України Україна проголошена правовою державою (стаття 1); органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6); закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8).

За приписом частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади, зокрема Кабінет Міністрів України, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно з частиною третьою статті 113 Основного Закону України Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України.

3.2. На державу покладено обов'язок забезпечувати захист змагальності суб'єктів господарювання в отриманні та розподіленні ними прибутку з метою досягнення економічних та соціальних результатів.

Відповідно до Основного Закону України не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція (частина третя статті 42).

Частини перша, третя статті 42 Конституції України, гарантуючи право на підприємницьку діяльність та захищаючи конкуренцію у підприємницькій діяльності, не виключають можливості обмеження конкуренції, однак містять заборону на неправомірне обмеження конкуренції у підприємницькій діяльності.

Відповідно до пункту 8 частини першої статті 92 Конституції України правила конкуренції визначаються виключно законами України.

Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України, до повноважень якої належить прийняття законів (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України).

Конституційний Суд України у своїх рішеннях підтвердив конституційність реалізації Верховною Радою України повноважень щодо визначення та регулювання правил конкуренції.

Так, в абзацах першому, другому підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 27 лютого 2001 року № 1-рп/2001 (справа про правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим) зазначено, що відповідно до Конституції України «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, їх рівність перед законом, соціальну спрямованість економіки (частина четверта статті 13)... Тому логічним є те, що виключно законами України визначаються правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антімонопольного регулювання (пункт 8 частини першої статті 92 Конституції України)».

Така ж правова позиція Конституційного Суду України закріплена в абзаці четвертому пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 15 квітня 2004 року № 10-рп/2004 (справа про визначення мінімальної ціни на цукор).

3.3. З метою створення конкурентного середовища у сфері державних закупівель, а також запобігання проявам корупції у цій сфері, забезпечення прозорості процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти та досягнення оптимального і раціонального їх використання, відповідно до зазначених конституційних повноважень Верховна Рада України прийняла Закон України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» від 22 лютого 2000 року № 1490–III (далі — Закон № 1490–III).

20 березня 2008 року Верховна Рада України схвалила Закон України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» № 150–VI (далі — Закон № 150–VI), відповідно до якого втратив чинність Закон № 1490–III (розділ I Закону № 150–VI) та яким доручено Кабінету Міністрів України затвердити Тимчасове положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти на основі Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» в редакції, чинній за станом на 17 листопада 2004 року, за винятком його положень, які суперечать вимогам СОТ (абзаци перший та другий пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення»).

Кабінет Міністрів України 28 березня 2008 року видав Постанову № 274 «Про здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти» (далі — Постанова № 274).

Правовий аналіз положень Постанови № 274 свідчить про те, що нею встановлені певні правила конкуренції при здійсненні закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти.

Кабінет Міністрів України 17 квітня 2008 року видав Постанову № 363, якою встановив, що «закупівля Центральною виборчою комісією послуг з розроблення та налагодження програмних засобів створення та ведення інформаційно-телекомунікаційної системи Державного реєстру виборців здійснюється за процедурою закупівлі в одного учасника без погодження з Міністерством економіки», пославшись при цьому на пункт б

Тимчасового положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затвердженого Постановою № 274.

Таким чином, правовідносини щодо встановлення правил конкуренції у сфері державних закупівель, які відповідно до пункту 8 частини першої статті 92 Конституції України повинні визначатися виключно законами України, врегульовані підзаконним актом — постановою Уряду України. Конституційний Суд України вважає, що Верховна Рада України, прийнявши Закон № 150—VI, делегувала власні, визначені Конституцією України, повноваження щодо встановлення правил конкуренції у сфері здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти Кабінету Міністрів України. Проте права делегування законодавчої функції парламентом іншому органу влади (у даному випадку Кабінету Міністрів України) Конституцією України не передбачено. У цьому випадку Верховна Рада України порушила вимоги частини другої статті 19 Конституції України.

3.4. Відповідно до частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» у разі якщо в процесі розгляду справи за конституційним поданням виявлено невідповідність Конституції України інших правових актів (їх окремих положень), крім тих, щодо яких відкрито провадження у справі, і які впливають на прийняття рішення у справі, Конституційний Суд України визнає такі правові акти (їх окремі положення) неконституційними.

Оскільки абзац другий пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 150—VI не відповідає положенням статті 1, частини другої статті 8, частини другої статті 19, статті 75, пункту 8 частини першої статті 92 Конституції України, то згідно зі статтею 152 Конституції України, статтями 15, 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підстави визнати його неконституційним.

3.5. У зв'язку з тим, що Конституційний Суд України дійшов висновку про неконституційність абзацу другого пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 150—VI, Постанова № 274, Постанова № 363, прийняті на основі цього абзацу, не відповідають статті 1, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 42, пункту 8 частини першої статті 92, частині третій статті 113 Конституції України.

За статтею 152 Конституції України, статтями 15, 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підстави визнати Постанову № 274, Постанову № 363 неконституційними.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 13, 15, 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), абзац другий пункту 2 Прикінцевих положень Закону України

«Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» від 20 березня 2008 року № 150–VI.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), постанови Кабінету Міністрів України «Про здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти» від 28 березня 2008 року № 274, «Про закупівлю послуг, пов'язаних з формуванням інформаційно-телекомунікаційної системи Державного реєстру виборців» від 17 квітня 2008 року № 363.

3. Абзац другий пункту 2 Прикінцевих положень Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», постанови Кабінету Міністрів України «Про здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти», «Про закупівлю послуг, пов'язаних з формуванням інформаційно-телекомунікаційної системи Державного реєстру виборців», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
Постановления Кабинета Министров Украины «О закупке услуг,
связанных с формированием информационно-телекоммуникационной
системы Государственного реестра избирателей»
по конституционному представлению Президента Украины**

г. Киев
9 октября 2008 года
№ 22-рп/2008

Дело № 1-41/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича — докладчика, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителя субъекта права на конституционное представление Ставнийчук Марины Ивановны — Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины, Вознюка Владимира Денисовича — представителя Кабинета Министров Украины, Усенко-Черной Жанны Ивановны — представителя Центральной избирательной комиссии,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «О закупке услуг, связанных с формированием информационно-телекоммуникационной системы Государственного реестра избирателей» от 17 апреля 2008 года № 363 (Официальный вестник Украины, 2008 г., № 31, ст. 974) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности указанного Постановления.

Заслушав судью-докладчика Домбровского И.П., объяснения Ставнийчук М.И., Вознюка В.Д., Усенко-Черной Ж.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «О закупке услуг, связанных с формированием информационно-телекоммуникационной системы Государственного реестра избирателей» от 17 апреля 2008 года № 363 (далее — Постановление № 363).

Автор ходатайства мотивирует свое обращение следующим образом.

По Конституции Украины народное волеизъявление осуществляется через выборы, референдум и иные формы непосредственной демократии путем участия в них граждан Украины (статьи 69, 70). Основным Законом Украины гарантировано, что выборы в органы государственной власти и органы местного самоуправления являются свободными и осуществляются на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования; избирателям гарантируется свободное волеизъявление (статья 71).

Для обеспечения государственного учета граждан Украины, имеющих право голоса в соответствии со статьей 70 Конституции Украины, создается Государственный реестр избирателей (далее — Реестр).

По Закону Украины «О Государственном реестре избирателей» ведение Реестра осуществляется на принципах, в частности, публичности, достоверности, полноты и целостности сведений, законности и приоритета прав человека (статья 3). Данный Закон определяет перечень служебных персональных данных Реестра, которые, в свою очередь, являются данными, удостоверяющими факты, связанные с участием граждан в избирательном процессе (статья 9). Согласно статье 35 указанного Закона Кабинет Министров Украины устанавливает порядок и сроки обеспечения закупки, разработки и наладки программных и технических средств для создания информационно-телекоммуникационной системы и ведения Реестра. Согласно статье 36 указанного Закона первичное формирование базы данных Реестра осуществляется распорядителем Реестра на этапе введения автоматизированной информационно-телекоммуникационной системы Реестра в эксплуатацию путем перенесения в базу данных Реестра персональных данных избирателей из общих списков избирателей.

Определяя, что закупка Центральной избирательной комиссией услуг по разработке и наладке программных средств создания информационно-телекоммуникационной системы и ведения Реестра осуществляется согласно процедуре закупки у одного участника, Кабинет Министров Украины действовал вопреки не только названным положениям Конституции Украины и Закона Украины «О Государственном реестре избирателей», но и требованиям части третьей статьи 42 Конституции Украины, согласно которой государство обеспечивает защиту конкуренции в предпринимательской деятельности, недопущение злоупотребления моно-

польным положением на рынке и неправомерного ограничения конкуренции.

Кабинет Министров Украины, издав Постановление № 363, нарушил требования других положений Основного Закона Украины, в частности части второй статьи 8, согласно которой нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей, части второй статьи 19, части третьей статьи 113, которые обязуют Кабинет Министров Украины действовать на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины, руководствоваться ими в своей деятельности.

2. На пленарном заседании Конституционного Суда Украины представители Президента Украины, Кабинета Министров Украины, Центральной избирательной комиссии привели обоснования соответствующих позиций в отношении конституционного представления.

3. Конституционный Суд Украины, разрешая вопросы, поднятые в конституционном представлении, исходит из следующего.

3.1. Согласно Конституции Украины Украина провозглашена правовым государством (статья 1); органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины (часть вторая статьи 6); законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8).

По предписанию части второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти, в частности Кабинет Министров Украины, обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины.

В соответствии с частью третьей статьи 113 Основного Закона Украины Кабинет Министров Украины в своей деятельности руководствуется Конституцией и законами Украины, а также указами Президента Украины и постановлениями Верховной Рады Украины, принятыми в соответствии с Конституцией и законами Украины.

3.2. На государство возложена обязанность обеспечивать защиту состязательности субъектов хозяйствования в получении и распределении ими прибыли с целью достижения экономических и социальных результатов.

Согласно Основному Закону Украины не допускаются злоупотребление монопольным положением на рынке, неправомерное ограничение конкуренции и недобросовестная конкуренция (часть третья статьи 42).

Части первая, третья статьи 42 Конституции Украины, гарантируя право на предпринимательскую деятельность и защищая конкуренцию в предпринимательской деятельности, не исключают возможности ограничения конкуренции, однако содержат запрет на неправомерное ограничение конкуренции в предпринимательской деятельности.

Согласно пункту 8 части первой статьи 92 Конституции Украины правила конкуренции определяются исключительно законами Украины.

Единственным органом законодательной власти в Украине является парламент — Верховная Рада Украины, к полномочиям которой относится принятие законов (статья 75, пункт 3 части первой статьи 85 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины в своих решениях подтвердил конституционность реализации Верховной Радой Украины полномочий относительно определения и регулирования правил конкуренции.

Так, в абзацах первом, втором подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения от 27 февраля 2001 года № 1-рп/2001 (дело о правовых актах Верховной Рады Автономной Республики Крым) указано, что в соответствии с Конституцией Украины «государство обеспечивает защиту прав всех субъектов права собственности и хозяйствования, их равенство перед законом, социальную направленность экономики (часть четвертая статьи 13)... Поэтому логичным является то, что исключительно законами Украины определяются правовые основы и гарантии предпринимательства; правила конкуренции и нормы антимонопольного регулирования (пункт 8 части первой статьи 92 Конституции Украины)».

Такая же правовая позиция Конституционного Суда Украины закреплена в абзаце четвертом пункта 4 мотивировочной части Решения от 15 апреля 2004 года № 10-рп/2004 (дело об определении минимальной цены на сахар).

3.3. С целью создания конкурентной среды в сфере государственных закупок, а также предотвращения проявлений коррупции в этой сфере, обеспечения прозрачности процедур закупок товаров, работ и услуг за государственные средства и достижения оптимального и рационального их использования, согласно указанным конституционным полномочиям Верховная Рада Украины приняла Закон Украины «О закупке товаров, работ и услуг за государственные средства» от 22 февраля 2000 года № 1490—III (далее — Закон № 1490—III).

20 марта 2008 года Верховная Рада Украины одобрила Закон Украины «О признании утратившим силу Закона Украины «О закупке товаров, работ и услуг за государственные средства» № 150—VI (далее — Закон № 150—VI), согласно которому утратил силу Закон № 1490—III (раздел I Закона № 150—VI) и которым поручено Кабинету Министров Украины утвердить Временное положение о закупке товаров, работ и услуг за государственные средства на основе Закона Украины «О закупке товаров, работ и услуг за государственные средства» в редакции, действовавшей по состоянию на 17 ноября 2004 года, за исключением его положений, противоречащих требованиям ВОТ (абзацы первый и второй пункта 2 раздела II «Заключительные положения»).

Кабинет Министров Украины 28 марта 2008 года издал Постановление № 274 «Об осуществлении закупок товаров, работ и услуг за государственные средства» (далее — Постановление № 274).

Правовой анализ положений Постановления № 274 свидетельствует о том, что им установлены определенные правила конкуренции при совершении закупок товаров, работ и услуг за государственные средства.

Кабинет Министров Украины 17 апреля 2008 года издал Постановление № 363, которым установил, что «закупка Центральной избирательной комиссией услуг по разработке и наладке программных средств создания и ведения информационно-телекоммуникационной системы Государственного реестра избирателей осуществляется по процедуре закупки у одного участника без согласования с Министерством экономики», сославшись при этом на пункт 6 Временного положения о закупке товаров, работ и услуг за государственные средства, утвержденного Постановлением № 274.

Таким образом, правоотношения относительно установления правил конкуренции в сфере государственных закупок, которые согласно пункту 8 части первой статьи 92 Конституции Украины должны определяться исключительно законами Украины, урегулированы подзаконным актом — постановлением Правительства Украины. Конституционный Суд Украины считает, что Верховная Рада Украины, приняв Закон № 150—VI, делегировала собственные, определенные Конституцией Украины, полномочия по установлению правил конкуренции в сфере осуществления закупок товаров, работ и услуг за государственные средства Кабинета Министров Украины. Тем не менее право делегирования законодательной функции парламентом другому органу власти (в данном случае Кабинету Министров Украины) Конституцией Украины не предусмотрено. В этом случае Верховная Рада Украины нарушила требования части второй статьи 19 Конституции Украины.

3.4. Согласно части третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в случае если в процессе рассмотрения дела по конституционному представлению выявлено несоответствие Конституции Украины иных правовых актов (их отдельных положений), кроме тех, по которым открыто производство по делу, и которые влияют на принятие решения по делу, Конституционный Суд Украины признает такие правовые акты (их отдельные положения) неконституционными.

Поскольку абзац второй пункта 2 Заключительных положений Закона № 150—VI не отвечает положениям статьи 1, части второй статьи 8, части второй статьи 19, статьи 75, пункта 8 части первой статьи 92 Конституции Украины, то согласно статье 152 Конституции Украины, статьям 15, 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» имеются основания признать его неконституционным.

3.5. В связи с тем, что Конституционный Суд Украины пришел к выводу о неконституционности абзаца второго пункта 2 Заключительных положений Закона № 150—VI, Постановление № 274, Постановление № 363, принятые на основе этого абзаца, не соответствуют статье 1, части второй статьи 8, части второй статьи 19, части третьей статьи 42, пункту 8 части первой статьи 92, части третьей статьи 113 Конституции Украины.

Согласно статье 152 Конституции Украины, статьям 15, 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» имеются основания признать Постановление № 274, Постановление № 363 неконституционными.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 13, 15, 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) абзац второй пункта 2 Заключительных положений Закона Украины «О признании утратившим силу Закона Украины «О закупке товаров, работ и услуг за государственные средства» от 20 марта 2008 года № 150–VI.

2. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) постановления Кабинета Министров Украины «Об осуществлении закупок товаров, работ и услуг за государственные средства» от 28 марта 2008 года № 274, «О закупке услуг, связанных с формированием информационно-телекоммуникационной системы Государственного реестра избирателей» от 17 апреля 2008 года № 363.

3. Абзац второй пункта 2 Заключительных положений Закона Украины «О признании утратившим силу Закона Украины «О закупке товаров, работ и услуг за государственные средства», постановления Кабинета Министров Украины «Об осуществлении закупок товаров, работ и услуг за государственные средства», «О закупке услуг, связанных с формированием информационно-телекоммуникационной системы Государственного реестра избирателей», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 22-рп/2008 dated October 9, 2008 on the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Procurement of Services Related to the Development of Information and Telecommunication System of the State Register of Voters»*

Subject of the right to constitutional petition — President of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to examine the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Procurement of Services Related to the Development of Information and Telecommunication System of the State Register of Voters» No. 363 dated April 17, 2008 (hereinafter referred to as the «Resolution No. 363»).

Under the Constitution, the will of people is expressed through elections, referendum and other forms of direct democracy by participation of citizens of Ukraine in them (Articles 69, 70). The Fundamental Law guarantees that elections to the bodies of state power and local-self government are free and are held on the basis of universal, equal, direct suffrage, by secret ballot; voters are guaranteed the free expression of their will (Article 71).

For the State record of citizens of Ukraine who have the right to vote according to Article 70 of the Constitution the State Register of Voters is established (hereinafter referred to as «the Register»).

Pursuant to the Law «On the State Register of Voters», the Register keeping is based in particular on the principles of publicity, accuracy, completeness and integrity of data, legality and prevalence of human rights (Article 3). This Law determines a list of official personal data of the Register which, in their turn, are the data that verify the facts related to participation of citizens in election process (Article 9). According to Article 35 of the mentioned Law, the Cabinet of Ministers of Ukraine establishes the procedure and terms for procuring, developing and adjustment of software and hardware for the establishment of information and telecommunication system and keeping the Register. According to Article 36 of the mentioned Law, the disponent of the Register performs initial generation of the data base of the Register on the stage of implementation of an automated information and telecommunication system of the Register by transferring personal data of voters from general lists of voters to the data base of the Register.

Stipulating that the procurement by the Central Election Commission of services for the development and adjustment of software needed for the establishment of information and telecommunication system and keeping the Register shall be done under the procedure of procurement in one participant, the Cabinet of Ministers of Ukraine not only acted contrary to the mentioned provisions of the Constitution and the Law «On the State Register of Voters» but also to the requirements of Article 42.3 of the Constitution, according to which the State ensures the protection of competition in entrepreneurial activity as well as does not allow for abuse of monopolistic position in the market and the unlawful restriction of competition.

The Cabinet of Ministers of Ukraine by the issuance of the Resolution No. 363 violated requirements of other provisions of the Fundamental Law, in particular Article 8.2, according to which normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution and shall conform to it, Articles 19.2 and 113.3, pursuant to which the Cabinet of Ministers is obliged to act on the grounds, within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws as well as it shall be guided by the Constitution and laws in its activities.

The duty of the State is to ensure protection of competition between subjects carrying out economical activities in their gaining and sharing profits in order to achieve economical and social results.

According to the Fundamental Law of Ukraine, abuse of monopolistic position in the market, the unlawful restriction of competition and unfair competition are not permitted (Article 42.3).

Even though Articles 42.1 and 42.3 of the Constitution guarantee the right to entrepreneurial activity and protect competition in entrepreneurial activity, they do not exclude the possibility to restrict competition; however, they prohibit unlawful restriction of competition in entrepreneurial activity.

In order to create competitive environment in the area of government procurement, prevent corruption, ensure transparency of the procedures of government procurement of goods, works and services as well as to achieve their optimal and rational use the Verkhovna Rada of Ukraine, according to the mentioned constitutional provisions, adopted the Law «On Government Procurement of Goods, Works and Services» No. 1490-III dated February 22, 2000 (hereinafter referred to as «the Law No. 1490-III»).

On March 20, 2008 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law «On Declaring the Law of Ukraine «On Government Procurement of Goods, Works and Services» null and void» No. 150-VI (hereinafter referred to as «the Law No. 150-VI»), according to which the Law No. 1490-III lost its legal force (Section I of the Law No. 150-VI) and the Cabinet of Ministers was entrusted with approval of the Temporary Regulation On Government Procurement of Goods, Works and Services on the basis of the Law «On Government Procurement of Goods, Works and Services» effective as of November 17, 2004 except for its provisions that contradicted WTO requirements (items 2.1 and 2.2, Section II «Final Provisions»).

On March 28, 2008 the Cabinet of Ministers of Ukraine issued the Resolution No. 274 «On Government Procurement of Goods, Works and Services» (hereinafter referred to as «the Resolution No. 274»).

The legal analysis of provisions of the Resolution No. 274 suggests that it establishes certain rules of competition during government procuring of goods, works and services.

On April 17, 2008 the Cabinet of Ministers issued the Resolution No. 363 whereby «procurement by the Central Election Commission of services for the development and adjustment of software needed for creation and administration of information and telecommunication system of the State register of voters shall be made under the procedure of procurement in one participant without the approval of the Ministry of Economy» referring to item 6 of the Temporary Regulation On Government Procurement of Goods, Works and Services approved by the Resolution No. 274.

Thus, legal relations regarding establishment of competition rules in the area of government procurement, which according to Article 92.1.8 of the Constitution shall be determined exclusively by laws of Ukraine, are regulated by a subordinate legislative act — the Resolution of the Government of Ukraine. In the Constitutional Court's judgement, the Verkhovna Rada of Ukraine by the adoption of the Law No. 150-VI delegated to the Cabinet of Ministers its own authorities regarding establishment of competition rules in the area of government procurement goods, works and services determined by the Constitution. But the Constitution does not provide for the right of the Parliament to delegate the legislative function to another body (in this case to the Cabinet of Ministers of Ukraine). Hence, the Verkhovna Rada of Ukraine violated Articles 19.2 of the Constitution.

Item 2.2 of the Transitional Provisions of the Law No. 150-VI does not comply with requirements of Articles 1, 8.2, 19.2, 75 and 92.1.8 of the Constitution. Therefore, according to Article 152 of the Constitution, Articles 15, 61 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», there are grounds to recognise it as unconstitutional.

As the Constitutional Court came to conclusion on unconstitutionality of item 2.2 of the Final Provisions of the Law No. 150-VI, the Resolutions No. 274 and No. 363 adopted on the basis of this item do not conform to Articles 1, 8.2, 19.2, 42.3, 92.1.8, 113.3 of the Constitution. Consequently, according to Article 152 of the Constitution, Articles 15, 61 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», there are grounds to recognise them as unconstitutional.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) item 2.2 of the Final Provisions of the Law of Ukraine «On Declaring the Law «On Government Procurement of Goods, Works and Services» null and void» No. 150-VI dated March 20, 2008.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Government Procurement of Goods, Works and Services» No. 274 dated March 28, 2008 and «On Procurement of Services Related to the Development of Information and Telecommunication System of the State Register of Voters» No. 363 dated April 17, 2008.

3. Item 2.2 of the Final Provisions of the Law «On Declaring the Law «On Government Procurement of Goods, Works and Services» null and void», the Resolutions of the Cabinet of Ministers «On Government Procurement of Goods, Works and Services» and «On Procurement of Services Related to the Development of Information and Telecommunication System of the State Register of Voters» deemed to be unconstitutional lose legal force from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України
щодо офіційного тлумачення положення пункту 6
частини першої статті 106 Конституції України
(справа про проголошення Президентом України всеукраїнського
референдуму за народною ініціативою)**

м. Київ
15 жовтня 2008 року
№ 23-рп/2008

Справа № 1-38/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича — доповідача, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 51 народного депутата України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційній інтерпретації зазначеного положення статті 106 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В.Д. та вивчивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 51 народний депутат України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України стосовно повноваження Президента України проголосувати всеукраїнський референдум за народною ініціативою та з'ясувати:

— чи є повноваження Президента України, визначені пунктом 6 частини першої статті 106 Конституції України, щодо проголошення «всенародного» референдуму за народною ініціативою конституційною нормою зобов'язального характеру, яка покладає на нього як гаранта додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина обов'язок забезпечити реалізацію права на здійснення волевиявлення через референдум як форму безпосередньої демократії;

— чи є підписання Центральною виборчою комісією протоколу про дотримання умов та наявність підстав щодо призначення референдуму за народною ініціативою в контексті частини другої статті 72 Конституції України правовим фактом (підставою) невідкладного (негайного) проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

Практичну необхідність у роз'ясненні та офіційній інтерпретації цього припису суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовує неврегульованістю в Законі України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» питання обсягу прав і обов'язків Президента України стосовно проголошення ним всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

На думку народних депутатів України, відсутність у чинному законодавстві України механізмів реалізації конституційного повноваження Президента України щодо проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою призводить до неоднозначного розуміння щодо застосування главою держави вказаного положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України як норми прямої дії.

2. Свої позиції щодо порушених у конституційному поданні питань висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Міжрегіональна академія управління персоналом.

3. Проведені Конституційним Судом України дослідження матеріалів справи, системний аналіз відповідних положень Конституції України та інших правових актів дають підстави для таких висновків.

3.1. Конституція України проголошує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3); єдиним джерелом влади в Україні є народ (частина друга статті 5).

Право Українського народу на безпосередню реалізацію влади шляхом проведення всеукраїнського референдуму — народного волевиявлення — закріплене в статті 69 Конституції України, а право громадянина на участь у такому референдумі передбачене частиною першою статті 38, частиною першою статті 70 Конституції України.

Отже, Основний Закон України не тільки проголошує здійснення влади народом, а й визначає конкретні механізми його реалізації, насамперед, через референдум.

Відповідно до частини другої статті 72 Конституції України всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області.

3.2. Згідно з Конституцією України Президент України є гарантом додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (частина друга статті 102), він зобов'язаний діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачених Конституцією та законами України (частина друга статті 19).

За змістом пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України Президент України не тільки призначає референдум щодо змін Конституції України, а й проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

Системний аналіз цієї конституційної норми і положень статей 69, 72 Конституції України вказує на те, що проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою є обов'язком Президента України.

Український народ відповідно до частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України є єдиним джерелом влади, яку він здійснює безпосередньо і не може бути ніким обмежений або позбавлений права висловлювати свою волю на всеукраїнському референдумі.

Ініціатива громадян України щодо проведення такого референдуму у разі дотримання конституційної процедури організації і проведення його початкової стадії повинна бути реалізована відповідно до чинного законодавства.

Згідно з пунктом 20 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються організація і порядок проведення виборів і референдумів.

У Рішенні Конституційного Суду України від 16 квітня 2008 року № 6-рп/2008 (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі) зазначено, що на даний час ці питання регулюються Законом України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» у частині, що не суперечить Конституції України, та Законом України «Про Центральну виборчу комісію».

При цьому треба виходити з того, що норми Конституції України є нормами прямої дії (частина третя статті 8) і відсутність детального унормування процедури проведення референдумів не звільняє Президента України від обов'язку його проголошення.

Підстави проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою ґрунтуються на конституційних засадах. Лише за умови дотримання вимог, визначених статтею 72 Конституції України, Президент України зобов'язаний проголосити такий референдум. Відповідний указ Президента України видається з дотриманням процедури, встановленої нормами Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України, затвердженого Указом Президента України від 15 листопада 2006 року № 970.

Конституційний Суд України вважає, що саме з метою реалізації права на народне волевиявлення, проголошення референдуму у референдному праві виокремлено у самостійний інститут. Слово «проголошення» означає, зокрема, офіційне оголошення, обнародування, доведення до загального відома, офіційне сповіщення про початок та настання певної події. Тому повноваження Президента України проголошувати всеукраїнський референдум за народною ініціативою залежить від волі визначеної Конституцією України кількості громадян України, які ніким не можуть бути позбавлені права щодо реалізації їхньої ініціативи.

Застосування в Україні конкретного механізму проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою відповідним указом Президента України визнано Конституційним Судом України таким, що відповідає Конституції України (Рішення Конституційного Суду України від 27 березня 2000 року № 3-рп/2000 у справі про всеукраїнський референдум за народною ініціативою).

Таким чином, в аспекті конституційного подання положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України у системному зв'язку з положеннями частини другої статті 5 Конституції України слід розуміти так, що виключне право народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні на здійснення свого волевиявлення через всеукраїнський референдум за народною ініціативою не може бути обмежене Президентом України, який зобов'язаний оприлюднити ініціативу громадян України, визначену відповідно до частини другої статті 72 Конституції України та засвідчену в установленому порядку Центральною виборчою комісією, проголосивши проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

4. У конституційному поданні також наголошується, що за наявності підстав (правового факту), а саме підписання Центральною виборчою комісією протоколу про загальні підсумки збирання підписів громадян України під вимогою про проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, Президент України зобов'язаний «невідкладно (негайно) видати указ про проголошення референдуму і визначення дня його проведення».

Вирішуючи це питання, Конституційний Суд України виходить із того, що ні Конституція України, ні Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року № 1286—XII із наступними змінами (в частині, що є чинною відповідно до пункту 1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України) не встановлюють часових критеріїв щодо проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою. Оскільки організація і порядок проведення референдумів регулюються виключно законами України (пункт 20 частини першої статті 92 Конституції України), тому строки, протягом яких Президент України зобов'язаний видати відповідний указ, повинні бути визначені законом. Усунути цю прогалину шляхом тлумачення конституційних норм неможливо.

Отже, це питання непідвідомче Конституційному Суду України, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження

відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України». Виявлення таких підстав у процесі пленарного засідання згідно з пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України тягне за собою припинення конституційного провадження в цій частині.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150 Конституції України, статтями 45, 51, 63 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України, згідно з яким Президент України проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою, слід розуміти так, що Президент України зобов'язаний проголосити такий референдум, якщо його ініційовано з додержанням встановлених Конституцією та законами України вимог щодо організації і порядку проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

2. Припинити конституційне провадження у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України стосовно визначення строку проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения пункта 6
части первой статьи 106 Конституции Украины по конституционному
представлению 51 народного депутата Украины
(дело о провозглашении Президентом Украины всеукраинского
референдума по народной инициативе)**

г. Киев
15 октября 2008 года
№ 23-рп/2008

Дело № 1-38/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича — докладчика, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославны Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины по конституционному представлению 51 народного депутата Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 51 народного депутата Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальной интерпретации указанного положения статьи 106 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Брынцева В.Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление — 51 народный депутат Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины о полномочии Президента Украины провозглашать всеукраинский референдум по народной инициативе и выяснить:

— являются ли полномочия Президента Украины, определенные пунктом 6 части первой статьи 106 Конституции Украины, по провозглашению «всеукраинского» референдума по народной инициативе конституционной нормой обязывающего характера, возлагающей на него как гаранта соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина обязанность обеспечить реализацию права на осуществление волеизъявления через референдум как форму непосредственной демократии;

— является ли подписание Центральной избирательной комиссией протокола о соблюдении условий и наличии оснований для назначения референдума по народной инициативе в контексте части второй статьи 72 Конституции Украины правовым фактом (основанием) неотложного (немедленного) провозглашения Президентом Украины всеукраинского референдума по народной инициативе.

Практическую необходимость в разъяснении и официальной интерпретации этого предписания субъект права на конституционное представление обосновывает неурегулированностью в Законе Украины «О всеукраинском и местных референдумах» вопроса об объеме прав и обязанностей Президента Украины относительно провозглашения им всеукраинского референдума по народной инициативе.

По мнению народных депутатов Украины, отсутствие в действующем законодательстве Украины механизмов реализации конституционного полномочия Президента Украины относительно провозглашения всеукраинского референдума по народной инициативе приводит к неодинаковому пониманию о применении главой государства указанного положения пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины как нормы прямого действия.

2. Свои позиции относительно поднятых в конституционном представлении вопросов изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Межрегиональная академия управления персоналом.

3. Проведенные Конституционным Судом Украины исследования материалов дела, системный анализ соответствующих положений Конституции Украины и иных правовых актов дают основания для следующих выводов.

3.1. Конституция Украины провозглашает, что права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства, а утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (часть вторая статьи 3); единственным источником власти в Украине является народ (часть вторая статьи 5).

Право Украинского народа на непосредственную реализацию власти путем проведения всеукраинского референдума — народного волеизъявления — закреплено в статье 69 Конституции Украины, а право гражданина на участие в таком референдуме предусмотрено частью первой статьи 38, частью первой статьи 70 Конституции Украины.

Следовательно, Основной Закон Украины не только провозглашает осуществление власти народом, но и определяет конкретные механизмы ее реализации, прежде всего, через референдум.

В соответствии с частью второй статьи 72 Конституции Украины всеукраинский референдум объявляется по народной инициативе по требованию не менее трех миллионов граждан Украины, имеющих право голоса, при условии, что подписи относительно назначения референдума собраны не менее чем в двух третях областей и не менее чем по сто тысяч подписей в каждой области.

3.2. Согласно Конституции Украины Президент Украины является гарантом соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина (часть вторая статьи 102), он обязан действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 19).

По содержанию пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины Президент Украины не только назначает референдум в отношении изменений Конституции Украины, но и провозглашает всеукраинский референдум по народной инициативе.

Системный анализ этой конституционной нормы и положений статей 69, 72 Конституции Украины указывает на то, что объявление всеукраинского референдума по народной инициативе является обязанностью Президента Украины.

Украинский народ в соответствии с частями второй, третьей, четвертой статьи 5 Конституции Украины является единственным источником власти, которую он осуществляет непосредственно и не может быть никем ограничен или лишен права высказывать свою волю на всеукраинском референдуме.

Инициатива граждан Украины относительно проведения такого референдума в случае соблюдения конституционной процедуры организации и проведения его начальной стадии должна быть реализована в соответствии с действующим законодательством.

Согласно пункту 20 части первой статьи 92 Конституции Украины исключительно законами Украины определяются организация и порядок проведения выборов и референдумов.

В Решении Конституционного Суда Украины от 16 апреля 2008 года № 6-рп/2008 (дело о принятии Конституции и законов Украины на референдуме) указано, что на данное время эти вопросы регулируются Законом Украины «О всеукраинском и местных референдумах» в части, не противоречащей Конституции Украины, и Законом Украины «О Центральной избирательной комиссии».

При этом следует исходить из того, что нормы Конституции Украины являются нормами прямого действия (часть третья статьи 8) и отсутствие детальной нормализации процедуры проведения референдумов не освобождает Президента Украины от обязанности его провозглашения.

Основания провозглашения всеукраинского референдума по народной инициативе базируются на конституционных принципах. Только при условии соблюдения требований, определенных статьей 72 Конституции

Украины, Президент Украины обязан объявить такой референдум. Соответствующий указ Президента Украины издается с соблюдением процедуры, установленной нормами Положения о порядке подготовки и внесения проектов актов Президента Украины, утвержденного Указом Президента Украины от 15 ноября 2006 года № 970.

Конституционный Суд Украины считает, что именно с целью реализации права на народное волеизъявление, провозглашение референдума в референдном праве выделено в самостоятельный институт. Слово «провозглашение» означает, в частности, официальное объявление, обнародование, доведение до всеобщего сведения, официальное извещение о начале и наступлении определенного события. Поэтому полномочие Президента Украины провозглашать всеукраинский референдум по народной инициативе зависит от воли определенного Конституцией Украины количества граждан Украины, которые никем не могут быть лишены права по реализации их инициативы.

Применение в Украине конкретного механизма провозглашения всеукраинского референдума по народной инициативе соответствующим указом Президента Украины признано Конституционным Судом Украины соответствующим Конституции Украины (Решение Конституционного Суда Украины от 27 марта 2000 года № 3-рп/2000 по делу о всеукраинском референдуме по народной инициативе).

Таким образом, в аспекте конституционного представления положения пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины в системной связи с положениями части второй статьи 5 Конституции Украины следует понимать так, что исключительное право народа как носителя суверенитета и единственного источника власти в Украине на осуществление своего волеизъявления через всеукраинский референдум по народной инициативе не может быть ограничено Президентом Украины, который обязан огласить инициативу граждан Украины, определенную в соответствии с частью второй статьи 72 Конституции Украины и засвидетельствованную в установленном порядке Центральной избирательной комиссией, провозгласив проведение всеукраинского референдума по народной инициативе.

4. В конституционном представлении также подчеркивается, что при наличии оснований (правового факта), а именно подписании Центральной избирательной комиссией протокола об общих итогах сбора подписей граждан Украины под требованием о проведении всеукраинского референдума по народной инициативе, Президент Украины обязан «безотлагательно (немедленно) издать указ о провозглашении референдума и определении дня его проведения».

Разрешая этот вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из того, что ни Конституция Украины, ни Закон Украины «О всеукраинском и местных референдумах» от 3 июля 1991 года № 1286—XII с последующими изменениями (в части, действительной согласно пункту 1 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины) не устанавливают временных критериев в отношении провозглашения всеукраинского референдума по народной инициативе. Поскольку организация и порядок

проведения референдумов регулируются исключительно законами Украины (пункт 20 части первой статьи 92 Конституции Украины), сроки, в течение которых Президент Украины обязан издать соответствующий указ, должны быть определены законом. Устранить этот пробел путем толкования конституционных норм невозможно.

Следовательно, этот вопрос неподведомствен Конституционному Суду Украины, что является основанием для отказа в открытии конституционного производства в соответствии с пунктом 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины». Выявление таких оснований в процессе пленарного заседания согласно пункта 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины влечет прекращение конституционного производства в этой части.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150 Конституции Украины, статьями 45, 51, 63 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного представления положение пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины, согласно которому Президент Украины провозглашает всеукраинский референдум по народной инициативе, следует понимать как то, что Президент Украины обязан объявить такой референдум, если он инициирован с соблюдением установленных Конституцией и законами Украины требований по организации и порядку проведения всеукраинского референдума по народной инициативе.

2. Прекратить конституционное производство по делу об официальном толковании положения пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины об определении срока провозглашения Президентом Украины всеукраинского референдума по народной инициативе по конституционному представлению 51 народного депутата Украины на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 23-rp/2008 dated October 15, 2008 on the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine regarding official interpretation of the provision of Article 106.1.6 of the Constitution of Ukraine (case on proclamation of an All-Ukrainian referendum upon popular initiative by the President of Ukraine)*

According to the Constitution human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State; to affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the State (Article 3.2); the people are the only source of power in Ukraine (Article 5.2).

The right of the Ukrainian people to directly exercise power through conducting an All-Ukrainian referendum (i.e. the expression of the will of the people) is enshrined in Article 69 of the Constitution. The right of a citizen to participate in such a referendum is provided by Articles 38.1, 70.1 of the Constitution.

Thus, the Fundamental Law not only establishes the principle of realisation of power by the people but also determines certain mechanisms of its implementation, foremost through a referendum.

According to Article 72.2 of the Constitution, an All-Ukrainian referendum upon popular initiative is proclaimed upon the request of no less than three million citizens of Ukraine that have the right to vote on condition that signatures in favour of designating the referendum have been collected in no less than two-thirds of oblasts, with no less than one hundred thousand signatures in each oblast.

In compliance with the Constitution, the President of Ukraine is a guarantor of the observance of the Constitution of Ukraine, human and citizen's rights and freedoms (Article 102.2). The President of Ukraine is obliged to act only on the grounds, within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws (Article 19.2).

Pursuant to Article 106.1.6 of the Constitution, the President of Ukraine not only designates referendum regarding amendments to the Constitution but also proclaims an All-Ukrainian referendum upon popular initiative.

System analysis of this constitutional norm and provisions of Articles 69, 72 of the Constitution suggests that proclamation of an All-Ukrainian referendum upon popular initiative is an obligation of the President of Ukraine.

According to Articles 5.2, 5.3, 5.4 of the Constitution, the Ukrainian people are the only source of power, and they exercise it directly. No one may restrict or deprive the Ukrainian people of the right to express their will at an All-Ukrainian referendum.

The initiative of citizens of Ukraine regarding designating such a referendum under condition the constitutional procedure for organisation and holding of its initial stage has been observed shall be realised in accordance with the effective legislation.

According to Article 92.1.20 of the Constitution, the organisation and procedure for conducting elections and referenda are determined exclusively by laws of Ukraine.

The Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 6-rp/2008 dated April 16, 2008 (case on adoption of the Constitution and laws of Ukraine at a

referendum) stipulates that these issues are currently regulated by the Law «On an All-Ukrainian and local referenda» in the part it does not contradict the Constitution and by the Law «On the Central Election Commission».

Nonetheless, since norms of the Constitution are the norms of direct effect (Article 8.3) the absence of thorough regulation of the procedure for conducting referenda does not dispense the President of Ukraine from the obligation to proclaim it.

The grounds for the proclamation of an All-Ukrainian referendum upon popular initiative are based on constitutional foundations. Only under condition the requirements determined by Article 72 of the Constitution are observed the President of Ukraine is obliged to proclaim such a referendum. A respective Decree of the President of Ukraine shall be issued in compliance with the procedure established by norms of the Regulation On the Procedure for Drafting and Submission of Drafts of Acts of the President of Ukraine approved by the Decree of the President of Ukraine No. 970 dated November 15, 2006.

In the Constitutional Court's view in order to realise the right to the expression of the will of people the proclamation of a referendum is recognised as a separate legal institution within referendum law. The word «proclamation» means in particular official proclamation, promulgation, notification, official declaration about commencement and occurrence of a certain event. Therefore, the authority of the President of Ukraine to proclaim an All-Ukrainian referendum upon popular initiative depends on the will of the citizens of Ukraine whose number is determined by the Constitution, and whom no one may deprive of the right to realise their initiative.

Thus, in the aspect of the constitutional petition provisions of Article 106.1.6 of the Constitution in a system link with provisions of Article 5.2 of the Constitution are to be understood as reading that the exclusive right of the people as the bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine to expression of their will through an All-Ukrainian referendum upon popular initiative may not be restricted by the President of Ukraine who is obliged to promulgate the initiative of citizens of Ukraine determined according to Article 72.2 of the Constitution and verified by the Central Election Commission under the established procedure by proclamation of an All-Ukrainian referendum upon popular initiative.

It is also stated in the petition that upon the availability of grounds (a legal fact), i.e. signing by the Central Election Commission of a protocol on final results of collecting signatures of citizens of Ukraine in favour of designating an All-Ukrainian referendum upon popular initiative the President of Ukraine is obliged «to immediately issue a decree on proclaiming the referendum and determining the day to conduct it».

Deciding on this issue, the Constitutional Court takes into consideration that neither the Constitution nor the Law «On an All-Ukrainian and local referenda» No. 1286-XII dated July 3, 1991 with further amendments (in the part it is effective according to item 1 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution) envisage time limits for proclamation of an All-Ukrainian referendum upon popular initiative. Since the organisation and procedure for conducting referenda are regulated exclusively by laws (Article 92.1.20) the term within which the President of Ukraine is obliged to issue a respective Decree

shall be determined by a law. It is impossible to eliminate this gap by mere interpretation of constitutional norms.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. In the aspect of the constitutional petition the provision of Article 106.1.6 of the Constitution according to which the President of Ukraine proclaims an All-Ukrainian referendum upon popular initiative is to be understood as reading that the President of Ukraine is obliged to proclaim such a referendum if it was initiated in compliance with the requirements concerning the organisation and procedure for conducting an All-Ukrainian referendum upon popular initiative.

2. To terminate constitutional proceedings in the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine for official interpretation of a provision of Article 106.1.6 of the Constitution regarding definition of a term for proclamation by the President of Ukraine of an All-Ukrainian referendum upon popular initiative on the grounds of Article 45.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — the issues raised in the constitutional petition do not fall within the jurisdiction of the Constitutional Court.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 1, 2, 4, 6 Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність», Постанови Верховної Ради України «Про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України»

м. Київ
16 жовтня 2008 року
№ 24-рп/2008

Справа № 1-34/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни — доповідача, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 1, 2, 4, 6 Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність» від 24 червня 2004 року № 1881—IV (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 50, ст. 535) (далі — Закон), Постанови Верховної Ради України «Про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України» від 24 травня 2001 року № 2434—III (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 28, ст. 136) (далі — Постанова).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 48 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо конституційності положень Закону та Постанови.

Заслухавши суддю-доповідача Мачужак Я.В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 48 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статей 1, 2, 4, 6 Закону та Постанову.

У конституційному поданні стверджується, що положення Закону про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» (далі — колекція) у державну власність є порушенням права приватної власності Акціонерного товариства «Градобанк» (далі — АТ «Градобанк»), що суперечить принципу верховенства права, передбаченого статтею 8 Конституції України.

Посилаючись на положення статей 13, 41 Конституції України щодо непорушності права приватної власності та вимог стосовно примусового відчуження об'єктів цього права, конфіскації майна, автори клопотання наголошують, що в Законі не зазначено обґрунтування примусового припинення права приватної власності АТ «Градобанк» на колекцію та не наведено підстав набуття права власності державою. Крім того, в Законі немає посилань на надзвичайний чи військовий стан, на рішення суду щодо конфіскації колекції та не доведено в судовому порядку суспільної необхідності припинення права власності АТ «Градобанк».

З тих же міркувань народні депутати України вважають такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову. На їхню думку, визнання у Постанові колекції національним надбанням фактично припиняє в примусовому порядку право власності АТ «Градобанк».

2. Свої позиції стосовно врегульованих Законом і Постановою правовідносин висловили Голова Верховної Ради України, Національний банк України, Міністерство фінансів України, Міністерство культури і туризму України, Рахункова палата, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

3. У процесі розгляду справи Конституційний Суд України встановив.

АТ «Градобанк» уклав з Національним банком України кредитний договір від 4 червня 1996 року № 24 і договір застави, за якими Національний банк України надав АТ «Градобанк» кредит у розмірі 5 мільйонів гривень і взяв під кредитні зобов'язання як заставу колекцію, що налічує 857 предметів.

Через свою неплатоспроможність АТ «Градобанк» не виконав умов кредитного договору, у зв'язку з чим Національний банк України в установленому законодавством порядку розпочав процедуру звернення стягнення кредиторських вимог за рахунок заставленої колекції.

Вищий арбітражний суд України рішенням від 28 травня — 1 червня 1998 року у справі № 3/60 звернув стягнення на колекцію як заставлене майно і видав наказ про примусове виконання зазначеного рішення.

Верховна Рада України, враховуючи високу художню і культурну цінність колекції та необхідність її збереження для України, прийняла По-

станову «Про заборону продажу колекції образотворчого мистецтва АТ «Градобанк» від 8 грудня 1998 року № 301–XIV, якою заборонила Національному банку України проведення аукціонного продажу колекції. Після прийняття цієї Постанови Національний банк України ініціював визнати колекцію об'єктом національного культурного надбання, і Верховна Рада України Постановою і Законом надала їй такого правового статусу.

4. Вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з того, що відповідно до Конституції України та загальновизнаних принципів і норм міжнародного права визнання, дотримання і захист права власності є обов'язком держави.

Держава однаково забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, право приватної власності є непорушним (частина четверта статті 13, частина четверта статті 41 Конституції України). Разом з тим право власності, в тому числі й приватної, не є абсолютним. Його здійснення має певні конституційно-правові межі, встановлені, зокрема, приписами частини третьої статті 13, частини сьомої статті 41 Основного Закону України, в яких зазначається, що власність зобов'язує і не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству, правам, свободам та гідності громадян. Крім того, в Конституції України допускається примусове відчуження об'єктів права приватної власності з мотивів суспільної необхідності (частина п'ята статті 41).

У системному зв'язку з наведеними конституційними принципами перебувають положення пункту 36 частини першої статті 85 Конституції України, за яким до повноважень Верховної Ради України належить визначення правових засад вилучення об'єктів права приватної власності, та пункту 7 частини першої статті 92 Конституції України, відповідно до якого виключно законами України визначається правовий режим власності.

Конституційний Суд України неодноразово у своїх рішеннях зазначав, що в основі правового режиму власності є конституційні положення, конкретизовані в законах, які можуть містити й певні особливості щодо врегулювання тих чи інших форм власності (рішення від 10 червня 2003 року № 11-рп/2003 у справі про мораторій на примусову реалізацію майна, від 20 червня 2007 року № 5-рп/2007 у справі щодо кредиторів підприємств комунальної форми власності).

Однією з підстав для визначення особливостей правового режиму власності щодо окремих об'єктів є їх культурна цінність. Це, зокрема, передбачено в частині восьмій статті 319 Цивільного кодексу України, згідно з якою особливості здійснення права власності на національні, культурні та історичні цінності встановлюються законом.

У Законі закріплено правові засади передачі колекції у державну власність та визнано її об'єктом національного культурного надбання, що є складовою правового режиму власності.

5. Відповідно до статті 8 Основного Закону держави в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Одним із проявів цього консти-

туційного принципу є непорушність права приватної власності та недопустимість протиправного позбавлення такого права.

Примусове відчуження об'єктів права приватної власності, передбачене в частині п'ятій статті 41 Конституції України, може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості.

Проаналізувавши положення Закону і дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законодавцем для досягнення вказаної у Законі мети — збереження колекції як «унікальних скарбів національної культурної спадщини України» (преамбула Закону) — одночасно застосовано два різних правових засоби: визначено правовий режим колекції як об'єкта національного культурного надбання і передано колекцію з приватної у державну власність. При цьому забезпечення визначеного у Законі суспільно важливого інтересу (мети Закону) могло бути досягнуто шляхом застосування лише першого з них — визнання колекції об'єктом національного культурного надбання. За таких обставин передбачена Законом передача колекції у державну власність не може бути визнана винятковим правовим засобом у розумінні вимог частини п'ятої статті 41 Конституції України щодо примусового відчуження об'єкта права приватної власності.

Крім того, в Законі не визначено виконання попереднього і повного відшкодування вартості відчужуваного об'єкта приватної власності, що відповідно до частини п'ятої статті 41 Конституції України є обов'язковою умовою.

Отже, законодавцем не дотримано принципу непорушності права приватної власності, що мало наслідком протиправне позбавлення цього права, у зв'язку з чим положення статті 1 в частині передачі колекції у державну власність, статей 2, 6 Закону щодо віднесення колекції до державної частини Музейного фонду України та передачі на постійне зберігання до Національного художнього музею України в місті Києві не відповідають статті 8, частині четвертій статті 13, частині четвертій статті 41 Конституції України (є неконституційними).

Положення статті 5 Закону, які встановлюють порядок відшкодування державою вартості колекції, перебувають у системному зв'язку з положеннями статті 1 Закону в частині передачі колекції у державну власність. Тому згідно з частиною третьою статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підстави для визнання статті 5 Закону такою, що не відповідає Конституції України.

6. Україна як соціальна, правова держава сприяє розвитку традицій і культури української нації, дбає про задоволення національно-культурних потреб українців, у тому числі й тих, які проживають за межами держави (статті 1, 11, 12 Конституції України).

Відповідно до статті 54 Конституції України культурна спадщина охороняється законом, держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність. Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду культурній спадщині (стаття 66 Конституції Ук-

раїни). Верховна Рада України через надання колекції статусу об'єкта національного культурного надбання встановила правові гарантії збереження її творів як унікальних культурних цінностей українського народу.

Можливість віднесення об'єктів права приватної власності до національного культурного надбання передбачена Основами законодавства України про культуру. Із змісту Положення про Державний реєстр національного культурного надбання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1992 року № 466, в аспекті співвідношення правового статусу об'єкта національного культурного надбання та права приватної власності випливає, що віднесення об'єктів права приватної власності до національного культурного надбання не має на меті зміну форми власності.

Отже, правовий статус колекції як об'єкта національного культурного надбання не позбавляє права власника володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном, а лише обумовлює певні особливості здійснення власником своїх прав щодо такого об'єкта, які встановлені іншими спеціальними законами.

З урахуванням наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення статті 1 Закону в частині визнання колекції об'єктом національного культурного надбання не порушує вимог статей 8, 13, 41 Конституції України.

7. Законом (стаття 4) доручено Кабінету Міністрів України та Національному банку України до 31 грудня 2004 року забезпечити складення переліку творів колекції, провести мистецтвознавчу експертизу і визначити їх оціночну вартість, що вже виконано. Тобто положення цієї статті Закону вичерпали свою дію.

Таким чином, питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 4 Закону згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» непідвідомче Конституційному Суду України, що є підставою для припинення конституційного провадження в зазначеній частині.

8. Постановою врегульовано ті ж самі, що й у Законі, правовідносини правового режиму власності щодо колекції, які відповідно до пункту 7 частини першої статті 92 Конституції України повинні визначатися виключно законами України, а тому Постанова не відповідає вимогам пункту 7 частини першої статті 92 Конституції України (є неконституційною).

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), положення статті 1 Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у держав-

ну власність» від 24 червня 2004 року № 1881–IV в частині визнання колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» об'єктом національного культурного надбання.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 1 в частині передачі колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність, статей 2, 5, 6 Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність» від 24 червня 2004 року № 1881–IV.

3. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Верховної Ради України «Про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України» від 24 травня 2001 року № 2434–III.

4. Припинити конституційне провадження у справі в частині перевірки щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 4 Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність» від 24 червня 2004 року № 1881–IV на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

5. Положення Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність» від 24 червня 2004 року № 1881–IV та Постанова Верховної Ради України «Про визнання колекції образотворчого мистецтва національним надбанням України» від 24 травня 2001 року № 2434–III, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

6. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статей 1, 2, 4, 6 Закона Украины «О передаче коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» в государственную собственность», Постановления Верховной Рады Украины «О признании коллекции изобразительного искусства национальным достоянием Украины» по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины

г. Киев
16 октября 2008 года
№ 24-рп/2008

Дело № 1-34/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославны Васильевны — докладчика, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статей 1, 2, 4, 6 Закона Украины «О передаче коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» в государственную собственность» от 24 июня 2004 года № 1881–IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2004 г., № 50, ст. 535) (далее — Закон), Постановления Верховной Рады Украины «О признании коллекции изобразительного искусства национальным достоянием Украины» от 24 мая 2001 года № 2434–III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2001 г., № 28, ст. 136) (далее — Постановление) по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 48 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о конституционности положений Закона и Постановления.

Заслушав судью-докладчика Мачужак Я.В. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — 48 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения статей 1, 2, 4, 6 Закона и Постановления.

В конституционном представлении утверждается, что положения Закона о передаче коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» (далее — коллекция) в государственную собственность является нарушением права частной собственности Акционерного общества «Градобанк» (далее — АО «Градобанк»), что противоречит принципу верховенства права, предусмотренному статьей 8 Конституции Украины.

Ссылаясь на положения статей 13, 41 Конституции Украины о нерушимости права частной собственности и требований о принудительном отчуждении объектов этого права, конфискации имущества, авторы ходатайства подчеркивают, что в Законе не указаны обоснования принудительного прекращения права частной собственности АО «Градобанк» на коллекцию и не приведены основания приобретения права собственности государством. Кроме того, в Законе отсутствуют ссылки на чрезвычайное или военное положение, на решение суда о конфискации коллекции и не доказана в судебном порядке общественная необходимость прекращения права собственности АО «Градобанк».

По тем же соображениям народные депутаты Украины считают не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление. По их мнению, признание в Постановлении коллекции национальным достоянием фактически прекращает в принудительном порядке право собственности АО «Градобанк».

2. Свои позиции относительно урегулированных Законом и Постановлением правоотношений высказали Председатель Верховной Рады Украины, Национальный банк Украины, Министерство финансов Украины, Министерство культуры и туризма Украины, Счетная палата, научные сотрудники Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

3. В процессе рассмотрения дела Конституционный Суд Украины установил.

АО «Градобанк» заключил с Национальным банком Украины кредитный договор от 4 июня 1996 года № 24 и договор залога, по которым Национальный банк Украины предоставил АО «Градобанк» кредит в размере 5 миллионов гривен и взял под кредитные обязательства как залог коллекцию, насчитывающую 857 предметов.

Из-за своей неплатежеспособности АО «Градобанк» не выполнил условий кредитного договора, в связи с чем Национальный банк Украины в

установленном законодательством порядке начал процедуру сворачивания взыскания кредиторских требований за счет заложенной коллекции.

Высший арбитражный суд Украины решением от 28 мая — 1 июня 1998 года по делу № 3/60 свернул взыскание на коллекцию как заложенное имущество и издал приказ о принудительном исполнении указанного решения.

Верховная Рада Украины, учитывая высокую художественную и культурную ценность коллекции и необходимость ее сохранения для Украины, приняла Постановление о запрете продажи коллекции изобразительного искусства АО «Градобанк» от 8 декабря 1998 года № 301—XIV, которым запретила Национальному банку Украины проведение аукционной продажи коллекции. После принятия данного Постановления Национальный банк Украины инициировал признать коллекцию объектом национального культурного достояния, и Верховная Рада Украины Постановлением и Законом предоставила ей такой правовой статус.

4. Разрешая поднятые в конституционном представлении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из того, что в соответствии с Конституцией Украины и общепризнанными принципами и нормами международного права признание, соблюдение и защита права собственности является обязанностью государства.

Государство в равной мере обеспечивает защиту прав всех субъектов права собственности, никто не может быть противоправно лишен права собственности, право частной собственности нерушимо (часть четвертая статьи 13, часть четвертая статьи 41 Конституции Украины). Вместе с тем право собственности, в том числе и частной, не является абсолютным. Его осуществление имеет определенные конституционно-правовые пределы, установленные, в частности, предписаниями части третьей статьи 13, части седьмой статьи 41 Основного Закона Украины, в которых отмечается, что собственность обязывает и не должна использоваться во вред человеку и обществу, правам, свободам и достоинству граждан. Кроме того, в Конституции Украины допускается принудительное отчуждение объектов права частной собственности по мотивам общественной необходимости (часть пятая статьи 41).

В системной связи с приведенными конституционными принципами находятся положения пункта 36 части первой статьи 85 Конституции Украины, по которому к полномочиям Верховной Рады Украины относится определение правовых основ изъятия объектов права частной собственности, и пункта 7 части первой статьи 92 Конституции Украины, согласно которому исключительно законами Украины определяется правовой режим собственности.

Конституционный Суд Украины неоднократно в своих решениях отмечал, что в основе правового режима собственности лежат конституционные положения, конкретизированные в законах, которые могут содержать и определенные особенности относительно урегулирования тех или иных форм собственности (решения от 10 июня 2003 года № 11-рп/2003 по делу о моратории на принудительную реализацию имущества, от

20 июня 2007 года № 5-рп/2007 по делу о кредиторах предприятий коммунальной формы собственности).

Одним из оснований для определения особенностей правового режима собственности в отношении отдельных объектов является их культурная ценность. Это, в частности, предусмотрено в части восьмой статьи 319 Гражданского кодекса Украины, в соответствии с которой особенности осуществления права собственности на национальные, культурные и исторические ценности устанавливаются законом.

В Законе закреплены правовые основы передачи коллекции в государственную собственность и она признана объектом национального культурного достояния, являющегося составной частью правового режима собственности.

5. Согласно статье 8 Основного Закона государства в Украине признается и действует принцип верховенства права. Одним из проявлений этого конституционного принципа является нерушимость права частной собственности и недопустимость противоправного лишения такого права.

Принудительное отчуждение объектов права частной собственности, предусмотренное в части пятой статьи 41 Конституции Украины, может быть применено лишь в порядке исключения по мотивам общественной необходимости, на основании и в порядке, установленных законом, и при условии предварительного и полного возмещения их стоимости.

Проанализировав положения Закона и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что законодателем для достижения указанной в Законе цели — сохранения коллекции как «уникальных сокровищ национального культурного наследия Украины» (преамбула Закона) — одновременно применены два различных правовых средства: определен правовой режим коллекции как объекта национального культурного достояния и передана коллекция из частной в государственную собственность. При этом обеспечение определенного в Законе общественно важного интереса (цели Закона) могло быть достигнуто путем применения только первого из них — признания коллекции объектом национального культурного достояния. В таких обстоятельствах предусмотренная Законом передача коллекции в государственную собственность не может быть признана исключительным правовым средством в понимании требований части пятой статьи 41 Конституции Украины о принудительном отчуждении объекта права частной собственности.

Кроме того, в Законе не определено исполнение предварительного и полного возмещения стоимости отчуждаемого объекта частной собственности, что согласно части пятой статьи 41 Конституции Украины является обязательным условием.

Следовательно, законодателем не соблюден принцип нерушимости права частной собственности, что имело следствием противоправное лишение этого права, в связи с чем положения статьи 1 в части передачи коллекции в государственную собственность, статей 2, 6 Закона об отнесении коллекции к государственной части Музейного фонда Украины и передаче на постоянное хранение в Национальный художественный музей Украины в городе Киеве не соответствуют статье 8, части четвертой

статьи 13, части четвертой статьи 41 Конституции Украины (являются неконституционными).

Положения статьи 5 Закона, устанавливающие порядок возмещения государством стоимости коллекции, находятся в системной связи с положениями статьи 1 Закона в части передачи коллекции в государственную собственность. Поэтому в соответствии с частью третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» имеются основания для признания статьи 5 Закона не соответствующей Конституции Украины.

6. Украина как социальное, правовое государство содействует развитию традиций и культуры украинской нации, проявляет заботу об удовлетворении национально-культурных потребностей украинцев, в том числе и проживающих за пределами государства (статьи 1, 11, 12 Конституции Украины).

Согласно статье 54 Конституции Украины культурное наследие охраняется законом, государство обеспечивает сохранение исторических памятников и других объектов, представляющих культурную ценность. Каждый обязан не наносить вред культурному наследию (статья 66 Конституции Украины). Верховная Рада Украины предоставлением коллекции статуса объекта национального культурного достояния установила правовые гарантии сохранения ее произведений как уникальных культурных ценностей украинского народа.

Возможность отнесения объектов права частной собственности к национальному культурному достоянию предусмотрена Основами законодательства Украины о культуре. Из содержания Положения о Государственном реестре национального культурного достояния, утвержденного постановлением Кабинета Министров Украины от 12 августа 1992 года № 466, в аспекте соотношения правового статуса объекта национального культурного достояния и права частной собственности следует, что отнесение объектов права частной собственности к национальному культурному достоянию не имеет целью изменение формы собственности.

Следовательно, правовой статус коллекции как объекта национального культурного достояния не лишает права владельца владеть, пользоваться и распоряжаться своим имуществом, а лишь обуславливает определенные особенности осуществления владельцем своих прав в отношении такого объекта, установленных иными специальными законами.

С учетом приведенного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что положение статьи 1 Закона в части признания коллекции объектом национального культурного достояния не нарушает требований статей 8, 13, 41 Конституции Украины.

7. Законом (статья 4) поручено Кабинету Министров Украины и Национальному банку Украины до 31 декабря 2004 года обеспечить составление перечня произведений коллекции, провести искусствоведческую экспертизу и определить их оценочную стоимость, что уже исполнено. То есть положения данной статьи Закона исчерпали свое действие.

Таким образом, вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) статьи 4 Закона в соответствии с пунктом 3 статьи 45 За-

кона Украины «О Конституционном Суде Украины» неподведомственен Конституционному Суду Украины, что является основанием для прекращения конституционного производства в указанной части.

8. Постановлением урегулированы те же, что и в Законе, правоотношения правового режима собственности в отношении коллекции, которые согласно пункту 7 части первой статьи 92 Конституции Украины должны определяться исключительно законами Украины, а потому Постановление не соответствует требованиям пункта 7 части первой статьи 92 Конституции Украины (является неконституционным).

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующим Конституции Украины (конституционным) положение статьи 1 Закона Украины «О передаче коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» в государственную собственность» от 24 июня 2004 года № 1881–IV в части признания коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» объектом национального культурного достояния.

2. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения статьи 1 в части передачи коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» в государственную собственность, статей 2, 5, 6 Закона Украины «О передаче коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» в государственную собственность» от 24 июня 2004 года № 1881–IV.

3. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление Верховной Рады Украины «О признании коллекции изобразительного искусства национальным достоянием Украины» от 24 мая 2001 года № 2434–III.

4. Прекратить конституционное производство по делу в части проверки соответствия Конституции Украины (конституционности) положений статьи 4 Закона Украины «О передаче коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» в государственную собственность» от 24 июня 2004 года № 1881–IV на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

5. Положения Закона Украины «О передаче коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» в государственную собственность» от 24 июня 2004 года № 1881–IV и Постановления Вер-

ховной Рады Украины «О признании коллекции изобразительного искусства национальным достоянием Украины» от 24 мая 2001 года № 2434—III, признанные неконституционными, утрачивают действие со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

6. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 24-rp/2008 dated October 16, 2008 on the case upon the constitutional petition of 48 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 1, 2, 4 and 6 of the Law of Ukraine «On Transferring the Fine Art Collection of Joint Stock Company «Gradobank» to the State Ownership», Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognition of a Fine Art Collection as the National and Cultural Heritage of Ukraine»*

According to the Constitution and the general principles and norms of international law, recognition, observance and protection of the right of property is the duty of the State.

The State equally ensures protection of the rights of all subjects of the right of property; no one shall be unlawfully deprived of the right of property; the right of private property is inviolable (Articles 13.4, 41.4 of the Constitution). At the same time the right of property including the right of private property is not absolute. The realisation of this right has certain constitutional and legal limits established, in particular, by stipulations of Articles 13.3 and 41.7 of the Fundamental Law, according to which property entails responsibility and shall not be used to the detriment of the person and society as well as citizens' rights, freedoms and dignity. Moreover, the Constitution allows for compulsory alienation of objects of the right of private property for reasons of public necessity (Article 41.5).

Provisions of Article 85.1.36 of the Constitution, according to which determination of legal foundations of expropriation of objects of the right of private property pertains to the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine, and Article 92.1.7 of the Constitution, pursuant to which the legal regime of property is determined exclusively by laws, are in a system link with the aforementioned constitutional principles.

The Constitutional Court has more than once stated in its decisions that constitutional provisions specified in laws which may inter alia contain certain specific features of regulation of different forms of ownership underlie the legal regime of property (Decision no. 11-rp/2003 dated June 10, 2003 on the case on

moratorium for compulsory disposal of property and no. 5-рп/2007 dated June 20, 2007 on the case on the creditors of enterprises of communal form of ownership).

One of the grounds for introducing specific features of the legal regime of property concerning certain objects is their cultural value. This is foreseen in Article 319.8 of the Civil Code whereby the specific features of realisation of property rights concerning national, cultural and historical values are established by a law.

The Law «On Transferring the Fine Art Collection of Joint Stock Company «Gradobank» to the State Ownership» dated June 24, 2004 (hereinafter referred to as «the Law») stipulated the legal foundations of transferring the fine art collection of Joint Stock Company «Gradobank» (hereinafter referred to as «the Collection») to the state ownership and recognised the collection as an object of national and cultural heritage, which is a part of the legal regime of ownership.

According to Article 8 of the Fundamental Law of the State, the principle of the rule of law is recognised and effective. One of the manifestations of this constitutional principle is inviolability of the right of private property and the prohibition of unlawful deprivation of this right.

Compulsory alienation of objects of the right of private property foreseen in Article 41.5 of the Constitution may be applied only as an exception, for reasons of public necessity, on the grounds and under the procedure established by a law and on the condition of advance and complete reimbursement of the cost of such objects.

Having analysed provisions of the Law and examined materials of the case, the Constitutional Court came to a conclusion that the legislator in order to achieve the aim stipulated in the Law, i.e. preservation of the collection as «the unique treasures of the national cultural heritage of Ukraine» (the Preamble of the Law) simultaneously applied two different legal remedies: determined the legal regime of the collection as an object of national and cultural heritage and transferred the collection from private to the state ownership. However, it was possible to secure the public interest (i.e. the aim of the Law) by applying only the former one, i.e. recognition of the collection as an object of national cultural heritage. Under such circumstances transferring of the collection to the state ownership prescribed by the Law may not be considered as the exceptional legal remedy in terms of the requirements of Article 41.5 of the Constitution for compulsory alienation of an object of the right of private property.

Moreover, the Law does not provide for advance and complete reimbursement of the cost of the alienated object of private property, which according to Article 41.5 of the Constitution is *sine qua non* condition.

Thus, the legislator did not adhere to the principle of inviolability of the right of private property which led to the unlawful deprivation of this right. Hence, it follows that provisions of Article 1 in the part of transferring the collection to the state ownership, Articles 2 and 6 of the Law concerning assignment of the collection to the state part of the Museum Stock of Ukraine and its transferring for permanent storage to the National Fine Art Museum of Ukraine in Kyiv do not conform with Articles 8, 13.4 and 41.4 of the Constitution of Ukraine (are unconstitutional).

Provisions of Article 5 of the Law establishing the procedure for reimbursement by the state of the cost of the collection are in a system link with provisions

of Article 1 of the Law in the part of transferring the collection to the state ownership. Therefore, according to Article 61.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» there are grounds for recognition of Article 5 of the Law as non-conforming with the Constitution.

Ukraine as a social, law-based state promotes development of traditions and culture of the Ukrainian nation and provides for the satisfaction of national and cultural needs of Ukrainians including those residing beyond the borders of the State (Articles 1, 11, 12 of the Constitution).

According to Article 54 of the Constitution, cultural heritage is protected by the law; the state ensures the preservation of historical memorials and other objects of cultural value. Everyone is obliged not to harm cultural heritage (Article 66 of the Constitution). The Verkhovna Rada of Ukraine established the legal guarantees of preservation of the works of the collection as unique cultural values of the Ukrainian people through the determination of its legal status as an object of national cultural heritage.

The possibility of objects of the right of private property to be recognised as national and cultural heritage is provided for by the Foundations of the Legislation On Culture. As concerns correlation of the legal status of an object of national and cultural heritage and the right of private property, pursuant to the Regulation On the State Register of National and Cultural Heritage approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 466 dated August 12, 1992, the recognition of objects of the right of private property as national and cultural heritage does not aim to change the form of ownership.

Thus, the legal status of the collection as an object of national and cultural heritage does not deprive the owner of the right to possess, use and dispose of his/her property but only implies certain special features of realisation by the owner of his/her rights concerning such an object which are established by other special laws.

In view of the aforementioned the Constitutional Court came to a conclusion that provisions of Article 1 of the Law in the part of recognition of the collection as an object of national and cultural heritage does not violate requirements of Articles 8, 13, 41 of the Constitution.

The Cabinet of Ministers of Ukraine and the National Bank of Ukraine were entrusted by the Law (Article 4) to provide listing of the works of the collection, conducting of art expertise and calculating of its estimated cost until December 31, 2004, which has already been accomplished. Thus, provisions of this Article of the Law are no more operative.

The Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognition of the Collection as the National and Cultural Heritage of Ukraine» dated May 24, 2001 regulates the same legal relations of the legal regime of ownership concerning the collection as the Law. Such legal relations, according to Article 92.1.7 of the Constitution, shall be regulated exclusively by laws of Ukraine. Therefore, the Resolution does not conform to requirements of Article 92.1.7 of the Constitution of Ukraine (is unconstitutional).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) provisions of Article 1 of the Law «On Transferring the Fine Art

Collection of Joint Stock Company «Gradobank» to the State Ownership» dated June 24, 2004 in the part of recognition of the fine art collection of Joint Stock Company «Gradobank» as an object of national cultural heritage.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of Article 1 in the part of transferring the fine art collection of Joint Stock Company «Gradobank» to the state ownership, Articles 2, 5 and 6 of the Law «On Transferring the Fine Art Collection of Joint Stock Company «Gradobank» to the State Ownership» dated June 24, 2004.

3. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognition of a Fine Art Collection as the National and Cultural Heritage of Ukraine» dated May 24, 2001.

4. To terminate the constitutional proceedings in the case in the part of examination of conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Article 4 of the Law «On Transferring the Fine Art Collection of Joint Stock Company «Gradobank» to the State Ownership» dated June 24, 2004 on the grounds of Article 45.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» – the Constitutional Court of Ukraine has no jurisdiction over the issues raised in the constitutional petition.

5. Provisions of the Law «On Transferring the Fine Art Collection of Joint Stock Company «Gradobank» to the State Ownership» dated June 24, 2004 and the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognition of a Fine Art Collection as the National and Cultural Heritage of Ukraine» dated May 24, 2001 deemed to be unconstitutional lose legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження
Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів»
(справа про земельні аукціони)**

м. Київ
11 листопада 2008 року
№ 25-рп/2008

Справа № 1-46/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича — доповідача, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання **Ставнічук** Марини Іванівни — Представника Президента України у Конституційному Суді України, **Німченка** Василя Івановича — Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України, **Селіванова** Анатолія Олександровича — Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» від 17 квітня 2008 року № 394 (Офіційний вісник України, 2008 р., № 33, ст. 1086).

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» від 17 квітня 2008 року № 394.

Заслухавши суддю-доповідача Домбровського І.П., пояснення Ставнійчук М.І., Німченка В.І., Селіванова А.О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т О Н О В И В:

1. 21 липня 2008 року Президент України видав Указ № 639 «Про зупинення дії постанови Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2008 року № 394» та звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» від 17 квітня 2008 року № 394 (далі — Постанова).

На думку суб'єкта права на конституційне подання, Постанова є підзаконним актом, тому врегулювання нею питань правового режиму власності на землю не відповідає нормам Конституції України (статтям 1, 8, частині другій статті 13, частині другій статті 14, частинам другій, третій статті 41, пункту 7 частини першої статті 92). Кабінет Міністрів України, видавши Постанову, не врахував правову позицію Конституційного Суду України, висловлену в Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками, за якою відповідно до статей 13, 14, пункту 7 частини першої статті 92 Конституції України правовий режим власності та користування землею визначається виключно законами України.

Автор клопотання вважає, що Конституція України, Земельний кодекс України, Закон України «Про оренду землі», інші закони, на які Кабінет Міністрів України посилався у Постанові, не встановлюють можливості визначення порядку проведення аукціону (земельних торгів) підзаконним актом і не наділяють Уряд України повноваженням щодо затвердження порядку проведення аукціонів із продажу земельних ділянок. Таким чином, Кабінет Міністрів України видав Постанову з перевищенням передбачених Конституцією та законами України повноважень, чим порушив вимоги частини другої статті 19, частини третьої статті 113, пункту 10 статті 116, частини першої статті 117, частини другої статті 120 Основного Закону України.

2. На пленарному засіданні Конституційного Суду України представник суб'єкта права на конституційне подання підтримав клопотання, викладене в конституційному поданні, а представники Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України навели обґрунтування позицій органів, які вони представляють, стосовно конституційного подання.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виходить з такого.

3.1. У Основному Законі України зазначається, що Україна є правовою державою (стаття 1), органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6), закони та інші

нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8). За приписом частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Статус Кабінету Міністрів України, крім зазначених основоположних норм, врегульовано і в інших положеннях Конституції України. Зокрема, Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України (частина третя статті 113), здійснює інші повноваження, визначені Конституцією та законами України (пункт 10 статті 116), в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження (частина перша статті 117).

Організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією (частина друга статті 120) і законами України.

Системний аналіз вказаних норм Основного Закону України дає підстави для висновку, що Кабінет Міністрів України у своїй діяльності при виданні постанов і розпоряджень повинен виходити із закріплених за ним виключно Конституцією та законами України повноважень, які не можуть встановлюватися іншими правовими актами (указами Президента України, постановами Верховної Ради України, власними актами).

3.2. Зважаючи на важливість фундаментальних засад конституційного ладу в Конституції України передбачено систему гарантій щодо забезпечення функціонування інституту права власності, зокрема права власності на землю, яка є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, та об'єктом права власності Українського народу (частина перша статті 13, частина перша статті 14).

Крім того, в Основному Законі України зазначено, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки; усі суб'єкти права власності рівні перед законом (частина четверта статті 13); право власності на землю гарантується, воно набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону (частина друга статті 14); правовий режим власності визначається виключно законами України (пункт 7 частини першої статті 92).

Проаналізувавши вказані конституційні положення, Конституційний Суд України дійшов висновку, що відповідно до Конституції України правовий режим власності, порядок і умови набуття та припинення права власності, а також права володіння, користування та розпорядження майном (землею) визначаються законом.

Необхідність врегулювання права власності, в тому числі і на землю, на рівні законів підтверджується і правовими позиціями Конституційного Суду України, згідно з якими «правовий режим власності, порядок і умови набуття та припинення права власності, а також права володіння, користування та розпорядження майном визначаються законами» (абзац

другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 13 грудня 2000 року № 14-рп/2000); «виключно законами України встановлюється правовий режим власності, в основі якого — конституційні положення, конкретизовані в законах, які можуть містити й певні особливості правового режиму тих чи інших форм власності» (абзац другий підпункту 3.4 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 20 червня 2007 року № 5-рп/2007).

3.3. За Земельним кодексом України (далі — Кодекс) (в редакції за станом на 17 квітня 2008 року) право власності на землю набувається та реалізується на підставі Конституції України, цього Кодексу, а також інших законів, що видаються відповідно до них (частина друга статті 78).

Підставами набуття права власності на земельну ділянку є, зокрема, придбання її за договором купівлі-продажу, іншими цивільно-правовими угодами (статті 81, 82, 83, 84 Кодексу).

У частині першій статті 124 Кодексу передбачено, що набуття права оренди земельних ділянок, що перебувають у державній або комунальній власності, здійснюється виключно на аукціонах, крім земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, які перебувають у власності громадян і юридичних осіб, в яких відсутні акції (частки, паї), що належать державі.

Аналогічне положення закріплено у статті 16 Закону України «Про оренду землі» (в редакції за станом на 17 квітня 2008 року).

Земельні ділянки державної або комунальної власності, призначені для продажу суб'єктам підприємницької діяльності, підлягають продажу на конкурентних засадах (земельні торги), крім викупу земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що є власністю покупців цих ділянок, в яких відсутні акції (частки, паї), що належать державі (стаття 134 Кодексу).

У частині п'ятій статті 137 Кодексу передбачено, що земельні торги проводяться у порядку, встановленому законом.

3.4. 17 квітня 2008 року Кабінет Міністрів України видав Постанову, якою затвердив Порядок проведення у 2008 році земельних аукціонів.

Зі змісту пункту 1 вказаного Порядку вбачається, що ним визначається процедура підготовки, організації та проведення у 2008 році земельних аукціонів для продажу земельних ділянок або надання права на їх оренду. Наголошено, що його дія не поширюється на продаж та оренду земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації, ділянок приватної власності, а також на продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Це свідчить про врегулювання цим актом питань щодо порядку відчуження, набуття і здійснення права власності, права тимчасового користування (оренди), функцій, компетенції органів державної влади і місцевого самоврядування.

Проте такі питання мають врегулюватися тільки законом.

Цей висновок ґрунтується на наведеному положенні статті 137 Кодексу та правових позиціях Конституційного Суду України.

Так, у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 Конституційний Суд України зазначив, що «правовий режим власності означає врегулювання нормами закону земельних відносин, порядку та умов поділу земель на категорії, правове визначення форм власності на землю, порядку набуття і здійснення права власності, а також права постійного чи тимчасового землекористування щодо управління землями тощо, реалізацію та позбавлення цього права, функції, компетенцію органів державної влади і місцевого самоврядування» (абзац другий пункту 6 мотивувальної частини).

Враховуючи те, що порядок і умови набуття, припинення і здійснення права власності на землю входять до загального поняття «правовий режим власності», який визначається виключно законами України, Кабінет Міністрів України, видавши Постанову (пункт 1), діяв поза межами своїх повноважень, передбачених Конституцією та законами України, що не відповідає вимогам частини другої статті 8, частини другої статті 19, пункту 7 частини першої статті 92, частини третьої статті 113, частини першої статті 117 Конституції України.

На неприпустимості порушення Урядом України вимог частини другої статті 19, частини третьої статті 113, частини першої статті 117 Основного Закону України Конституційний Суд України наголосив у Рішенні від 19 червня 2001 року № 9-рп/2001.

Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку про неконституційність пункту 1 Постанови.

4. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні повинне зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або його окремих положень (пункт 4 частини другої статті 39); предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (частина перша статті 71).

Відсутність належного правового обґрунтування невідповідності правового акта Конституції України є підставою для припинення конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

У конституційному поданні не наведено аргументів щодо неконституційності пунктів 2, 3, 4, 5, 6 Постанови, що є підставою для припинення конституційного провадження у справі в частині перевірки цих пунктів на конституційність.

Таким чином, конституційне провадження у справі в цій частині підлягає припиненню відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 45,

51, 61, 63, 65, 67, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення пункту 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» від 17 квітня 2008 року № 394.

2. Припинити конституційне провадження у справі в частині перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) пунктів 2, 3, 4, 5, 6 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» від 17 квітня 2008 року № 394 на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Положення пункту 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» від 17 квітня 2008 року № 394, визнане неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении
Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов»
по конституционному представлению Президента Украины
(дело о земельных аукционах)**

г. Киев
11 ноября 2008 года
№ 25-рп/2008

Дело № 1-46/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича — докладчика, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярослава Васильевны, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича,

с участием представителя субъекта права на конституционное представление **Ставнийчук** Марины Ивановны — Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины, **Нимченко** Василия Ивановича — Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины, **Селиванова** Анатолия Александровича — Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов» от 17 апреля 2008 года № 394 (Официальный вестник Украины, 2008 г., № 33, ст. 1086) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов» от 17 апреля 2008 года № 394.

Заслушав судью-докладчика Домбровского И.П., объяснения Ставнийчук М.И., Нимченко В.И., Селиванова А.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л :

1. 21 июля 2008 года Президент Украины издал Указ № 639 «О приостановке действия постановления Кабинета Министров Украины от 17 апреля 2008 года № 394» и обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов» от 17 апреля 2008 года № 394 (далее — Постановление).

По мнению субъекта права на конституционное представление, Постановление является подзаконным актом, поэтому урегулирование им вопросов правового режима собственности на землю не соответствует нормам Конституции Украины (статьям 1, 8, части второй статьи 13, части второй статьи 14, частям второй, третьей статьи 41, пункту 7 части первой статьи 92). Кабинет Министров Украины, издав Постановление, не учел правовую позицию Конституционного Суда Украины, высказанную в Решении от 22 сентября 2005 года № 5-рп/2005 по делу о постоянном пользовании земельными участками, по которому согласно статьям 13, 14, пункту 7 части первой статьи 92 Конституции Украины правовой режим собственности и пользования землей определяется исключительно законами Украины.

Автор ходатайства считает, что Конституция Украины, Земельный кодекс Украины, Закон Украины «Об аренде земли», иные законы, на которые Кабинет Министров Украины ссылался в Постановлении, не устанавливают возможности определения порядка проведения аукциона (земельных торгов) подзаконным актом и не наделяют Правительство Украины полномочием относительно утверждения порядка проведения аукционов по продаже земельных участков. Таким образом, Кабинет Министров Украины издал Постановление с превышением предусмотренных Конституцией и законами Украины полномочий, чем нарушил требования части второй статьи 19, части третьей статьи 113, пункта 10 статьи 116, части первой статьи 117, части второй статьи 120 Основного Закона Украины.

2. На пленарном заседании Конституционного Суда Украины представитель субъекта права на конституционное представление поддержал ходатайство, изложенное в конституционном представлении, а представители Верховной Рады Украины, Кабинета Министров Украины привели обоснования позиций органов, которые они представляют, относительно конституционного представления.

3. Конституционный Суд Украины, разрешая вопросы, поднятые в конституционном представлении, исходит из следующего.

3.1. В Основном Законе Украины отмечается, что Украина есть правовое государство (статья 1), органы законодательной, исполнительной и

судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины (часть вторая статьи 6), законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8). По предписанию части второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины.

Статус Кабинета Министров Украины, кроме указанных основополагающих норм, урегулирован и в других положениях Конституции Украины. В частности, Кабинет Министров Украины в своей деятельности руководствуется Конституцией и законами Украины, а также указами Президента Украины и постановлениями Верховной Рады Украины, принятыми в соответствии с Конституцией и законами Украины (часть третья статьи 113), осуществляет иные полномочия, определенные Конституцией и законами Украины (пункт 10 статьи 116), в пределах своей компетенции издает постановления и распоряжения (часть первая статьи 117).

Организация, полномочия и порядок деятельности Кабинета Министров Украины, других центральных и местных органов исполнительной власти определяются Конституцией (часть вторая статьи 120) и законами Украины.

Системный анализ указанных норм Основного Закона Украины дает основания для вывода, что Кабинет Министров Украины в своей деятельности при издании постановлений и распоряжений должен исходить из закрепленных за ним исключительно Конституцией и законами Украины полномочий, которые не могут устанавливаться иными правовыми актами (указами Президента Украины, постановлениями Верховной Рады Украины, собственными актами).

3.2. С учетом важности фундаментальных основ конституционного порядка в Конституции Украины предусмотрена система гарантий относительно обеспечения функционирования института права собственности, в частности права собственности на землю, которая является основным национальным богатством, находящимся под особой охраной государства, и объектом права собственности Украинского народа (часть первая статьи 13, часть первая статьи 14).

Кроме того, в Основном Законе Украины указано, что государство обеспечивает защиту прав всех субъектов права собственности и хозяйствования, социальную направленность экономики; все субъекты права собственности равны перед законом (часть четвертая статьи 13); право собственности на землю гарантируется, оно приобретается и реализуется гражданами, юридическими лицами и государством исключительно в соответствии с законом (часть вторая статьи 14); правовой режим собственности определяется исключительно законами Украины (пункт 7 части первой статьи 92).

Проанализировав указанные конституционные положения, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что согласно Конституции Украины правовой режим собственности, порядок и условия приобрете-

ния и прекращения права собственности, а также права владения, пользования и распоряжения имуществом (землей) определяются законом.

Необходимость урегулирования права собственности, в том числе и на землю, на уровне законов подтверждается и правовыми позициями Конституционного Суда Украины, в соответствии с которыми «правовой режим собственности, порядок и условия приобретения и прекращения права собственности, а также права владения, пользования и распоряжения имуществом определяются законами» (абзац второй пункта 3 мотивировочной части Решения от 13 декабря 2000 года № 14-рп/2000); «исключительно законами Украины устанавливается правовой режим собственности, в основе которого — конституционные положения, конкретизированные в законах, которые могут содержать и определенные особенности правового режима тех или иных форм собственности» (абзац второй подпункта 3.4 пункта 3 мотивировочной части Решения от 20 июня 2007 года № 5-рп/2007).

3.3. По Земельному кодексу Украины (далее — Кодекс) (в редакции по состоянию на 17 апреля 2008 года) право собственности на землю приобретается и реализуется на основании Конституции Украины, настоящего Кодекса, а также других законов, издаваемых в соответствии с ними (часть вторая статьи 78).

Основаниями приобретения права собственности на земельный участок являются, в частности, приобретение ее по договору купли-продажи, другим гражданско-правовым сделкам (статьи 81, 82, 83, 84 Кодекса).

В части первой статьи 124 Кодекса предусмотрено, что приобретение права аренды земельных участков, находящихся в государственной или коммунальной собственности, осуществляется исключительно на аукционах, кроме земельных участков, на которых расположены объекты недвижимого имущества, находящихся в собственности граждан и юридических лиц, у которых отсутствуют акции (доли, паи), принадлежащие государству.

Аналогичное положение закреплено в статье 16 Закона Украины «Об аренде земли» (в редакции по состоянию на 17 апреля 2008 года).

Земельные участки государственной или коммунальной собственности, предназначенные для продажи субъектам предпринимательской деятельности, подлежат продаже на конкурентных началах (земельные торги), кроме выкупа земельных участков, на которых расположены объекты недвижимого имущества, что является собственностью покупателей этих участков, у которых отсутствуют акции (доли, паи), принадлежащие государству (статья 134 Кодекса).

В части пятой статьи 137 Кодекса предусмотрено, что земельные торги проводятся в порядке, установленном законом.

3.4. 17 апреля 2008 года Кабинет Министров Украины издал Постановление, которым утвердил Порядок проведения в 2008 году земельных аукционов.

Из содержания пункта 1 указанного Порядка усматривается, что им определяется процедура подготовки, организации и проведения в 2008 году земельных аукционов для продажи земельных участков или предоставле-

ния права на их аренду. Подчеркивается, что его действие не распространяется на продажу и аренду земельных участков, на которых расположены объекты, подлежащие приватизации, участков частной собственности, а также на продажу земельных участков сельскохозяйственного назначения.

Это свидетельствует об урегулировании данным актом вопросов о порядке отчуждения, приобретения и осуществления права собственности, права временного пользования (аренды), функций, компетенции органов государственной власти и местного самоуправления.

Тем не менее такие вопросы должны регулироваться только законом.

Это заключение основывается на приведенном положении статьи 137 Кодекса и правовых позициях Конституционного Суда Украины.

Так, в Решении от 22 сентября 2005 года № 5-рп/2005 Конституционный Суд Украины указал, что «правовой режим собственности означает урегулирование нормами закона земельных отношений, порядка и условий разделения земель на категории, правовое определение форм собственности на землю, порядка приобретения и осуществления права собственности, а также права постоянного или временного землепользования относительно управления землями и т.п., реализацию и лишение этого права, функции, компетенцию органов государственной власти и местного самоуправления» (абзац второй пункта 6 мотивировочной части).

Учитывая, что порядок и условия приобретения, прекращения и осуществления права собственности на землю входят в общее понятие «правовой режим собственности», что определяется исключительно законами Украины, Кабинет Министров Украины, издав Постановление (пункт 1), действовал сверх предела своих полномочий, предусмотренных Конституцией и законами Украины, что не соответствует требованиям части второй статьи 8, части второй статьи 19, пункта 7 части первой статьи 92, части третьей статьи 113, части первой статьи 117 Конституции Украины.

О недопустимости нарушения Правительством Украины требований части второй статьи 19, части третьей статьи 113, части первой статьи 117 Основного Закона Украины Конституционный Суд Украины подчеркнул в Решении от 19 июня 2001 года № 9-рп/2001.

Следовательно, Конституционный Суд Украины пришел к выводу о неконституционности пункта 1 Постановления.

4. Согласно Закону Украины «О Конституционном Суде Украины» в конституционном представлении должно указываться правовое обоснование утверждений о неконституционности правового акта или его отдельных положений (пункт 4 части второй статьи 39); предметом рассмотрения Конституционного Суда Украины может быть конституционное представление, в котором излагаются аргументы и утверждается о неконституционности законов, иных правовых актов Верховной Рады Украины, актов Президента Украины, актов Кабинета Министров Украины, правовых актов Верховной Рады Автономной Республики Крым (часть первая статьи 71).

Отсутствие надлежащего правового обоснования несоответствия правового акта Конституции Украины является основанием для прекращения конституционного производства по делу в соответствии с пунктом 2

статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

В конституционном представлении не наведены аргументы относительно неконституционности пунктов 2, 3, 4, 5, 6 Постановления, что является основанием для прекращения конституционного производства по делу в части проверки данных пунктов на конституционность.

Таким образом, конституционное производство по делу в этой части подлежит прекращению согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 61, 63, 65, 67, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) положение пункта 1 Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов» от 17 апреля 2008 года № 394.

2. Прекратить конституционное производство по делу в части проверки на соответствие Конституции Украины (конституционность) пунктов 2, 3, 4, 5, 6 Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов» от 17 апреля 2008 года № 394 на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Положение пункта 1 Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов» от 17 апреля 2008 года № 394, признанное неконституционным, утрачивает действие со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.25-rp/2008 dated November 11, 2008 on the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Procedure for Holding Land Auctions in 2008» (case on land auctions)*

Pursuant to the Fundamental Law, Ukraine is a law-based state (Article 1), bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authority within the limits established by this Constitution and in accordance with the laws of Ukraine (Article 6.2), laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it (Article 8.2). Article 19.2 of the Constitution stipulates that bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine.

The status of the Cabinet of Ministers of Ukraine, except for the aforementioned fundamental norms, is regulated also by other provisions of the Constitution. More specifically, the Cabinet of Ministers of Ukraine is guided in its activity by the Constitution and laws of Ukraine as well as by decrees of the President of Ukraine and Resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine adopted in accordance with the Constitution and laws of Ukraine (Article 113.3), exercises other powers determined by the Constitution and laws of Ukraine (Article 116.10), within the limits of its competence issues resolutions and orders (Article 117.1).

The organisation, authority and operational procedure of the Cabinet of Ministers of Ukraine, and other central and local bodies of executive power, are determined by the Constitution and the laws of Ukraine (Article 120.2).

The system analysis of the aforementioned norms of the Fundamental Law of Ukraine gives grounds to conclude that the Cabinet of Ministers of Ukraine in its activities related to issuance of resolutions and orders is to proceed from the authorities assigned to it exclusively by the Constitution and laws which may not be established by other legal acts (decrees of the President of Ukraine, resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine or its own acts).

In view of the importance of the fundamental principles of the constitutional order, the Constitution provides for the system of guarantees ensuring functioning of the institute of the right of property, including property right to land that is the fundamental national wealth under special protection of the state and is an object of the right of property of the Ukrainian people (Articles 13.1, 14.1).

Furthermore, according to the Fundamental Law, the state ensures the protection of the rights of all subjects of the right of property and economic management, and the social orientation of the economy; all subjects of the right of property are equal before the law (Article 13.4); the right of property to land is guaranteed; this right is acquired and exercised by citizens, legal entities and the state exclusively in accordance with the law (14.2); the legal regime of property is determined exclusively by laws of Ukraine (Article 92.1.7).

Pursuant to the Constitution, the legal regime of property, the procedure and conditions for acquisition or termination of the right of property as well as the right to possess, use and dispose of property (land) are determined by law.

The need to regulate the right of property, including the property right to land, at the level of laws is also confirmed by the legal position of the Constitutional Court.

According to the Land Code (hereinafter referred to as «the Code») (in the wording as of April 17, 2008), the property right to land is acquired and exercised on the basis of the Constitution, this Code and other laws adopted pursuant thereto (Article 78.2).

The grounds for acquisition of the property right to a land plot include, namely, purchase thereof on the basis of a purchase and sell agreement and other civil legal agreements (Articles 81, 82, 83 and 84 of the Code).

Article 124.1 of the Code reads that the right to lease land plots which are in the state or municipal ownership may be acquired exclusively at the auctions except for land plots with objects of immovable property belonging to citizens and legal entities that have no shares (equity interests) belonging to the state.

A similar provision is provided for in Article 16 of the Law of Ukraine «On Lease of Land» (in the wording as of April 17, 2008).

Land plots in the state or municipal ownership intended for sale to subjects of entrepreneurial activities are to be sold on a competitive basis (land auctions), except for the cases of buyout of land plots on which object of immovable property are located that belong to the buyers of such land plots who have no shares (equity interests) belonging to the state (Article 134 of the Code).

Article 137.5 of the Code envisages that land auctions are held pursuant to the procedure provided for by law.

On April 17, 2008 the Cabinet of Ministers of Ukraine issued the Resolution «On Approval of the Procedure for Holding Land Auctions in 2008», in which it approved the Procedure for holding land auctions in 2008.

Item 1 of the mentioned Procedure establishes that it determines the procedure of preparation, organisation and conduct of land auctions in 2008 to sell land plots or grant a right to lease them. It is emphasised that its force is not applied to sales or leases of land plots, on which objects that are subject to privatisation are located, plots of private property and sales of land plots for agricultural use.

This means that this act regulates issues concerning the procedure of alienation, acquisition and exercise of the right of property, the right of temporary use (lease), functions and authorities of state bodies and local self-government.

However, these issues are to be regulated exclusively by law.

This conclusion is based on the provisions of Article 137 of the Code as quoted above and legal positions of the Constitutional Court.

In view of the fact that the procedure and conditions for acquisition, termination and exercise of the property right to land are included into the general notion of the «legal regime of property», which is determined exclusively by laws of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine by issuing the Resolution (item 1) acted beyond the limits of its authorities provided for in the Constitution and laws, which does not conform with Articles 8.2, 19.2, 92.1.7, 113.1 and 117.1 of the Constitution.

Hence, the Constitutional Court came to a conclusion on unconstitutionality of item 1 of the Resolution.

In accordance with the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», a constitutional petition is to set forth legal reasoning of statements concerning

unconstitutionality of the legal act or separate provisions thereof (Article 39.2.4); the subject for consideration of the Constitutional Court of Ukraine may be a constitutional petition that contains arguments and statements concerning unconstitutionality of laws, other legal acts of the Verkhovna Rada of Ukraine, acts of the President of Ukraine, acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine or legal acts of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea (Article 71.1).

Absence of adequate legal justification of inconformity of a legal act with the Constitution constitutes the grounds for termination of constitutional proceedings in the case pursuant to Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — a constitutional petition does not meet requirements envisaged by the Constitution of Ukraine and this Law.

The constitutional petition does not contain concerning unconstitutionality of items 2, 3, 4, 5 and 6 of the Resolution of the Cabinet of Ministers «On Approval of the Procedure for Holding Land Auctions in 2008», which constitutes the grounds for termination of constitutional proceedings in the case in the part related to examination of unconstitutionality of these items.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) provisions of item 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Procedure for Holding Land Auctions in 2008» no.394 dated April 17, 2008.

2. To terminate constitutional proceedings in the part related to examination of conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of items 2, 3, 4, 5 and 6 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Procedure for Holding Land Auctions in 2008» no. 394 dated April 17, 2008 pursuant to Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — a constitutional petition does not meet requirements envisaged by the Constitution of Ukraine and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

3. The provision of item 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Procedure for Holding Land Auctions in 2008» no.394 dated April 17, 2008 that was recognised unconstitutional loses its effect on the day the Constitutional Court adopts this Decision.

References:

Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.14-rp/2000 dated December 13, 2000 on the case upon the constitutional petition of an association of buyers of members of a labor collective of a hair studio «Cheremshyna» no.163 (Kyiv) concerning official interpretation of separate provisions of Article 7 of the Law of Ukraine «On Privatisation of Small State-Owned Enterprises (Small Privatisation)» (the case on determination of the procedure of small privatisation);

Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.5-рп/2005 dated September 22, 2005 on the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Article 92, item 6 Section X «Transitional Provisions» of the Land Code of Ukraine (the case on permanent use of land plots);

Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.5-рп/2007 dated June 20, 2007 on the case upon the constitutional petition of an open joint-stock company «Kirovohradoblenerho» concerning official interpretation of provisions of paragraph eight Article 5 of the Law of Ukraine «On Restoration of Solvency of Bankrupt or Recognition of Bankruptcy» (the case on creditors of municipal-owned companies).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України
про офіційне тлумачення положення частини другої
статті 95 Конституції України та словосполучення «збалансованість
бюджету», використаного в частині третій цієї статті
(справа про збалансованість бюджету)**

м. Київ
27 листопада 2008 року
№ 26-рп/2008

Справа № 1-37/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бринцева Василя Дмитровича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича — доповідача, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Кабінету Міністрів України про офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України та словосполучення «збалансованість бюджету», використаного у частині третій цієї статті.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Кабінету Міністрів України.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційній інтерпретації положення частини другої статті 95 Конституції України та словосполучення «збалансованість бюджету», використаного в частині третій цієї статті.

Заслухавши суддю-доповідача Головіна А.С. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Кабінет Міністрів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України і словосполучення «збалансованість бюджету», використаного в частині третій цієї статті. Крім того, автор клопотання просить витлумачи-

ти це словосполучення у системному зв'язку з частиною другою статті 95, статтею 46 Конституції України та з'ясувати, чи можна зазначені положення «розуміти так, що виключно законом про Державний бюджет України встановлюються будь-які видатки на загальносуспільні потреби, у тому числі умови надання окремих видів пільг, компенсацій та гарантій для громадян на бюджетний період, їх розміри та бюджетні призначення щодо них, зокрема, шляхом призупинення дії та скасування норм інших законів».

Кабінет Міністрів України обгрунтовує практичну необхідність в офіційній інтерпретації вказаних положень Конституції України потребою в їх реалізації під час формування, затвердження та виконання Державного бюджету України на відповідний рік у частині забезпечення державою соціальних прав і гарантій громадян. Для цього необхідно, на його переконання, вносити законом про Державний бюджет України зміни до чинних соціальних законів, що викликає заперечення в інших органів державної влади, неоднакове трактування ними частин другої, третьої статті 95 Конституції України.

2. Свої висновки з питань, порушених у конституційному поданні, надіслали Президент України, Верховна Рада України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України, Рахункова палата, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Національний університет державної податкової служби України, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Тернопільський національний економічний університет, Інститут економіко-правових досліджень НАН України.

3. Вирішуючи питання про офіційне тлумачення словосполучення «збалансованість бюджету», використаного у частині третій статті 95 Конституції України, у системному зв'язку з положеннями частини другої статті 95, статті 46 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Україна проголошена демократичною, соціальною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (статті 1, 8 Конституції України). Людина в ній є найвищою соціальною цінністю, її права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є її головним обов'язком (стаття 3 Конституції України). Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами (частина перша статті 95 Конституції України).

Згідно з Основним Законом України Державний бюджет України і бюджетна система України встановлюються виключно законами (пункт 1 частини другої статті 92). Такими законами є закони України про Державний бюджет України на кожний рік, Бюджетний кодекс України (далі — Кодекс).

3.2. У частині третій статті 95 Конституції України словосполучення «збалансованість бюджету» використовується в контексті «держава прагне до збалансованості бюджету України». Конституційний Суд України вважає за необхідне дати офіційне тлумачення всього положення частини третьої статті 95 Конституції України у системному зв'язку з положеннями частини другої цієї статті, статті 46 Конституції України.

Словосполучення «держава прагне», на думку Конституційного Суду України, означає намагання і обов'язок держави спрямовувати свою діяльність на виконання певного, визначеного Конституцією України завдання.

Аналіз термінів «баланс», «збалансувати», «бюджет збалансований» свідчить, що збалансованість бюджету (держави, регіону) передбачає рівномірне (паритетне) співвідношення між його видатковою і доходною частинами, дотримання відповідності видатків доходам, проте не виключає при цьому можливості прийняття бюджету з перевищенням видатків над доходами і навпаки (з дефіцитом або профіцитом). У той же час правова природа бюджету не може обмежуватися лише фінансово-економічною складовою. Бюджет — це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

3.3. Положення частини третьої статті 95 Конституції України, згідно з яким держава прагне до збалансованості бюджету України, Конституційний Суд України розглядає як намагання держави при здійсненні бюджетного процесу дотримуватися рівномірного співвідношення між доходною та видатковою частинами Державного бюджету України і як її завдання та обов'язок при цьому реалізовувати конституційні засади розвитку і зміцнення демократичної, соціальної, правової держави, забезпечення її суверенітету і економічної самостійності, утвердження прав і свобод людини.

Закон про Державний бюджет України як правовий акт, що має особливий предмет регулювання (визначення доходів та видатків на загально-суспільні потреби), створює належні умови для реалізації законів України, інших нормативно-правових актів, ухвалених до його прийняття, які передбачають фінансові зобов'язання держави перед громадянами і територіальними громадами. Саме у виконанні цих зобов'язань утверджується сутність держави як соціальної і правової.

Відповідно до статей 1, 3 Конституції України та принципів бюджетної системи (стаття 7 Кодексу) держава не може довільно відмовлятися від взятих на себе фінансових зобов'язань, передбачених законами, іншими нормативно-правовими актами, а повинна діяти ефективно і відповідально в межах чинного бюджетного законодавства.

Зі змісту частини другої статті 95 Конституції України, якою встановлюється, що виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків, випливає, що вони не можуть визна-

чатися іншими нормативно-правовими актами. Самі ж загальносуспільні потреби, до яких належить і забезпечення права на соціальний захист громадян України, проголошений у статті 46 Конституції України, передбачаються у державних програмах, законах, інших нормативно-правових актах. Визначення відповідних бюджетних видатків у законі про Державний бюджет України не може призводити до обмеження загальносуспільних потреб, порушення прав людини і громадянина, встановлених Конституцією України, зокрема щодо забезпечення рівня життя для осіб, які отримують пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, не нижчого від прожиткового мінімуму, визначеного законом.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що в аспекті конституційного подання положення частини третьої статті 95 Конституції України «держава прагне до збалансованості бюджету України» у системному зв'язку з положеннями частини другої цієї статті, статті 46 Конституції України треба розуміти як намагання держави при визначенні законом про Державний бюджет України доходів і видатків та прийнятті законів, інших нормативно-правових актів, які можуть вплинути на доходу і видаткову частини бюджету, дотримуватися рівномірного співвідношення між ними та її обов'язок на засадах справедливого, неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами, територіальними громадами враховувати загальносуспільні потреби, необхідність забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя.

4. Кабінет Міністрів України також просить дати офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України стосовно можливості зупиняти дію та скасовувати норми законів, які визначають пільги, компенсації, гарантії, при встановленні законом про Державний бюджет України видатків на загальносуспільні потреби.

Розглядаючи порушене питання, Конституційний Суд України виходить з правових позицій, висловлених ним, зокрема, у Рішенні від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007 у справі про соціальні гарантії громадян та у Рішенні від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 у справі щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України. Ці позиції полягають у тому, що: «закон про Державний бюджет України як правовий акт, чітко зумовлений поняттям бюджету як плану формування та використання фінансових ресурсів, має особливий предмет регулювання, відмінний від інших законів України — він стосується виключно встановлення доходів та видатків держави на загальносуспільні потреби, зокрема і видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, тому цим законом не можуть вноситися зміни, зупинятися дія чинних законів України, а також встановлюватися інше (додаткове) правове регулювання відносно, що є предметом інших законів України» (абзац шостий пункту 4 мотивувальної частини Рішення № 6-рп/2007); «законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві, і як наслідок — скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина. У разі необхідності зупинення дії законів, внесення до них змін і до-

повнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони» (абзаци третій, четвертий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення № 10-рп/2008).

Наведені правові позиції дають відповіді на питання, порушені у конституційному поданні. Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що практична необхідність в офіційному тлумаченні положення частини другої статті 95 Конституції України стосовно можливості зупиняти дію та скасовувати норми законів, які визначають пільги, компенсації, гарантії, при встановленні законом про Державний бюджет України видатків на загальносуспільні потреби відпала, що відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України є підставою для припинення конституційного провадження у цій частині.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 39, 41, 45, 51, 62, 63, 66, 67, 69, 93, частиною першою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання положення частини третьої статті 95 Конституції України «держава прагне до збалансованості бюджету України» у системному зв'язку з положеннями частини другої цієї статті, статті 46 Конституції України треба розуміти як намагання держави при визначенні законом про Державний бюджет України доходів і видатків та прийнятті законів, інших нормативно-правових актів, які можуть вплинути на доходну і видаткову частини бюджету, дотримуватися рівномірного співвідношення між ними та її обов'язок на засадах справедливого, неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами, територіальними громадами враховувати загальносуспільні потреби, необхідність забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя.

2. Припинити конституційне провадження у справі щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положения части второй статьи 95 Конституции Украины и словосочетания «сбалансированность бюджета», использованного в части третьей данной статьи по конституционному представлению Кабинета Министров Украины (дело о сбалансированности бюджета)

г. Киев
27 ноября 2008 года
№ 26-рп/2008

Дело № 1-37/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Брынцева Василия Дмитриевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича — докладчика, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения части второй статьи 95 Конституции Украины и словосочетания «сбалансированность бюджета», использованного в части третьей настоящей статьи, по конституционному представлению Кабинета Министров Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Кабинета Министров Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальной интерпретации положения части второй статьи 95 Конституции Украины и словосочетания «сбалансированность бюджета», использованного в части третьей настоящей статьи.

Заслушав судью-докладчика Головина А.С. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л :

1. Субъект права на конституционное представление — Кабинет Министров Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения части второй статьи 95

Конституции Украины и словосочетания «сбалансированность бюджета», использованного в части третьей настоящей статьи. Кроме того, автор ходатайства просит истолковать данное словосочетание в системной связи с частью второй статьи 95, статьей 46 Конституции Украины и установить, следует ли указанные положения «понимать так, что исключительно законом о Государственном бюджете Украины устанавливаются любые расходы на общественные нужды, в том числе условия предоставления отдельных видов льгот, компенсаций и гарантий для граждан на бюджетный период, их размеры и бюджетные назначения относительно их, в частности, путем приостановления действия и отмены норм других законов».

Кабинет Министров Украины обосновывает практическую необходимость в официальной интерпретации указанных положений Конституции Украины потребностью в их реализации во время формирования, утверждения и исполнения Государственного бюджета Украины на соответствующий год в части обеспечения государством социальных прав и гарантий граждан. Для этого необходимо, по его убеждению, вносить закон о Государственном бюджете Украины изменения в действующие социальные законы, что вызывает возражение других органов государственной власти, неодинаковое трактование ими частей второй, третьей статьи 95 Конституции Украины.

2. Свои заключения по вопросам, поднятым в конституционном представлении, прислали Президент Украины, Верховная Рада Украины, Министерство экономики Украины, Министерство финансов Украины, Министерство юстиции Украины, Счетная палата, Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Национальный университет государственной налоговой службы Украины, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Тернопольский национальный экономический университет, Институт экономико-правовых исследований НАН Украины.

3. Разрешая вопрос об официальном толковании словосочетания «сбалансированность бюджета», использованного в части третьей статьи 95 Конституции Украины, в системной связи с положениями части второй статьи 95, статьи 46 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Украина провозглашена демократическим, социальным, правовым государством, в котором признается и действует принцип верховенства права (статьи 1, 8 Конституции Украины). Человек в нем является наивысшей социальной ценностью, его права и свободы и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства, которое отвечает перед человеком за свою деятельность, а утверждение и обеспечение прав и свобод человека является его главной обязанностью (статья 3 Конституции Украины). Бюджетная система Украины строится на принципах справедливого и непредвзятого распределения общественного богатства между гражданами и территориальными громадами (часть первая статьи 95 Конституции Украины).

В соответствии с Основным Законом Украины Государственный бюджет Украины и бюджетная система Украины устанавливаются исключительно законами (пункт 1 части второй статьи 92). Такими законами являются законы Украины о Государственном бюджете Украины на каждый год, Бюджетный кодекс Украины (далее — Кодекс).

3.2. В части третьей статьи 95 Конституции Украины словосочетание «сбалансированность бюджета» используется в контексте «государство стремится к сбалансированности бюджета Украины». Конституционный Суд Украины считает необходимым дать официальное толкование всего положения части третьей статьи 95 Конституции Украины в системной связи с положениями части второй настоящей статьи, статьи 46 Конституции Украины.

Словосочетание «государство стремится», по мнению Конституционного Суда Украины, означает стремление и обязанность государства направлять свою деятельность на выполнение любой, определенной Конституцией Украины задачи.

Анализ терминов «баланс», «сбалансировать», «бюджет сбалансирован» свидетельствует, что сбалансированность бюджета (государства, региона) предусматривает равномерное (паритетное) соотношение между его расходной и доходной частями, соблюдение соответствия расходов доходам, тем не менее не исключает при этом возможности принятия бюджета с превышением расходов над доходами и наоборот (с дефицитом или профицитом). В то же время правовая природа бюджета не может ограничиваться только финансово-экономической составляющей. Бюджет — это план формирования и использования финансовых ресурсов по обеспечению задач и функций, осуществляемых органами государственной власти, органами власти Автономной Республики Крым и органами местного самоуправления в течение бюджетного периода.

3.3. Положение части третьей статьи 95 Конституции Украины, согласно которому государство стремится к сбалансированности бюджета Украины, Конституционный Суд Украины рассматривает как стремление государства при осуществлении бюджетного процесса придерживаться равномерного соотношения между доходной и расходной частями Государственного бюджета Украины и как его задачу и обязанность при этом реализовывать конституционные основы развития и укрепления демократического, социального, правового государства, обеспечения его суверенитета и экономической самостоятельности, утверждения прав и свобод человека.

Закон о Государственном бюджете Украины как правовой акт, имеющий особый предмет регулирования (определение доходов и расходов на общественные нужды), создает надлежащие условия для реализации законов Украины, иных нормативно-правовых актов, принятых до его принятия, которые предусматривают финансовые обязательства государства перед гражданами и территориальными громадами. Именно в выполнении этих обязательств утверждается сущность государства как социального и правового.

Согласно статьям 1, 3 Конституции Украины и принципам бюджетной системы (статья 7 Кодекса) государство не может произвольно отказываться от взятых на себя финансовых обязательств, предусмотренных законами, иными нормативно-правовыми актами, а должно действовать эффективно и ответственно в пределах действующего бюджетного законодательства.

Из содержания части второй статьи 95 Конституции Украины, которой устанавливается, что исключительно законом о Государственном бюджете Украины определяются любые расходы государства на нужды всего общества, размер и целевое назначение этих расходов, следует, что они не могут определяться иными нормативно-правовыми актами. Сами же общественные нужды, к которым относится и обеспечение права на социальную защиту граждан Украины, провозглашенное в статье 46 Конституции Украины, предполагаются в государственных программах, законах, иных нормативно-правовых актах. Определение соответствующих бюджетных расходов в законе о Государственном бюджете Украины не может вести к ограничению общественных нужд, нарушению прав человека и гражданина, установленных Конституцией Украины, в частности относительно обеспечения уровня жизни для лиц, получающих пенсии, иные виды социальных выплат и помощи, являющиеся основным источником существования, не ниже прожиточного минимума, определенного законом.

Таким образом, Конституционный Суд Украины считает, что в аспекте конституционного представления положение части третьей статьи 95 Конституции Украины «государство стремится к сбалансированности бюджета Украины» в системной связи с положениями части второй данной статьи, статьи 46 Конституции Украины следует понимать как попытку государства при определении законом о Государственном бюджете Украины доходов и расходов и принятии законов, иных нормативно-правовых актов, которые могут повлиять на доходную и расходную части бюджета, придерживаться равномерного соотношения между ними и его обязанность на принципах справедливого, непредубежденного распределения общественного богатства между гражданами, территориальными громадами учитывать общественные нужды, необходимость обеспечения прав и свобод человека и достойных условий его жизни.

4. Кабинет Министров Украины также просит дать официальное толкование положения части второй статьи 95 Конституции Украины относительно возможности приостанавливать действие и отменять нормы законов, которые определяют льготы, компенсации, гарантии, при установлении законом о Государственном бюджете Украины расходов на нужды всего общества.

Рассматривая поднятый вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из правовых позиций, изложенных им, в частности, в Решении от 9 июля 2007 года № 6-рп/2007 по делу о социальных гарантиях граждан и в Решении от 22 мая 2008 года № 10-рп/2008 по делу о предмете и содержании закона о Государственном бюджете Украины. Эти позиции заключаются в том, что: «закон о Государственном бюджете Украины как правовой акт, четко обусловленный понятием бюджета как плана формиро-

вания и использования финансовых ресурсов, имеет особый предмет регулирования, отличный от других законов Украины — он касается исключительно установления доходов и расходов государства на общественные нужды, в частности и расходов на социальную защиту и социальное обеспечение, поэтому этим законом не могут вноситься изменения, приостанавливаться действие действующих законов Украины, а также устанавливаться иное (дополнительное) правовое регулирование отношений, являющихся предметом других законов Украины» (абзац шестой пункта 4 мотивировочной части Решения № 6-рп/2007); «законом о Госбюджете нельзя вносить изменения в другие законы, приостанавливать их действие либо отменять их, поскольку по объективным причинам это создает противоречия в законодательстве, и как следствие — отмену и ограничение прав и свобод человека и гражданина. В случае необходимости приостановки действия законов, внесения в них изменений и дополнений, признания их недействующими должны использоваться отдельные законы» (абзацы третий, четвертый подпункта 5.4 пункта 5 мотивировочной части Решения № 10-рп/2008).

Приведенные правовые позиции отвечают на вопросы, поднятые в конституционном представлении. Таким образом, Конституционный Суд Украины считает, что практическая необходимость в официальном толковании положения части второй статьи 95 Конституции Украины о возможности приостанавливать действие и отменять нормы законов, определяющих льготы, компенсации, гарантии, при установлении законом о Государственном бюджете Украины расходов на общественные нужды, отпала, что согласно пункту 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины является основанием для прекращения конституционного производства в этой части.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 39, 41, 45, 51, 62, 63, 66, 67, 69, 93, частью первой статьи 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного представления положение части третьей статьи 95 Конституции Украины «государство стремится к сбалансированности бюджета Украины» в системной связи с положениями части второй данной статьи, статьи 46 Конституции Украины следует понимать как стремление государства при определении законом о Государственном бюджете Украины доходов и расходов и принятии законов, иных нормативно-правовых актов, которые могут повлиять на доходную и расходную части бюджета, придерживаться равномерного соотношения между ними и его обязанность на принципах справедливого, непредубежденного распределения общественного богатства между гражданами, территориальными громадами учитывать общественные нужды, необходимость обеспечения прав и свобод человека и достойных условий его жизни.

2. Прекратить конституционное производство по делу об официальном толковании положения части второй статьи 95 Конституции Украины на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.26-rp/2008 dated November 27, 2008 on the case upon the constitutional petition of the Cabinet of Ministers of Ukraine concerning official interpretation of paragraph two Article 95 of the Constitution of Ukraine and of a phrase «balanced budget» as used in paragraph three of this article (case on balanced budget)*

Subject of the right to constitutional petition — Cabinet of Ministers of Ukraine — appealed to the Constitutional Court of Ukraine for official interpretation of provisions of paragraph two Article 95 of the Constitution of Ukraine and a phrase «balanced budget» as used in paragraph three of this article.

The budgetary system in Ukraine is built on the principles of just and impartial distribution of social wealth among citizens and territorial communities (paragraph one Article 95 of the Constitution of Ukraine).

Pursuant to the Fundamental Law of Ukraine, the State Budget of Ukraine and the budgetary system of Ukraine are established exclusively by the laws of Ukraine (item 1 of paragraph two Article 92). Such laws are the laws of Ukraine on the State Budget of Ukraine for each year and the Budget Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»).

In paragraph three Article 95 of the Constitution of Ukraine, the phrase «balanced budget» is used in the context «the State aspires to a balanced budget of Ukraine».

The phrase «the state aspires», in the opinion of the Constitutional Court of Ukraine, means an aspiration and an obligation of the state to aim its activities toward fulfilment of a certain task determined by the Constitution of Ukraine.

Analysis of the terms «balance», «to balance» and «balanced budget» demonstrates that a balanced budget (a state, a region) implies equal (parity) correlation of its income and expenditure parts, preservation of correspondence of incomes and expenditures; however, it allows for adoption of a budget with exceeding incomes over expenditures and vice versa (deficit or surplus). At the same time, the legal nature of the budget may not be limited only to its financial and economic aspect. A budget is a plan of forming and using financial resources

to support tasks and functions performed by the state bodies, bodies of the Autonomous Republic of Crimea and bodies of local self-government during the budget period.

Provisions of paragraph three Article 95 of the Constitution of Ukraine, according to which the state aspires to a balanced budget of Ukraine, are seen by the Constitutional Court as an aspiration of the state during the budget process to observe equal correlation of income and expenditure parts of the State Budget of Ukraine and as its task to simultaneously implement the constitutional principles of development and strengthening of a democratic, social and law-based state, to guarantee its sovereignty and economic independence, ensuring human rights and freedoms.

The law on the State Budget of Ukraine as a legal act that has a special subject of regulation (determination of incomes and expenditures for the needs of the entire society) creates adequate conditions for implementation of laws of Ukraine, other normative legal acts adopted before it and which provide for financial obligations of the state to its citizens and territorial communities. In fulfillment of these obligations, the essence of the state as a social and a law-based one is confirmed.

Pursuant to Articles 1 and 3 of the Constitution and the principles of the budgetary system (Article 7 of the Code), the state may not arbitrarily refuse to perform financial obligations it assumed pursuant to laws and other normative legal acts but has to act efficiently and responsibly within the framework of applicable budget legislation.

It follows from the contents of paragraph two Article 95 of the Constitution, according to which any state expenditures for the needs of the entire society, the extent and purposes of these expenditures are determined exclusively by the law on the State Budget of Ukraine, that these expenditures may not be determined by any other normative legal acts. The needs of the entire society, which include guarantees of a right to social protection for the citizens of Ukraine as stated in Article 46 of the Constitution of Ukraine, are provided for in national programs, laws and other normative legal acts. Identification of respective budget expenditures in the law on the State Budget may not result in a restriction of general social needs, infringement of human and citizen's rights established in the Constitution of Ukraine, including guarantees of life standards for individuals receiving pensions, other types of social and welfare payments that form the main subsistence income at the level not lower than the minimum subsistence as established by law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. From the perspective of the constitutional petition, provisions of paragraph three Article 95 of the Constitution of Ukraine — «the State aspires to a balanced budget of Ukraine» — in system relation with paragraph two of this article, Article 46 of the Constitution of Ukraine is to be understood as an aspiration of the state when determining incomes and expenditures in the law on the State Budget of Ukraine and adopting other normative legal acts that may influence the income and expenditure parts of the budget to preserve their equal correlation and its obligation to take into consideration the needs of the entire soci-

ety and the need to guarantee human rights and freedoms and decent life standards based on just and impartial distribution of social wealth among citizens and territorial communities.

2. To terminate constitutional proceedings in the case concerning official interpretation of paragraph two Article 95 of the Constitution of Ukraine on the basis of provisions of item 3 Article 45 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — the Constitutional Court of Ukraine has no jurisdiction over issues raised in the constitutional petition.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України щодо офіційного тлумачення положень пункту 11 частини першої статті 36 Закону України «Про страхування», пункту 4 частини першої статті 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»
(справа про повноваження Держфінпослуг щодо нагляду за страховою діяльністю)**

м. Київ
3 грудня 2008 року
№ 27-рп/2008

Справа № 1-30/2008

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бринцева Василя Дмитровича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України щодо офіційного тлумачення положень пункту 11 частини першої статті 36 Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 85/96–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 18, ст. 78; 2002 р., № 7, ст. 50), пункту 4 частини першої статті 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664–ІІІ (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 1, ст. 1).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень Закону України «Про страхування» і Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Заслухавши суддю-доповідача **Шишкіна В.І.** та розглянувши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (далі — Держфінпослуг) — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 11 частини першої статті 36 Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 85/96–ВР (далі — Закон № 85/96–ВР), пункту 4 частини першої статті 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664–ІІІ (далі — Закон № 2664–ІІІ).

З метою з'ясування суті вказаних положень Закону № 85/96–ВР і Закону № 2664–ІІІ автор конституційного подання просить роз'яснити такі питання:

— чи має затверджувати Держфінпослуг у межах своїх повноважень і функцій, передбачених у пункті 11 частини першої статті 36 Закону № 85/96–ВР, пункті 4 частини першої статті 28 Закону № 2664–ІІІ, нормативно-правові акти, що встановлюють, зокрема, правила розміщення коштів страхових резервів і визначають обсяги величин окремих категорій активів, у які ці кошти можуть бути розміщені;

— чи можуть бути обмежені такі повноваження і функції Держфінпослуг іншим органом державної влади, крім законодавця, який їх надав;

— чи можуть бути передані такі повноваження і функції Держфінпослуг або їх частина за рішенням органу державної влади, крім законодавця, іншому державному органу;

— чи рівнозначні визначені в Законі № 85/96–ВР поняття «перелік страхових резервів» і «перелік категорій дозволених активів для представлення коштів страхових резервів»;

— чи тотожні визначені в Законі № 85/96–ВР поняття «порядок розміщення страхових резервів» і «порядок розрахунків страхових резервів».

Обґрунтовуючи клопотання, суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що до основних функцій Держфінпослуг належить встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів, як закріплено в пункті 11 частини першої статті 36 Закону № 85/96–ВР, і визначення обов'язкових нормативів достатності капіталу та інших показників і вимог, що обмежують ризики по операціях з фінансовими активами, як передбачено в пункті 4 частини першої статті 28 Закону № 2664–ІІІ. Відповідно до цих положень Закону № 85/96–ВР і Закону № 2664–ІІІ Держфінпослуг у межах своєї компетенції видала розпорядження від 17 грудня 2004 року № 3104, яким затвердила Правила формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя (далі — Правила). У Правилах встановлено обсяги величин окремих категорій активів для представлення коштів страхових резервів; способи формування страхових резервів; терміни, до закінчення яких страховики зобов'язані були привести розміщення коштів страхових резервів у відповідність до вимог Правил; відповідальність за порушення вимог, передбачених цими Правилами, тощо (пунк-

ти 8.2, 8.3, 8.4, 8.5, 8.6 розділу 8, пункт 9.1 розділу 9 в редакції від 17 грудня 2004 року). Проте інтерпретація судами норм Закону № 85/96–ВР і Закону № 2664–III створила перешкоди для реалізації повноважень Держфінпослуг через позбавлення її судовими рішеннями відповідних регулюючих і контролюючих функцій, внаслідок чого виникла проблема з виконанням нею завдань, визначених законами.

Обмеження права Держфінпослуг на встановлення правил розміщення страхових резервів, як зазначає суб'єкт права на конституційне подання, надає можливість страховикам на свій розсуд розміщувати кошти страхових резервів, здійснювати нерегламентовані дії, що фактично ставить під загрозу систему забезпечення страхових виплат страхувальникам, нівелює один з основних напрямів нагляду Держфінпослуг за додержанням критеріїв і нормативів якості фінансових активів та ризиковості операцій з ними, які здійснює фінансова установа.

2. Свої позиції стосовно викладених у конституційному поданні питань висловили науковці Інституту економіко-правових досліджень НАН України, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виходить з такого.

Відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Засади створення і функціонування фінансового ринку встановлюються виключно законами України (пункт 1 частини другої статті 92 Конституції України). Закон № 2664–III безпосередньо визначає, що «фінансові установи в Україні діють відповідно до цього Закону з урахуванням норм законів України, які встановлюють особливості їх діяльності» (частина друга статті 2). Це положення Закону № 2664–III є загальним для всіх ринків фінансових послуг та всіх їх учасників, а норми законів, які регулюють окремі сектори на ринку фінансових послуг, зокрема Закону № 85/96–ВР, законів України «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про кредитні спілки», «Про фінансовий лізинг», є спеціальними. Що стосується страхових послуг, то за Законом № 2664–III вони належать до ринку фінансових послуг (пункт 6 частини першої статті 1).

Згідно із Законом № 2664–III одним з органів, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, є спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг (частина перша статті 21), основні завдання якого — здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг та додержанням законодавства у цій сфері (пункт 2 частини першої статті 27), розроблення і затвердження нормативно-правових актів, обов'язкових до виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, учасниками ринків фінансових послуг, їх

об'єднаннями, контроль за їх виконанням (пункт 1 частини першої статті 28). Указом Президента України від 11 грудня 2002 року № 1153 утворено Держфінпослуг як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Основні функції спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю закріплені у статті 36 Закону № 85/96–ВР (частина перша), в якій також зазначено, що цей орган може здійснювати інші функції, необхідні для виконання покладених на нього завдань (частина друга). Зокрема, у положеннях пунктів 5, 11 частини першої статті 36 Закону № 85/96–ВР передбачено «розроблення нормативних та методичних документів з питань страхової діяльності, що віднесена цим Законом до компетенції Уповноваженого органу», «встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності».

Аналізуючи зазначені положення Закону № 85/96–ВР як спеціальні норми, слід констатувати, що вони не встановлюють обмежень у застосуванні приписів пункту 4 частини першої статті 28 Закону № 2664–ІІІ як загальної норми в урегулюванні відносин на ринку страхових послуг. Відповідно до вказаних норм Закону № 85/96–ВР і Закону № 2664–ІІІ Держфінпослуг має право в межах своєї компетенції встановлювати правила здійснення нагляду за страховою діяльністю, визначати, зокрема, обов'язкові нормативи достатності капіталу та інші показники і вимоги, що обмежують ризики по операціях з фінансовими активами.

4. Суб'єкт права на конституційне подання також просить роз'яснити рівнозначність понять «перелік страхових резервів» та «перелік категорій дозволених активів для представлення коштів страхових резервів» і тотожність понять «порядок розміщення страхових резервів» та «порядок розрахунків страхових резервів».

Однак автор звернення не вказав, яким саме положенням Закону № 85/96–ВР необхідно дати офіційне тлумачення з метою визначення рівнозначності і тотожності зазначених у конституційному поданні понять.

За таких обставин конституційне провадження у справі в цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 45, 51, 63, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 § 51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті порушених у конституційному поданні питань положення пункту 11 частини першої статті 36 Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 року № 85/96–ВР, пункту 4 частини першої статті 28

Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року № 2664–III треба розуміти як повноваження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України у справах нагляду за страховою діяльністю, які вона реалізує шляхом видання нормативно-правових актів.

2. Припинити конституційне провадження у справі в частині визначення рівнозначності і тотожності правових понять на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ

по делу об официальном толковании положений пункта 11 части первой статьи 36 Закона Украины «О страховании», пункта 4 части первой статьи 28 Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» по конституционному представлению Государственной комиссии по регулированию рынков финансовых услуг Украины (дело о полномочиях Госфинуслуг относительно надзора за страховой деятельностью)

г. Киев
3 декабря 2008 года
№ 27-рп/2008

Дело № 1-30/2008

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Брынцева Василия Дмитриевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело по конституционному представлению Государственной комиссии по регулированию рынков финансовых услуг Украины об официальном толковании положений пункта 11 части первой статьи 36 Закона Украины «О страховании» от 7 марта 1996 года № 85/96–ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 18, ст. 78; 2002 г., № 7, ст. 50), пункта 4 части первой статьи 28 Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» от 12 июля 2001 года № 2664–III (Ведомости Верховной Рады Украины, 2002 г., № 1, ст. 1).

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Государственной комиссии по регулированию рынков финансовых услуг Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании указанных положений Закона Украины «О страховании» и Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг».

Заслушав судью-докладчика Шишкина В.И. и рассмотрев материалы дела, Конституционный Суд Украины

У С Т А Н О В И Л:

1. Субъект права на конституционное представление — Государственная комиссия по регулированию рынков финансовых услуг Украины (далее — Госфинуслуг) — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений пункта 11 части первой статьи 36 Закона Украины «О страховании» от 7 марта 1996 года № 85/96–ВР (далее — Закон № 85/96–ВР), пункта 4 части первой статьи 28 Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» от 12 июля 2001 года № 2664–ІІІ (далее — Закон № 2664–ІІІ).

С целью выяснения сути указанных положений Закона № 85/96–ВР и Закона № 2664–ІІІ автор конституционного представления просит разъяснить следующие вопросы:

— должен ли утверждать Госфинуслуг в пределах своих полномочий и функций, предусмотренных пунктом 11 части первой статьи 36 Закона № 85/96–ВР, пунктом 4 части первой статьи 28 Закона № 2664–ІІІ, нормативно-правовые акты, которые устанавливают, в частности, правила размещения средств страховых резервов и определяют объемы величин отдельных категорий активов, в которые эти средства могут быть размещены;

— могут ли быть ограничены такие полномочия и функции Госфинуслуг другим органом государственной власти, кроме законодателя, который их предоставил;

— могут ли быть переданы такие полномочия и функции Госфинуслуг или их часть по решению органа государственной власти, кроме законодателя, другому государственному органу;

— равнозначны ли определенные в Законе № 85/96–ВР понятия «перечень страховых резервов» и «перечень категорий разрешенных активов для представления средств страховых резервов»;

— тождественны ли определенные в Законе № 85/96–ВР понятия «порядок размещения страховых резервов» и «порядок расчетов страховых резервов».

Обосновывая ходатайство, субъект права на конституционное представление утверждает, что к основным функциям Госфинуслуг относится установление правил формирования, учета и размещения страховых резервов, как закреплено в пункте 11 части первой статьи 36 Закона № 85/96–ВР, и определение обязательных нормативов достаточности капитала и других показателей и требований, ограничивающих риски по операциям с финансовыми активами, как предусмотрено в пункте 4 части первой статьи 28 Закона № 2664–ІІІ. В соответствии с этими положениями Закона № 85/96–ВР и Закона № 2664–ІІІ Госфинуслуг в пределах своей компетенции издала распоряжение от 17 декабря 2004 года № 3104, которым утвердила Правила формирования, учета и размещения страховых резервов по видам страхования, иным, чем страхование жизни (далее — Правила). В Правилах установлены объемы величин отдельных ка-

тегорий активов для представления средств страховых резервов; способы формирования страховых резервов; сроки, до истечения которых страхователи обязаны были привести размещение средств страховых резервов в соответствие с требованиями Правил; ответственность за нарушение требований, предусмотренных этими Правилами, и т. п. (пункты 8.2, 8.3, 8.4, 8.5, 8.6 раздела 8, пункт 9.1 раздела 9 в редакции от 17 декабря 2004 года). Тем не менее интерпретация судами норм Закона № 85/96–ВР и Закона № 2664–III создала препятствия для реализации полномочий Госфинуслуг путем лишения ее судебными решениями соответствующих регулирующих и контролирующих функций, в результате чего возникла проблема с выполнением ею задач, определенных законами.

Ограничение права Госфинуслуг на установление правил размещения страховых резервов, как отмечает субъект права на конституционное представление, предоставляет страховщикам по своему усмотрению размещать средства страховых резервов, осуществлять нерегламентированные действия, что фактически ставит под угрозу систему обеспечения страховых выплат страхователям, нивелирует одно из основных направлений надзора Госфинуслуг за соблюдением критериев и нормативов качества финансовых активов и рискованности операций с ними, которые осуществляет финансовое учреждение.

2. Свои позиции относительно изложенных в конституционном представлении вопросов высказали научные работники Института экономико-правовых исследований НАН Украины, Национального университета «Киево-Могилянская академия», Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого.

3. Конституционный Суд Украины, разрешая вопросы, поднятые в конституционном представлении, исходит из следующего.

В соответствии с частью второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины.

Основы создания и функционирования финансового рынка устанавливаются исключительно законами Украины (пункт 1 части второй статьи 92 Конституции Украины). Закон № 2664–III непосредственно определяет, что «финансовые учреждения в Украине действуют в соответствии с настоящим Законом с учетом норм законов Украины, которые устанавливают особенности их деятельности» (часть вторая статьи 2). Это положение Закона № 2664–III является общим для всех рынков финансовых услуг и всех их участников, а нормы законов, регулирующие отдельные секторы на рынке финансовых услуг, в частности Закона № 85/96–ВР, законов Украины «О негосударственном пенсионном обеспечении», «О кредитных союзах», «О финансовом лизинге», являются специальными. Что касается страховых услуг, то по Закону № 2664–III они относятся к рынку финансовых услуг (пункт 6 части первой статьи 1).

Согласно Закону № 2664–III одним из органов, осуществляющих государственное регулирование рынков финансовых услуг, является специ-

ально уполномоченный орган исполнительной власти в сфере регулирования рынков финансовых услуг (часть первая статьи 21), основные задачи которого — осуществление государственного регулирования и надзора за предоставлением финансовых услуг и соблюдением законодательства в этой сфере (пункт 2 части первой статьи 27), разработка и утверждение нормативно-правовых актов, обязательных к исполнению центральными и местными органами исполнительной власти, органами местного самоуправления, участниками рынков финансовых услуг, их объединениями, контроль за их исполнением (пункт 1 части первой статьи 28). Указом Президента Украины от 11 декабря 2002 года № 1153 образовано Госфинуслуг как центральный орган исполнительной власти со специальным статусом.

Основные функции специального уполномоченного центрального органа исполнительной власти по делам надзора за страховой деятельностью закреплены в статье 36 Закона № 85/96—ВР (часть первая), в которой также указано, что этот орган может осуществлять другие функции, необходимые для исполнения возложенных на него задач (часть вторая). В частности, в положениях пунктов 5, 11 части первой статьи 36 Закона № 85/96—ВР предусмотрены «разработка нормативных и методических документов по вопросам страховой деятельности, отнесенной этим Законом к компетенции Уполномоченного органа», «установление правил формирования, учета и размещения страховых резервов и показателей отчетности».

Анализируя указанные положения Закона № 85/96—ВР как специальные нормы, следует констатировать, что они не устанавливают ограничений в применении предписаний пункта 4 части первой статьи 28 Закона № 2664—III как общей нормы в урегулировании отношений на рынке страховых услуг. В соответствии с указанными нормами Закона № 85/96—ВР и Закона № 2664—III Госфинуслуг имеет право в пределах своей компетенции устанавливать правила осуществления надзора за страховой деятельностью, определять, в частности, обязательные нормативы достаточности капитала и другие показатели и требования, ограничивающие риски по операциям с финансовыми активами.

4. Субъект права на конституционное представление также просит разъяснить равнозначность понятий «перечень страховых резервов» и «перечень категорий разрешенных активов для представления средств страховых резервов» и тождественность понятий «порядок размещения страховых резервов» и «порядок расчетов страховых резервов».

Однако автор обращения не указал, каким именно положениям Закона № 85/96—ВР необходимо дать официальное толкование с целью определения равнозначности и тождественности указанных в конституционном представлении понятий.

При таких обстоятельствах конституционное производство по делу в этой части подлежит прекращению на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 63, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 § 51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте поднятых в конституционном представлении вопросов положения пункта 11 части первой статьи 36 Закона Украины «О страховании» от 7 марта 1996 года № 85/96–ВР, пункта 4 части первой статьи 28 Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» от 12 июля 2001 года № 2664–III следует понимать как полномочия Государственной комиссии по регулированию рынков финансовых услуг Украины по делам надзора за страховой деятельностью, которые она реализует путем издания нормативно-правовых актов.

2. Прекратить конституционное производство по делу в части определения равнозначности и тождественности правовых понятий на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.27-rp/2008 dated December 3, 2008 on the case upon the constitutional petition of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Article 36.1.11 of the Law of Ukraine «On Insurance», Article 28.1.4 of the Law of Ukraine «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets» (case on the authorities of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets concerning supervision of insurance activities)*

Subject of the right to constitutional petition — State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine (hereinafter referred to as «the Commission») — appealed to the Constitutional Court for official interpretation of provisions of Article 36.1.11 of the Law «On Insurance» no.85/96-BP dated March 7, 1996 (hereinafter referred to as the Law

no.85/96-BP), Article 28.1.4 of the Law «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets» no.2664-III dated July 12, 2001 (hereinafter referred to as «the Law no.2664-III»).

Pursuant to Article 19.2 of the Constitution, bodies of state power and bodies of local self-government and their officials are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine.

The fundamental principles for formation and operation of a financial market are established exclusively by laws (Article 92.2.1 of the Constitution). The Law no.2664-III directly determines that «financial institutions in Ukraine act in accordance with this Law and taking into consideration the norms established by laws of Ukraine that regulate specific aspects of their activities» (Article 2.2). This provision of the Law no.2664-III is general for all markets of financial services and all participants thereof, whereas norms of laws regulating specific sectors of the financial services market, including those of the Law no.85/96-BP, laws of Ukraine «On Non-State Pension Insurance», «On Credit Unions», «On Financial Leasing», are special. With regard to insurance services, according to the Law no.2664-III they are classified as belonging to the financial services market (Article 1.1.6).

According to the Law no.2664-III, one of the bodies exercising state regulation of financial services markets is a special authorised executive body in the sphere of regulation of financial services markets (Article 21.1), one of the main tasks of which is to exercise state regulation and supervision of provision of financial services and adherence to legislation in this sphere (Article 27.1.2), development and approval of normative legal acts mandatory for execution by central and local executive bodies, bodies of local self-government, participants of financial services markets and their associations, control of implementation thereof (Article 28.1.1). Presidential Decree no.1153 dated December 11, 2002 established the Commission as a central executive body with a special status.

The principal functions of the special authorised central executive body in the sphere of supervision of insurance activities are provided for in Article 36 of the Law no.85/96-BP (paragraph one) that also envisages that this body may carry out other functions necessary to perform the tasks it is charged with (paragraph two). Provisions of Articles 36.1.5 and 36.1.11 of the Law no.85/96-BP provide for «development of normative and methodological documents related to insurance activities that are classified by this Law as belonging to the authorities of the Authorised Body» and «establishment of the rules for formation, reporting and placement of insurance reserves and reporting indicators».

Analysing the aforementioned provisions of the Law no.85/96-BP as special norms, one has to conclude that they do not establish any limits for application of the stipulations of item 4 Article 28.1.4 of the Law no.2664-III as a general norm regulating relations in the financial services market. Pursuant to the aforementioned norms of the Law no.85/96-BP and the Law no.2664-III, the Commission has a right to establish the rules of exer-

cising supervision of insurance activities within its authorities, to determine mandatory norms of capital adequacy as well as other indicators and requirements that reduce the risks related to transactions involving financial assets.

Proceeding from the above-mentioned, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. From the perspective of issues raised in the constitutional petition, provisions of Article 36.1.11 of the Law «On Insurance» no.85/96-BP dated March 7, 1996, Article 28.1.4 of the Law «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets» no.2664-III dated July 12, 2001 are to be understood as providing for authorities of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine in the sphere related to supervision of insurance activities that it exercises by means of issuing normative legal acts.

2. To terminate constitutional proceedings in the case in the part determining the principles of equality and identity of legal terms on the basis of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — the constitutional petition does not meet the requirements prescribed by the Constitution and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПРЕДИСЛОВИЕ	6
PREFACE	10

ВИСНОВКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1) у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення системи місцевого самоврядування вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141, 142, 143 Конституції України)	13
--	----

по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно совершенствования системы местного самоуправления требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины (дело о внесении изменений в статьи 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141, 142, 143 Конституции Украины)	26
---	----

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine no.1-v/2008 dated January 15, 2008 on the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine to improve the local self-government system with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (the case on introducing amendments to Articles 85, 118, 119, 133, 136, 140, 141, 142 and 143 of the Constitution of Ukraine)	39
--	----

2) у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) вимогам статей 157 і 158 Конституції України	43
---	----

по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменения в Конституцию Украины (об ограничении депутатской неприкосновенности) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины	47
--	----

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine no.2-v/2008 dated September 10, 2008 on the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing an opinion on the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning restriction of deputy's immunity) with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine	50
---	----

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1) у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» (справа про завдання третейського суду) 53

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений абзацев седьмого, одиннадцатого статьи 2, статьи 3, пункта 9 статьи 4 и раздела VIII «Третейское самоуправление» Закона Украины «О третейских судах» по конституционному представлению 51 народного депутата Украины (дело о задачах третейского суда) 60

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 1-рр/2008 dated January 10, 2008 on the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 2.7, 2.11, 3, 4.9 and Chapter VIII «Arbitration Self-Government» of the Law of Ukraine «On Courts of Arbitration» (case on the tasks of an arbitration court) 67

2) у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» та конституційним поданням 89 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 90 Конституції України, статті 5 Закону України «Про особливості звільнення з посад осіб, які суміщають депутатський мандат з іншими видами діяльності» (справа про звільнення народних депутатів України з інших посад у разі суміщення) 71

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины и об официальном толковании положений пункта 2 части второй статьи 90 Конституции Украины, статьи 5 Закона Украины «Об особенностях освобождения от должностей лиц, совмещающих депутатский мандат с другими видами деятельности» по конституционному представлению 89 народных депутатов Украины (дело об освобождении народных депутатов Украины от других должностей в случае совмещения) 79

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.2-рр/2008 dated December 29, 2008 on the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine concerning conformity of the Law of Ukraine «On Specific

Procedure for Dismissal of Persons Combining Deputy's Mandate with Other Forms of Activities» with the Constitution of Ukraine (constitutionality) and the constitutional petition of 89 People's Deputies of Ukraine concerning official interpretation of item 2 paragraph two Article 90 of the Constitution of Ukraine, Article 5 of the Law of Ukraine «On Specific Procedure for Dismissal of Persons Combining Deputy's Mandate with Other Forms of Activities» (case on dismissal of People's Deputies from other offices in the event of their combining offices) 87

3) у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, п'ятої, дванадцятої статті 6 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», пунктів 1, 9 Положення про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затвердженого Указом Президента України від 14 лютого 1997 року (справа про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку) 92

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей первой, пятой, двенадцатой статьи 6 Закона Украины «О государственном регулировании рынка ценных бумаг в Украине», пунктов 1, 9 Положения о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку, утвержденного Указом Президента Украины от 14 февраля 1997 года по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины (дело о Государственной комиссии по ценным бумагам и фондовому рынку) 97

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.3-рп/2008 dated April 1, 2008 on the case upon the constitutional petition of 48 People's Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 6.1, 6.5 and 6.12 of the Law of Ukraine «On State Regulation of Securities Market in Ukraine», items 1, 9 of the Regulations on the State Commission on Securities and Stock Market approved by the Decree of the President of Ukraine dated February 14, 1997 (case on the State Commission on Securities and Stock Market) 101

4) у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (справа про Регламент Верховної Ради України) 104

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, третьей, четвертой статьи 219 Регламента Верховной Рады Украины по конституционному представлению 50 народных депутатов Украины (дело о Регламенте Верховной Рады Украины) 111

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.4-рр/2008 dated April 1, 2008 on the case upon the constitutional petition of 50 People's Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 219.2, 219.3 and 219.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine (case on the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine)	117
5) у справі за конституційним поданням Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 122 Конституції України, частини третьої статті 2 Закону України «Про прокуратуру»	121
по делу об официальном толковании положений части второй статьи 122 Конституции Украины, части третьей статьи 2 Закона Украины «О прокуратуре» по конституционному представлению Генеральной прокуратуры Украины	125
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.5-рр/2008 dated April 2, 2008 on the case upon the constitutional petition of the Prosecutor General Office of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Article 122.2 of the Constitution of Ukraine and Article 2.3 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution»	129
6) у справі за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі)	131
по делу об официальном толковании положений частей второй, третьей статьи 5, статьи 69, части второй статьи 72, статьи 74, части второй статьи 94, части первой статьи 156 Конституции Украины по конституционным представлениям Президента Украины (дело о принятии Конституции и законов Украины на референдуме)	140
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.6-рр/2008 dated April 16, 2008 on the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Articles 5.2, 5.3, 69, 72.2, 74, 94.2 and 156.1 of the Constitution of Ukraine (case on adoption of the Constitution and laws of Ukraine at a referendum)	149
7) у справі за конституційним поданням 63 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень статті 18 Закону України «Про Вищу раду юстиції» (справа щодо припинення повноважень члена Вищої ради юстиції)	153
по делу об официальном толковании положений статьи 18 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» по конституционному представлению 63 народных депутатов Украины (дело о прекращении полномочий члена Высшего совета юстиции)	157

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.7-рр/2008 dated April 17, 2008 on the case upon the constitutional petition of 63 People's Deputies of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Article 18 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» (case on termination of authorities of a member of the High Council of Justice) 161

8) у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України та за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України, статті 7 Цивільного процесуального кодексу України (справа про мову судочинства) 163

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) статьи 15 Кодекса административного судопроизводства Украины, статьи 7 Гражданского процессуального кодекса Украины по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины и по конституционному представлению Верховной Рады Автономной Республики Крым (дело о языке судопроизводства) 168

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.8-рр/2008 dated April 22, 2008 on the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine and a constitutional petition of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 15 of the Code of Administrative Court Proceedings of Ukraine and Article 7 of the Code of Civil Procedure of Ukraine (case on the language of court proceedings) 173

9) у справі за конституційними поданнями 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) ряду указів Президента України стосовно діяльності Ради національної безпеки і оборони України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про склад Ради національної безпеки і оборони України» 176

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) ряда указов Президента Украины относительно деятельности Совета национальной безопасности и обороны Украины и о соответствии Конституции Украины (конституционности) Указа Президента Украины «О составе Совета национальной безопасности и обороны Украины» по конституционным представлениям 52 народных депутатов Украины и 50 народных депутатов Украины 180

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.9-рр/2008 dated April 22, 2008 on the case upon the constitutional petitions of 52 People's Deputies of Ukraine con-

cerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of a number of Decrees of the President of Ukraine on activities of the National Security and Defense Council of Ukraine and 50 People's Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Decree of the President of Ukraine «On Membership of the National Security and Defense Council of Ukraine» 184

10) у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1–4, 6–22, 24–100 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України) 188

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений статьи 65 раздела I, пунктов 61, 62, 63, 66 раздела II, пункта 3 раздела III Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» и о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 67 раздела I, пунктов 1-4, 6–22, 24–100 раздела II Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» по конституционным представлениям Верховного Суда Украины и 101 народного депутата Украины (дело о предмете и содержании закона о Государственном бюджете Украины) 201

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.10-гп/2008 dated May 22, 2008 on the case upon the constitutional petitions of the Supreme Court of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of separate provisions of Article 65 Section I, items 61, 62, 63 and 66 Section II, item 3 Section III of the Law «On the 2008 State Budget of Ukraine and on Amending Some Legislative Acts of Ukraine» and of 101 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Article 67 Section I, items 1–4, 6–22, 24–100 Section II of the Law «On the 2008 State Budget of Ukraine and on Amending Some Legislative Acts of Ukraine» (case on the subjects and contents of the law on the State Budget of Ukraine) 215

11) у справі за конституційними поданнями 56 та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції

України (конституційності) окремих положень законів України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» 220

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений законов Украины в редакции Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины о статусе депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым и местных советов» по конституционным представлениям 56 и 48 народных депутатов Украины 230

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.11-рр/2008 dated May 27, 2008 on the case upon the constitutional petitions of 56 and 48 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of separate provisions of laws of Ukraine in the wording of the Law «On Amending Some Laws of Ukraine on Status of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and Local Councils» 240

12) у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин п'ятої, шостої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України», частини четвертої статті 61 Регламенту Верховної Ради України та офіційного тлумачення положень пункту 6 частини другої, частини шостої статті 81, частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 13 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про перебування народного депутата України у депутатській фракції) 244

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей пятой, шестой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины», части четвертой статьи 61 Регламента Верховной Рады Украины и об официальном толковании положений пункта 6 части второй, части шестой статьи 81, части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 13 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины» по конституционному представлению 50 народных депутатов Украины (дело о пребывании народного депутата Украины в депутатской фракции) 253

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.12-рр/2008 dated June 25, 2008 on the case upon the constitutional petition of 50 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Articles 13.5 and 13.6 of the Law of Ukraine «On Status of a People's Deputy of Ukraine», Article 61.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine and official interpretation of the provisions of Articles 81.2.6, 81.6, 83.6 of the

Constitution of Ukraine, Article 13.4 of the Law «On Status of a People’s Deputy of Ukraine» (case on membership of a People’s Deputy of Ukraine in a deputy faction)	263
13) у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 3 розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України» (в редакції Закону України від 4 серпня 2006 року № 79–V) (справа про повноваження Конституційного Суду України)	266
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положения подпункта 1 пункта 3 раздела IV Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» (в редакции Закона Украины от 4 августа 2006 года № 79–V) по конституционному представлению 47 народных депутатов Украины (дело о полномочиях Конституционного Суда Украины)	271
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 13-рп/2008 dated June 26, 2008 on the case upon the constitutional petition of 47 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provision of item 3.1 Section IV of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» (case on the authorities of the Constitutional Court of Ukraine)	276
14) у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців першого, другого частини першої, частини другої статті 11 Закону України «Про природні монополії» (справа про національні комісії регулювання природних монополій)	279
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений абзацев первого, второго части первой, части второй статьи 11 Закона Украины «О естественных монополиях» по конституционному представлению 60 народных депутатов Украины (дело о национальных комиссиях регулирования естественных монополий)	283
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.14-рп/2008 dated July 8, 2008 on the case upon the constitutional petition of 60 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of sub-paragraphs 1 and 2 paragraph one and paragraph two Article 11 of the Law of Ukraine «On Natural Monopolies» (case on national commissions regulating natural monopolies)	287
15) у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 1, частини першої статті 7, статей 8, 9, 10, частини четвертої статті 14, статті 17, частини першої статті 20, частини третьої статті 29 Закону	

України «Про прокуратуру» (справа про повноваження прокуратури відповідно до пункту 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України)	289
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статьи 1, части первой статьи 7, статей 8, 9, 10, части четвертой статьи 14, статьи 17, части первой статьи 20, части третьей статьи 29 Закона Украины «О прокуратуре» по конституционному представлению 46 народных депутатов Украины (дело о полномочиях прокуратуры в соответствии с пунктом 9 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины)	294
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.15-рр/2008 dated September 10, 2008 on the case upon the constitutional petition of 46 People's Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 1, 7.1, 8, 9, 10, 14.4, 17, 20.1 and 29.3 of the Law of Ukraine «On Public Prosecution» (case on the authorities of public prosecution pursuant to provisions of item 9 Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution of Ukraine)	298
16) у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України)	301
по делу об официальном толковании положений частей шестой, седьмой, девятой статьи 83 Конституции Украины по конституционному представлению 105 народных депутатов Украины (дело о коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины)	308
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.16-рр/2008 dated September 17, 2008 on the case upon the constitutional petition of 105 People's Deputies of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Articles 83.6, 83.7 and 83.9 of the Constitution of Ukraine (case on coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine)	314
17) у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 3 Закону України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим»	318
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) статьи 3 Закона Украины «Об утверждении Конституции Автономной Республики Крым» по конституционному представлению 50 народных депутатов Украины	321
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 17-рр/2008 dated September 18, 2008 on the case upon the constitutional petition of 50 People's Deputies of	

Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 3 of the Law of Ukraine «On approval of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea»	324
18) у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 6, частини третьої статті 19, частини другої статті 20 Закону України «Про Вищу раду юстиції»	326
по делу об официальном толковании положений части первой статьи 6, части третьей статьи 19, части второй статьи 20 Закона Украины «О Высшем совете юстиции» по конституционному представлению 53 народных депутатов Украины	331
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 18-рп/2008 dated September 18, 2008 on the case upon the constitutional petition of 53 People's Deputies of Ukraine on official interpretation of provisions of Articles 6.1, 19.3, 20.2 of the Law of Ukraine «On the High Council of Justice» ..	335
19) у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин третьої, п'ятої статті 23, частин першої, другої статті 24, частини першої статті 25, частини першої статті 26 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»	339
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей третьей, пятой статьи 23, частей первой, второй статьи 24, части первой статьи 25, части первой статьи 26 Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» по конституционному представлению 60 народных депутатов Украины	343
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 19-рп/2008 dated October 2, 2008 on the case upon the constitutional petition of 60 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 23.3, 23.5, 24.1, 24.2, 25.1 and 26.1 of the Law of Ukraine «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets»	347
20) у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту «б» підпункту 4 пункту 3 статті 7 Закону України «Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», пункту 1, абзацу третього пункту 5, пункту 9, абзаців другого, третього пункту 10, пункту 11	

розділу I Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (справа про страхові виплати) 349

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений подпункта «б» подпункта 4 пункта 3 статьи 7 Закона Украины «О страховых тарифах на общеобязательное государственное социальное страхование от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности», пункта 1, абзаца третьего пункта 5, пункта 9, абзацев второго, третьего пункта 10, пункта 11 раздела I Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «Об общеобязательном государственном социальном страховании от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека (дело о страховых выплатах) 356

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 20-рр/2008 dated October 8, 2008 on the case upon the constitutional petition of the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of item «b», Article 7.3.4 of the Law «On Insurance Tariffs for General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement», items 1, 5.3, 9, 10.2, 10.3 and 11 Chapter I of the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On General Mandatory State Social Insurance against an Industrial Accident and Occupational Disease which Caused Disablement» (the case on insurance payments) 362

21) у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої статті 17, частин першої, дев'ятої статті 20 Закону України «Про телекомунікації», статті 2 Указу Президента України «Про Національну комісію з питань регулювання зв'язку України» 366

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей второй, третьей статьи 17, частей первой, девятой статьи 20 Закона Украины «О телекоммуникациях», статьи 2 Указа Президента Украины «О Национальной комиссии по вопросам регулирования связи Украины» по конституционному представлению 55 народных депутатов Украины 370

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 21-рр/2008 dated October 8, 2008 on the case upon

the constitutional petition of 55 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 17.2, 17.3, 20.1 and 20.9 of the Law of Ukraine «On Telecommunications», Article 2 of the Decree of the President of Ukraine «On the National Commission for Communication Regulation of Ukraine»	374
22) у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про закупівлю послуг, пов'язаних з формуванням інформаційно-телекомунікаційної системи Державного реєстру виборців»	376
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «О закупке услуг, связанных с формированием информационно-телекоммуникационной системы Государственного реестра избирателей» по конституционному представлению Президента Украины	382
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 22-рп/2008 dated October 9, 2008 on the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Procurement of Services Related to the Development of Information and Telecommunication System of the State Register of Voters»	388
23) у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою)	391
по делу об официальном толковании положения пункта 6 части первой статьи 106 Конституции Украины по конституционному представлению 51 народного депутата Украины (дело о провозглашении Президентом Украины всеукраинского референдума по народной инициативе)	396
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 23-рп/2008 dated October 15, 2008 on the case upon the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine regarding official interpretation of the provision of Article 106.1.6 of the Constitution of Ukraine (case on proclamation of an All-Ukrainian referendum upon popular initiative by the President of Ukraine)	401
24) у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 1, 2, 4, 6 Закону України «Про передачу колекції образотворчого мистецтва Акціонерного товариства «Градобанк» у державну власність», Постанови Верховної Ради України «Про визнання колекції	

образотворчого мистецтва національним надбанням України»	404
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статей 1, 2, 4, 6 Закона Украины «О передаче коллекции изобразительного искусства Акционерного общества «Градобанк» в государственную собственность», Постановления Верховной Рады Украины «О признании коллекции изобразительного искусства национальным достоянием Украины» по конституционному представлению 48 народных депутатов Украины	410
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no. 24-рп/2008 dated October 16, 2008 on the case upon the constitutional petition of 48 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of provisions of Articles 1, 2, 4 and 6 of the Law of Ukraine »On Transferring the Fine Art Collection of Joint Stock Company «Gradobank» to the State Ownership», Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Recognition of a Fine Art Collection as the National and Cultural Heritage of Ukraine»	416
25) у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» (справа про земельні аукціони)	420
по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении Порядка проведения в 2008 году земельных аукционов» по конституционному представлению Президента Украины (дело о земельных аукционах)	426
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.25-рп/2008 dated November 11, 2008 on the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Procedure for Holding Land Auctions in 2008» (case on land auctions)	432
26) у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України про офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України та словосполучення «збалансованість бюджету», використаного в частині третій цієї статті (справа про збалансованість бюджету)	436
по делу об официальном толковании положения части второй статьи 95 Конституции Украины и словосочетания «сбалансированность бюджета», использованного в части третьей данной статьи по конституционному представлению Кабинета Министров Украины (дело о сбалансированности бюджета)	441

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.26-рп/2008 dated November 27, 2008 on the case upon the constitutional petition of the Cabinet of Ministers of Ukraine concerning official interpretation of paragraph two Article 95 of the Constitution of Ukraine and of a phrase «balanced budget» as used in paragraph three of this article (case on balanced budget) 446

27) у справі за конституційним поданням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України щодо офіційного тлумачення положень пункту 11 частини першої статті 36 Закону України «Про страхування», пункту 4 частини першої статті 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (справа про повноваження Держфінпослуг щодо нагляду за страховою діяльністю) 449

по делу об официальном толковании положений пункта 11 части первой статьи 36 Закона Украины «О страховании», пункта 4 части первой статьи 28 Закона Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг» по конституционному представлению Государственной комиссии по регулированию рынков финансовых услуг Украины (дело о полномочиях Госфинуслуг относительно надзора за страховой деятельностью) 454

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine no.27-рп/2008 dated December 3, 2008 on the case upon the constitutional petition of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine concerning official interpretation of provisions of Article 36.1.11 of the Law of Ukraine «On Insurance», Article 28.1.4 of the Law of Ukraine «On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets» (case on the authorities of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets concerning supervision of insurance activities) 458

Офіційне видання

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

РІШЕННЯ

ВИСНОВКИ

2008

Книга 8

Відповідальний редактор:

А. А. Стрижак —

Голова Конституційного Суду України,

кандидат юридичних наук,

заслужений юрист України

Над виданням працювали:

К. О. Пігнаста, О. С. Пазенко, Л. Г. Лавриненко, О. І. Кравченко

Обкладинка художника В. С. Жиборовського

Комп'ютерна верстка Т. Р. Михайленко

Підп. до друку 26.12.2008. Формат 60 x 90 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 30. Обл.-вид. арк. 30,9.
Тираж 600 прим. Зам. № 8-257.

ТОВ «Видавничий Дім «Ін Юре»
01004, Україна, м. Київ, вул. Терещенківська, 4
Тел./факс: (044) 537-51-20,
537-51-00, 537-51-01
E-mail: info@inyure.kiev.ua
sales@inyure.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 2191 від 20.05.2005 р.

Віддруковано у **ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф»**
02094, Україна, м. Київ, вул. Віскозна, 8
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 2715 від 07.12.2006 р.

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток